

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β'
Τεύχος 483
Παρασκευή
27 Δεκεμβρίου 1991
Δρχ. 250

ΕΥΤΥΧΙΩΜΕΝΟΣ Ο ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΣ ΧΡΟΝΟΣ!

ΣΤΑΘΗΣ ΧΙΛ'91

Καλημέρα
1992,
αντιο
Γκορμπατσώφ

ΜΠΡΕΤ ΧΑΡΤ
ΟΙ ΕΞΟΡΙΣΤΟΙ
ΤΟΥ ΠΟΚΕΡ ΦΛΑΤ

• Μια άγνωστη
μετάφραση
του Αλέξανδρου
Παπαδιαμάντη

ΔΥΟ ΕΛΛΗΝΕΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ
ΓΡΑΦΟΥΝ
ΓΙΑ ΤΟ «ΑΝΤΙ»

• ΣΩΤΗΡΗΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
• ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΠΕΤΣΕΤΙΔΗΣ

Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ

• Τα άγνωστα έργα
ενός πασίγνωστου
πεζονοού

Εκδόσεις Κέδρος

Γ. Γενναδίου 3, τηλ. 36.02.007-36.09.712

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

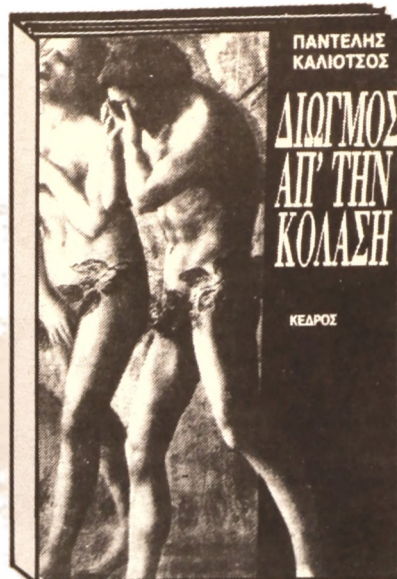
ΣΤΕΛΛΑ ΒΟΓΙΑΤΖΟΓΛΟΥ

«Καί ο Φαίδων...
ήμουν εγώ!»

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΚΑΛΙΟΤΣΟΣ

Διωγμός απ' την κόλαση

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΟΤΖΙΑΣ

Ο πυγμάχος

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ ΚΩΤΣΙΑΣ

Περιστατικό τα μεσάνυχτα

ΚΩΣΤΟΥΛΑ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Η φωτογραφία του σταθμού
είσαι εσύ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΝΕΝΕΔΑΚΗΣ

Οι Βουκέφαλοι 1922

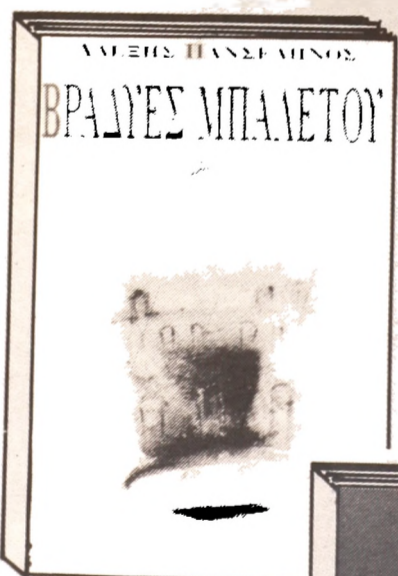

ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ Ο ΚΥΠΡΙΟΣ

Ο Σκέλεθρας και άλλα διηγήματα

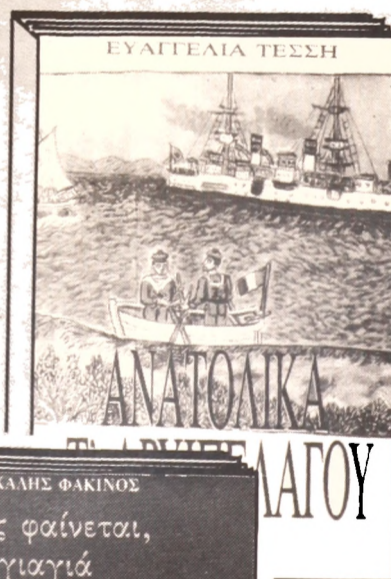
ΑΛΕΞΗΣ ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ

Βραδύς μπαλέτου

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΤΕΣΣΗ

Ανατολικά τ' αρχιπελάγου

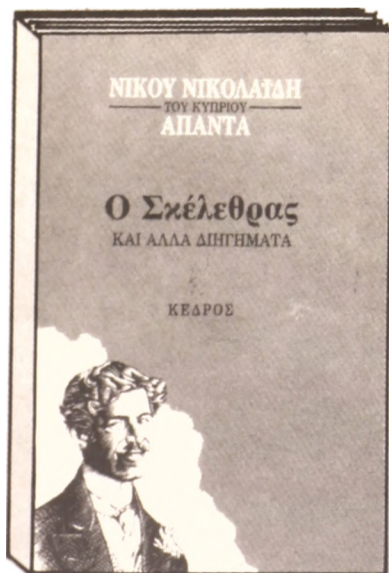
Ν.Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

Με τον τρόπο του Παπαδιαμάντη

ΜΙΧΑΛΗΣ ΦΑΚΙΝΟΣ

Ως φαίνεται, η γιαγιά
κοιμάται ακόμη

• Περίοδος Β
 • Χρόνος 18ος
 • Τεύχος 483
 Παρασκευή 27 Δεκεμβρίου 1991
 Δρχ. 250

αντί

**ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
 ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**
 Δημοχάρους 60 • 115 21 ΑΘΗΝΑ
 Τηλ: 72.32.713 - 72.49.300
 72.32.819 - 72.48.240
 FAX: 72.26.107 - TELEX: 214179 ANTI

• Εκδότης:
 ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
 Δεινοκράτους 131
 115 21 Αθήνα

• Διαφημίσεις:
 Γραμματεία-Λογιστήριο:
 ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ

• Σελιδοποίηση, Μοντάζ:
 ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
 ΜΑΡΙΑ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ

• Φωτοστοιχειοθεσία —
 Αναπαραγωγή φιλμς:
 «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
 Δημοχάρους 60
 Τηλ. 72.49.300

• Εκτύπωση:
 Νέος Παρνασσός Α.Ε.
 Παλλήνη Αττικής 15 344
 16ο Χιλ. Λεωφ. Μαραθώνος
 Τηλ. 66.65.081

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει τις απόψεις του συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού
 Εξάμ. 2.700 δρχ.
 Ετήσια 5.400
 Ετήσια Οργανισμών,
 Τραπεζών, κτλ.: 20.000 δρχ.
 Φοιτητική ετήσια: 4.800

Εξωτερικού
Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
 εξάμηνη: ..... δολ. 27
 ετήσια: ..... δολ. 54
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -
Αυστραλία - Ωκεανία:
 εξάμηνη: ..... δολ. 30
 ετήσια: ..... δολ. 60

• Εμβάσματα, επιταγές:
 ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
 Δημοχάρους 60
 115 21 ΑΘΗΝΑ

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 250
 ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 350

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
 Περιοδικό «ΑΝΤΙ»
 Δημοχάρους 60
 τηλ.: 72.32.713 - 72.48.240
- Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας:
 Κέντρο του βιβλίου.
 Α. Πουλουκτσή και Σια Ε.Ε.
 Λασσάνη 9,
 Τηλ. (031) 285.857
 546 22 Θεσσαλονίκη

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ 41-49

Οι «Εξόριστοι του Πόκερ Φλατ» του Αμερικανού διηγηματογράφου Μπρετ Χάρτ (1836-1902) έχουν δημοσιευτεί στην συλλογή διηγημάτων «Αργοναυτικά Διηγήσεις» σε μετάφραση Αλεξάνδρου Παπαδιαμάντη, το 1909. Με φιλολογική επιμέλεια Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλου, το ANTI το προσφέρει σήμερα στους αναγνώστες του· ιδανικό ανάγνωσμα για τα Χριστούγεννα. Επίσης διηγήματα ειδικά για το ANTI των συγγραφέων Σωτήρη Δημητρίου και Δημήτρη Πετσέτιδη.

ΚΟΙΝΟΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΥΡΙΑΡΧΩΝ ΚΡΑΤΩΝ _____ 10

Ο θάνατος της ΕΣΣΔ ήταν αντάξιος της μακάβριας ιστορίας των κομμουνιστών ηγετών: η αναγγελία του θανάτου της έγινε με καθυστέρηση. Που την επέβαλε, ίσως, η ανάγκη να διευθετηθούν τα άλυτα προβλήματα των ...κληρονόμων της αυτοκρατορίας. Ο Στ. Κούλογλου γράφει για τις εξελίξεις (σελ. 10) και ο Βασ. Καπετανγιάννης αποχαιρετά τον τελευταίο ηγέτη της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (σελ. 13).

Προϋπολογισμός 1992 _____ 14

Ένας ακόμη προϋπολογισμός από τα ίδια που δεν χρησιμεύει καν σαν μηχανισμός επίσημων και τυπικά επικυρωμένων ανακατανομών πόρων, αφού, κατά σύστημα, στο τέλος του χρόνου, οι προβλέψεις του δεν εκπληρώνονται.

Το «ΑΝΤΙ» στην νεολαία _____ 22

Αθήνα, Πάτρα, Θεσσαλονίκη... Μόνο το σκηνικό αλλάζει και οι συνήθειες. Οι πρωταγωνιστές παραμένουν οι ίδιοι. Νέοι. Το ANTI και ο Στ. Μονεμβασιώτης πηγαίνουν κοντά τους, σε μια έρευνα που ξεκινάει από το τεύχος αυτό.

ΕΙΜΑΣΤΕ ΚΑΙ ΜΕΙΣ ΕΔΩ!...

Παιδιά του σχολείου, φέτος, δεν γράφουν στον Άγιο Βασίλη, αλλά στον ...πρωθυπουργό.

ΣΕΛ. 26-28

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ _____ 5
 Στάθης
 ΠΟΛΙΤΙΚΟ
 ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ _____ 6
 Περιμένοντας το 1992
 ΑΝΤΗΝΩΡ
 ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ _____ 8
 ΔΙΑΛΟΓΟΣ _____ 36
 ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ _____ 50

Γνωρίζετε ότι ο συγγραφέας Γιώργος Θεοτοκάς υπήρξε, στα νιάτα του, ζωγράφος. Άγνωστα σκίτσα και ζωγραφική του Γιώργου Θεοτοκά παρουσιάζει στο ANTI η Πέγκυ Κουνενάκη.

ΕΞΩΦΥΛΛΟ:
 ΣΤΑΘΗΣ (και ένα άγνωστο σκίτσο του Γιώργου Θεοτοκά)

ΟΡΑΜΑ ΚΑΙ ΑΞΙΕΣ

ΣΕ ΛΙΓΕΣ μέρες αποχαιρετάμε το 1991. Ένα έτος γεμάτο από σημαντικά διεθνή και εσωτερικά γεγονότα. Αρκεί μόνο να μνημονεύσουμε την υποστολή της σοβιετικής σημαίας στην Μόσχα και για να αντιληφθούμε την ταχύτητα των αλλαγών, τις ραγδαίες εξελίξεις σε παγκόσμια κλίμακα. Ακόμη και το ορόσημο του 1992, για την Ενιαία Αγορά της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, έχει κι αυτό «ξεπεραστεί» κιόλας με την έννοια ότι η Κοινότητα προχώρησε ήδη στο Μάαστριχτ ακόμη περισσότερο, θέτοντας για το τέλος της δεκαετίας, του αιώνα και της χιλιετηρίδας —το 2000— νέους στόχους για την ένωσή της.

ΣΤΙΣ ΛΙΓΕΣ στιγμές που θα ξεκλέψουμε μέσα στον πυρετό των εορτών για τον δικό μας απολογισμό του 1991, για συλλογισμούς σχετικά με το 1992, χρειάζεται η σκέψη μας να παραμείνει καθαρή και νηφάλια. Χρειάζεται να ανατρέξει όχι μόνο στα ατομικά και οικογενειακά, αλλά στα μεγάλα και τα δημόσια, στο άμεσο και ευρύτερο περιβάλλον μας όπου ζούμε και δρούμε ως άτομα και συλλογικότητες, ως κοινωνία και χώρα. Η ανάπαυλα αυτή είναι ώρα αποτίμησης αλλά και σχεδιασμού και προοπτικών από την θέση που κατέχει ο καθένας μας στο σύστημα της παραγωγής, της κατανάλωσης, των αξιών, του δημόσιου βίου.

ΔΕΝ ΘΑ είναι καθόλου ευχάριστα τα όσα θα διαπιστώσουμε για την χρονιά που πέρασε. Και δεν εννοούμε μόνο την παγκόσμια ρευστότητα —δείγμα πάντα των μεγάλων ιστορικών ανακατατάξεων— το αίμα που ρέει στις γειτονικές μας χώρες, τους κινδύνους που μας περικλείουν. Εννοούμε κυρίως τα όσα συνέβησαν στην δική μας χώρα και τα όσα «λογικώς» αναμένονται στην χρονιά που έρχεται. Γιατί πέρα από τα αναμφισβήτητα σημαντικά βήματα που έκανε η χώρα μας στα εξωτερικά θέματα, στο εσωτερικό μέτωπο η διαμόρφωση του κοινωνικού τοπίου και η όξυνση της κρίσης σε όλα τα επίπεδα βαραίνουν καταθλιπτικά την ατμόσφαιρα. Το 1992 δεν θα είναι το μόνο δύσκολο έτος στην πορεία μας για το 2000, για να μπορέσουμε να συμμετάσχουμε ισότιμα στους θεσμούς και τις προοπτικές της Ενωμένης Ευρώπης. Δεν έχουμε πλέον την πολυτέλεια να σκεφτόμαστε και να δρούμε βραχυπρόθεσμα. Κι αυτό τα λέει όλα.

ΑΛΛΑ αν μπορούμε να σταθμίσουμε ρεαλιστικά τις δυνατότητές μας, να πετύχουμε στόχους που αφορούν όλους μας, μπορούμε ταυτόχρονα να σταθμίσουμε και την δική μας συμβολή στην διαμόρφωση των μελλοντικών πραγμάτων. Να σκεφτούμε ότι δεν πρέπει οπωσδήποτε να μας ενδιαφέρει εάν ο πολυτελής τζίρος και η άφθονη κατανάλωση μειώνονται για ορισμένα κοινωνικά στρώματα. Να σκεφτούμε αντίθετα ότι μπορούμε πολλά να πράξουμε για να προστατεύσουμε αυτούς που οι τυφλές δυνάμεις της αγοράς ρίχνουν στο περιθώριο και την εξαθλίωση. Να σκεφτούμε ότι υπάρχουν εναλλακτικοί τρόποι ζωής που δεν θέτουν στο επίκεντρο το μέγεθος και την ποσότητα των περιττών καταναλωτικών αγαθών, την επίδειξη πλούτου, την κατασπατάληση των κοινωνικών και περιβαλλοντολογικών πόρων. Να σκεφτούμε ότι είναι δυνατές διαφορετικές ιεραρχήσεις στα υλικά αγαθά.

ΑΠΑΙΤΟΥΝ οι σκέψεις αυτές την ανεύρεση της χαμένης πίστης ότι ο κόσμος μπορεί να αλλάξει. Ότι μπορούμε να τον αλλάξουμε, γιατί αυτός που υπάρχει δεν είναι δεδομένος και αιώνιος. Απαιτείται δηλαδή όραμα που να εμπνέεται πλέον από αξίες και μύθους που έχουν κάτι να πουν για την δικαιοσύνη και την ποιότητα της σύγχρονης ζωής, τις πολιτικές ελευθερίες και την δημοκρατική συμμετοχή στον δημόσιο βίο. Δεν είναι κάτι που συγκροτείται από την μια μέρα στην άλλη.

ΠΡΟΚΥΠΤΕΙ το όραμα αυτό αναγκαστικά από διάφορες διαδικασίες, ατομικές και συλλογικές. Από μια νέα αντίληψη αλληλεγγύης και τοποθέτησης στα δρώμενα κατά τρόπο που να προωθούνται θετικά γενικότερα συμφέροντα και στόχοι. Σε τελευταία ανάλυση προκύπτει από την δική μας δραστηριότητα, συμπεριφορά, ανταξίωση, ευθύνη, ενεργοποίηση, εμπνευσμένη, αξιολογική και αξιωματική δράση στο ιστορικό πλαίσιο του σήμερα. Γιατί αυτές οι αξίες προσδιόριζαν πάντα την Αριστερά.

ΤΙ ΠΙΟ αισιόδοξο μήνυμα για το 1992 και τα χρόνια που έρχονται από την συνειδητοποίηση ότι το όραμα μπορούμε να το δημιουργήσουμε μόνοι μας και ότι η τύχη μας είναι στα χέρια μας;

ΧΡΟΝΙΑ ΠΟΛΛΑ ΚΑΙ ΚΑΛΗ ΧΡΟΝΙΑ

ANTI

ΠΡΕΠΕΙ ΛΟΙΠΟΝ ΝΑ
ΠΙΝΩ ΤΟ ΠΙΚΡΟ ΠΟΤΗΡΙ
ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ, ΓΙΑ ΕΝΑΝ
ΑΚΟΜΗ ΧΡΟΝΟ,
ΚΥΡΙΕ...

ΠΙΚΡΟ;
ΤΙ ΔΙΑΛΟ; ΜΟΥ'ΧΕΙ
ΒΑΛΕΙ ΤΙΠΟΤΑ
ΜΕΣΑ;!...

ΕΛΑΤΟΟ

ΣΤΑΘΗΣ ΧΙ'91

Παρ' όλα τα δεινά Καλή Χρονιά!

«ΕΝΑ ΕΡΩΤΗΜΑ τίθεται: Ποιος πραγματικά είναι ο Μπόρις Γιέλτσιν;». Το ερώτημα έθεσε ο Μιχαήλ Γχορμπατσώφ στο τηλεοπτικό δίκτυο CBS, λίγες ώρες μετά την συγκρότηση της νέας «Ευρω-ασιατικής Κοινοπολιτείας», στην πρωτεύουσα του Καζακστάν, κι ενώ αιματηρές συγκρούσεις ξεσπούσαν στην Τιφλίδα και διαδηλώσεις διαμαρτυρίας στην ίδια την Μόσχα...

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ διατυπωνόταν με αρκετή καθυστέρηση. Είναι αλήθεια ότι, λίγες μέρες πριν, σε μια άλλη συνέντευξή του, στο περιοδικό «Τάιμ», ο Μιχαήλ Γχορμπατσώφ σκιαγραφούσε με αρκετή πειστικότητα τον νέο Τσάρο της Ρωσίας, που ήθελε —και θέλει— να γίνει «ο άνθρωπος με τις βόμβες»... «Από πού αντλεί το δικαίωμα να κόψει την πατρίδα μας σε κομμάτια;... Βάσει ποιων ηθικών αρχών ενημερώνει πρώτα τον Μπους και ύστερα εμένα;... Δέχομαι ότι η ζωή έφερε στο προσκήνιο μια νέα γενιά πολιτικών. Αλλά πολλοί από αυτούς είναι ακόμα λαϊκιστές. Χρειάζεται αυτογνωσία, αυτοεπιβεβαίωση»...

ΟΜΩΣ ΗΔΗ ο Γχορμπατσώφ είχε χάσει το παιχνίδι. Ήδη η ληξιαρχική πράξη του θανάτου της ΕΣΣΔ είχε αποφασισθεί. Και είχε ήδη συμφωνηθεί ότι η Κόκκινη σημαία —αυτό το «ένδοξο λάβαρο της γης», όπως τραγουδούσε ο Τεύκρος Ανθίας...— δεν θα κυματίζει πια (από την 1η Ιανουαρίου 1992) στο Κρεμλίνο και σε όλα τα δημόσια κτίρια της άλλοτε κραταιής Σοβιετικής Ένωσης.

ΤΩΡΑ, βέβαια, πολλοί είναι αυτοί που διερωτώνται για τα περιθώρια βιωσιμότητας της νέας «Κοινοπολιτείας». (Και πρώτοι και καλύτεροι οι Αμερικανοί, που «χωρίς αιδώ» είχαν πουλήσει τον Γχορμπατσώφ). Τώρα πληθαίνουν οι «ανησυχούντες» για την τύχη του σοβιετικού πυρηνικού δυναμικού, καθώς κανείς δεν ξέρει ποιος, τελικά, θα κρατεί τους πυρηνικούς κωδικούς... Άλλωστε έρχεται (ήλθε) ο χειμώνας, με το φάσμα της πείνας να πλανάται πάνω από την άλλοτε «μεγάλη χώρα των Σοβιέτ»... «Η ζωή στην πρώην Σοβιετική Ένωση —μεταδίδει ο ανταποκριτής του «Γκάρντιαν» από την Μόσχα— θυμίζει την κατάσταση στην Γερμανία, μετά τον

δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο». Και οι Αμερικανοί; Προτίθενται να συγκαλέσουν μέσα στον Ιανουάριο διεθνή διάσκεψη, για να εξετάσει το «είδος της βοήθειας» που πρέπει να σταλεί σε μια χώρα, πλήρως εξαρτημένη, χωρίς κεντρική εξουσία, χωρίς καν μηχανισμούς διανομής τροφίμων. Και, βέβαια, αυτό που απασχολεί —κυρίως— την Ουάσιγκτον είναι η «εμφύλια διαμάχη» που μπορεί να ξεσπάσει, ανά πάσαν ώρα και στιγμή, ανάμεσα στις διάφορες ανεξάρτητες δημοκρατίες. Πώς πρέπει ν' αντιδράσει η Δύση αν θα επαληθευθεί η «πρόβλεψη» του νέου αρχηγού της CIA, Ρ. Γκέιτς, ότι η πρώην Σοβιετική Ένωση μπορεί να αντιμετωπίσει «την μεγαλύτερη εμφύλια αναταραχή», από την επανάσταση του 1917; Πώς ελέγχεις μία αναταραχή, στην οποία ενδέχεται να εμπλακούν πυρηνικά;

ΠΑΝΤΩΣ, ως την ώρα που σύρονται οι γραμμές αυτές, ο Μιχαήλ Γχορμπατσώφ δεν φέρεται οριστικά αποφασισμένος να εγκαταλείψει την διεθνή πολιτική σκηνή. Πιστεύει ότι διαθέτει ένα κεφάλαιο εμπειρίας που δεν πρέπει να μείνει αναξιοποίητο. (Πώς βγάζεις έναν λαό από ένα «σκοτεινό κιβώτιο», για να τον οδηγήσεις στον δρόμο της ελευθερίας και δημοκρατίας —έστω και αν το τίμημα της ελευθερίας αυτής είναι η σημερινή δυσοίωνη κατάσταση πραγμάτων;).

«Υπαρκτός» - ΚΚΕ - ΣΥΝ

ΓΙΑ ΤΟ πώς φθάσαμε στην κατάρρευση του «υπαρκτού» και την σημερινή αποσύνθεση της Σοβιετικής Ένωσης, έχουν γραφεί, μέχρι σήμερα, εκατοντάδες άρθρα και αναλύσεις. Όμως αξίζει να δούμε πώς η δική μας Αριστερά —δογματική και ανανεωτική— προσήγγισε τις πολύ πρόσφατες συνταρακτικές εξελίξεις, μια και στην εβδομάδα αυτή πραγματοποιήθηκε το έκτακτο συνέδριο του ΚΚΕ και η σύνοδος της κεντρικής πολιτικής επιτροπής του ΣΥΝ, με αντικείμενο (σε ό,τι αφορά τον Συνασπισμό) την ενοποίηση της παράταξης.

ΓΙΑ ΤΗΝ ηγεσία του Περισσού, λοιπόν, όλα όσα συνέβησαν στον κόσμο του άλλοτε «υπαρκτού» —η κατάρρευση των τειχών, το γκρέμισμα των ειδώλων, ακόμα και το... πραξικόπημα του Αυγούστου— είναι έργο των «εχθρών του σοσιαλισμού» και, κυρίως, του Μιχαήλ Γχορμπατσώφ που θέλοντας να εισαγάγει μεταρρυθμίσεις, κ.λπ.

«πρόδωσε» —ως «πράκτωρ των Αμερικανών»— τα μεγάλα οράματα της οκτωβριανής επανάστασης. Έργο των «αληθινών κομμουνιστών», συνεπώς, στην Ελλάδα, στην Κούβα, στην Βόρεια Κορέα ή στην... Σαουδική Αραβία (στο 14ο Συνέδριο του ΚΚΕ υπήρχε αντιπροσωπεία και του ΚΚ Σαουδικής Αραβίας...) είναι να εργασθούν για να επικρατήσει, σε όλο τον κόσμο, ο μονολιθισμός, ο προλεταριακός διεθνισμός και, φυσικά, το μοντέλο μιας συγκεντρωτικής εξουσίας, όπου ο λαός δεν πρέπει να έχει φωνή, ούτε γνώμη, γιατί άλλοι σκέφτονται γι' αυτόν και αποφασίζουν γι' αυτόν!

(Το συνέδριο επανεξέλεξε την Αλέκα Παπαρήγα, γενική γραμματέα του ΚΚΕ και ανακήρυξε τον Χαρίλαο Φλωράκη «επίτιμο πρόεδρο» του κόμματος, με δικαίωμα συμμετοχής στις συνεδριάσεις της Κ.Ε.).

ΣΕ ΑΝΤΙΘΕΣΗ με το συνέδριο του ΚΚΕ, η σύνοδος της Κ.Π.Ε. του ΣΥΝ επισημαίνει ότι —πέρα από την κατάρρευση ενός μοντέλου συγκεντρωτικής εξουσίας— η περεστρόικα ήρθε με μεγάλη καθυστέρηση και συνοδεύθηκε με αδυναμίες και αντιφάσεις. Οι λαοί των χωρών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης —μετά από επανειλημμένες εκκινήσεις και διαφεύσεις— απώλεσαν κάθε εμπιστοσύνη στην δυνατότητα ανανέωσης ή μεταρρύθμισης του συστήματος. Και όταν οι αντιδραστικοί πολέμιοι της περεστρόικα επιχειρήσαν το πραξικόπημα του Αυγούστου —με αντικειμενικό σκοπό να ματαιώσουν την υπογραφή της νέας ενωσιακής συνθήκης— η ήδη δραματική οικονομική κατάσταση της Σοβιετικής Ένωσης, έμελλε να επιδεινωθεί ακόμα περισσότερο. Αποτέλεσμα: Να ενισχυθούν οι δικαιολογημένοι φόβοι της περιφέρειας απέναντι στον συγκεντρωτισμό του κέντρου. Και να επιτα-

χυνθούν οι διαδικασίες αποσύνθεσης και κατακερματισμού της ΕΣΣΔ.

ΧΡΕΟΣ των αριστερών και όλων των ελεύθερα σκεπτομένων ανθρώπων: Όχι να ξαναβάλουν τους λαούς της Σοβιετικής Ένωσης στο «σκοτεινό κιβώτιο» (κάποιου... εκσυγχρονισμένου σταλινισμού, αλλά να ενισχύσουν κάθε προσπάθεια που θα επέβλεπε στην αποτροπή, με πολιτικά μέσα, της βίαιης αποσύνθεσης της Σοβιετικής Ένωσης. Ακόμα: Να βοηθήσουν ώστε ν' αποτραπούν οι κίνδυνοι αντιδημοκρατικών εκτροπών ή εμφυλίων συρράξεων.

ΠΡΑΓΜΑΤΙ, το Σαββατοκύριακο που πέρασε, δύο κόσμοι —η Αριστερά των δογμάτων και των εικονισμάτων, και η Αριστερά της προόδου, η ανανεωτική ευρωπαϊκή Αριστερά— έδωσαν εξετάσεις και βαθμολογήθηκαν.

Το Μάαστριχτ προειδοποιεί...

ΣΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ που επισκοπούμε ψηφίστηκε από την Βουλή και ο νέος προϋπολογισμός. Παρήγορο σημείο: Οι χαμηλοί τόνοι που επικράτησαν σε όλη την συζήτηση, ακόμα και όταν κινήθηκε σε επίπεδο αρχηγών. Αυτό ίσχυσε και για τον πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ. Φυσικά, σε κάποιο σημείο της αγόρευσής του, επανήλθε στο «εδώ και τώρα εκλογές». Αλλά ο άνθρωπος δεν επέμενε. Άλλωστε, το στοιχείο που εδέσποσε ήταν «μετά το Μάαστριχτ —τι;». Και όλοι σχεδόν οι αγορητές (με εξαίρεση τον κοινοβουλευτικό εκπρόσωπο του ΚΚΕ, που ταύτισε το Μάαστριχτ και την όλη πορεία προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση με την «εθνική μειοδοσία» και την απεμπόληση των συμφερόντων της εργατικής τάξης), δεν αρνήθηκαν ούτε τις επιτυχίες που σημείωσε εκεί η ελληνική διπλωματία, ούτε την αδήριτη ανάγκη ενιαίων προσπαθειών για να «κερδηθεί το στοιχημα».

ΦΥΣΙΚΑ, οι προειδοποιήσεις δεν έλειψαν. Χωρίς αναπτυξιακό πρόγραμμα, χωρίς μίαν άλλη εισοδηματική κυβερνητική πολιτική —τόνισαν οι αγορητές του ΣΥΝ— η Ελλάδα θα μείνει έξω από την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Και ενδέχεται όχι απλώς να παραμείνει στην «δεύτερη ταχύτητα», αλλά να πέσει στην τρίτη... Ήδη δεν λείπουν οι αναλυτές εκείνοι που επισημαίνουν ότι ακόμα και αν ο πληθωρισμός μας πέσει το 1996 στο 5% (που ικανοποιεί τον σχετικό όρο), θα είναι πολύ δύσκολο για την Ελλάδα να μειώσει το δημόσιο έλλειμμα στο 3%, όπως ορίζεται από το ειδικό πρωτόκολλο του Μάαστριχτ. Και το εμπόδιο είναι οι φοβερά υψηλοί τόκοι που πρέπει να πληρωθούν για

την εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους. Έτσι, κατά τις εκτιμήσεις της «Καθημερινής», το χρέος θα εκτιναχθεί από το 9,3 τρισ. δρχ., που ήταν το 1990, στα 13,1 τρισ. το 1992 για να φθάσει το 18,8 τρισ. το 1996.

ΑΛΛΑ ΑΥΤΕΣ ακριβώς οι τεράστιες δυσχέρειες επιτάσσουν στοιχειώδη συντονισμό προσπαθειών, στοιχειώδη συνεννόηση των πολιτικών δυνάμεων της χώρας, για να μην μείνουμε έξω από τους βασικούς θεσμούς της Κοινότητας, ακριβέστερα για να γίνουμε πλήρες μέλος της Ευρώπης του 2000.

Η ετυμηγορία του «Ειδικού»

ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΥ και παρά την δήλωση του πρωθυπουργού ότι, μετά την απόφαση του δικαστηρίου, το πολιτικό κλίμα μάλλον θα εκτονωθεί, το Εκτελεστικό Γραφείο του ΠΑΣΟΚ δεν έπαυσε ν' ανησυχεί... Πώς θα αντιδράσει σε περίπτωση καταδίκης του Ανδρέα Παπανδρέου; Πρέπει ν' αντιδράσει, σε περίπτωση μη καταδίκης του Α.Π. (λόγω αμφιβολιών), αλλά καταδίκης του Δημ. Τσοβόλα, που επιμένει να το παίζει και αυτός «αρχηγός»;

ΠΑΝΤΩΣ η απόφαση του Ειδικού Δικαστηρίου, αναμένεται στις αρχές του καινούριου χρόνου —ενός χρόνου που δεν θα είναι εύκολος ούτε για τους μισθωτούς, ούτε για την κυβέρνηση. Ήδη ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας εισηγείται αυξήσεις για τους δημοσίους υπαλλήλους 2,5% από 1/1/92 και 2,5% από 1/7/92, αντί του αναμενόμενου 3% + 3%... Και, φυσικά, ετοιμάζει τις νέες αυξήσεις (σε δύο πάλι δόσεις) στα τιμολόγια του νερού, του ρεύματος, στα ταχυδρομικά τέλη, στα εισιτήρια της «Ολυμπιακής».

ΟΣΟ ΓΙΑ την κυβέρνηση, πέρα από το άγχος των οικονομικών, θα πρέπει να αντιμετωπίσει την δυσφορία του Βελιγραδίου («η Ελλάδα έγινε ένα με την ΕΟΚ» —λέγει τώρα η Σερβία...), τις ερωτοτροπίες της Άγκυρας με τα Σκόπια, την ενδεχόμενη επέκταση του γιουγκοσλαβικού εμφυλίου στην Βοσνία και Ερζεγοβίνη, και, φυσικά, την συνεχιζόμενη «διείσδυση» Αλβανών προσφύγων —με ό,τι συνεπάγεται αυτό— στον ελληνικό χώρο. Πώς διαχωρίζεις τον ρατσισμό, από κάποια μέτρα για την πάταξη της εγκληματικότητας.

ΩΣΤΟΣΟ, η ελπίδα συνυφαίνεται με την ανθρώπινη φύση. Σε πείσμα έτσι όλων των δεινών που μας περιμένουν, ΚΑΛΗ ΧΡΟΝΙΑ!

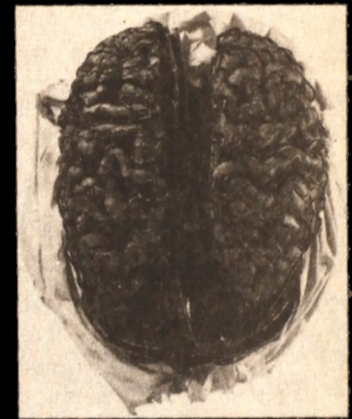
ΑΝΤΗΝΩΡ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ
ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ
ΝΕΑΣ ΜΑΣ ΣΕΙΡΑΣ ΓΙΑ ΤΗ
ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ

John Z. Young Ο ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ

Από τον εγκέφαλο στη συνείδηση:
Ένα γοητευτικό ταξίδι στο σύμπαν των
νευροεπιστημών

Ο ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ

- «Μια αριστοτεχνική παρουσίαση της προόδου που σημειώσαμε τις τρεις τελευταίες δεκαετίες στις γνώσεις μας για τον εγκέφαλο»

The Times Literary Supplement

- «Δουλειά περιωπής».

Nature

Ένα βιβλίο στο οποίο ο παγκόσμιας φήμης νευροβιολόγος της Οξφόρδης Τζον Γιανγκ παρουσιάζει με τρόπο απλό την πολύπλοκη ενότητα της νόησης —που ανήκει στην αρμοδιότητα των ανθρωπιστικών επιστημών— με τον εγκέφαλο —αντικείμενο μελέτης των βιολογικών επιστημών.

Σελ. 380, 14,5×21,5 εκ., 3.000 δρχ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **κάτοπτρο**
Ισαύρων 10 και Δαφνομήλη, 114 71 Αθήνα
τηλ. 3643272 fax. 3641864

14ο Συνέδριο: «Θρίλλερ»

Το ΚΚΕ επιδεικνύει τους τελευταίους μήνες μιαν ομολογουμένως εκπληκτική ευελιξία και ταχύτητα αν πρόκειται να πετύχει το «ξεκαθάρισμα» με το πρόσφατο παρελθόν του· παρελθόν που, στο 14ο Συνέδριο που τελείωσε το Σάββατο, καταχωρήθηκε ως η περίοδος των μεγαλύτερων και ανατριχιαστικότερων «παρεκκλίσεων» από τις γραφές των προγόνων.

Σχεδόν όλοι οι ομιλητές από τους 751 συνέδρους άσκησαν σφοδρή κριτική στους «αναθεωρητές» που η ηγεσία φρόντισε να ξεποστείλει πολύ πριν το Συνέδριο, προκειμένου το τελευταίο να γίνει «με τάξη» και να είναι ένα σώμα που θα επικυρώσει την αποκατασταθείσα ενότητα της Αγίας Οικογένειας. Ο «εχθρός» διώχτηκε, το σπιτικό τακτοποιήθηκε, τα εικονίσματα στην θέση τους. Και μάλιστα με τρόπο ξεκάθαρο: ο Χαρ. Φλωράκης θα υπερασπιστεί όλα αυτά που έκανε σε αυτό το αμαρτωλό παρελθόν, αλλά θα φροντίσει να αρθεί στο ύψος της συνείδησης των συνέδρων, τσιτάροντας Στάλιν στο θέμα των «παρεκκλίσεων»: πολλοί συνέδροι, με πρώτη την Α. Παπαρήγα, θα εξαπολύσουν μύδρους κατά του «προδότη Γχορμπατσώφ» και της «εγκληματικής περεστρόικα»: άλλοι θα κατηγορήσουν την ηγεσία για δειλία επειδή δεν χρησι-

μοποιεί πια τον «μαρξισμό - λενινισμό», την «δικτατορία του προλεταριάτου» κ.τ.λ. στο λεξιλόγιό της, ενώ άλλοι θα θεωρήσουν σαν ρεφορμισμό την «εναλλακτική πολιτική πρόταση» της σημερινής ηγεσίας.

Ο οίκος στον Περισσό έδωσε μια μάχη για τα σύμβολα και μέσα από τα σύμβολα προκειμένου να περιχαρακώσει, μετά την ενδοκομματική σύγκρουση, τα σύνορά του. Το αν το πέτυχε ή όχι, το πώς έχουν οι ισορροπίες σήμερα στην ηγετική ομάδα, το κατά πόσο το 14ο Συνέδριο έκανε τις απαραίτητες προετοιμασίες για να γίνει στην συνέχεια η επεξεργασία του νέου προγράμματος του ΚΚΕ χωρίς «διαταραχές», είναι ζητήματα που λίγη σημασία έχουν.

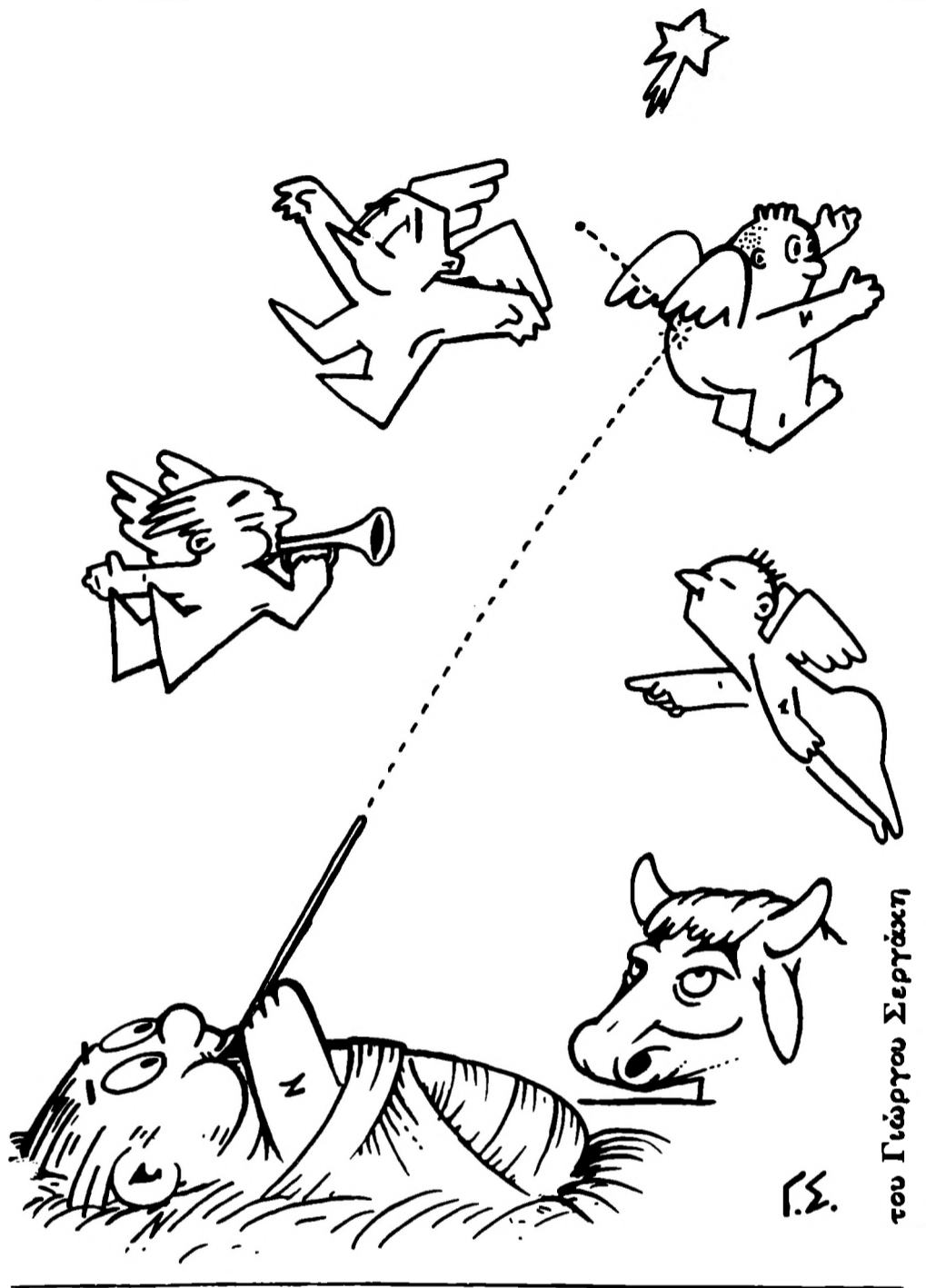
Γιατί τα προβλήματα αρχίζουν από δω και πέρα: όσες δόσεις «κομμουνιστικής ενότητας» κι αν βάλεις στους τοίχους του διαλυμένου σπιτιού, δύσκολα θα πετύχεις την διατήρησή του· δύσκολα δηλαδή θα βρεις λεφτά για να κρατήσεις τον μηχανισμό τώρα που σε εγκαταλείπουν κατά χιλιάδες οι οπαδοί, δύσκολα θα κρατήσεις κάμποσες εκατοντάδες μέλη, και ακόμα πιο δύσκολα θα συνεχίσεις έστω και απλώς να μιλάς —όχι στον καθρέφτη σου αλλά στον κόσμο, όχι με νεκραναστημένα είδωλα αλλά με τους υπαρκτούς ανθρώπους. Χ.Κ.

Απώτεροι Στόχοι

Ο νέος Τσάρος της Ρωσίας Μπόρις Γιέλτσιν εξέφρασε την επιθυμία η χώρα του να γίνει μέλος του ΝΑΤΟ κάποτε στο μέλλον. Για να προστατευθεί προφανώς από τους συμμάχους του της Κοινοπολιτείας και να φέρει τον αποπλισμό διά της συνενώσεως των πυρηνικών οπλοστασίων. Το επόμενο βήμα θα είναι η συγχώνευση CIA και KGB. Β.Κ.

Είπε και λάλησε

Ο πρόεδρος της κοινοβουλευτικής ομάδας του ΚΚΕ κ. Δ. Κωστόπουλος έβγαλε έναν λαμπρό λόγο στην Βουλή επί του προϋπολογισμού. Και τι ζήτησε; Εφαρμογή οικονομικών συνταγών που οδήγησαν στην εξαθλίωση και κατάρρευση όλες τις χώρες του πρώην «σοσιαλισμού». Για να «οικοδομηθεί» εδώ το μέλλον... Β.Κ.

Αφιερωμένο

Άκουσμα πρώτο:

«Αφιερώνει ο Χάρης στην Γιούλα και τα αγόρια της Τρίτης Λυκείου... στα κορίτσια της Αγίας Παρασκευής»... «Πειρατής» στα FM, χωρίς stereo, με ένα παλιό των Skynard στο πικ-άπ, χρόνια πολλά, χρόνια πολλά μετά από την πειρατική κατάληψη όλων των συχνοτήτων από τους «γιάππηδες» των ιδιωτικών ραδιοσταθμών.

Άκουσμα δεύτερο (σε παρακείμενη συχνότητα).

«Και να περάσουμε τώρα σε ένα από τα grand-hits της χρονιάς, είναι ο... στο "Πρόσεχε...": Προσέχετε, λοιπόν, ιδιαίτερα αν είναι Αλβανός». Ο νεαρός εκπέμπει από τον σταθμό του αφεντικού του, στα FM και stereo. Του το σπας το μηχανήμα και το κεφάλι του μαζί, ή δεν του το σπας; Χ.Κ.

Διώξεις

Το κείμενο που ενέκρινε η Βουλή της Τσεχοσλοβακίας και με το οποίο στην ουσία ποινικοποιείται η διάδοση ιδεών έχει βέβαια προφανή στόχο τον «κομματισμό», αλλά μπορεί να στραφεί εναντίον οποιουδήποτε του οποίου οι ιδέες δεν είναι αρεστές. -Στην χώρα της «βε-

λούδινης επανάστασης» δεν έμαθαν, από την δική τους εμπειρία, σε ποιους δρόμους οδηγούν τέτοιες αποφάσεις; Δεν γνωρίζουν οι ίδιοι ότι οι ιδέες ούτε απαγορεύονται, ούτε ποινικοποιούνται, χωρίς τον εκφασισμό ολόκληρης της κοινωνίας; Β.Τ.

ΓΙΑ ΤΟΝ Ν. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗ

Η ασέβεια έχει ενίοτε μακάβρια χαρακτηριστικά: η σορός του Ν. Ζαχαριάδη μεταφέρεται στην Ελλάδα για να ταφεί στο Α΄ Νεκροταφείο με ομόφωνη απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Αθηναίων. Με συνοδεία τα διάφορα ρεπορτάζ που μας πληροφόρησαν ότι η σορός του ηγέτη του ΚΚΕ, ακόμη και τα λουλούδια, έχουν μείνει ανέπαφα λόγω του ψύχους...

Η ασέβεια είναι υπαρκτή και έχει πολλούς δράστες και δύο θύματα: κατά την γνώμη μας το ένα θύμα είναι ο ίδιος ο νεκρός που έμεινε 18 ο-

λόκληρα χρόνια στα χώματα της άλλοτε ΕΣΣΔ, τριγυρισμένος από την κατάπτυστη σιωπή των πλείστων όσων ηθικών αυτουργών της αυτοχειρίας του —με πρώτους τους συντρόφους του που υπάκουσαν στην «επιθυμία» του τώως ΚΚΣΕ να μην κοινολογηθεί το «συμβάν»· το άλλο θύμα είναι η ιστορία: η «εθνική συμφιλίωση» που υπαγόρευσε την ομόφωνη απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου της πρωτεύουσας, επιτυγχάνεται για άλλη μια φορά πάνω σε νεκρά σώματα —όπως έγινε με το κάψιμο των φακέλων. Για την ιστορία δεν έχει ομιλήσει κανείς ακόμα, αν εξαιρέσεις κάτι σπαράγματα και λαχανιαστές ματιές, «αρπαχτές» από τα αρχεία της διαλυμένης ΕΣΣΔ.

Αν δεν είναι αυτά ασέβεια απέναντι σε ανθρώπους με πράξεις (καλές ή κακές, αλλά σίγουρα ιστορικές), τότε ποια είναι η ευσέβεια: το «ας είναι ελαφρύ το χώμα» που σκεπάζει όχι τους νεκρούς, αλλά την ιστορία;

Και να δείτε τι θέαμα θα βγάλει η δεύτερη ταφή του νεκρού...

X.K.

1992 ΚΑΛΗ ΧΡΟΝΙΑ

* Επιτάφιος κέρσε το τελευταίο τεύχος του ANTI

Με το τεύχος αυτό κλείνουμε το 1991. Κλείσαμε την ύλη μας νωρίς φέτος και η «επιχειρότητα» μπορεί κάπως να μας ξεφύγει.

Για μας όμως τα θέματα στα οποία εστιάζουμε την προσοχή μας είναι πάντα επίκαιρα και καυτά.

Το «ANTI» θα κυκλοφορήσει κανονικά την 10η Ιανουαρίου 1992.

Η μεγάλη πίττα

Το κακό με την σωρεία των διαφημίσεων στα άνευ αδειας ιδιωτικά τηλεοπτικά κανάλια παράγινε. Η αυθαιρεσία που επικρατεί στην άκρατη συσσώρευση διαφημιστικών μηνυμάτων στις ζώνες υψηλής θεαματικότητας έκανε ακόμη και τους επαγγελματικούς Συνδέσμους των Διαφημιστών να δυσανασχετήσουν! Κι ο λόγος, βέβαια, προφανής. Χάνει την δύναμη το «μήνυμα» εν μέσω τόσο πολλών, οι δε ταλαίπωροι και δυστυχείς θεατές τρομαγμένοι καταφεύγουν στο ζάπινγκ, αναζητούν δηλαδή κατά το χρόνο των διαφημίσεων, άλλα κανάλια... Αυτή η αθλιότητα της παρεμβολής σωρηδόν διαφημίσεων στην ροή των τηλεοπτικών προγραμμάτων έχει ασφαλώς την αιτία της. Το 61% της διαφημιστικής δαπάνης, που το 1991 υπολογίζεται σε 100 δισ. δρχ., πάει στην τηλεόραση. Είναι να μην τρίβουν τα χέρια τους οι ιδιωτικοί σταθμοί και να μην μας περιφρονούν τόσο βαθεία; Μεγάλη η πίττα.

N.S.

CHINOOK ΣΥΝΕΧΕΙΑ

Το σκάνδαλο Κοσκωτά είχε ένα κόστος 35-40 δισ. δρχ. Ο υπό εξέλιξη εκσυγχρονισμός των «CHINOOK», θα έχει μια ζημιά της τάξης των 20 δισ. δρχ. (σε τρέχουσες τιμές) που όμως φαίνεται να περνάει απαρατήρητη!

Οι κύριες αιτιάσεις του ΥΕΘΑ, προφορικές μέχρι στιγμής, στο ρεπορτάζ των τευχών μας 476 (4 Οκτ. '91) και 481 (13 Δεκ. '91) είναι οι ακόλουθες:

— Οι Ελληνικές Βιομηχανίες, με κατά κύριο λόγο την ΕΑΒ, δεν είναι σε θέση να συμμετάσχουν ούτε κατά ελάχιστο ποσοστό στον εκσυγχρονισμό των CHINOOK:

Η απάντησή μας είναι ότι όλες οι επιμέρους «δεξιότητες» για την τροποποίηση αυτή, είναι ήδη ανεπτυγμένες στην χώρα, από πολλές δεκαετίες. Σαν παράδειγμα θα αναφέρουμε την πλήρη ανακατασκευή ενός C-130 και ενός CL-215 στο Κρατικό Εργοστάσιο Αεροπλάνων το 1985, και μια αντίστοιχη δουλειά της ΕΑΒ σε ένα διαλυμένο CL-215 το 1988. Για το τελευταίο μάλιστα όλα σχεδόν τα ανταλλακτικά του κατασκευάστηκαν σε ελληνική βιομηχανία. Συγκριτικά το έργο εκσυγχρονισμού των «CHINOOK» είναι μικρό μόνο ποσοστό των παραπάνω εργασιών. Επιπλέον η κατασκευή των υδραυλικών κυκλωμάτων είναι πλήρως μέσα στις δυνατότητες της ΕΑΒ, όσον δε αφορά στις καλωδιώσεις πάσης μορφής, αυτές μπορούν άμεσα να αναληφθούν από άλλη ελληνική εταιρεία, κ.ο.κ.

Αναλυτικές θέσεις συνδικαλιστών της ΕΑΒ και ΣΕΒ θα έχουμε σε επόμενο τεύχος: — Δεν έχουν συνταχθεί προδιαγραφές, γιατί ο Στρατός απλώς αγοράζει ένα προϊόν που προσφέρει η BOEING (και οι Λιακουνάκος - Δαλιέζιος). Η άποψή μας είναι ότι ευθέως παραβιάζεται το Π.Δ. - 284/89, ότι υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις, οι οποίες δεν έχουν «ζυγισθεί» ή αξιολογηθεί με τεχνοκρατικά κριτήρια. Στο κάτω -κάτω μιλάμε για ένα επιπλέον κόστος 20 δισ. δρχ. σε τιμές '89 ή 60 δισ. δρχ. σε τιμές αποπληρωμής. Ίσως θα μπορούσε με την δαπάνη αυτή να λυθεί το Βορειοηπειρωτικό, να εκσυγχρονίσουμε τα ελικόπτερα στο ίδιο επίπεδο αποδόσεως, και να δοθεί και δουλειά στην χώρα!

Η επίσημη αναγγελία ενός προο

Ο θάνατος της μεγάλης πατρίδας του σοσιαλισμού ήταν αντάξιος της μακάβριας ιστορίας των κομμουνιστών ηγετών. Όπως συντηρούσαν τεχνητά το σώμα του Τίτο ή ανακοίνωναν με καθυστέρηση μερικών ημερών τον θάνατο του Μπρέζνιεφ ή του Στάλιν, έτσι και τώρα η αναγγελία του προαναγγελθέντος θανάτου που όλοι περίμεναν, έγινε με καθυστέρηση. Καθυστέρηση επιβεβλημένη παλιότερα για να ρυθμισθεί η ομαλή διαδοχή, απαραίτητη για την συνέχιση του συστήματος, αναγκαία τώρα καθώς έπρεπε να διευθετηθούν τα άλυτα προβλήματα μεταξύ των κληρονόμων, και κυρίως να εξασφαλισθεί μια κάποια συνέχεια σε αυτό που αποτέλεσε την τελευταία αυτοκρατορία στην ιστορία της ανθρωπότητας.

Με την συνάντηση της Άλμα Άτα το προηγούμενο Σαββατοκύριακο, όταν αποφασίστηκε και τυπικά ότι η Ε.Σ.Σ.Δ δεν υπήρχε πλέον, καρφώθηκε και το τελευταίο καρφί στο φέρετρο και το πτώμα ενταφιάστηκε. Μαζί του ενταφιάστηκαν οι τελευταίες αυταπάτες, τα όνειρα εκατομμυρίων ανθρώπων που είχαν κάποτε πιστέψει ότι στην πατρίδα των σοβιέτ χτιζόταν αυτή η νέα ευτυχισμένη κοινωνία, όπου είχε καταργηθεί η εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο και όπου η απρόσκοπτη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων θα υλοποιούσε την περίφημη αρχή: «από τον καθένα σύμφωνα με τις ικανότητές του, στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του».

Ζούμε βέβαια στην εποχή του CNN και γενικότερα της άμεσης επικοινωνίας και αυτό που ενδιαφέρει είναι μόνο το γεγονός, η

ταφή στην συγκεκριμένη περίπτωση. Αλλά είναι χρέος της ιστορίας να απαντήσει πως εκατομμύρια άνθρωποι έχασαν την ζωή τους, βασανίστηκαν, φυλακίστηκαν και εξορίστηκαν επειδή πίστεψαν απλώς στην ουτοπία, πριν μεταβληθεί σε έναν από τους μεγαλύτερους εφιάλτες της ανθρωπότητας. Η τελευταία χρειάζεται απαραίτητως να απαντήσει, ώστε να προφυλαχθεί. Γιατί είναι βέβαιο ότι ο καπιταλισμός νίκησε κατά κράτος τον σοσιαλισμό. Αλλά είναι άλλο τόσο βέβαιο, ότι η μάχη του ανθρώπου για την καλύτερευση της ζωής του και της κοινωνίας είναι στοιχείο της ανθρωπίνης φύσης και θα συνεχισθεί στο μέλλον. Και το πρώτο πείραμα μιας άλλης κοινωνίας, το σοσιαλιστικό πείραμα, γύρισε πίσω στο παρελθόν όχι μόνο στην Ρωσία και τις καθυστερημένες δημοκρατίες της Κεντρικής Α-

αγγελθέντος θανάτου

του Στέλιου Κούλογλου

σίας, αλλά και στις άλλοτε αναπτυγμένες χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, που για λόγους ανεξάρτητους από την θέλησή τους βρέθηκαν στην τροχιά της αυτοκρατορίας του Λένιν...

Δεν είναι ασφαλώς η πρώτη φορά που μια αυτοκρατορία καταρρέει, τα ίδια φαινόμενα μιας αχαλιναγώγητης διάλυσης τα οποία παρουσιάζονται σήμερα, παρατηρούνται από την εποχή της πτώσης της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, ή και της κατάρρευσης της Αθηναϊκής δημοκρατίας. Όμως το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της σοβιετικής αυτοκρατορίας είναι ότι πολύ περισσότερο από κάθε παλιότερή της, είχε στηριχθεί στην ιδεολογία, στην επαγγελία του παραδείσου. Αυτό ίσως εξηγεί γιατί αυτή η αυτοκρατορία έπεσε χωρίς να χάσει κανέναν πόλεμο, κατέρρευσε απλώς λόγω των εσωτερικών

της αντιθέσεων, όταν έχασε την οικονομική μάχη με τον επάρατο καπιταλισμό. Αυτό εξηγεί ακόμη γιατί η πτώση ήταν τόσο σύντομη: δεν χρειάστηκαν παρά τα 6 χρόνια της περεστρόικα, για να αποδειχθεί πόσο ανελαστικό και ανεπίδεκτο μεταρρυθμίσεων ήταν το σύστημα, πόσο η πιο ισχυρή στρατιωτική δύναμη του πλανήτη το 1985, δεν ήταν παρά ένας οργανισμός που ασθενούσε βαριά.

Αν εξαιρέσει κανείς την κυρία Παπαρήγα και μερικές χιλιάδες ακόμη ομοϊδεάτες της —θλιβερές καρικατούρες σε σύγκριση με τα εκατομμύρια των προλεταρίων που πίστευαν ειλικρινά στον κομμουνισμό μερικές δεκάδες χρόνια πριν κανείς από τους στενούς συγγενείς δεν έκλαψε τον νεκρό. Το σώμα της μεγάλης σοσιαλιστικής πατρίδας είχε αρχίσει να βρωμάει χρόνια τώρα, τότε που

προσεβλήθη από την σταλινική γάγγραινα. Κατάφερε όμως να περπατήσει και να αποκτήσει αιγλή χάρις στην «ιστορική συνεισφορά» ενός συνεχόχου του μεγάλου πατερούλη, του Χίτλερ, που νικήθηκε σε μεγάλο βαθμό επειδή έχασε την μάχη της Ρωσίας και στην συνέχεια να διατηρηθεί στο φυγείο του ψυχρού πολέμου, πριν ο ασθενής το ρίξει για τα καλά στο αλκοόλ την εποχή του Μπρέζνιεφ και των Αντρόπωφ - Τσερνιένκο, των δύο βραχύβιων απογόνων του.

Όταν ο φωτισμένος αυτοκράτορας Μιχαήλ Σεργκέγιεβιτς Γκορμπασώφ ανέλαβε να σώσει την κατάσταση, ήταν ήδη πολύ αργά. Άλλωστε το πολιτικό σύστημα ήταν τέτοιο ώστε και ο καλύτερος μεταρρυθμιστής έπρεπε αναγκαστικά να είναι παιδί του συστήματος, άρα να είναι δεσμιος των μηχανισμών του αλλά και των ιδεών του. Η ασθενής πλευρά του Γκορμπασώφ ήταν ότι ποτέ δεν έθεσε σε αμφισβήτηση την ιδέα του σοσιαλισμού, αποδίδοντας όλα τα κακά στην λαθεμένη εφαρμογή της. Το αποτέλεσμα ήταν να δεχθεί το τελειωτικό χτύπημα από το κομμουνιστογενές πραξικόπημα των συντρόφων του, τους οποίους είχε ο ίδιος τοποθετήσει στις βασικότερες κρατικές θέσεις.

Η αχιλλειος πτέρνα του ήταν ότι ως παιδί του συστήματος δεν είχε ποτέ συνειδητοποιήσει ότι πίσω από την ιδέα της συναδέλφωσης των λαών στα πλαίσια της ΕΣΣΔ, κρυβόταν μια ωρολογιακή βόμβα, η οποία εξερράγη στις Βαλτικές στην αρχή, στην Ουκρανία και σε όλη την επικράτεια στην συνέχεια. Η ευρύτητα της σχέψης του τον οδήγησε στο συμπέρασμα ότι η εισβολή στην Τσεχοσλοβακία ήταν ένα μεγάλο λάθος, αλλά δεν έφτασε μέχρι την παραδοχή της πικρής αλήθειας ότι και η προσάρτηση των Βαλτικών ήταν ένα σφάλμα που η ιστορία δεν συγχωρεί.

Ειλικρινής, προσπάθησε να επανορθώσει επαναλαμβάνοντας το πείραμα του Ντούμπσεκ 20 χρόνια αργότερα. Αλλά ο ασθε-

νης ήταν πολύ πιο γερασμένος, το πτώμα είχε αρχίσει και βρωμούσε. Γι' αυτό κανείς συγγενής δεν έκλαψε. Όλοι τον έθαψαν όσο γρηγορότερα επέτρεπαν οι διαδικασίες της ταφής. Περιορίστηκαν να πιάσουν την μύτη τους και να κάνουν τον σταυρό τους.

Αν ο Μπρέζνιεφ δεν είχε στείλει τα τανκς να χορέψουν στις πλατείες της Πράγας, θα είχε βρεθεί άραγε το γιατρικό; Η ιστορία δεν γράφεται με αν, και το πρόβλημα είναι ότι από τότε έχει γεννηθεί μια νέα γενιά «σοβιετικού ανθρώπου», που δεν διατηρεί πλέον καμιά από τις προεπαναστατικές μνήμες. Ζώντας σε πολύ χειρότερες συνθήκες απ' ό,τι 20 χρόνια πριν, αυτή η γενιά είναι βαθύτατα διαποτισμένη από τις αξίες της τεμπελιάς, της γραφειοκρατίας, του ψέμματος και της αυθαιρεσίας. Φάνηκε ήδη από τις πρώτες ενέργειες του παντοδύναμου σήμερα Γιέλτσιν και της ομάδας του, ότι η νέα ηγετική ομάδα που έχει επικεφαλής της τους παλιούς κομματικούς «απαράτσι» ηγέτες, θα δυσκολευθεί πολύ να απαλλαγεί από τις συνήθειες που άθελά της κληρονόμησε.

Το ιστορικό στοίχημα του Γιέλτσιν είναι άλλωστε πολύ δύσκολο να κερδηθεί. Ο Λένιν κατάφερε για 73 χρόνια να συνεχίσει την ηγεμονία της καταρρέουσας τσαρικής Ρωσίας με το πρόσχημα του κομμουνισμού, ο Γιέλτσιν επιδιώκει να επιτύχει τον ίδιο στόχο χρησιμοποιώντας περισσότερο σύγχρονες και πολιτισμένες μεθόδους, που να ανταποκρίνονται ασφαλώς στις σημερινές δυνατότητες της αδυνατισμένης ρωσικής πατρίδας του. Όμως οι μικρότεροι αδελφοί του μεγάλου Ρώσου αδελφού, έχουν τώρα πολύ περισσότερη πείρα απ' ό,τι παλιότερα, ενώ λείπει και το κοινό κομμουνιστικό ιδανικό το οποίο λειτούργησε ως ο συνεκτικός ιστός της αυτοκρατορίας.

Οι μεγάλες διαφορές που χωρίζουν τους εταίρους της Κοινοπολιτείας, ο πόλεμος μεταξύ του Αζερμπαϊτζάν και της Αρμενίας, οι συγκρούσεις στην Γεωργία αποδεικνύουν ότι στα χρωματοσώματα των απογόνων είναι για καλά χαραγμένη η σοσιαλιστική κληρονομιά. Περισσότερο ακόμη και από τις άλλες χώρες της Ανατολικής

Ευρώπης, η πρώτην ΕΣΣΔ θα είναι εκείνη η οποία θα επιβεβαιώσει το παλιό αυτό πολωνικό αστείο που ρωτάει τι είναι ο σοσιαλισμός: ο μακρύτερος και δυσκολότερος δρόμος από τον καπιταλισμό προς τον καπιταλισμό.

Όταν τις μέρες της «βελουδίνης επανάστασης» του 1989 στην Πράγα, ένας μεταρρυθμιστής κομμουνιστής εργάτης τόλμησε να αποκαλέσει το συγκεντρωμένο πλήθος «συντρόφους», εκατοντάδες χιλιάδες του φώναζαν ρυθμικά «δεν είμαστε σύντροφοι». Στην Μόσχα τον Αύγουστο του 1991, ακόμη και αυτοί που σκαρφάλωναν στα τανκς για να καταγγείλουν το πραξικόπημα αποκαλούσαν συντρόφους τους αντικομμουνιστές συγκεντρωμένους. Μπορεί λοιπόν η κόκκινη σημαία με το σφυροδρέπανο να πάψει να κυματίζει για πάντα την παραμονή της πρωτοχρονιάς του 1992 στο Κρεμλίνο, αλλά ο Γιέλτσιν και οι σύντροφοί της νέας Κοινοπολιτείας των ανεξάρτητων κρατών, θα χρειασθούν πολύ περισσότερο χρόνο για να μάθουν να αποκαλούνται κύριοι. □

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ Α.Ε.

Τώρα μπορείτε να αποκτήσετε τα έργα της ΕΚΔΟΤΙΚΗΣ ΑΘΗΝΩΝ. Από την Άλφα Γραφίς για ένα μήνα από 27/12/91 έως 27/1/92. Εξωφλούντας σε 12 άτοκες μηνιαίες δόσεις για την ΙΣΤΟΡΙΑ του ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ και σε 6 μηνιαίες δόσεις για τις άλλες εκδόσεις. (ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ, ΕΛΛΗΝ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ). Για παραγγελίες τηλ.: 77.83.433.

Άλφα Γραφίς

ΒΙΒΛΙΑ - ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ

ΑΙΜ. ΜΠΑΣΤΙΑΣ - ΑΡ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Ο.Ε. ΑΡΚΑΔΙΑΣ 13 - ΑΜΠΕΛΟΚΗΠΟΙ - 115 26 ΑΘΗΝΑ - ΤΗΛ. 77.83.433

ΑΝΤΙΟ ΓΚΟΡΜΠΑΤΣΩΦ

του Βασίλη Καπετανγιάννη

Η αποτίμηση της ιστορικής προσωπικότητας του Γκορμπατσώφ είναι υπόθεση δύσκολη όχι τόσο γιατί οι πολιτικοί άνδρες κρίνονται συνήθως εκ του αποτελέσματος όσο κυρίως γιατί η παρουσία του στην χώρα και στην παγκόσμια σκηνή είναι ακόμη νωπή και ορισμένες πτυχές του δράματος ακόμη άγνωστες.

Η εγγενής όμως αυτή δυσκολία σε τίποτε δεν μπορεί να μειώσει το μεγάλο του πολιτικό και ιστορικό ανάστημα, μολονότι οι λαοί λιθοβολούν ή ανεβάζουν στο Πάνθεο των ηρώων τους πολιτικούς τους ηγέτες ανάλογα με την συγκυρία ή τις επίσημες και καιροσκοπικές εκδοχές της ιστορίας.

Ο Γκορμπατσώφ ανήκει στους μεγάλους εκείνους πολιτικούς ηγέτες που τάσσουν σαν όραμα και σκοπό της ζωής και δράσης τους την μεταρρύθμιση συστημάτων που έχουν ήδη εξαντλήσει τον ιστορικό τους κύκλο και χρειάζονται σεισμικές πολιτικές δονήσεις μεγάλης ισχύος για να εκσυγχρονιστούν και να επιβιώσουν. Η πολιτική πρακτική του

Αυτούς τους στόχους επεδίωξε με θάρρος, συνέπεια, ειλικρίνεια και αποφασιστικότητα προσπαθώντας να κρατά γερά τα πολιτικά ηνία ανάμεσα στις συμπληγάδες των συντηρητικών και του «παλιού καθεστώτος» και τις νέες μεταρρυθμιστικές δυνάμεις που πίεζαν για αποφασιστικότερα και ταχύτερα βήματα.

Ήταν μία αγχώδης και ανελέητη φυγή προς τα εμπρός.

Ο Γκορμπατσώφ σταθμίζοντας ρεαλιστικά τις δυνατότητες της χώρας του συνειδητοποίησε ότι η μεταρρύθμιση στο εσωτερικό είχε σαν προϋπόθεση μια νέα προσέγγιση στις διεθνείς σχέσεις, σταθερό και ειρηνικό διεθνές περιβάλλον. Η αυτοκρατορία, προϊόν πολέμου, στηριζόταν στην ουσία σε πηλίνα πόδια.

Ένα τέτοιο ιστορικό σχέδιο δεν μπορούσε να βασιστεί στην βία. Γι' αυτό απαγκιστρώθηκε αναιμάκτα από τις αυτοκρατορικές ευθύνες, άφησε τα δορυφόρα κράτη της Κεντρικής Ευρώπης να βρουν τον δρόμο τους, προχώρησε αποφασιστικά στον αφοπλισμό.

Αλλά, περιορισμένος από τις ιδεολογικές του καταβολές δεν κατάφερε να συνειδητοποιήσει την εκρηκτική δύναμη του εθνικισμού, που αποδείχτηκε ιστορικά ισχυρότερη από την δύναμη της ταξικής ιδεολογίας.

Και δεν είναι καθόλου υπερβολικός ο ισχυρισμός ότι δεν κατάφερε να ελέγξει κι επομένως να διοχετεύσει με πολιτικά αποτελεσματικό τρόπο τις δυνάμεις που ο ίδιος απελευθέρωσε. Κι επομένως κατέστρεψε το σύστημα το οποίο ο ίδιος ήθελε να διασώσει. Ο κομμουνισμός κατέρρευσε εσωτερικά χωρίς εξωθεν επεμβάσεις. Το σοβιετικό κράτος διαλύθηκε. Ο ίδιος έμεινε χωρίς εξουσία, χωρίς πολιτική βάση.

Θα μπορούσε ενδεχομένως να κυβερνήσει με την συνταγή Μπρέζνιεφ ή να «αποτολμήσει» μετριοπαθείς αλλαγές διατηρώντας τις μονολιθικές πολιτικές δομές και το παραδοσιακό ιδεολογικό περιβάλλον. Προτίμησε όμως έναν γρηγορότερο ιστορικό ρυθμό για να θέσει τα θεμέλια μιας πιο στέρεης μεταρρύθμισης.

Δεν θα είχε κανένα νόημα να διερωτηθεί κανείς αν ο Γκορμπατσώφ διάλεγε τον ίδιο δρόμο έχοντας επίγνωση της κατάληξης. Η ιστορία αναγνωρίζει μόνο τετελεσμένα γεγονότα. Είναι όμως βέβαιο ότι ο κόσμος χωρίς αυτόν θα ήταν διαφορετικός, όπως είναι σήμερα διαφορετικός χάρη στην δική του συμβολή. □

«Όσον αφορά την προσφορά μου, ο κύριος σκοπός της ζωής μου έχει κιόλας εκπληρωθεί. Αισθάνομαι ειρήνη με τον εαυτό μου. Έζησα τέτοιες εμπειρίες ώστε να αισθάνομαι απολύτως ελεύθερος. Ταυτόχρονα, έχω την αίσθηση ότι το κεφάλαιο που συσσωρεύσα πρέπει να αξιοποιηθεί πλήρως για την ελευθερία της χώρας μου και τις διεθνείς σχέσεις». *

Γκορμπατσώφ, οι κατευθυντήριες ιδεολογικές και πολιτικές του πεποιθήσεις δείχνουν ότι ο ίδιος πίστευε πως ήταν δυνατόν ομαλά, σταδιακά, με κινήσεις τακτικής φύσης στις κορυφές να οδηγήσει ένα ολοκληρωτικό σύστημα σε μια νέα εποχή. Να το μετεξελιζέι με γενναίες δόσεις εκδημοκρατισμού, οικονομικών αλλαγών και λαϊκής συναίνεσης.

* Ν. Γκορμπατσώφ: συνέντευξη στο περιοδικό *TIME* (23.12.91)

Η διαχείριση της οικονομίας

Ο προϋπολογισμός του 1992 που απασχόλησε την εθνική αντιπροσωπεία κατά τις τελευταίες συνεδριάσεις της Βουλής δεν παρουσίαζε κανένα απολύτως ενδιαφέρον σαν λογαριασμός κατανομής των εσόδων του κράτους στους διάφορους τομείς ευθύνης του. Όποια πολιτική παράταξη και αν βρισκόταν στην εξουσία και είχε την ευθύνη κατάρτισης του προϋπολογισμού, με τον ίδιο, περίπου, τρόπο θα τροφοδοτούσε τα κεφάλαιά του. Για να είναι, λοιπόν, ευθυγραμμισμένη με την παραδοσιακή «κομματική ηθική», η αντιπολίτευση τον καταψήφισε, και όχι γιατί θα ήταν σε θέση να προτείνει καλύτερη δημοσιονομική διαχείριση υπέρ της εθνικής οικονομίας και των δικαιωμάτων της κοινωνίας.

Το «ιστορικά» σημαντικό ενδιαφέρον του νέου —ιδιαίτερα αυτού— προϋπολογισμού ήταν πως απεικόνιζε, χωρίς το ελάχιστο περιθώριο αμφιβολιών, την *χρεωκοπία* του κράτους. Χρεωκοπία, όχι απέναντι στους ξένους δανειστές του, οι οποίοι δεν έχουν κανένα λόγο να «πνίξουν» τις κότες που τους κάνουν τα χρυσά αυγά, αλλά απέναντι στο *εσωτερικό* της χώρας: απέναντι στους Έλληνες εργαζόμενους και στο μέλλον των παιδιών τους.

Το κράτος, αρνητικός παράγων

Αν επρόκειτο, συνεπώς, να είναι εθνικά χρήσιμη η κοινοβουλευτική συζήτηση περί την συλλογή και διάθεση του δημοσίου χρηματός κατά το προσεχές δωδεκάμηνο, θα έπρεπε να στραφεί στην αναζήτηση των κατευθυντήριων γραμμών της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής, των στόχων της, των μέσων που θα επιτρέψουν την προσέγγιση αυτών των στόχων, ώστε να εκτιμηθεί αν η δημοσιονομική διαχείριση βοηθάει ή όχι στην αποτελεσματική προώθηση των εθνικο-οικονομικών επιδιώξεων. Σε αντίθετη περίπτωση, εφ' όσον, δηλαδή, συμφωνηθεί από όλες τις πλευρές ότι το σημερινό κράτος, αν και απορροφά για τις ανάγκες του τα 50% του εθνικού εισοδήματος, δεν είναι σε θέση να εκπληρώσει τις αναπτυξιακές και κοινωνικής προαγωγής υποχρεώσεις του, να αναζητηθούν οι προσφορότερες αλλαγές στο σύστημα παραγωγής και κοινωνικής διανομής του εθνικού προϊόντος, ώστε

και το κράτος να μεταβληθεί σε θετικό παράγοντα προόδου. Με αυτή την κοινοβουλευτική λογική θα δημιουργούνταν οι προϋποθέσεις και για μια ουσιαστική κοινωνική συναίνεση στην προσπάθεια απεγκλωβισμού μας από την υπανάπτυξη. Συναίνεση όμως, για να γίνει αδιαμαρτύρητα δεκτή η χρεωκοπία του κράτους, μάταια αναζητείται.

Το σημερινό ελληνικό κράτος δεν είναι μόνον ανίκανο να επαληθεύσει την αποστολή του ως μηχανισμός κοινωνικής πρόνοιας και οικονομικής ανάπτυξης. Είναι ανήμπορο και να μετακυλήσει, έστω, τις ευθύνες του στις λειτουργίες της λεγόμενης «οικονομίας της αγοράς». Πολύ φυσικό.

Το ελληνικό κράτος, ελεγχόμενο από τις αντι-μαρξιστικές ή τις φιλο-μαρξιστικές μεταπολεμικές κυβερνήσεις, έκανε ό,τι περνούσε από το χέρι του για να εμποδίσει την διαμόρφωση από την ελληνική κοινωνία οικονομικής «κουλτούρας» με κοινωνικά χαρακτηριστικά. Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός δεν διδάχτηκε σε κανένα στάδιο αυτής της περιόδου, ούτε την σημασία του υγιούς ανταγωνισμού, όταν ξανοιγόταν στις πλουτοσυλλεκτικές του δραστηριότητες, ούτε τους κινδύνους που απορρέουν από την νοοτροπία, «ό,τι κερδίσουμε εδώ και τώρα». Με την «ταξική», μάλιστα, συνθηματολογία της πασοκικής οχταετίας και τα υμνολόγια υπέρ του κρατικισμού, κονιορτοποιήθηκε ό,τι είχε απομείνει ως διάθεση —αλλά και επάρκεια— σε κοινωνικές ή ε-

πιχειρηματικές δυνάμεις να επωμισθούν το έργο της ανάπτυξης, η οποία θα επέτρεπε στα ιδιωτικά, στα οικογενειακά εισοδήματα να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες πολύπλευρης προστασίας των πολιτών. Δεν υπάρχουν, λοιπόν, τώρα «φορείς» πρόθυμοι να αναλάβουν τις ευθύνες που εγκαταλείπονται από το κράτος. Και εγκαταλείπονται με το δικαιολογητικό ότι το υπερβολικό δημοσιονομικό βάρος από την άσκηση κοινωνικής προστασίας υπονομεύει την ανάπτυξη, την παραγωγικότητα της εργασίας και την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας.

Φτάσαμε έτσι στο σημείο να μετεωρίζεται η εθνική οικονομία ανάμεσα στο χρεωκοπημένο κράτος που πρέπει να συρρικνωθεί και στην ανυπαρξία ιδιωτικοοικονομικών παραγόντων που είναι σε θέση να αναλάβουν την ευθύνη δημιουργίας «κοινωνικής οικονομίας της αγοράς». Σε αυτόν τον «μετεωρισμό» οφείλεται κατά κύριο λόγο και η αποτυχία των αποκρατικοποιήσεων-ιδιωτικοποιήσεων, οι οποίες θα υλοποιήσουν —κατά την κυβερνητική επιχειρηματολογία— το πέρασμα από τον κρατικισμό στον φιλελευθερισμό.

Και σαν να μην έφταναν όλα αυτά ήρθαν οι αποφάσεις του Μάαστριχτ για τις νομισματικές και δημοσιονομικές προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούν τα κράτη-μέλη για να μετάσχουν ισότιμα στην οικονομική και νομισματική ένωση της Κοινότητας. Αποφάσεις, στρεφόμενες ευθέως εναντίον των αναπτυξιακών και κοινωνικών λειτουργιών

υπόθεση όλων μας

του Κ. Τσαλόγλου

του δικού μας κράτους, αφού, η συμπίεση του πληθωρισμού και η σχεδόν εξαφάνιση του ετήσιου κρατικού ελλείμματος — επιθυμητά, κατά τα άλλα, καθήκοντα — μόνο με την περαιτέρω μείωση των δαπανών του προϋπολογισμού μπορούν να επιτευχθούν, σύμφωνα με την κυβερνητική ομολογία. Μείωση, η οποία δεν θα αφορά, ασφαλώς, ούτε τις αμυντικές δαπάνες, ούτε την εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους. Θα αφορά τις κοινωνικές παροχές, τις αμοιβές των απασχολούμενων του δημοσίου, την πολιτισμική πρόοδο.

Θα ήταν ευχής έργο αν σταματούσε έστω εδώ η αρνητική πορεία της οικονομίας, που διαβρώνει όλο και βαθύτερα την κοινωνική συνοχή.

Η αντιφατικότητα των μέτρων

Η ανυπαρξία πειθαρχημένης και συνεπούς προς επιθυμητούς στόχους οικονομική πολιτική· η εκνευριστική αντιφατικότητα των περισσότερων μέτρων που αποφασίζονται· η... ενοριακή νοοτροπία κυβερνητικών υπευθύνων ως προς τις ευχέριες που τους παρέχει το «χαρτοφυλάκιό» τους· όλα αυτά, κάνουν ασφυκτικότερα τα αδιέξοδα στα οποία έχουμε εμπλακεί.

Καταγγέλει, π.χ., η κυβέρνηση την «καταναλωτική ροπή» ως κύριο υπεύθυνο των περισσότερων ανωμαλιών της οικονομίας, επειδή δεν ευθυγραμμίζεται με το προϊόν της εθνικής παραγωγής. Την ίδια ώρα θεσπίζονται φορολογικά κίνητρα και κυκλοφοριακές απαγορεύσεις για όσους δεν αλλάξουν το αυτοκίνητό τους με ένα καινούριο, καταλυτικής τεχνολογίας, για να απαλλαγεί, δήθεν, η πρωτεύουσα από το νέφος. Αν υλοποιούνταν κατά εκατό τοις εκατό το εν λόγω μέτρο στην προβλεπόμενη τριετία 1990-1992, για μόνη την αντικατάσταση των Ι.Χ. αυτοκινήτων του λεκανοπεδίου θα έπρεπε να δαπανηθούν τρία τρισεκατομμύρια (3 τρισ.) δραχμές, περίπου ή δεκαπέντε δισεκατομμύρια (15 δισ.) δολάρια. Θα έπρεπε, δηλαδή, σε αυτήν την τριετία να δαπανήσουμε για αντικατάσταση και των μικρής ηλικίας, αλλά παλιάς τεχνολογίας, αυτοκινήτων περισσότερα από όσα θα ει-

Προϋπολογισμός εν κενώ

ΜΑΤΑΙΑ θα προσπαθούσε κανείς να καταλάβει τι συζητιόταν στην Βουλή την Παρασκευή 20 Δεκεμβρίου. Σύμφωνα με την Ημερήσια Διάταξη η συζήτηση θα αφορούσε στον προϋπολογισμό του '92 — τελευταία ημέρα της τετραήμερης σχετικής συζήτησης, με ομιλίες και των αρχηγών των κομμάτων. Το τελευταίο, όπως πάντα, στάθηκε η αιτία για την υποβάθμιση της συζήτησης, με την μετατροπή της σε αντιπαράθεση των 2 μονομάχων (ήπιας, έστω, μορφής), αλλά και με την μετάθεσή της σε άλλο αντικείμενο, εξίσου πολύ σοβαρό με τον προϋπολογισμό, το «Μάαστριχτ».

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ: ούτε προϋπολογισμός συζητήθηκε (αν μάλιστα πιστέψουμε και την κ. Δαμανάκη που είπε ότι και τις προηγούμενες ημέρες της συζήτησης τα έδρανα ήταν άδεια), ούτε το «Μάαστριχτ» αντιμετωπίστηκε, με την ελάχιστη έστω σοβαρότητα που απαιτεί. Και πράγματι είναι να απορεί κανείς τι νόημα έχουν τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων της άλλης ημέρας όπου διαπιστωνόταν «ποιότητα» και «συναίνεση». Η ποιότητα και συνέναιση σε τί;

ΕΙΝΑΙ χαρακτηριστικότερη η έρημη εικόνα του Κοινοβουλίου όταν — μετά τους μονομάχους που είχαν ασφαλώς τις ακολουθίες τους — ανέβηκε στο βήμα αυτός που, τύποις και ουσία, θα έπρεπε να συγκεντρώνει όλο το ενδιαφέρον και την προσοχή των αντιπροσώπων του Έθνους: ο κ. Χριστοδούλου ομιλούσε ενώπιον του 1/10 περίπου των βουλευτών, και δεν ήταν λίγοι από αυτούς που... έβυναν την μύτη τους.

ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ να συμβαίνει ένα από τα δύο: ή να υπάρχει περισσή αναισθησία στους βουλευτές, ή να είναι πραγματικά και ουσιαστικά ανίκανοι να αντιπροσωπεύσουν την αγωνία και τα προβλήματα αυτού του τόπου. Γιατί, τα νούμερα που ακούστηκαν είναι ικανά να οδηγήσουν σε παραίτηση σύμπασας της εθνικής αντιπροσωπείας: 50% του ΑΕΠ η παραοικονομία κατά τον κ. Παπανδρέου, 35-40% κατά του «ρεαλιστικό» κ. Μητσοτάκη (έπρεπε να δείτε το πρόσωπο και των δύο, πόσο ψύχραιμα τα έλεγαν αυτά)· 9,4 τρισ. το δημόσιο χρέος κατά τον κ. Παπανδρέου, αλλά ο κ. Μητσοτάκης τον «διόρθωσε»: 15 τρισ., διότι υπάρχει μέσα και το «κονδύλι» ΔΕΚΟ-ΟΓΑ, οι Συνεταιρισμοί, οι προβληματικές, το στρατιωτικό χρέος και άλλα πολλά.

Ο κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ πιεζόταν από τον χρόνο — βλέπετε οι δύο αρχηγοί είχαν πολλά να πουν, άσε που δεν έχουν και περιορισμό στο πόσην ώρα θα αυτοπαινεύονται ή θα κινδυνολογούν. Στο χρόνο που μίλησε, έδωσε με απτό τρόπο μια περιεκτικότερη εικόνα για το τι θα σημαίνει για την Ελλάδα η πενταετία 1992-1997, όντας στην «δεύτερη ταχύτητα». Η αίσθηση που αποκόμισε ο γράφων από την ομιλία του «υπουργού Εθνικής Οικονομίας ήταν ότι ο κ. Χριστοδούλου θα πρέπει να έχει υπόψη μία προοπτική για τα μέσης διάρκειας οικονομικά μεγέθη που δεν είναι καθόλου υποσχετική, παρά την θετικότητα που παρουσιάζουν κάποιοι περισσότερο βραχυχρόνιοι δείκτες. Ίσως το πρόβλημα να βρίσκεται στον ίδιο τον παραγωγικό ιστό της χώρας, που αποδιαρθρώνεται με ταχύτατους ρυθμούς. Και για να αντιμετωπισθεί αυτό θα πρέπει να υπάρχει η διάσταση της προοπτικής και του σχεδίου, πέρα από την λογική του φοροεισπράκτορα.

ΚΑΤΑ ΤΑ λοιπά, μπορεί, από τις πρώτες εβδομάδες του 1992, να δούμε πάλι να «υπερβαίνεται» ο προϋπολογισμός — έτσι αναξιόπιστος που έχει καταντήσει, το πολύ-πολύ που χρησιμεύει είναι σαν μπούσουλας στάθμισης των ποικίλων πιέσεων και ισορροπιών στο εσωτερικό του κυβερνητικού χώρου· ούτε καν σαν μηχανισμός επίσημων και τυπικά επικυρωμένων ανακατανομών πόρων, αφού κατά σύστημα, στο τέλος του χρόνου, οι προβλέψεις του δεν εκπληρώνονται...

Χ.Κ.

ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ ΔΙΣΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ ΧΡΟΝΙΑ
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΜΕΓΑΛΗ ΕΚΡΗΞΗ
ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

P. Coveney και R. Highfield
**ΤΟ ΒΕΛΟΣ
ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ**

Πρόλογος: Ilya Prigogine-Νόμπελ Χημείας

**ΤΟ ΒΕΛΟΣ
ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ**

- «Καλωσορίζω θερμά αυτό το βιβλίο, που είναι γραμμένο σε υψηλό επιστημονικό επίπεδο, ενώ συγχρόνως παραμένει βατό για το ευρύ κοινό».

Ilya Prigogine-Νόμπελ Χημείας

- «Το εκρηκτικότερο βιβλίο για τη φύση του χρόνου αφότου άρχισε να υπάρχει χρόνος...»

The New Scientist

- «Σαφές, ευρύ, έγκυρο, συναρπαστικό βιβλίο...»

*Gerald Whitrow, πρόεδρος της
Διεθνούς Ενώσεως Μελέτης του Χρόνου*

Η προσπάθεια της επιστήμης να λύσει το βαθύ μυστήριο του χρόνου.

Το βιβλίο που πρέπει να διαβάσετε μετά το *Χρονικό του Χρόνου* του Stephen Hawking.

Σελ. 540, 14,5×21,5 εκ., 4.400 δρχ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ κάτοπτρο

Ισαύρων 10 και Δαφνομήλη, 114 71 Αθήνα
τηλ. 3643272, fax. 3641864

σπράξουμε για στήριξη εισοδημάτων για ανάπτυξη από τα Ταμεία της ΕΟΚ. Είναι δυνατόν να θεωρηθεί ως πρώτη προτεραιότητας εθνική δαπάνη η ογκώδης αυτή σπατάλη πολύτιμων αποταμιεύσεων και δυσέρετου συναλλάγματος, έστω και αν πρόκειται να συμβάλει στον περιορισμό της εμφάνισης από 40 μέρες το χρόνο σε 20, του νέφους πάνω από την Αθήνα; Συμβιβάζεται με τα μέτρα λιτότητας και την αδυναμία παραγωγικών επενδύσεων· επενδύσεων, που μόνον αυτές θα μας επιτρέψουν να γίνουμε πραγματικά ισότιμοι εταίροι με τους πλούσιους της Δυτικής Ευρώπης στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά.

Μάχεται η κυβέρνηση εναντίον των πληθωριστικών πιέσεων της οικονομίας, οι οποίες πιέσεις εμποδίζουν την εισροή ξένου επενδυτικού κεφαλαίου, όπως λέει. Σπυδρι, ωστόσο, για λόγους καθαρά ταμειακούς, να επωφεληθεί από τον πληθωρισμό, με συνέπεια την ανοδική δικαίωσή του. Αναπροσαρμόζει κάθε χρόνο —είναι η μόνη ΑΤΑ που εξακολουθεί να λειτουργεί— τις «αντικειμενικές αξίες» των ακινήτων, με το πρόσημα ότι ευθυγραμμίζεται, απλώς, με τις αξίες που ήδη έχουν διαμορφωθεί στην αγορά. Αλλά η αντι-πληθωριστική πολιτική υποτίθεται πως πρέπει να αντενεργεί στις αυθαιρεσίες της αγοράς και όχι να τις καθαγιάζει. Κατά τα άλλα, ο κ. Παλαιοκρασάς επιμένει πως δεν επιβάλλει νέους φόρους. Αποσιωπώντας, ότι, κάθε μείωση του ιδιωτικού εισοδήματος, που εμπνέεται από την μείωση των κοινωνικών δαπανών ή την αύξηση των εσόδων του κράτους, είναι φορολογία.

Αντιπολίτευση: χωρίς θετικό λόγο

Την ίδια αντιφατική τοποθέτηση απέναντι στο εθνικο-οικονομικό μας πρόβλημα έχει και η αντιπολίτευση. Επαναλαμβάνει ότι δεν θα υπήρχαν δημοσιονομικές κακοδαιμονίες αν συλλαμβάνονταν φορολογικά και όσοι φοροδιαφεύγουν. «Συνταγή» αμηχανίας, απουσίας μακρόπνοου οικονομικού σχεδιασμού, αφού η προϊούσα απίσχναση της εθνικής παραγωγής περιορίζει αντίστοιχα και τα κρατικά έσοδα. Άρα, η διεύρυνση της φορολογικής βάσης δεν θα εξασφάλιζε την μείωση των ελλειμμάτων. Τι πρέπει να γίνει ώστε παράλληλα με την σύλληψη αυτών που φοροδιαφεύγουν και την συμπίεση της σπατάλης του δημοσίου χρήματος να δημιουργηθούν αντικειμενικές και υποκειμενικές δυνάμεις ανάπτυξης, δεν το έχει... μελετήσει ακόμα η αντιπολίτευση.

Ακόμα χειρότερη είναι η συμβολή του κομματικά καθοδηγούμενου συνδικαλισμού στην οικονομική και κοινωνική αποδιοργάνωση που παράγει το χρεωκοπημένο κράτος. Οι επικεφαλής συνδικαλιστικές οργανώσεις αντί να σταθούν μπροστά στο ανεπιτρεπτο ιστορικά γεγονός της αποτυχίας του κράτους να καθοδηγήσει πλουτοπαραγωγικές δραστηριότητες και να φανεί, ταυτόχρονα, συνεπές στις υποχρεώσεις του ως κράτος πρόνοιας, κινητοποιούνται προς την εντελώς αντίθετη κατεύθυνση. Αξιώνουν από το χρεωκοπημένο κράτος να... διευρύνει την ανάμειξή του στον παραγωγικό και εμπορικό τομέα, να ματαιώσει την ανάθεση του συνόλου αυτών των δραστηριοτήτων στον ιδιωτικό τομέα, και να ικανοποιήσει σε υψηλότερο επίπεδο τις κοινωνικές του παροχές. Πώς θα τα πετύχει το χρεωκοπημένο κράτος όλα αυτά; Ο «προοδευτικός» συνδικαλισμός διόλου δεν ενδιαφέρεται να απαντήσει. Πιστεύει πως δεν είναι πρόβλημα της δικής του ευθύνης, αλλά της εκάστοτε, αποτυχημένης —όπως την καταγγέλλει— κυβέρνησης.

Αν, εντούτοις, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις δεν αποφασίσουν να σταθούν, με συναισθημα ευθύνης για ό,τι εκπροσωπούν, μπροστά στις θεμελιακές αλλαγές που επιβάλλει η κατάρρευση ενός οικονομικο-κοινωνικού συστήματος, διαμορφωμένου βάσει των προδιαγραφών του αντιπαραγωγικού και αντικοινωνικού κρατισμού που ενέπνευσε ο «υπαρκτός σοσιαλισμός», ας μην περιμένουν ότι με απεργιακές κινητοποιήσεις θα βελτίωσουν την ζωή των Ελλήνων εργαζομένων. Το μόνο που θα πετύχουν είναι να δυσκολέψουν ακόμη πιο πολύ το ξέπεραςμα της πολύμορφης εθνικής κρίσης.

Όσο για την πολιτική ηγεσία του τόπου, βρίσκεται χωρίς ακριβή προσδιορισμό αυτού που πρέπει, που θέλουμε, αλλά και μπορούμε να διαμορφώσουμε ως μηχανισμό παραγωγής και διανομής εθνικού πλούτου· χωρίς καταγραφή των μέσων που θα επιτρέψουν την προσέγγιση των στόχων· και, προπαντός, χωρίς πειθαρχία στην εκπλήρωση όσων καθηκόντων θα θέσει η επιλεγμένη πολιτική, καλά θα κάνει, αυτή η ηγεσία, να πάψει να υπερασπίζεται ή να κριτικάρει τις δημοσιονομικές διαχειρίσεις της... χρεωκοπίας. Δεν βγαίνει τίποτε από κομματικής σκοπιμότητας ρητορείες.

Ας ελπίσουμε ότι κατά την συζήτηση, του χρόνου, του προϋπολογισμού του μεθεπόμενου έτους, όσα ακουστούν, θα βοηθήνε περισσότερο την οικονομία. Αυτή πάσχει. □

πανεπιστημιακές εκδόσεις κρήτης

Κυκλοφορούν
από τη σειρά επιστημονικής εκλαΐκευσης

G. H. HARDY

Η απολογία ενός μαθηματικού

Πρόλογος: C.P. Snow

Μετάφραση—επιμέλεια:

Δημ. Καραγιαννάκης, Μ. Λάμπρου

Ένας εκκεντρικός κορυφαίος μαθηματικός, κλεισμένος δια βίου στον περίγυρο του Cambridge της δεκαετίας του '30, αισθάνεται την ανάγκη να "απολογηθεί". Ένας φυσικός, φίλος του πρώτου, προσπαθεί να φωτίσει την ιδιόρρυθμη προσωπικότητα του απολογούμενου. Βιβλίο συναρπαστικό, που υπερασπίζεται με πάθος τη μαθηματική δημιουργία και μυεί μνημένους και μη στις αξίες και αντιλήψεις μιας εποχής που φαίνεται να σβήνει.

Γ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑΚΗ

Η Κόμη της Βερενίκης

3η έκδοση

Ένα βιβλίο που ξεδιπλώνει στα μάτια του αναγνώστη όσα η επιστήμη κατόρθωσε μέχρι σήμερα να ξεδιαλύνει για το σύμπαν που μας περικλείει, μας φοβίζει αλλά και μας συναρπάζει. Βιβλίο με φιλοσοφικές προεκτάσεις και με έντονο λογοτεχνικό χαρακτήρα, ανοίγει νέους δρόμους στη σύγχρονη θεώρηση της Επιστήμης: Καθώς ο 20ός αιώνας πλησιάζει στο τέλος του και ο άνθρωπος μένει ολοένα μετέωρος σ' έναν πλανήτη που κινδυνεύει να καταστραφεί, μήπως είναι καιρός να αναζητήσουμε μια νέα αντίληψη του ανθρωπισμού;

RICHARD FEYNMAN

Ο Χαρακτήρας του Φυσικού Νόμου

2η έκδοση, Μετάφραση: Ελένη Πιπίνη.

Ένας χαρισματικός δάσκαλος και επιστήμονας, από τους κορυφαιούς του 20ού αιώνα, μας ξεναγεί στις βασικές έννοιες των φυσικών νόμων, και μας μιλάει για μια φύση τόσο απλή όσο και μαγική, αξιοθαύμαστη. Απευθυνόμενος σ' ένα ευρύτερο κοινό, μοιράζεται μαζί μας μια πνευματική περιπέτεια σπάνιας απλότητας και πρωτοτυπίας.

ΒΑΣΙΛΗ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ

Περί αστέρων και συμπάντων

3η έκδοση

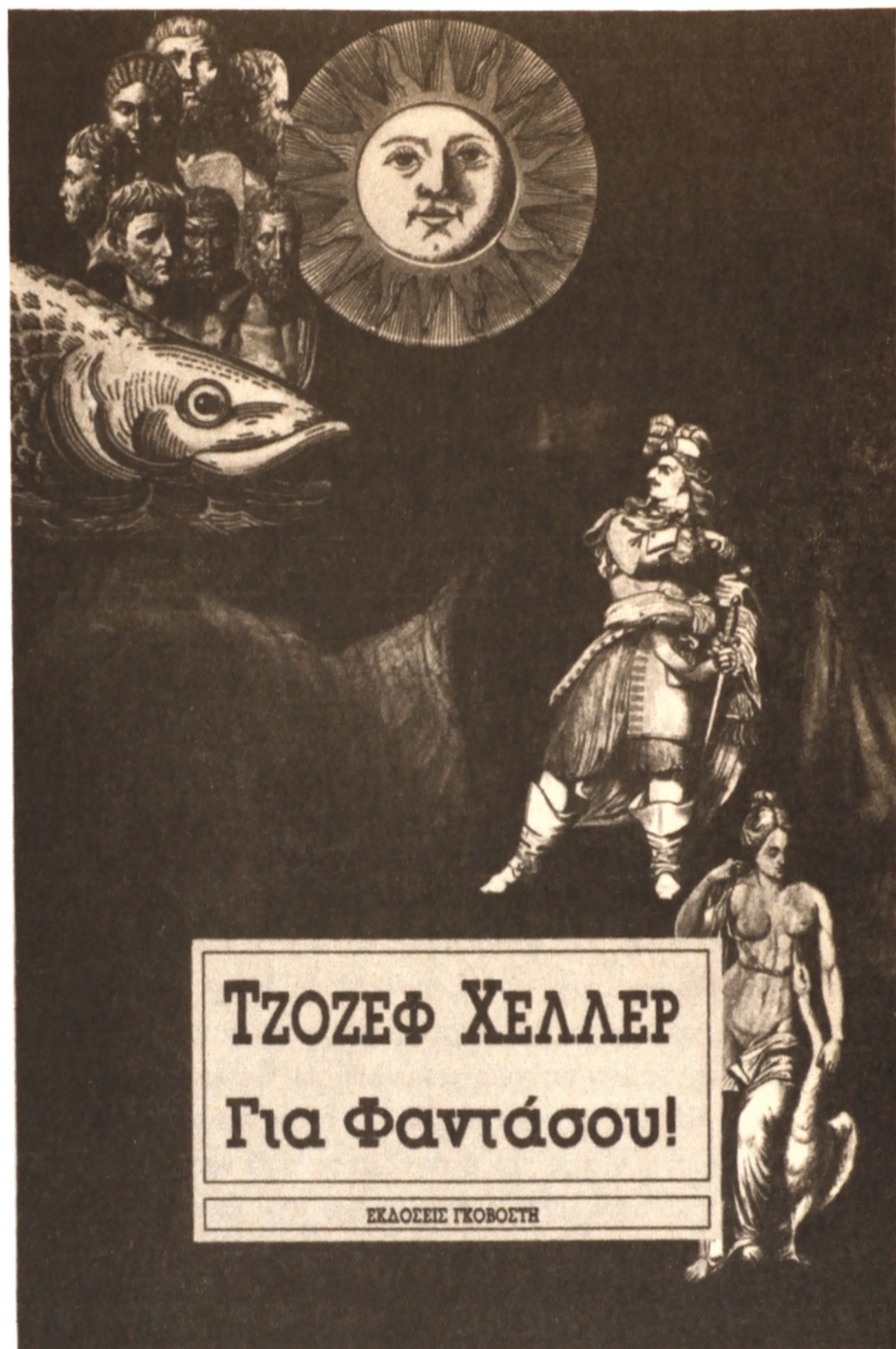
Πώς έγιναν τα αστέρια; Πόσο ζούν τα μικρά και πόσο τα μεγάλα; Γιατί πεθαίνουν; Πώς μοιάζουν μετά τον θάνατό τους; Γιατί το φως κρυώνει; Το σύμπαν έγινε για μας ή μήπως υπάρχουν κι άλλα σύμπαντα; Πώς απαντά η σύγχρονη Φυσική στα βασικά αυτά ερωτήματα;

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

Τ.Θ. 1527, 711 10 ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

Κεντρική διάθεση: ΤΡΟΧΑΛΙΑ, Γριβαίων 6, (πάροδος Σκουφά 64) ΑΘΗΝΑ, τηλ. 3646426.

Το Βιβλίο της Χρονιάς
με δεκαέξι έγχρωμους πίνακες
του Ρέμπραντ Hors-texte

Ο Τζόζεφ Χέλλερ (του Κατς 22) με τη σπирτόζικη εξυπνάδα και την παθιασμένη του πνευματικότητα, χρησιμοποιεί σαν άξονα του βιβλίου αυτού το διάσημο πίνακα του Ρέμπραντ, όπου ο «Αριστοτέλης αναπολεί μπροστά στην προτομή του Ομήρου». Κάθε λεπτό, μέσα και έξω από τον πίνακα, το σκηνικό αλλάζει: πότε η αρχαία Ελλάδα, πότε η Ολλανδία της εποχής του μεγάλου ζωγράφου, και πότε η εποχή η δική μας. Ο Ρέμπραντ εικονογραφεί με το λαμπερό χρυσό του την εποχή της θαλασσοκρατορίας της πατρίδας του και ο Χέλλερ με την κοφτερή σαν ξυράφι πέννα του ανατέμνει και παραλληλίζει τη Σπάρτη και την Αθήνα του χρυσού αιώνα με τις υπερδυνάμεις του σήμερα. Με λίγα λόγια πρόκειται για ένα βιβλίο που σου κόβει την ανάσα, ένα βιβλίο για ανθρώπους με πολλή εξυπνάδα και ακόμα περισσότερο χιούμορ.

στον Γκοβόστη
Ζωοδόχου Πηγής 21
Τηλ. 3615433

ΔΕΝ ΧΑΘΗΚΑΝ ΟΛΑ

Με το πεννάκι και την ψυχή τους

Από την εποχή του Ονορέ ντε Ντωμιέ, του γάλλου χαρικατουρίστα που δηκτικά σατίρισε τους πολιτικούς εκπροσώπους της εποχής του έως σήμερα, η πολιτική γελοιογραφία ήταν και συνεχίζει να παραμένει το πιο αντισυμβατικό κομμάτι της έντυπης δημοσιογραφίας: η πολιτική και η κοινωνική κριτική, η αγανάκτηση για πρακτικές όψεις τους, ο σαρκασμός και η αγανάκτηση του κοινωνικού σώματος για την πολιτεία των εκπροσώπων του βρήκαν διέξοδο μέσω της υπαινικτικότητας του σκίτσου και της καυστικής λεζάντας (και του «μπαλονιού», αργότερα) που το συνοδεύει.

Στην σημερινή Ελλάδα, την ώρα που ο κριτικός σχολιασμός κρίνεται ασύμφορος από τις εφημερίδες και εξαφανίζεται μέσα σε πολυσέλιδα αλλότριου ύφους, οι κριτικοί τόνοι στην πολιτική ζωή επαφίενται, όλο και περισσότερο, στο πεννάκι των γελοιογράφων: έχουν το χάρισμα να μην επιχειρηματολογούν με λέξεις, να μην προσφεύγουν σε πολύλεξες «σεντονιάδες», δύσκολο ούτως ή άλλως να αναγνωστούν από τον ενσκήψαντα στα νέα αναγνωστικά ήθη καταναλωτή εντύπων, να μην κατατρύχονται με την ακριβή διατύπωση της γραμμής που εκφράζει το έντυπο που φιλοξενεί τις βινιέτες τους...

Αυτοί έχουν την δική τους γλώσσα. Το πεννάκι τους μεγεθύνει τα χαρακτηριστικά των δημοσίων προσώπων —σαν να κοιτούν σε έναν παραμορφωτικό καθρέφτη, που δεν μπορεί παρ' όλα αυτά να κρύψει την αλήθεια της ψυχής που εκφράζει η μορφή. Στο καρέ στριμώχνονται η αγανάκτηση, οι μύχιες επιθυμίες του συλλογικού ασυνείδητου ενός λαού, τα όνειρα, οι ελπίδες, τα γιούχα, η αγανάκτηση, η επιδοκιμασία... Με την ιδιοτυπία των εκφράσεων, με την απόδοση του φόντου, ακόμη, εκφράζονται μέχρι και συναισθήματα, εξοβελισμένα στα άλλα είδη της έντυπης δημοσιογραφίας, από την επιθυμία της αντικειμενικής ουδετερότητας.

Οι σκίτσογράφοι... Πάντα στην πρώτη γραμμή της πολιτικής και της κοινωνικής κριτικής —με μία ουσιώδη διαφορά: γι' αυτούς η πραγματικότητα δεν είναι κάτι στατικό, τετελεσμένο, αδύνατο να μεταλλαγει. Είναι ζωτικός χώρος που επιτρέπει στην φαντασία να τον διαμορφώνει, να τον αλλάζει κατά βούλησιν, να τον μεταμορφώνει... Οι σκίτσογράφοι δεν έχουν το άγχος να αποδώσουν την ακρίβεια κάποιας πληροφορίας —ξεκινούν αμέσως μετά από την διατύπωση της πληροφορίας. Καθήκον τους είναι να την ερμηνεύσουν, να την χλευάσουν, να την επαινέσουν, να την σατιρίσουν, να αλλάξουν, να πουν παραβολές, να εξεύρουν

«Τι είν' η πατρίδα μας:», από τον Ανδρέα Πετρούλακη

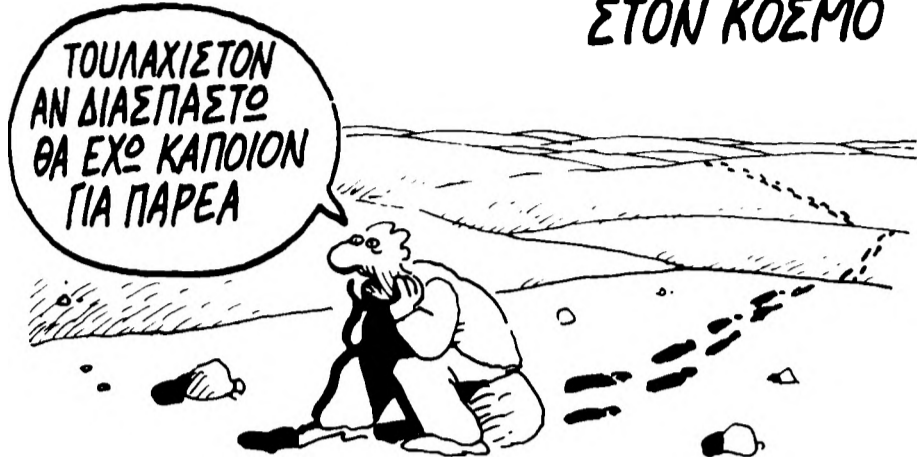

«Χρύτες...» από την Κατερίνα Σχινιά

μύθους. Οι σκίτσογράφοι είναι δρώσες και εναργείς συνειδήσεις, που εκκινούν από τον σκληρό ρεαλισμό της πραγματικότητας για να απογειώσουν δημιουργικά τον αναγνώστη τους (τον θεατή τους;) από την πραγματικότητα στον ρόλο του φευγάτου τιμητή της. Και κάτι παραπάνω: παρεμβατικοί καλλιτέχνες, που δεν τους αρκεί να εκφράζονται με μια τεχνοτροπία —αντίθετα, υποτάσσουν την τεχνοτροπία τους στον κριτικό σχολιασμό της πραγματικότητας, στην πολιτική παρέμβαση. Ίσως γι' αυτό είναι οι πιο αγαπητοί και γνωστοί δημοσιογράφοι στο κοινό— ίσως γι' αυτό είναι και από τους πιο ακριβά πληρωμένους...

Και τούτες τις γιορτές, σύμφωνα με το έθιμο, οι πιο γνωστοί σκίτσογράφοι του Τύπου, μαζεύουν τις πιο χαρακτηριστικές

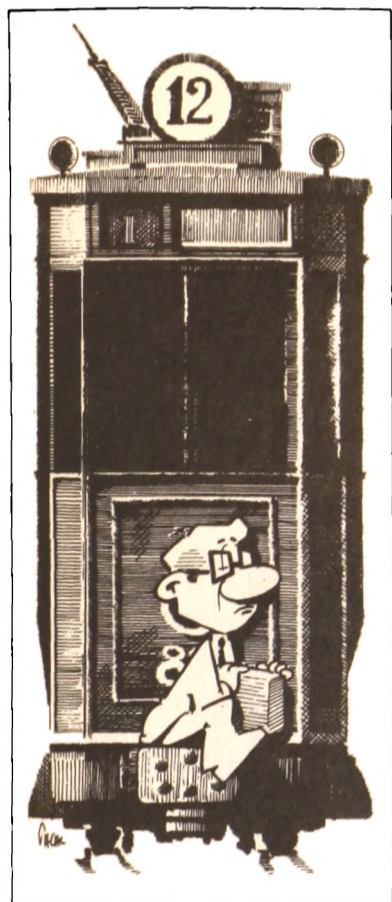
Η ΑΦΟΡΗΤΗ ΜΟΝΑΞΙΑ ΤΟΥ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΗ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Στάθης: «(Ο επιτυχημένος)»

«Με καμία κυβέρνηση» από τον ΚΥΡ

«Γενεές 14» του Γήση

«Γκαντ-Ντεμ» από τον Ηλία Μακρή

Κώστα Μητρόπουλου: «Τα άγρια μωρά»

βινιέτες της χρονιάς, που πρωτοδημοσιεύτηκαν στα έντυπα με τα οποία συνεργάζονται, και τα κυκλοφορούν σε συγκεντρωτικά λευκώματα. Ο Γιάννης Ιωάννου, ο Ανδρέας Πετρουλάκης, ο Στάθης, ο Ηλίας Μακρής, η Κατερίνα Σχοινά, ο ΚΥΡ, ο Γήσης, ο Κώστας Μητρόπουλος...

Κάποια πολυσέλιδα γεμάτα σκίτσα. Πρωταγωνιστούν ο Μησοτάκης, ο Παπανδρέου, ο Τσοβόλας, ο Καραμανλής, το περιβάλλον τους — ο θαυμαστός κόσμος των δημοσίων προσώπων. Κι από κοντά, οι άνθρωποι που καθημερινά διασταυρωνόμαστε μαζί τους, πιο πεζοί, λιγότερο χτυπητοί — οι ίδιοι εμείς. Κάποιες σελίδες που, απλά, θα προσθέσουν λίγο κέφι σε κάποιο διάλειμμα της καθημερινότητάς μας — κι ίσως στην

συνέχεια να ξεχαστούν σε κάποια γωνιά της βιβλιοθήκης. Αρχει; Γιατί να μην αρχει. Στο κάτω κάτω, τι χρειάζεται η ζωή μας. Μερικά στιγμιότυπα, τίποτα πεννιές - ειδησούλες - περιεργα, ένα πέταγμα της φαντασίας, ένα χαμόγελο, μια στάλα ευθυμία βρε αδερφέ, έτσι που η μαυριλα χυμάει να μας πνίξει... Αρχει. Και για όσους έχουν μάθει να μην αναζητούν την δικαιοσύνη στην αποδοχή τους απ' το γιγαντισμό της κοινωνικής επιβολής στην καταξίωση μέσα στα φώτα, στην δημόσια ματαιοδοξία, και περισσεύει μάλιστα.

Ηλίας Κανέλλης

τα βιβλία της «γνώσης»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΝΩΣΗ»
ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΕΞΑΦΙΖΟΥΝ

ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΜΠΑΣΑΝΤΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΙΔΗΣΕΩΝ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΣΤΗΝ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

Τι είναι είδηση; Ποιά στοιχεία την συνθέτουν; Πώς παρουσιάζονται τα γεγονότα και πώς διαμορφώνεται η αδιάκοπη ροή των ειδήσεων στην οθόνη της τηλεόρασης και στις σελίδες των εφημερίδων; Σε αυτά τα ερωτήματα απαντήσεις δίνει ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΙΔΗΣΕΩΝ.

εκδόσεις «γνώση»

Ιπποκράτους 31 - 106 80 Αθήνα Τηλ. 3620 941 - 3621 194

Για τους Βιβλιοπωλες Αποκλειστική διαθεση ΔΑΝΑΟΣ Α.Ε.

Μαρομυχαλή 64 - 106 80 Αθήνα. Τηλ. 3604 161, 3631 975, 3611 054

Καλές Γιορτές *

* Και μην ξεχνάτε ότι
την Τρίτη 31/12 από
το πρωί θα έχουμε γλέντι, ποτί κ.τ.λ.

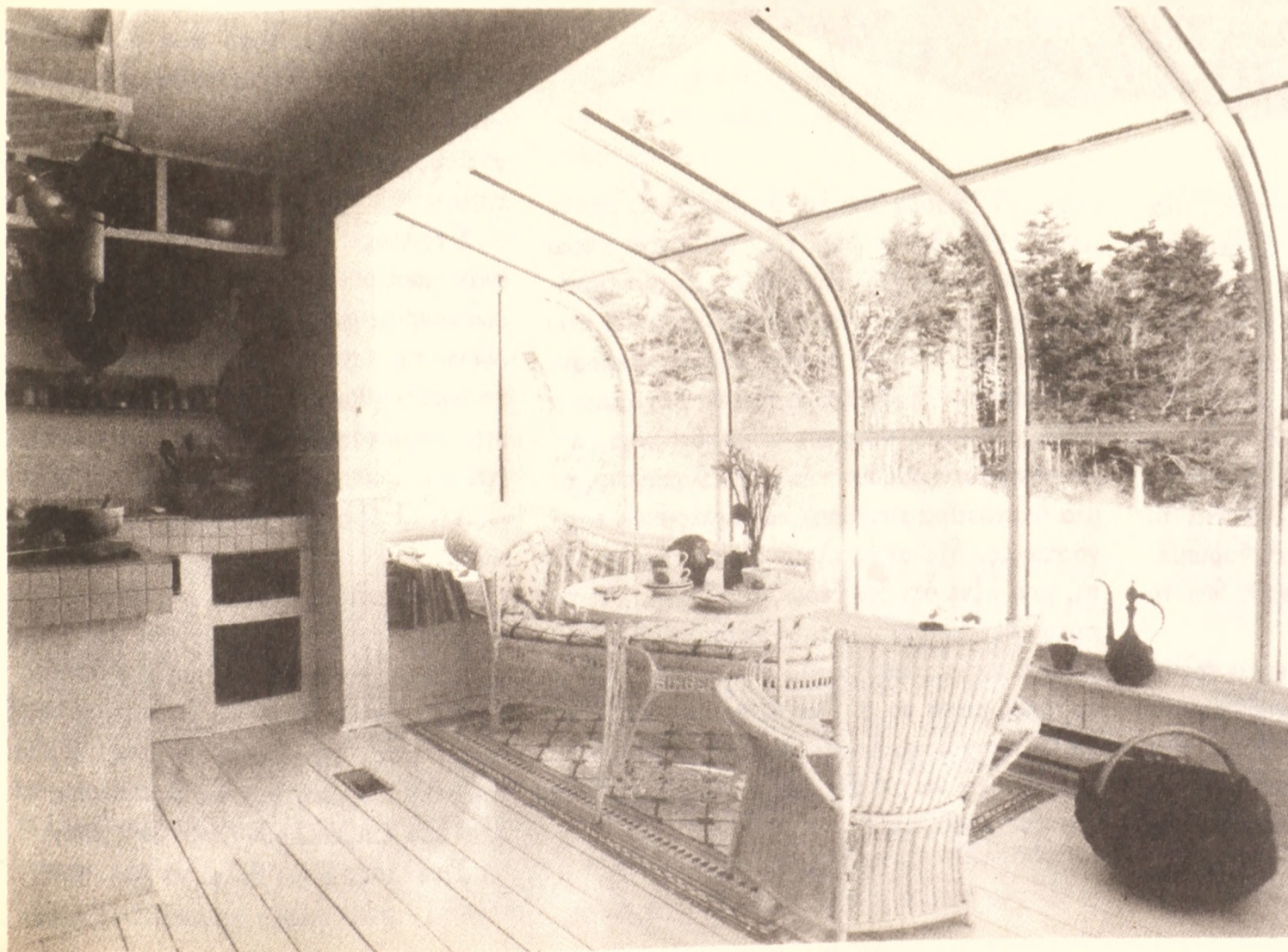
στου Γκοβόστη, Ζωοδόχου Πηγής 21, τηλ. 36.15.433

ΗΛΙΟΧΩΡΟΙ

FOUR SEASONS
SUNROOMS

οι μόνοι με τόν «μαγικό» ΚΑΘΡΕΦΤΗ ΘΕΡΜΟΤΗΤΑΣ™

ΤΕΧΝΗ
α.τ.ε.

ΝΑΠΟΛΕΩΝ
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΟΝΤΕΡΝΑ
ΔΟΜΙΚΑ
ΥΛΙΚΑ

ΓΙΑΝΝΕΝΑ
Ν. Ζέρβα 39
(στοά)

τηλ.: 31- 9 - 32
fax: 309-70

ΑΘΗΝΑ
Αράχωβας 4
τηλ.: 360-0-290

Θά μάς βρείτε και στην "INFACOMA", 21-25.2.92, Θεσσαλονίκη

Κατά καιρούς, πάντα με κάποια αφορμή (ναρκωτικά, AIDS...) ασχολούνται μαζί τους διάφοροι «αναλυτές», δημοσιογράφοι και γραφιάδες. Και άλλοι βιάζονται να τους χαρακτηρίσουν απολίτικους, «τζούφους», δίχως ταυτότητα, οράματα και προσανατολισμούς. Και άλλοι επιλέγουν να τους παρουσιάσουν θύματα της «γενικευμένης πολιτικής παρακμής και προϊούσας απασύνθεσης» που φθείρουν τον τόπο. Το τι ισχύει και τι όχι, βέβαια, σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να το πει ένα δημοσιογραφικό κείμενο. Χρειάζεται συστηματική και επιμελημένη επιστημονική έρευνα, στοιχεία, συγκρίσεις, αναφορές, συμπεράσματα. Εμείς, χωρίς να θέλουμε να υποκαταστήσουμε μια τέτοια έρευνα και να βάλουμε «ταμπέλες» στην νέα γενιά, επιχειρούμε από αυτό το τεύχος να φτιάξουμε το σκαρίφημά της. Και θα το προσπαθήσουμε όχι πίσω από ένα γραφείο, αλλά πηγαίνοντας δίπλα της και αφήνοντας τους ίδιους τους νέους να σχεδιάσουν τον εαυτό τους. Ευελπιστώντας παράλληλα ότι θα ανοίξουμε και έναν διάλογο γι' αυτό το μεγάλο και ίσως παραμελημένο κεφάλαιο που λέγεται νεολαία. Θα τους δείτε παντού. Στο Κολωνάκι, με σκισμένα τζιν και μπότες, για έναν καφέ στα όρθια και γρήγορες ματιές. Στο αμφιθέατρο του Πανεπιστημίου διαφωνώντας μεταξύ τους και με τους καθηγητές. Στους δρόμους της Αθήνας να κάνουν πρόχειρες δουλειές για το χαρτζιλίκι. Να κυνηγάνε την «καλή» ή ακόμη και το μεροκάματο. Προς το μεσημέρακι στα ταβερνάκια γύρω από τα Εξάρχεια και στα φαστ-φουντ, για φαγητό και κουβεντούλα. Κι έπειτα, διάβασμα, γυμναστήριο... μέχρι το βράδυ, οπότε, με ένα ποτήρι scotch στο χέρι και πολύ καπνό θα τους βρείτε στα διάφορα μπαρ να χορεύουν, να φλερτάρουν, να συζητούν...

Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα... αλλάζει μόνο το σκηνικό και οι συνήθειες. Οι πρωταγωνιστές παραμένουν οι ίδιοι. Νέοι. Νεολαία. Νέα γενιά...

Σ' αυτό το τεύχος, δύο φοιτητές, μία σχεδιάστρια μόδας, ένα ζευγάρι και ένας *body builder*, όλοι μεταξύ 21 και 25 ετών, μιλούν για την ζωή στην σύγχρονη Ελλάδα, ο καθένας από την δική του σκοπιά. Τα κλισέ, η εκμετάλλευση, η υπερβολή, η ανασφάλεια, αλλά και η αισιοδοξία... θα επισημανθούν. Δίνοντάς μας ταυτόχρονα μία πρώτη εικόνα για το πώς αντιμετωπίζει μία —έστω περιορισμένη— μερίδα της νεολαίας το παρόν και το μέλλον.

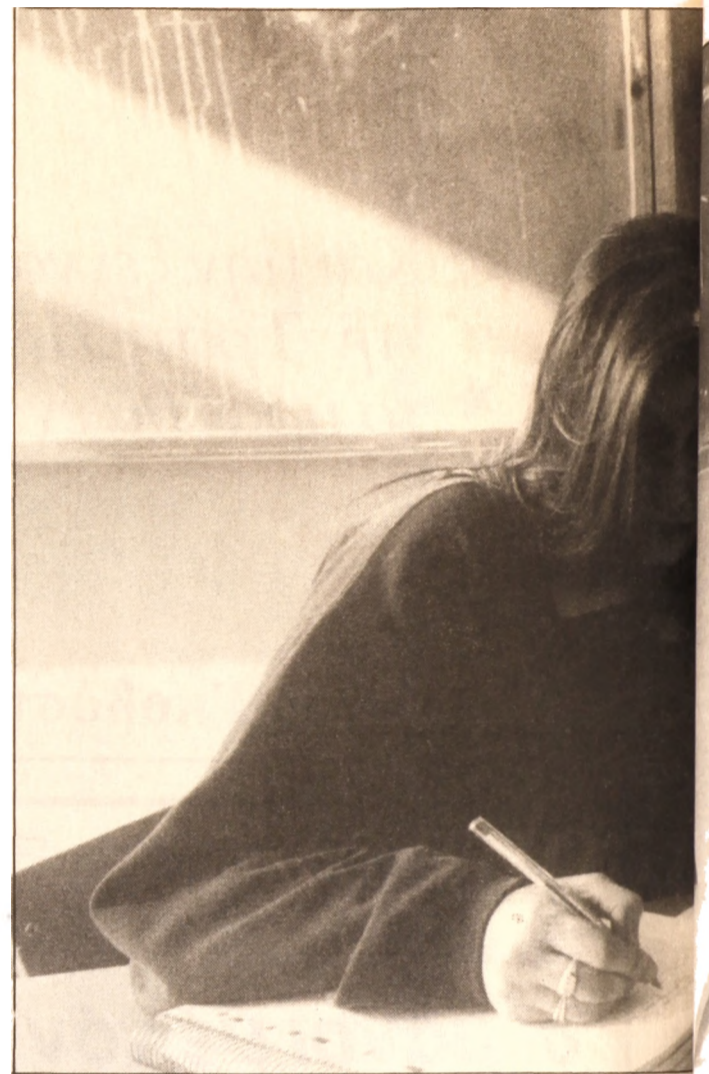
Η Αλεξάνδρα και ο Στέλιος, είναι τριτοετείς φοιτητές της Νομικής. Συνηθίζουν να περνάνε πολλές ώρες στις βιβλιοθήκες, στα Πνευματικά Κέντρα και στις γκαλερί. Πηγαίνουν όμως και στο γήπεδο, αγαπούν τον χορό, τα μπαρ και τις συντροφίες. Ονειρεύ-

ονται να ζήσουν και να δουλέψουν κάποτε μαζί. Η κουβέντα μαζί τους κινήθηκε γύρω από τον τρόπο με τον οποίον αντιμετωπίζουν τις προηγούμενες γενιές. Σ' αυτά που τους επιβάλλουν, σ' αυτά που τους στερούν.

Στέλιος: Έχω κουραστεί να δέχομαι τα πυρά από αμετανόητους 45άρηδες που επιμένουν να ανεβάζουν την οσφυαλγία τους σε μια διακοσάρα εντούρο, κάνοντας τους επαναστάτες. Με αποκαλούν γιάπι, ψευτογιάπι, μου λένε ότι δεν ξέρω, δεν έχω ζήσει τίποτα, δεν πρόκειται να γνωρίσω τίποτα και μιλάνε ακατάπαυστα για την εποχή και τα κατορθώματά τους. Φαντάσου τον Καζανόβα σε προχωρημένη ηλικία και με πλήρη ανικανότητα να μιλάει για τα κατορθώματά του στο κρεβάτι...

(γέλια)

«Η ζωή μας είναι κινήσεις εντυπω

Αλεξάνδρα: Αυτό που θέλει να πει ο Στέλιος, είναι ότι, εντάξει, δεν είμαστε η γενιά του '68, ούτε και η γενιά του Πολυτεχνείου, αυτό τι σημαίνει; Ότι δεν είμαστε τίποτα;

Στέλιος: Έχουμε να αντιμετωπίσουμε έναν κόσμο που σκέφτεται και πράττει με συγκεκριμένα κλισέ. Αν θέλουμε να επιβιώσουμε πρέπει να στριμωχτούμε σ' αυτά, να τα αποδεχθούμε. Η μόρφωση, η διασκέδαση, ο έρωτας... τα πάντα είναι προκαθορισμένα...

ΑΝΤΙ: Το ζήτημα είναι πώς αντιδράς σ' αυτά;

Αλεξάνδρα: Κοίτα, δεν είναι καιρός για επαναστάσεις, σε στυλ χίπυς και πανκ. Έχουμε να αντιμετωπίσουμε χιλιάδες προκλήσεις και σε αυτές να βγάλουμε τον δυναμισμό μας, την φαντασία μας. Χρειάζεται δηλαδή τακτική για να ξεπεράσεις τα όρια που σου επιβάλλουν στην ζωή σου.

Στέλιος: Εγώ θέλω να πω, πως το κλι-

λόγια, κατανάλωση, εντυπωσιασμού»

του Σταύρου Μονεμβασιώτη

Το σκηνικό αλλάζει, οι πρωταγωνιστές παραμένουν ίδιοι. Νέοι. Νέα γενιά...

μα που ισχύει στην Ελλάδα σήμερα είναι απογοητευτικό. Όλοι κλαίγονται. Εφημερίδες, ραδιόφωνα, στο δρόμο, στο λεωφορείο, δάσκαλοι, περιπτεράδες... Αυτό το κλίμα, λοιπόν, δεν συμβιβάζεται με τους νέους ανθρώπους. Και αυτό γιατί αν μη τι άλλο, έχουμε όρεξη και οράματα. Σύγχρονα, διαφορετικά, σκουριασμένα... δεν με νοιάζει, πες τα όπως θέλεις. Αλλά έχουμε. Και τα οράματα αυτά των περισσότερων παιδιών βγαίνουν έξω από τα σύνορα της Ελλάδας.

ANTI: Αναφέρεσαι προφανώς στην Ευρωπαϊκή Ενοποίηση;

Στέλιος: Στην Ελλάδα του αύριο. Κοίτα. Το 1930 πατρίδα μου θα ήταν ο Ορχομενός. Το 1991 πατρίδα μου είναι η Ελλάδα. Το 2010 πατρίδα μου θα είναι η Ευρώπη...

ANTI: Αυτό σημαίνει ότι είσαι λιγότερο Έλληνας.

Στέλιος: Σε καμιά περίπτωση. Ίσως να

σημαίνει ότι είμαι περισσότερο Ευρωπαίος, απ' ό,τι ο πατέρας μου όταν ήταν στην ηλικία μου.

ANTI: Τόση ώρα δεν σας έχω ακούσει να μιλάτε καθόλου για πολιτική.

(γέλια)

Αλεξάνδρα: Επειδή ξέρω ότι αναφέρεσαι στην πολιτική με την ευρύτερη έννοια, σου λέω ότι δεν μου κάνει. Η πολιτική στην Ελλάδα, είναι σαν τις ασπρόμαυρες ταινίες της Βουγιουκλάκη, που βλέπουμε είκοσι φορές τον χρόνο. Δεν θα πάρω.

Στέλιος: Εγώ πιστεύω ότι δεν υπάρχει πολιτική σήμερα για τίποτα. Το γιατί είναι μεγάλη ιστορία. Η ζωή μας είναι λόγια, κατανάλωση και διάφορες κινήσεις εντυπωσιασμού... Συμφωνώ με την Αλεξάνδρα, δεν θα πάρω. Για μας η ζωή είναι ροζ, όχι γκριζα.

ANTI: Αυτό σημαίνει ότι αδιαφορείτε για αυτά που γίνονται δίπλα σας;

«Η πολιτική στην Ελλάδα είναι σαν τις ασπρόμαυρες ταινίες της Βουγιουκλάκη».

Στέλιος: Αυτό σημαίνει ότι τα κρίνουμε. Κρίνουμε τον τρόπο με τον οποίο δουλεύουν οι συνδικαλιστοπατέρες και οι «αγωνιστές» της αφίσας. Τους ακούμε στα αμφιθέατρα, τους διαβάζουμε. Κρίνουμε τα παχιά λόγια των διαφόρων πολιτικών και άλλων. Και δυστυχώς συμπεραίνουμε ότι τα πάντα είναι μια μπλόφα. Λοιπόν. Τι κάνεις όταν διαπιστώνεις κάτι τέτοιο; Προσαρμόζεσαι; Το ανέχεσαι; Αδιαφορείς; Εμείς απλώς στρέφουμε το βλέμμα πιο ψηλά, πιο μακριά από όλα αυτά...

Πρετ-α-πορτέ

«Η ζωή μας είναι λόγια, κατανάλωση και διάφορες κινήσεις εντυπωσιασμού» θα πει ο Στέλιος που είναι φοιτητής. Πώς να φαίνεται όμως αυτή η ίδια ζωή από τα μάτια ενός άλλου νέου ανθρώπου που έχει ενταχθεί στην διαδικασία της παραγωγής; Η Έφη Παπαδημητρίου είναι 22 χρονών, έκανε *modelling* σε μια από τις πολλές ιδιωτικές σχολές που προσφέρουν «πρόσβαση» σε μοντέρνα επαγγέλματα και σήμερα δουλεύει σε μια βιοτεχνία ρούχων, σχεδιάζοντας αυτά που ονομάζουμε «πρετ-α-πορτέ». Η Έφη λοιπόν (που δουλεύει μέσα σε αυτόν τον κόσμο της κατανάλωσης και του εντυπωσιασμού) προτιμά να μιλάει για κύκλωμα, να δηλώνει ότι δεν έχει πρότυπα, αλλά να εμφανίζεται πρόθυμη να παίξει με τους κανόνες του παιχνιδιού.

Έφη: Θέλοντας και μη το κύκλωμα υπάρχει και θα υπάρχει και όλοι όσοι ξεκινάνε και μπαίνουν σε αυτό, το υπηρετούν. Τουλάχιστον εγώ έτσι αισθάνομαι. Βέβαια δεν είναι πολύ ωραίο να το λες και να το νιώθεις, αλλά το ζήτημα είναι να σ' αρέσει αυτό που ξεκινάς να κάνεις.

ANTI: Με κάθε τίμημα...

Έφη: Έχω αποδεχθεί κάτι. Για μένα το σχέδιο, η μόδα, σαν δουλειά μου είναι κάτι που με γεμίζουν. Και η μόδα είναι ένα κύκλωμα...

ANTI: Δεν νιώθεις να αλλάζει κάτι μέσα σου;

Έφη: Σε καμιά περίπτωση δεν νιώθω ότι παίζω έναν ρόλο που στο ξεκίνημα δεν ήθελα να παίζω. Όχι. Οι μόνες αλλαγές είναι ότι έχω ευρύνει κάπως το μυαλό μου και τις επιλογές μου. Ήμουν πιο απόλυτη πριν τα ξεκινήσω όλα αυτά.

«Να σπάσουμε τα καλούπια,
να ξαναφτιάξουμε κάτι
απ' την αρχή...».

ΑΝΤΙ: Πώς αντιμετωπίζεις τους φτασμένους στην δουλειά σου; Τι είναι για σένα, αυθεντίες, πρότυπα...

Έφη: Κανείς δεν είναι για μένα πρότυπο. Είναι άνθρωποι εν μέρει ταλαντούχοι, που έχουν καταφέρει με διάφορους τρόπους να φτάσουν κάπου. Έχοντας ταυτόχρονα πίσω τους έναν αριθμό νέων ανθρώπων από τους οποίους δεν διστάζουν να τους παίρνουν τις ιδέες... και αυτό γίνεται σε όλες τις δουλειές.

ΑΝΤΙ: Εσύ θα έκλεβες ποτέ τις ιδέες κάποιου άλλου;

Έφη: Ναι (γελάει). Φυσικά... Όταν βρεθώ σε ένα τέτοιο επίπεδο, νιώθω ότι δεν θα διστάσω. Το θέμα ίσως είναι πώς, κλέβοντας κάποιους άλλους, τους βοηθάς παράλληλα. Είναι το ταλέντο αλλά και το κουράγιο που μπορούν να αναδείξουν κάποιον. Με άλλα λόγια, ίσως είναι σκόπιμο να επιτρέψεις να σε κλέψουν για να φτάσεις άγριο κάπου. Συνήθως όμως σε κλέβουν και σε πετάνε στην άκρη.

ΑΝΤΙ: Πώς είναι για έναν νέο άνθρωπο να δουλεύει σε ένα τόσο αυστηρά προσδιορισμένο πλαίσιο όπως η μόδα;

Έφη: Το καλούπι αυτό μου κόβει την φαντασία. Μοιράζομαι. Σχεδιάζω για τον εαυτό μου και σχεδιάζω για τον επόμενο χειμώνα ή άνοιξη βάσει αυτών που μου έχουν ζητήσει για την αγορά. Δεν έχω μεγάλα περιθώρια. Ιδιαίτερα τώρα που δεν έχω ακόμη δική μου δουλειά. Από την άλλη, ο τρόπος με τον οποίο δουλεύουν σήμερα στην Ελλάδα, δεν με εκφράζει καθόλου. Στην καλύτερη περίπτωση γίνεται μια αντιγραφή των κακών στοιχείων των Ευρωπαίων. Κάποιες φτηνές απομιμήσεις. Το αστείο είναι όταν αυτοί οι άνθρωποι που δουλεύουν με αυτόν τον τρόπο έρχονται να μας συμβουλεύσουν. Το μόνο που λες τότε είναι: τι κρίμα...

ΑΝΤΙ: Όλα αυτά που λες φανερώνουν μια απογοήτευση.

Έφη: Είμαι πολύ αισιόδοξη και πιστεύω ότι τα πράγματα μπορούν να αλλάξουν. Αρκεί να αποτραβηχτούν σιγά - σιγά αυτοί που δεν έχουν να προσφέρουν τίποτε άλλο. Να σπάσουμε τα καλούπια που έλεγα πριν και να ξαναφτιάξουμε κάτι από την αρχή. Χωρίς υπερβολές.

Υπερβολή ομορφιάς και δύναμης

Είναι όμως οι σύγχρονες κοινωνίες, κοινωνίες της υπερβολής;

Στέλιος: Πιστεύω πως ναι. Κι αυτή η υπερβολή «περνάει» στην νέα γενιά από το σπίτι, τα περιοδικά και τις εφημερίδες, την τηλεόραση και τα διαφημιστικά σποτ... μπαίνει ως και στην σκέψη μας. Είναι τυχαίο που το σημερινό πρότυπο της γυναίκας και του άντρα στηρίζονται στην υπερβολή της ομορφιάς και της δύναμης; Νομίζω πως όχι. Δεν θυμάμαι ποιος είχε πει για τους υπεράνθρωπους, αλλά είχε δίκιο. Κοίτα μόνο αυτούς με τα «φουσκωμένα» σώματα...

Ο **Γιώργος Καραμουσάς** ασχολείται χρόνια τώρα με το *body building* και έχει διαφορετική γνώμη. «Δεν συμφωνώ με τον όρο φουσκωμένο σώμα, φουσκώνουν τα λάστιχα και τα μπαλόνια... Ούτε συμφωνώ με αυτούς που θέλουν να με βλέπουν σαν μια ακόμα υπερβολή της εποχής μας. Τίποτα το φυσιολογικό δεν είναι υπερβολή. Είναι το υγιές σώμα που μας υπαγορεύει ο 20ός αιώνας και η ταυτότητα της εποχής μας. Δεν αισθάνομαι παγιδευμένος. Βέβαια η εξάσκηση του σώματός μου έχει επηρεάσει όλη μου την συμπεριφορά. Είναι τρόπος ζωής το

να είμαι εγκρατής, υγιής, αποφασισμένος για το καλύτερο και αφοσιωμένος στην ιδέα να προάγω και να αναβαθμίζω μέρα με την μέρα τον εαυτό μου. Δεν αισθάνομαι, ανθες, το επίκεντρο του ενδιαφέροντος. Κοιτώ τους άλλους, όπως, νομίζω, με κοιτάνε κι αυτοί...».

Ας πρόσεχαν;...

Η **Σοφία** και ο **Σπύρος** είναι 24 και 23 χρονών αντίστοιχα. Παντρεύτηκαν πριν λίγους μήνες και από τότε, όπως λένε, έχουν αλλάξει πολλά.

ΑΝΤΙ: Πώς αντιμετώπισαν οι συνομήλικόι σας την απόφαση να παντρευτείτε;

Σοφία: Γενικώς αρνητικά. Εκτός από τους ήδη παντρεμένους που μας αναγνώρισαν ως ομοιοπαθείς. Τις περισσότερες δυσκολίες, με τις συναναστροφές μου, τις είχα εγώ. Με αντιμετώπιζαν σα να αποσύρομαι από την κυκλοφορία. Από κάποιες φίλες μου δεν έλειψαν και οι ζήλειες...

Σπύρος: Οι αντιδράσεις ήταν γενικώς αρνητικές. Οι καλύτεροι είπαν «ας πρόσεχες, υπάρχει όμως καιρός ακόμη να το αναβάλλεις. Μπορείς να το ξανασκεφτείς». Οι πιο έντονες έφθαναν σε σημείο να προσπαθούν να με πείσουν ότι ήταν κακή απόφαση και να αλλάξω γνώμη έστω και την τελευταία στιγμή. Κύριο στοιχείο δε ήταν η ειρωνεία...

ΑΝΤΙ: Ποιο ήταν το μέλλον αυτών των συναναστροφών;

Σοφία: Οι περισσότερες διακόπηκαν. Όσες όμως απέμειναν έγιναν πιο σοβαρές και υπεύθυνες.

Σπύρος: Άλλες ατόνησαν και άλλες έγιναν διαφορετικές ως προς τα ενδιαφέροντα και τους τρόπους διασκέδασης. Οι φίλοι θεωρούν ότι δεν μπορεί να είναι ακόμη κοινά μεταξύ μας. Αυτές βέβαια που είναι καλύτερες είναι οι σχέσεις με τα άλλα ζευγάρια.

ΑΝΤΙ: Πάντως δεν πρέπει να ήταν εύκολη απόφαση αυτός ο γάμος.

Σοφία: Μετά από μια μακροχρόνια σχέση το μόνο που μένει είναι ο γάμος.

Σπύρος: Το γενικότερο κλίμα ήταν ευνοϊκό. Ευνοούσε τις μακροχρόνιες, αποκλειστικές σχέσεις και τον γάμο. Μην ξεχνάμε και το *AIDS* καθώς και το ότι η εποχή της σεξουαλικής απελευθέρωσης έχει προ πολλού παρέλθει. Η γενικότερη συντηρητικοποίηση της κοινωνίας μας είναι ευνοϊκή σε έναν τέτοιο τρόπο ζωής. Ίσως από την άλλη να είχαμε βαρεθεί να είμαστε ανύπαντροι. Ήταν μια αλλαγή.

ΑΝΤΙ: Οι οικογένειές σας;

Σπύρος: Μας παρότρυναν!

ΑΝΤΙ: Πόσο έχετε αλλάξει από τον γάμο σας; Ή για να το επικεντρώσουμε, άλλαξε ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζετε λόγω χάριν το χρήμα;

Σοφία: Σημαντικά θα έλεγα. Ως προς το χρήμα, πρώτα μας ενδιέφερε να έχουμε λεφτά για τσιγάρα. Τώρα και να μη θέλουμε εμείς να έχουμε λεφτά, θέλουν οι λογαριασμοί της ΔΕΗ και ο διαχειριστής της πολυκατοικίας μας. Και μην ξεχνάς τις πάσης φύσεως κοινωνικές υποχρεώσεις, οι οποίες αν και πληκτικές είναι πια αναπόφευκτες.

ΑΝΤΙ: Πώς βλέπετε το μέλλον;

Σπύρος: Νιώθουμε μάλλον ανασφαλείς σε σχέση με το μέλλον. Κάτι που έχει να κάνει με τις γενικότερες συνθήκες ζωής, κυρίως δε, την οικονομική κρίση και τις δυσκολίες στην εργασία. Αυτήν την περίοδο είμαι άνεργος...

Σοφία: Θα θέλαμε πολύ να έχουμε ασφάλεια ζωής για παράδειγμα, δυστυχώς όμως δεν μπορούμε να την πληρώνουμε...

Κάτι σαν συμπέρασμα

Καθώς ο πρώτος κύκλος των συζητήσεων κλείνει κάπου εδώ, νιώθουμε την ανάγκη να επαναλάβουμε ότι το ρεπορτάζ αυτό δεν έχει καμιά σχέση με έρευνα. Τα παιδιά που μίλησαν μαζί μας δεν αποτελούν σίγουρα αντιπροσωπευτικό δείγμα, άρα δεν πρόκειται να διαβάσετε παρακάτω κάποια συμπε-

ράσματα ή «πορίσματα». Θέλοντας όμως να ανοίξουμε εμείς πρώτοι τον διάλογο για την νέα γενιά, οδηγούμαστε σε μερικές διαπιστώσεις:

● Από τα λόγια των συνομιλητών μας διαπιστώνουμε ότι τα «κλισέ» ζωής, όπως τα χαρακτήρισαν οι ίδιοι, τα πρότυπα κοινωνικής συμπεριφοράς, θα λέγαμε εμείς, που κυριαρχούν στην ελληνική κοινωνία, δεν εκφράζουν μια μερίδα της νεολαίας της. Αντίθετα μάλιστα, την απωθούν. Το κλίμα της μεμφμοιρίας και της απογοήτευσης που κυριαρχεί και η αφερεγγυότητα όσων πρωταγωνιστούν στην αρένα των πολιτικών και κοινωνικών αγώνων, φαίνεται να έχουν αποθαρρύνει αυτή την μερίδα νέων από το να συμμετάσχει στις εσωτερικές διεργασίες και ταυτόχρονα να έχουν στρέψει το βλέμμα της πέρα από τα ελληνικά σύνορα. Γι' αυτούς τους νέους, η Ευρώπη (μετά και τις τελευταίες εξελίξεις) φαντάζει ως ο μοναδικός χώρος επενδύσεων! (Το αστείο είναι πως αυτή η Ευρώπη, είναι έργο και της πολιτικής που τους απωθεί).

● Οι συζητήσεις που προηγήθηκαν οδηγούν επίσης στην διαπίστωση πως κομμάτι της ελληνικής νεολαίας δεν πιστεύει πια στις «θολές» επαναστάσεις και καθώς δεν δέχεται πρότυπα και αυθεντίες, δηλώνει: «...δεν είναι καιρός για επαναστάσεις, χρειάζεται τακτική για να ξεπεράσεις τα όρια που σου επιβάλλουν».

«Νιώθουμε ανασφαλείς σε σχέση με το μέλλον. Κάτι που έχει να κάνει με τις γενικότερες συνθήκες ζωής».

● Μερίδα της νέας γενιάς σήμερα, φαίνεται πιο πρόθυμη από τις προηγούμενες να παρακάμψει κάθε ηθικό φραγμό για να φτάσει στον σκοπό της. Την μπερδεύει η υπερβολή. Και είναι ίσως πιο προσεκτική και συντηρητική από τις άλλες. (Σπύρος: *Μην ξεχνάμε και το AIDS...*).

● Πέρα και πάνω όμως από όλα αυτά, η νέα γενιά Ελλήνων δεν παύει ούτε στιγμή να είναι αισιόδοξη (χαρακτηριστικό της ηλικίας;) κόντρα στα όσα λέγονται και γράφονται, ακόμη και όταν παίρνει αποφάσεις (όπως ο Σπύρος και η Σοφία) που την φέρνουν μπροστά σε νέα προβλήματα (ειρωνία, οικονομική κρίση, ανασφάλεια).

● Αυτό όμως —κυρίως— που φαίνεται καθαρά από τις απόψεις που ανταλλάξαμε με τους νέους συνομιλητές μας, είναι ότι αν μη τι άλλο, η νέα γενιά δεν είναι «out», δεν είναι απολίτικη, δεν είναι *tabula rasa*. Κι αυτές οι τελευταίες διαπιστώσεις είναι ίσως που καθιστούν αναγκαία μια έρευνα για την ελληνική νεολαία. Το ερώτημα ίσως διατυπώνεται ως εξής: ποιος θα ξεκινήσει μια τέτοια έρευνα; □

κυκλοφόρησε
το βιβλίο
του ΓΙΩΡΓΟΥ ΡΟΥΣΗ

**κομμουνισμός τέλος;
ή η αρχή της ιστορίας;**

Ποια θα είναι η τελική έκβαση στο μεγάλο δίλημμα της εποχής μας; Βαρβαρότητα ή απελευθέρωση; Ο κομμουνισμός τελείωσε; Ή συνεχίζει να είναι ο δρόμος που οδηγεί στην αρχή της ανθρώπινης ιστορίας;

Εκδόσεις
ΣΤΑΧΥ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΠΡΟΟΔΟΣ - ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ 5 ΑΘΗΝΑ - ΤΗΛ. 3621001, FAX: 3629207

«Είμαστε και 'μεις εδώ!»

Μαθητές Γυμνασίου γράφουν στον πρωθυπουργό

Αν τα παιδιά, όχι πολύ μακρινές εποχές, θα προτιμούσαν, την Πρωτοχρονιά, να γράφουν κάποιο γράμμα στον Άγιο Βασίλη, στην δική μας εποχή του πραγματισμού και της υποχώρησης του κοινωνικού φαντασιακού προτιμούν να γράφουν στους εκπροσώπους του κράτους: στους ανθρώπους που τους θεωρούν υπεύθυνους (μετά τους γονείς τους) για τις συνθήκες της ζωής τους και για το μέλλον τους.

Τρία παιδιά του γυμνασίου, μάλιστα, προτίμησαν τις σελίδες του περιοδικού για να στείλουν γράμματα στον πρωθυπουργό. Είναι γράμματα με ενδιαφέρον —γιατί δείχνουν τον τρόπο που σκέφτονται τα σημερινά παιδιά— οι αυριανοί πολίτες αυτού του τόπου.

Η πρώτη επιστολή γράφεται από την **Αυθούλα Κρασσά** του 1ου Πειραματικού Γυμνασίου Αθηνών.

Αθήνα 17/12/1991

Σεβαστέ πρωθυπουργέ,

Είμαι μια μαθήτρια της Α' Γυμνασίου και πηγαίνω στο 1ο Πειραματικό Γυμνάσιο Αθηνών. Ονομάζομαι Αυθούλα Κρασσά και έχω (όχι μόνο εγώ) μερικά παράπονα. Είμαι της γνώμης πως δεν κάνετε πάρα πολλά γύρω από την παιδεία. Την εποχή των καταλήψεων είχατε δηλώσει πως είναι μια συνηθισμένη εποχή και πως σύντομα θα περάσει. Φαίνεται πως δεν θυμάστε αρκετά την επανάσταση των φοιτητών, την 17 Νοεμβρίου 1973, την ημέρα που κοιλιάς μικρών μαθητών και φοιτητών, που τότε άρχισαν να καταλαμβάνουν την ζωή, πήραν στα χέρια τους μια δικτατορία, και με τον θάνατό τους την έριξαν.

Εμείς τα παιδιά είμαστε η ζωή του αύριο· όλα τα κράτη στηρίζουν τις ελπίδες πάνω μας και όλοι εσείς δεν κάνετε ούτε μία προσπάθεια να μας βοηθήσετε, να μας καταλάβετε. Τόσοι νέοι και νέες πεθαίνουν κάθε μέρα από ναρκωτικά. Πήρατε ποτέ αυτά τα παιδιά, να τους μιλήσετε; να τους πείτε ότι η ζωή έχει κι άλλο δρόμο, της αρετής και της μάθησης; Τους τον δείξατε; Πώς έχετε την απαίτηση να τεν ξέρουν μόνοι; Τους έχει μιλήσει κανένας;

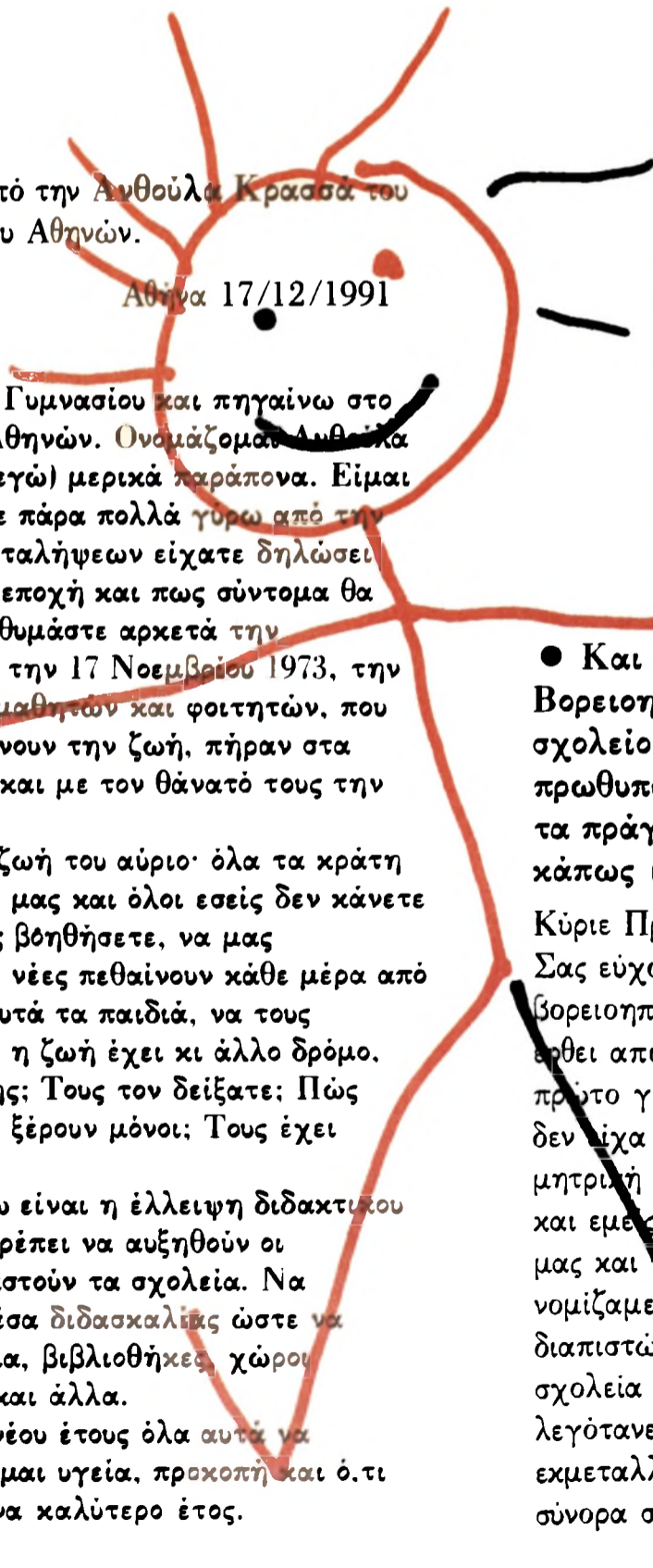
Ένα άλλο θέμα που θα θίξω είναι η έλλειψη διδακτικού προσωπικού. Νομίζω πως πρέπει να αυξηθούν οι καθηγητές και να επισκευαστούν τα σχολεία. Να πλουτιστούν με εποπτικά μέσα διδασκαλίας ώστε να γίνεται καλύτερα το μάθημα, βιβλιοθήκες, χώροι γυμναστικής και άθλησης και άλλα.

Εύχομαι με την αρχή του νέου έτους όλα αυτά να διορθωθούν και σε σας εύχομαι υγεία, προκοπή και ό,τι άλλο θέλετε. Ευχές για ένα καλύτερο έτος.

● Και ένα «διαφορετικό» γράμμα: μια Βορειοηπειρωτοπούλα που ζει πλέον και πηγαίνει σχολείο στην Ελλάδα, γράφει στον έλληνα πρωθυπουργό. Έχουν ενδιαφέρον και το πώς βλέπει τα πράγματα, και τα αιτήματά της —αλλά και το κάπως ιδιωματικό της έκφρασής της:

Κύριε Πρωθυπουργέ!

Σας εύχομαι να περάσει καλό Χριστούγεννα. Είμαι μια βορειοηπειρώτισσα μαθήτριά στην πέμπτη δημοτικού που έχω έρθει από την Αλβανία μαζί με την οικογένειά μου. Είναι το πρώτο γράμμα που γράφω στην ελληνική γλώσσα, διότι εκεί δεν είχα τις δυνατότητες να μάθω και ούτε να μιλάω την μητρική μου γλώσσα. Παρ' ό,τι έρχομαι από μια χώρα που και εμείς οι μικροί ξέραμε τον κομμουνισμό από τα μαθήματά μας και τον βλέπαμε πως χτιζότανε από τους γονείς μας και νομίζαμε ότι ήταν το καλύτερο σύστημα. Όμως όπως διαπιστώθηκε δεν ήταν έτσι όπως νομίζαμε. Μαθαίναμε στα σχολεία ότι από τον νότο συνορεύαμε με μια χώρα που λεγότανε Ελλάδα και μας λέγανε ότι εκεί οι άνθρωποι εκμεταλλεύονταν ο ένας τον άλλο. Μόλις όμως πέρασα τα σύνορα στην Κακίβη τα μάτια μου από την πρώτη κιόλας

Η Στεφανία Μυλωνά, είναι από το ίδιο σχολείο. Πηγαίνει και αυτή στην πρώτη Γυμνασίου και όπως γράφει, «κύριε Πρωθυπουργέ, έσχισα πολλά χαρτιά για να γράψω αυτό το γράμμα· ελπίζω να το διαβάσετε».

Στο γράμμα της αναφέρεται στις δυσκολίες που συνάντησε κατά την προσαρμογή της στο Γυμνάσιο. Εκείνο όμως που φαίνεται να την απασχολεί περισσότερο είναι το περιβάλλον. Γράφει:

Ένα από τα θέματα που με απασχολεί είναι το σχολικό μου περιβάλλον. Η αυλή είναι πολύ μικρή. Πιστεύω πως αν τα σχολικά κτίρια ήταν κατάλληλα με αρκετά μεγάλους χώρους, τα παιδιά θα το εκτιμούσαν αυτό και δεν θα έγραφαν όπου έβρισκαν, ούτε θα κατέστρεφαν το ίδιο τους το σχολείο. Φυσικά, ό,τι έγινε - έγινε και πάλι τα παιδιά δίνουν λεφτά και βάζουν τις τάξεις του. Προσπαθούν να επανορθώσουν και σας παρακαλώ να μας βοηθήσετε κι εσείς!

Πολλά σχολεία, όπως κι εμείς, έχουν εφαρμόσει το σύστημα της ανακύκλωσης για την αντιμετώπιση των σκουπιδιών, που σχηματίζουν χείμαρρους κάθε μέρα στα πεζοδρόμια και στις γωνίες της Αθήνας. Γενικά, δεν μπορώ να πω, βλέπω μια κινητοποίηση, αλλά νομίζω πως θα μπορούσαμε ακόμα περισσότερο. Συγκεκριμένα για την ανακύκλωση χιλιάδων μπουκαλιών, χαρτιών, εφημερίδων και αλουμινίου ο κόσμος είναι πρόθυμος και έχει διάθεση να βοηθήσει αλλά δεν είναι πληροφορημένος για το πού θα μπορούσε να δώσει τα πράγματα που μαζεύει. Πιστεύω πως θα μπορούσατε να δώσετε στον κόσμο μια κατάρτιση και να τους προκαλέσετε σε αυτόν τον σκληρό και διασκεδαστικό αγώνα που λέγεται «ανακύκλωση»!

Αν διαβάσετε λοιπόν το γράμμα, κινητοποιηθείτε.

Μιλήστε στις ειδήσεις, ειδοποιήστε τον κόσμο για το «πού» μπορεί να δίνει τα πράγματα για ανακύκλωση. Θα περιμένω!

Και μια που είπα για ειδήσεις! Μην το ξεχάσω! Κάθε βράδυ στις 8.30 πάνω να ανοίξω την τηλεόραση να δω καμιά ειδήση κανένα ευχάριστο νέο, κι όμως δεν το κάνω γιατί πλέον στις ειδήσεις μας λένε πως πέθανε ο ένας, το έγκλημα του άλλου, αυτοκινητιστικά δυστυχήματα κ.τλ.

Ας πουν και τίποτα πιο ενδιαφέρον, για την φύση, κάτι πιο χαρούμενο, διασκεδαστικό! Για ένα παιχνίδι, για πληροφορίες που μας αφορούν, για τα αθλήματα και τα σπορ! Ας δώσουμε μια ελπίδα χαράς και χαμόγελου. Μην αναφέρουμε όλα τα δυσάρεστα.

Κι όσο για τα αθλήματα με απασχολούν πάρα πολύ, κι όχι μόνο εμένα ούτε μόνο τα παιδιά αλλά και τους μεγάλους. Θέλουμε περισσότερα αθλητικά κέντρα.

Εγώ λατρεύω το πατινάζ και πιστεύω πως θα μπορούσα αργότερα να προκριθώ. Δεν με βοηθάτε όμως! Το ξέρετε πως δεν υπάρχει δημόσια πίστα και στο Μοσχάτο σε ένα παγοδρόμιο πληρώνουμε, εκτός από τον δάσκαλο, ένα χιλιάριο κάθε φορά; Ξέρετε πώς βγάζει ένας πολίτης σήμερα ένα χιλιάριο;

στιγμή είδαν κάτι άλλο. Ένωσα μέσα μου θλίψη γι αυτά που μάθαινα στο σχολείο και γι αυτά που είδα. Η Ελλάδα μου αρέσει πάρα πολύ. Όμως κάτι πράγματα δεν πάνε και τόσο καλά. Άκουσα από την τηλεόραση πως η κατάσταση έτσι θα είναι και το 1992. Σας εύχομαι τον νέο χρόνο η πρόοδος της χώρας να πάει καλύτερα. Οι τιμές αντί να ανεβαίνουν συνεχώς, να κατέβουν έτσι ώστε να μπορούμε κι εμείς να αγοράζουμε. Θα ήθελα πολύ να δώσετε περισσότερη σημασία στους Βορειοηπειρώτες που έχουν έρθει εδώ. Βέβαια όχι για αυτούς που βλέπουμε κάθε βράδυ στην τηλεόραση που κλέβουν και σκοτώνουν, αλλά τους άλλους που έχουν έρθει με γραμμή σαν σωστοί και τίμιοι άνθρωποι. Πολύ θα ήθελα αυτές τις κρύες χειμωνιάτικες μέρες που εμείς θα γιορτάσουμε τα Χριστούγεννα να μην ξεχάσετε τα άλλα παιδιά που έχουν μείνει στην Βόρειο Ήπειρο που αυτή την στιγμή δεν έχουν να φάνε.

Στην Ελλάδα μου άρεσε πιο πολύ η Ακρόπολη που είναι ένα από τα καλύτερα έργα τέχνης. Η Ελλάδα μου άρεσε πολύ γι' αυτό εύχομαι να είναι πιο καλή από σήμερα.

Με σεβασμό
Ελίντα Τσικόλα

Γι' αυτό, σας παρακαλώ θερμά ΒΟΗΘΗΣΤΕ ΜΑΣ ΓΙΑ ΕΝΑΝ ΚΑΛΥΤΕΡΟ ΚΟΣΜΟ, μια καλύτερη ζωή γεμάτη ζωντάνια και χαρά. βοηθήστε μας. Θα περιμένουμε!

Στεφάνια Μυλωνά

Θα ήθελα να αναπνέω τον καθαρό αέρα, να ξυπνάω με καλύτερη διάθεση και να ζω σε καλύτερες συνθήκες ζωής όπως και όλοι.

Θα ήθελα να μπορέστε να καλυτερεύσετε τα συγκοινωνιακά μέσα, για να μην ταλαιπωρούμαστε χάνοντας δημιουργικό χρόνο από την ζωή μας.

Θα με ευχαριστούσε πολύ εάν κοντά στην γειτονιά μου υπήρχαν πάρκα, γυμναστήρια και χώροι αναψυχής για να ξεκουραζόμαστε.

Ακόμα να φύγουν από την γειτονιά μου ορισμένα τυνεργεία και γκαράζ (γιατί υπάρχουν πάρα πολλά) και να φυτρώσουν βιότοποι ή να γίνουν ωραία μαγαζιά.

Και τέλος έρχομαι στο δικό μας θέμα όπου είναι και πολύ πλουδαίο. Το θέμα της Παιδείας. Θα ήθελα να δημιουργηθούν και άλλα σχολεία στις περιοχές όπου δεν υπάρχουν. Θα ήθελα ακόμα καλύτερα μέσα εκπαίδευσης.

Να φροντιστούν ορισμένα παιδικά σχολεία για να μην υπάρχει κίνδυνος αποκλεισμού. Ευχαριστώ. Με όλες τις ευχές μου για τ' ανέξοτα ενός μαθητή.

Στέλιος Αγγέλης

Παραμονές του 1992, τρία παιδιά γράφουν για τα προβλήματα της χώρας τους όπως τα βλέπουν μέσα από τα δικά τους μάτια. Απευθύνεται στον πρωθυπουργό και ταυτόχρονα σε όλους εμάς, τους ενήλικες. Το ερώτημα είναι: τι μπορούμε να κάνουμε για να μην αποδειχθούν κι αυτές οι παιδικές φωνές, «φωνή βοώντος εν τη ερήμω».

Η τρίτη επιστολή, ανήκει στον Στέλιο Αγγέλη:

Σεβαστέ πρωθυπουργέ

Ελπίζω αυτό το γράμμα που παίρνει το θάρρος να σας γράψει ένας μικρός μαθητής να μην σας κλέψει μεγάλο χρόνο από τις σημαντικές σας ευθύνες.

Κατ' αρχάς σαν μικρός πολίτης της Ελλάδας μας,

εύχομαι η καινούρια χρονιά να είναι για όλους τους

Ελληνες δημιουργική προόδο σε όλους τους τομείς,

αγάπη και ειρήνη. Θα ήθελα να σας αναφέρω μερικά

προβλήματα «που είμαι σίγουρος ότι τα γνωρίζετε» και

για τα οποία θα ήθελα αν μπορούσατε να δείξετε

μεγαλύτερη ευαισθησία και ενδιαφέρον για την λύση

τους.

Όπως και εσείς είμαι και εγώ κάτοικος της αγαπημένης

μας Αθήνας που υποφέρει και υποφέρουμε από τα

προβλήματά της. Δεν ξέρω όμως τι θα μπορούσα να κάνω

εγώ για να βοηθήσω να ξεπεραστούν αυτά. Είμαι σίγουρος

ότι σαν πρωθυπουργός έχετε την μεγαλύτερη δύναμη για

να βοηθήσετε σε αυτό.

Σας υπενθυμίζω τα γνωστά και χρόνια προβλήματα: το

πρώτο και σημαντικότερο το νέφος και η ποιότητα ζωής.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Πολυτελής έκδοση πλούσια εικονογραφημένη με 37 έγχρωμα και 49 ασπρόμαυρα έργα

του ζωγράφου

ΣΤΟΥ
Γκοβόστη

Ζωοδόχου Πηγής 21

Τηλ. 3615433

ΙΡΒΙΝΓΚ ΣΤΟΟΥΝ

ΒΑΝ
ΓΚΟΓΚ
ΠΑΘΟΣ ΓΙΑ ΖΩΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΓΚΟΒΟΣΤΗ

Δημήτρη Χατζή
ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΜΙΚΡΗΣ ΜΑΣ ΠΟΛΗΣ

ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΑΤΖΗ

**ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΜΙΚΡΗΣ
ΜΑΣ ΠΟΛΗΣ**

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

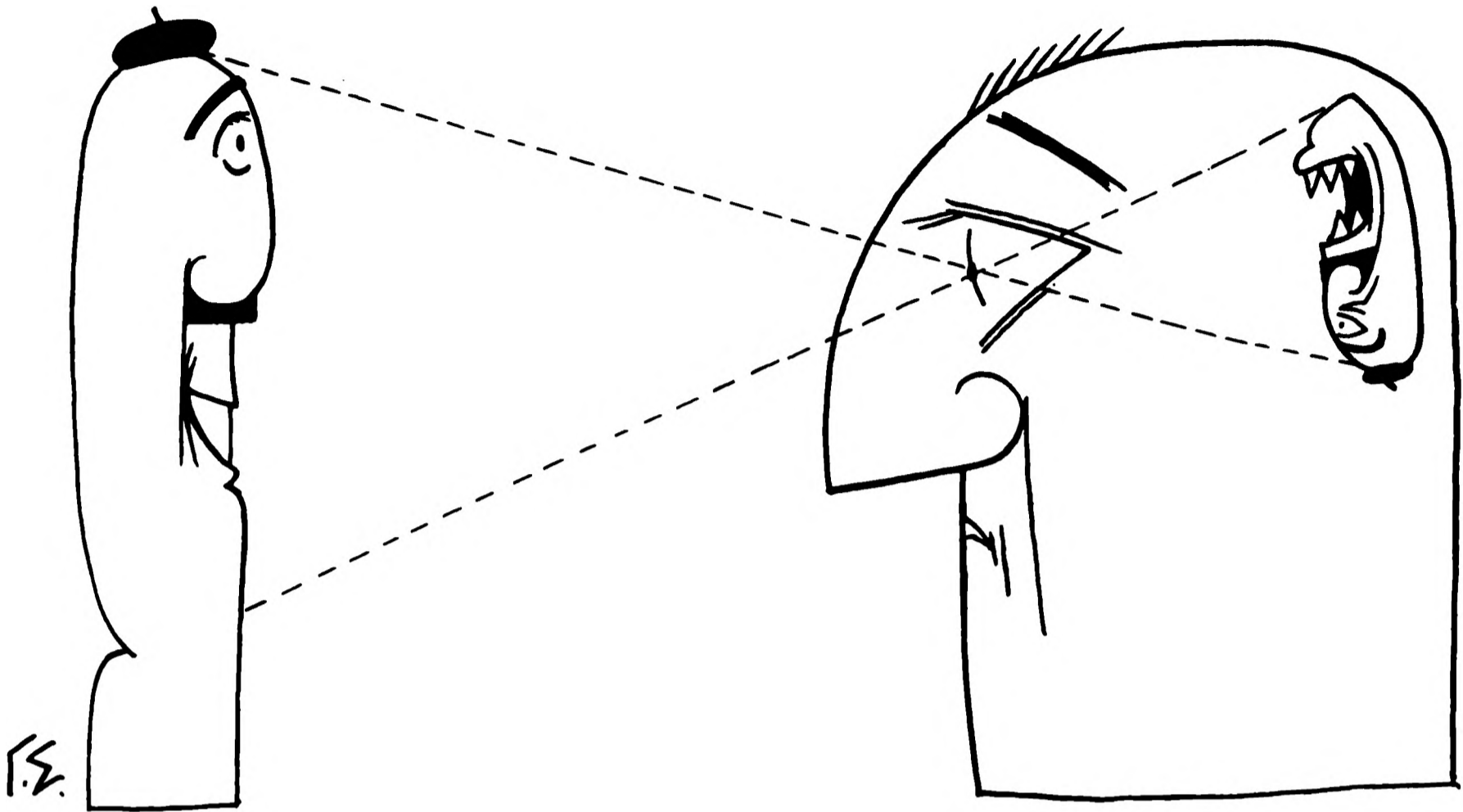
*Ο ΣΙΟΥΛΑΣ Ο ΤΑΜΠΑΚΟΣ • Ο ΤΑΦΟΣ • ΣΑΜΠΕΘΑΙ ΚΑ
ΜΠΙΛΗΣ • Η ΘΕΙΑ ΜΑΣ Η ΑΓΓΕΛΙΚΗ • Ο ΝΤΕΤΕΚΤΙΒ
Η ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ • ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΠΕΡΔΙΚΑΡΗ*

ΖΩΔΙΟ 1989

Εκδόσεις ΖΩΔΙΟ
Νάκης Προκοπίου
Θηραμένους 9 - τηλ. 92.25.813
117 42 ΑΘΗΝΑ

Επιπτώσεις της Ενοποίησης στην ελλ

Το άρθρο που ακολουθεί συνιστά μία πρώτη προσέγγιση της αντίληψης που έχει για την Ευρώπη και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα ένα τμήμα ελλήνων διανοουμένων του λεγόμενου προοδευτικού χώρου. Είναι αποτέλεσμα δύο μελετών που πραγματοποιήθηκαν από την γράφουσα¹, στα πλαίσια ενός διεθνούς προγράμματος του *Forum* των Δελφών με αντικείμενο: «Η ευρωπαϊκή ενοποίηση και οι επιπτώσεις της στην Ευρώπη και τον Τρίτο Κόσμο: οι μηχανισμοί αποκλεισμού και ενσωμάτωσης»

Η βασική υπόθεση εργασίας είναι ότι ο τρόπος με τον οποίον το συλλογικό (και συμμετρικά το ατομικό) υποκείμενο προσλαμβάνει τον Άλλο, κοντινό ή μακρυνό, όμοιο ή διαφορετικό, καθορίζεται από τον τρόπο με τον οποίον προσλαμβάνει τον ίδιο του τον εαυτό και ταυτόχρονα προσδιορίζει τις σχέσεις του υποκειμένου με τον εαυτό του και τον Άλλο. Το άνοιγμα ή μη, για παράδειγμα, μιας κοινωνίας προς τον έξω κόσμο, η ικανότητα να αναγνωρίζει την άλλη κοινωνία, ως ξέχωρο και διαφορετικό από αυτήν υποκείμενο, προϋποθέτει την σχετική αυτονομία της κοινωνίας αυτής, την ικανότητά της δηλαδή να αναγνωρίζει και να θέτει τον εαυτό της ως πρωταγωνιστή του κοινωνικού γίγνεσθαι. Με άλλα λόγια προϋποθέτει την αναζήτηση της αλήθειας σε σχέση μ' αυτήν την ίδια και την δυνατότητά της να αυτο-αμφισβητείται.

Χωρίς αμφιβολία η αυτονομία ως κοινω-

νική αξία και πρόταγμα παραμένει ακόμα ίδιον μόνον των Δυτικών κοινωνιών. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι σχέσεις των κοινωνιών με τον εαυτό τους και τις άλλες είναι σχέσεις άρνησης της ιδιαιτερότητάς τους, όπως και της ιδιαιτερότητας των άλλων, δηλαδή σχέσεις υποταγής και σύγκρουσης. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, η οποία υπέγραψε τις μέρες αυτές την ενοποίησή της, είναι μια ενδιαφέρουσα περίπτωση τέτοιων σχέσεων άρνησης της διαφοράς του Άλλου. Η περιθωριοποίηση περιοχών όπως η Ελλάδα, η Κορσική, ο Ιταλικός νότος... είναι σύμπτωμα των διαφορετικών κοινωνικών και πολιτιστικών αξιών των περιοχών αυτών σε σχέση με τις κυρίαρχες δυτικές αξίες και της ισχυρής συνείδησης αυτών των διαφορών, ένθεν και ένθεν. Εξ' ου και η δυσκολία τους να ενταχθούν στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και να συμμετάσχουν

στις διαδικασίες της ενοποίησης που τους είναι ακόμα ακατανόητες και μεταθέτουν την ευθύνη στον Άλλο, στις «πλούσιες χώρες της ΕΟΚ».

Ο τρόπος με τον οποίον μια σημαντική μερίδα της ελληνικής προοδευτικής διανοήσεως προσλαμβάνει την Ευρώπη και την Ε.Κ. είναι χαρακτηριστικός αυτών των σχέσεων. Παρά τις διαφορετικές ανάμεσα στους «αντι-δυτικούς» και οπαδούς της ιδεολογίας περί εξάρτησης και τους φιλοδυτικούς, η προσέγγιση είναι θεμελιωδώς κοινή. Αν οι πρώτοι μεταθέτουν την ευθύνη του συνόλου των ελληνικών δεινών στην Δύση, οι δεύτεροι την αναγάγουν σε αδιαμφισβήτητο μοντέλο. Και στις δύο περιπτώσεις η Δύση, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα σήμερα, προσλαμβάνεται ως ένα υπερ-υποκείμενο, ενώ αποουσιάζει το υποκείμενο Ελληνική Κοινωνία και οι αλλαγές που πρέπει να κάνει.

Οικονομισμός και σχέσεις εξουσίας

Ένα πρώτο χαρακτηριστικό αυτής της προσέγγισης είναι η απουσία προβληματισμού πάνω στις ευρωπαϊκές κοινωνίες και η αποκλειστική σχεδόν ανάγνωσή της μέσα από τους μηχανισμούς και τις σχέσεις εξουσίας, όπως οι μεν και οι δε βιώνονται στην Ελλάδα. Το κεφάλαιο, οι τεχνολογίες και το κράτος συνιστούν τις αποκλειστικές σχεδόν οπτικές γωνίες μέσα από τις οποίες φαντασιώνεται η Ευρώπη. Και, με τον ίδιο τρόπο που στην ελληνική κοινωνία η κάθε εξουσία θεωρείται ως όπλο καταστροφής και κυριαρχίας επί του Άλλου, κεφάλαιο, τεχνολογίες και κράτος στην Ευρώπη ταυτίζονται με την κυριαρχία ή την καταστροφή των «μικρών χωρών», που στερούνται των όπλων αυτών. Η δημιουργικότητα, η ευχαρίστηση, η κοινωνική αλλαγή, η αλληλεγγύη κ.λπ. που επιτυγχάνονται και μέσα από το κεφάλαιο, τις τεχνολογίες κ.λπ. φαίνεται να περνούν εντελώς απαρατήρητα.

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, για παράδειγμα, όταν δεν προσλαμβάνεται ως ένα «νέο γεωγραφικό πλαίσιο»², συρρικνώνεται στις «μεγάλες πολυεθνικές», στα κράτη και στην «ενιαία αγορά». Στόχος της ΕΟΚ —γράφει ο Π. Ρουμελιώτης³— είναι η συσσώρευση και η πιο μεγάλη συγκέντρωση του κεφαλαίου, ενώ για τον Κ. Βαίτσο η Ευρωπαϊκή Κοινότητα ισοδυναμεί με τον φιλελευθερισμό, την ιδιωτικοποίηση και τις πιέσεις της νεο-φιλελεύθερης φιλοσοφίας⁴. Αυτός ο οικονομισμός, με τον οποίον προσλαμβάνεται άλλωστε και η ελληνική κοινωνία, οδηγεί καταρχήν σε ολοκληρωτικές αντιλήψεις που δεν αφήνουν καμία θέση στην πολλαπλότητα: των στόχων, των κοινωνικών κινημάτων, των αξιών, των αντιλήψεων κ.λπ. που διασχίζουν τις ευρωπαϊκές κοινωνίες και τους θεσμούς της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Οδηγεί επίσης στην πλήρη αφαίρεση των ευρωπαϊκών κοινωνιών ως υποκειμένων της Ιστορίας τους και του κοινωνικού γίγνεσθαι, αφού το υποκείμενο δεν εντοπίζεται στις ίδιες αλλά στους θεσμούς που αυτές θεσμίζουν: κεφάλαιο, τεχνολογίες, κράτος, κ.λπ.

Έτσι, για πολλούς η Ευρώπη φαντασιώ-

νεται ως προϊόν της συσσώρευσης του κεφαλαίου, των τεχνολογιών κ.λπ. και αξίες όπως τα δικαιώματα του ανθρώπου εξηγούνται με την συσσώρευση του κεφαλαίου⁵. Αλλά ποιος συσσωρεύει το κεφάλαιο, ή γιατί η συσσώρευσή του στα Αραβικά εμιράτα και αλλαχού δεν φτιάχνει δικαιώματα του ανθρώπου, είναι ερωτήματα που εμφανώς απαγορεύονται.

Τέλος ο οικονομισμός θεωρεί το κεφάλαιο, όπως και τις τεχνολογίες, ως ουδέτερα και παγκόσμια εργαλεία εξουσίας, τα οποία θα μπορούσαν να μεταφερθούν από το ένα κοινωνικό πλαίσιο στο άλλο και των οποίων η μόνη διαφορά εδώ και εκεί θα ήταν οι διαθέσιμες ποσότητες. Γίνεται έτσι αφαίρεση του βαθύτατα κοινωνικού χαρακτήρα του κεφαλαίου —η γέννηση του μοντέρνου χρήματος, ως θεσμού ριζικά νέου στην Δύση του 18ου αιώνα— των τεχνολογιών και του κράτους και των νέων κοινωνικών σχέσεων που αυτά προϋποθέτουν και ταυτόχρονα προσδιορίζουν. Αφαίρεση επίσης των ριζικά διαφορετικών σχέσεων, που οι μη Δυτικές κοινωνίες έχουν με το χρήμα —που αδυνατούν να μετατρέψουν σε κεφάλαιο— την γνώση —η οποία επιτρέπεται μόνο ως εργαλείο: το δίπλωμα— ή το κράτος, στο οποίο μεταφέρονται ατόφιας οι οικογενειακές σχέσεις και δη η προστασία του πατέρα και η υποταγή σ' αυτόν. Στα σημεία αυτά θα επανέλθουμε.

Το κρεβάτι του Προκρούστη

Αλλά ο μεγαλύτερος κοινός τόπος, στον τρόπο με τον οποίον προσλαμβάνεται η Ευρώπη, είναι η φαντασίωση της παντοδυναμίας του κράτους. Το τελευταίο εμφανίζεται ως ένα υπερ-υποκείμενο το οποίο θα έκανε τα πάντα στην θέση της κοινωνίας και εν τη απουσία της. Η τεχνολογική και οικονομική ανάπτυξη της Ευρώπης, η έρευνα, οι επιστήμες κ.λπ. θα ήταν αποτέλεσμα της παρεμβάσης και προστασίας του Κράτους. Ξαναβρίσκουμε εδώ μιαν άλλη μαζική προβολή της ευρύτατα διαδεδομένης ιδέας στην ελληνική инτελιγκέντσια (όπως και στην κοινωνία) ότι το κράτος οφείλει να κάνει τα πάντα στην θέση της κοινωνίας. Το θέμα ει-

ναι βέβαια αν μια κοινωνία που αρνείται στον εαυτό της την ιδιότητα του υποκειμένου μπορεί να θεσμίσει ένα κράτος - υποκείμενο. Αλλά αυτό είναι μια άλλη ιστορία.

Το γεγονός είναι ότι σ' αυτήν την μηχανιστική και εργαλειακή (*instrumentale*) αντιλήψη της Ευρώπης, ο μεγάλος απών είναι οι ευρωπαϊκές κοινωνίες και ότι αυτό που προσλαμβάνεται είναι προβολή χωρίς απόσταση του ελληνικού βιώματος: της απουσίας υποκειμένου, συλλογικού και ατομικού, και της εναπόθεσης της κοινωνικής πράξης στον Άλλο του ναρκισσισμού και της άρνησης της ετερότητας (ο Άλλος ως απολύτως όμοιος ή απόλυτος εχθρός) και των γενικευμένων σχέσεων απόρριψης που αυτό συνεπάγεται: της παντοδυναμίας της επιθυμίας, ανεξαρτήτως της εξωτερικής πραγματικότητας (είναι έτσι διότι το θέλω) της αδυναμίας αυτο-αμφισβήτησης του υποκειμένου και περαιτέρω της αδυναμίας της αλλαγής, ως κοινωνικό πρόταγμα.

Έτσι η ιδιαιτερότητα των ευρωπαϊκών κοινωνιών και αυτό που τις διαφοροποιεί από την ελληνική περνούν σχετικά απαρατήρητα: η ρήξη με την παράδοση και τις παραδοσιακές μορφές εξουσίας (θρησκεία, οικογένεια), η αναζήτηση της αυτονομίας, ατομικής και συλλογικής, ο αέναος προβληματισμός για την θέσμιση της κοινωνίας, η αναγνώριση των παθών και ο έλεγχός τους, η πριμοδότηση του ορθολογισμού και των νόμων, της δημοκρατίας, ως γενικευμένης σύγκρουσης με κανόνες, ο έρωτας της γνώσης και της επιστήμης, ανεξαρτήτως διπλώματος και σχέσεων εξουσίας, κ.λπ., αξίες που από την Αναγέννηση οδήγησαν στην εμφάνιση και την δόμηση ενός κοινωνικού χώρου ριζικά νέου, όπου η αλλαγή (ή δημιουργική καταστροφή) κατέχει κεντρικό ρόλο.

Όμως, από αυτές τις κοινωνικές αξίες της Ευρώπης, της Δύσης γενικότερα, κοινωνίες όπως η ελληνική δεν εισήγαγαν σχε-

* Η Σοφία Μάππα είναι ερευνήτρια ειδικευμένη σε θέματα μετανάστευσης, και εργάζεται σε Ερευνητικό Κέντρο στην Γαλλία.

δόν καμία. Για παράδειγμα, το κεντρικό αίτημα για αυτονομία στην Ευρώπη βρίσκεται στην Ελλάδα το ακριβώς αντίθετό του: την ελληνική οικογένεια και την κοινωνικοποίηση του ατόμου με τον προορισμό να παραμείνει εσαεί στην κατάσταση του *infans*, αυτού που δεν μπορεί να επιθυμεί, να μιλάει και να πράττει στο όνομά του. Πράγμα το οποίο εξηγεί τις γενικευμένες σχέσεις εξουσίας/υποταγής στην ελληνική κοινωνία και απαγορεύει εξισώσεις του τύπου: «αυταρχικός κρατισμός στην Ευρώπη όπως και στην Ελλάδα» ή «περιορισμός του ρόλου του πολίτη και ενίσχυση της εκτελεστικής εξουσίας εδώ και εκεί»⁶.

Η θεσμική κρίση στην Ευρώπη, όπου εμφανίζονται νέες μορφές και κινήματα δημοκρατικής οργάνωσης της κοινωνίας, προέρχεται από τον χορεσμό του αντιπροσωπευτικού συστήματος. Στις άλλες κοινωνίες προέρχεται από αναντιστοιχία των εισαγμένων θεσμών με τις κοινωνικές αξίες και πρακτικές.

Για να ξαναπάρουμε το παράδειγμα του κεφαλαίου, θα μπορούσαμε να πούμε ότι στην Ελλάδα η ρήξη με τις παραδοσιακές αξίες γύρω από το χρήμα (χαρακτήρας *tabou* του χρήματος, προσανατολισμός του στην κατανάλωση και όχι στην επένδυση κ.λπ.) δεν έχει γίνει, εξ' ου και η *ανυπαρξία κεφαλαίου*, ελληνικού τουλάχιστον. Επομένως είναι σφάλμα να εντοπίζει κανείς το ελληνικό πρόβλημα στην ανισότητα των διαθέσιμων χρηματικών πόρων στην Ελλάδα, σε σχέση με την Ευρώπη, και όχι στην φύση του χρήματος. Απόδειξη ότι αν η πλειοψηφία των ελλήνων οικονομολόγων (και συμμετρικά της κοινωνίας) συμφωνεί ως προς την ανάγκη αύξησης των χρηματικών εισροών από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα⁷, δεν είναι σπάνιοι αυτοί που αναγνωρίζουν, ότι η ελληνική κοινωνία απορροφά μεν το χρήμα, δυσκολεύεται όμως να απορροφήσει το κεφάλαιο, τις εισροές δηλαδή που προορίζονται για δομικές αλλαγές⁸. Θα μπορούσαμε να πούμε το ίδιο και για τις τεχνολογίες, για τις οποίες μεγάλη μερίδα της ελληνικής διανοήσης πιστεύει ότι είναι θέμα κρατικής πολιτικής⁹ χωρίς να έχει γίνει ποτέ μία έρευνα για τις σχέσεις της ελληνικής κοινωνίας με την γνώση, την τεχνική, την τέχνη κ.λπ. ή τουλάχιστον για το μορφωτικό επίπεδο των ασχολουμένων με την παραγωγή. Και σύμφωνα με στοιχεία που προσκόμισε ο Ν. Βερναρδάκης στο τελευταίο συνέδριο του *Forum* των Δελφών, η παραγωγή γίνεται συνολικά από άτομα που δεν έχουν τελειώσει το δημοτικό¹⁰.

Ο εξωτερικός εχθρός

Ένας άλλος κοινός τόπος της αντίληψης για την Ευρώπη —και γενικότερα τον έξω κόσμο— είναι η φαντασιακή της αναγωγή σε παντοδύναμο εχθρό με εξουσία ζωής και θανάτου πάνω στην ελληνική κοινωνία. Πρόβλημα που είναι μέρος μιας ευρύτερης κοινωνικής παθολογίας και έχει να κάνει με την κατασκευή εχθρών και την απουσία υποκειμένου εντός των εθνικών συνόρων. Δαίμονας για τους μεν, απόλυτο καλό για τους δε, η *Ευρώπη καταλήγει να είναι υπεύθυνη για τα ελληνικά προβλήματα αλλά και για την λύση τους*. Έτσι, σε μια ιστορική προοπτική, οι «ξένες επεμβάσεις» έχουν υπερβολικά χρησιμοποιηθεί για να εξηγήσουν μια σειρά βαθύτατων κοινωνικών προβλημάτων: ο αγροτικός χαρακτήρας της κοινωνίας και η απουσία εκβιομηχάνισης, η κοινωνική διάλυση και η παντοδυναμία των μαυραγοριτών στην κατοχή, η αποχή των ελλήνων «καπιταλιστών» από τις επενδύσεις και η προτίμησή τους για την κερδοσκοπία και τις... ελβετικές τράπεζες κ.λπ. έχουν αποδοθεί στην σκόπιμη επέμβαση των ξένων δυνάμεων, στο σχέδιο Μάρσαλ και τις άλλες αμερικανικές βοήθειες σε συνεργία συχνά με το ελληνικό κράτος¹¹.

Θα μπορούσε όμως να αντιπαραθέσει κανείς ότι, αν η ελληνική κοινωνία είχε βάλει ως στόχο την εκβιομηχάνιση, καμία ξένη ή κρατική επέμβαση δεν θα μπορούσε να την εμποδίσει, όπως αυτό δεν έγινε με τις ασχολίες που της είναι προσφιλείς: την γεωργία, το εμπόριο, την κερδοσκοπία, τις οικογενειακές επιχειρήσεις, που δείχνουν μία εκπληκτική αντίσταση στην αλλαγή εδώ και αιώνες, και παρά τις άνωθεν και έξωθεν προσπάθειες για εκσυγχρονισμό. Θα μπορούσε επίσης να θυμίσει ότι ουδείς υποχρέωσε την ελληνική κοινωνία να αποδεχθεί το σχέδιο Μάρσαλ και τις άλλες βοήθειες, για τις οποίες υπάρχει αντιθέτως έντονη κοινωνική ζήτηση. Ότι πολλές χώρες το αρνήθηκαν και ότι, ανάμεσα σ' αυτές που το δέχτηκαν, οι ευρωπαϊκές το έκαναν επένδυση, ενώ άλλες απλώς το σπατάλησαν.

Σε μια πιο σύγχρονη προοπτική, αυτήν της δεκαετίας του '60, οι ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα ερμηνεύθηκαν ως σκόπιμη επέμβαση του κεφαλαίου για να εμποδίσει την ενίσχυση των υφιστάμενων βιομηχανικών μονάδων και την δημιουργία νέων¹². Όμως ο ίδιος συγγραφέας έχει ήδη διαπιστώσει ότι οι επενδύσεις στους μοντέρνους τομείς της ελληνικής οικονομίας προέρχονται κυρίως από το ξένο κεφάλαιο. Αντίθετα

θα έχει παραλείψει να εξηγήσει την ανακοπή της «αρχής της εκβιομηχάνισης» στην δεκαετία του '70. Ίσως γιατί θα ήταν υποχρεωμένος να την συνδέσει με την απομάκρυνση του ξένου κεφαλαίου την ίδια περίοδο και να βγάλει τα συμπεράσματα μιας αβάσταχτης αντίφασης: αν η διαπίστωση του ίδιου για τις «περιορισμένες δυνατότητες του ντόπιου κεφαλαίου σε σχέση μ' αυτές των πολυεθνικών» είναι αληθής, είναι δύσκολο να καταλάβει κανείς τον πόλεμο των τελευταίων ενάντια σ' έναν τόσο ευκαταφρόνητο αντίπαλο. Η ακόμη αν είναι γενικώς αποδεκτό ότι όλες οι πρακτικές της «ελληνικής αστικής τάξης» αντιτίθενται στην εκβιομηχάνιση¹³ δύσκολα μπορεί να καταλάβει κανείς ποιες πρωτοβουλίες συνετρίβησαν από τις «ξένες παρεμβάσεις».

Η συνωμοσία

Στην σημερινή συγκυρία, ο εξωτερικός εχθρός φέρει το όνομα: Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Η τελευταία, γράφει ανάμεσα σ' άλλους ο Κ. Βαϊτσος¹⁴ προωθεί στην Ευρώπη έναν καταμερισμό εργασίας που ενθαρρύνει την Ελλάδα στην εξαγωγή πρώτων υλών και παραδοσιακών προϊόντων. Άρα αρκεί να θέλει η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, ώστε η ελληνική κοινωνία να πράττει. *Τι θέλει όμως η ίδια η ελληνική κοινωνία* είναι άλλη μία απαγορευμένη ερώτηση, που επιτρέπει ταυτολογίες και αντιφάσεις που δύσκολα θα μπορούσε να χαρακτηρίσει κανείς επιστημονικές. Αν για παράδειγμα η σύνδεση με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και η συνακόλουθη κατάργηση των δασμών και του προστατευτισμού είναι υπεύθυνη για το μπλοκάρισμα των ελληνικών επενδύσεων¹⁵ δύσκολα καταλαβαίνει κανείς την κοινή διαπίστωση ότι κράτος και ιδιωτικός τομέας στην Ελλάδα ακολουθούν στρατηγικές μαρασμού, αδράνειας, αμυντικού χαρακτήρα κ.λπ.¹⁶

Ίσως γιατί στην πραγματικότητα το πρόβλημα δεν είναι να κατανοηθεί η ελληνική κοινωνία ή η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αλλά να αποδειχθεί η συνωμοσία της δεύτερης. Είναι χαρακτηριστικό ότι πολύ νωρίς η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έγινε αντικείμενο κριτικής διότι προωθώντας την ΚΑΠ (Κοινή Αγροτική Πολιτική) θα εμπόδιζε την ελληνική εκβιομηχάνιση¹⁷. Οι ίδιοι όμως θα της έχουν ταυτόχρονα προσάψει την βιομηχανική της πολιτική, η οποία στερεί προσόδους από την ΚΑΠ, άρα στρέφεται πάλι εναντίον της Ελλάδας. Σε ένα άλλο επίπεδο, της προσάπτεται η έλλειψη αλληλεγγύης με τις χώρες του Νότου, ενώ ταυτόχρονα οι ει-

σαγωγές των χωρών αυτών στην Κοινότητα αντικρούονται από τους ίδιους ως «ανταγωνιστικές και επιζήμιες» για την Ελλάδα 18.

Εν κατακλείδι, ό,τι και να κάνει η Ευρωπαϊκή Κοινότητα θα είναι κακό για την Ελλάδα. Πράγμα που θα επιτρέπει στην ελληνική κοινωνία να περιχαρακώνεται στις φαντασιώσεις της και στην απάθεια. Προς τι άλλωστε μία πρόταση της ίδιας για τον εαυτόν της, αφού ο μόνος που μπορεί είναι ο Άλλος; □

1. Σ. Μάππα, "Un mécanisme interne d'exclusion: la perception de la différence chez les intellectuels Grecs", février 1991, και "Perception de soi et exclusion: le cas de la société grecque", Avril 1991, υπό δημοσίευση στο Σ. Μάππα (υπό την διεύθυνση), *Intégration et exclusion*, Παρίσι και Αθήνα, 1992.

2. Α.Α. Κύρτσης, «Πολιτική νομιμοποίηση και Οικονομικός Εκσυγχρονισμός», Η. Κατσούλης και άλλοι (ed) *Η Ελλάδα προς το 2000*, Παπαζήσης, Αθήνα 1988.

3. «Η πορεία της Ολοκλήρωσης της ΕΟΚ: τάσεις, αντιθέσεις και προοπτικές» στο Π. Ρουμε-

λιώτης (ed) *Η Ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και ο Ρόλος της Ελλάδας*, Αθήνα 1985, σ. 22.

4. Κ. Βαΐτσος - Τ. Γιαννίτσης, *Τεχνολογικός Μετασχηματισμός και Οικονομική Ανάπτυξη, Gutenberg*, Αθήνα 1987, σ. 141.

5. Δ. Χαραλάμπης, *Πελαταιακές σχέσεις και λαϊκισμός*, Εξάντας, Αθήνα 1989, και Π. Φακιόλας, «Η εφαρμογή Νέας Τεχνολογίας», στο Η. Κατσούλη, *οπ. παρ.*, σ. 336.

6. Δ. Χαραλάμπης, «Πολιτικές διαδικασίες και πολιτικά δικαιώματα...» στο Η. Κατσούλης, *οπ. παρ.*, σ. 68, και Μ. Σπουρδαλάκης, «Ελλάδα 2000...» στο Η. Κατσούλης, *οπ. παρ.*, σ. 113-114.

7. Π. Καζάκος, «Η Ελλάδα ανάμεσα σε ενσωμάτωση και περιθωριοποίηση» στο Η. Κατσούλης, *οπ. παρ.*, σ. 494 και Χ. Ροζάκης «Η Ελλάδα στην ανατολή του 21ου αιώνα...», στο Η. Κατσούλης, *οπ. παρ.*, σ. 462.

8. Π. Καζάκος, *οπ. παρ.*, σ. 496.

9. Π. Φακιόλας, *οπ. παρ.*, σ. 340 και Ν. Βερναρδάκης, *Το τραίνο της Ανάπτυξης και η Ελλάδα του 5ου Κοντράντιεφ*, Αθήνα 1988, σ. 56; πρβλ. επίσης, Κ. Βαΐτσος - Τ. Γιαννίτσης, *οπ. παρ.*

10. *Greece: A Society non receptive to change*

or an uneducated Society, Πόρος, 1-3 Ιουνίου 1991.

11. Βλ. ανάμεσα σε άλλους, Κ. Τσουκαλάς, *Κράτος, Κοινωνία, Εργασία*, Αθήνα 1986, σ. 19 κ.έ. και υπ. 3 της σ. 19.

12. Τ. Γιαννίτσης, *οπ. παρ.*, σ. 63-64.

13. Τ. Γιαννίτσης, *οπ. παρ.*, σ. 66.

14. C. Vaitsos - C. Seers, *Η ΕΟΚ των δύο ταχυτήτων*, Αθήνα 1986.

15. Τ. Γιαννίτσης «Εξωτερικές ανταλλαγές και η θέση της Ελλάδας στον διεθνή καταμερισμό εργασίας...» στο Η. Κατσούλης, *οπ. παρ.*, σ. 325.

16. Τ. Γιαννίτσης, *οπ. παρ.*, σ. 326.

17. Π. Ρουμελιώτης, *οπ. παρ.*, σ. 45, 75, Τ. Γιαννίτσης «Οι Επιπτώσεις της Ολοκλήρωσης για τις χώρες της Ν. Ευρώπης», στο *forum των Δελφών, Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα: Ευκαιρία ή εμπόδιο στον κοινωνικό μετασχηματισμό*, (διεύθυνση Σ. Μάππα), Εξάντας, Αθήνα 1988 και G. Harmattan, Paris 1987.

18. Π. Ρουμελιώτης, *οπ. παρ.*, σ. 40-42.

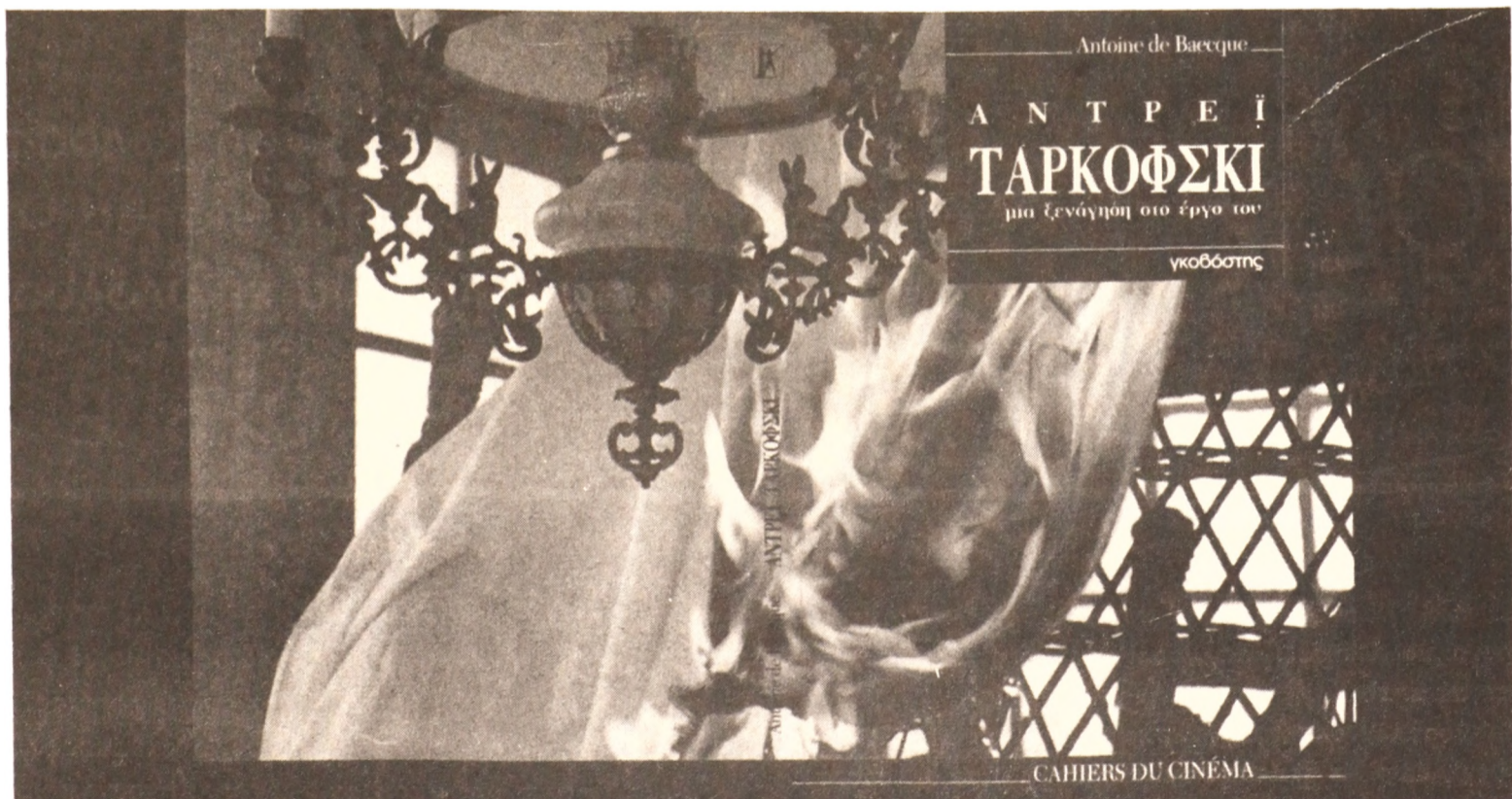
Επιμέλεια: Σοφία Μάπα -
Μετάφραση αγγλικών και γαλλικών
κειμένων: Α. Κορωναίου.

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

— Antoine de Baecque —

ΑΝΤΡΕΪ ΤΑΡΚΟΦΣΚΙ

μια ξενάγηση στο έργο του

στου Γκοβόστη, Ζωοδόχου Πηγής 21, τηλ. 36.15.433

Ν Ε Α Β Ι Β Λ Ι Α 1 9 9 1 Ε Ε Ν Η Λ Ο Γ Ο Τ Ε Χ Ν Ι Α

Τσουν-Τσαν Γε

ΤΡΙΑΛΟΓΙΑ • ΗΣΥΧΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΒΟΥΝΑ

Το χωριό στο βουνό Α'
(Μυθιστόρημα)

Τα απέραντα λιβάδια Β'
(Μυθιστόρημα)

Το μακρινό ταξίδι Γ'
(Μυθιστόρημα)

Μαξ Γκαλό

Μια δημόσια υπόθεση
(Μυθιστόρημα)

Κίνγκολεϊ Έιμς

Ο τυχερός Τζιμ

Γιαν Κεφελέκ

Η γυναίκα κάτω από τον ορίζοντα
(Μυθιστόρημα)

Ντόρις Λέσινγκ

Το καλοκαίρι πριν από το σκοτάδι
(Μυθιστόρημα)

Ντ. Χ. Λώρενς

Η ράβδος του Ααρών
(Μυθιστόρημα)

Έλσα Μοράντε

Αραδέλι
(Μυθιστόρημα)

Στέφανο Μπένι

Ο μάγος Μπαόλ - Μια ήσυχη νύχτα
της δικτατορίας
(Μυθιστόρημα)

Έκτορ Μπανκιότι

Μόνο τα δάκρυα μετράνε
(Μυθιστόρημα)

Στεν Ναντόλνυ

Η ανακάλυψη της βραδύτητας
(Μυθιστόρημα)

Χάρολντ Πίντερ

Οι νάνοι
(Μυθιστόρημα)

Τζόναθαν Σουίφτ

Η μάχη των βιβλίων
(Μυθιστόρημα)

Ε.Μ. Φόρστερ

Εκεί όπου οι άγγελοι φοβούνται να διαβούν
(Μυθιστόρημα)

Στέφαν Χερμλίν

Λυκόφως
(Μυθιστόρημα)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα

Ν Ε Α Β Ι Β Λ Ι Α 1 9 9 1

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ - ΠΟΙΗΣΗ

Λ Ο Γ Ο Τ Ε Χ Ν Ι Α

Κυριάκος Αθανασιάδης

Δώδεκα
(Μυθιστόρημα)

Τάκης Ελευθεριάδης

Ο πετεινός ή Περί αντικειμένου

Γιώργος Κακουλίδης

Το σύνδρομο του Παρδένη
(Αφήγημα)

Ιωάννα Καρατζαφέρη

Έσδερ
(Μυθιστόρημα)

Γιώργος Κάτος

Ιστορίες της νύχτας
(Διηγήματα)

Τατιάνα Γκρίτσον-Μιλλιέξ

Ονειρικά
(Διηγήματα)

*

Η Τρίπολη του Πόντου

Γιώργος Μιχαηλίδης

Τα φονικά
(Μυθιστόρημα)

Γιάννης Ξανθούλης

Το ροζ που δεν ξέχασα
(Μυθιστόρημα)

Βάνα Παπαθανασίου

Το σενάριο
(Μυθιστόρημα)

Μαρία Πολενάκη

Μη... είμαι ακόμα ζωντανή!
(Μυθιστόρημα)

Τάσος Ρούσσος

Ο τελευταίος της συντεχνίας
(Νουβέλα)

Γιώργος Σκούρτης

Το συμπόσιο της Σελήνης
(Νουβέλα)

*

Αυτά κι άλλα πολλά

Αντώνης Σουρούνης

Πάσχα στο χωριό
(Νουβέλα)

Ευγενία Φακίνου

Ζάχαρη στην άκρη
(Μυθιστόρημα)

Διονύσης Χαριτόπουλος

Εναντίον του Marlboro
(Μυθιστόρημα)

Α. Κ. Χριστοδούλου

Το αγκάδι ή Ο Παντελής Βλαστός
(Νουβέλα)

Π Ο Ι Η Σ Η

Δημήτρης Αλεξίου

Προς Ασωπίαν

Νάντια Βαλαβάνη

Τέλος εποχής

Γιώργος Μοράρης

Συναναστροφές της σιωπής

Νικόδημος (μοναχός)

Τα άπαντα της στιγμής

Δήμητρα Χ. Χριστοδούλου

Η προσευχή του αναιδούς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα

ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑ, ΑΚΡΙΣΙΑ κ.λπ.

● Λογοκρισία και προβληματισμός, στην νέα φάση του 14ου Συνεδρίου, όπως τα καταγράφει ο καθηγητής κ. Γ. Ρούσης:

Αγαπητοί Κύριοι,
Για να βοηθήσω τα μέλη και τους οπαδούς του ΚΚΕ να κατανοήσουν ότι τίποτα πια δεν μπορούν να περιμένουν από τον γραφειοκρατικό αυτό μηχανισμό θα ήθελα μέσω του περιοδικού σας να δημοσιοποιήσω δύο περιστατικά που συνέβησαν κατά την διάρκεια της διεξαγωγής του 14ου Συνεδρίου:

● Ο εκδοτικός οίκος «Στάχυ» που εξέδωσε πρόσφατα το βιβλίο μου «Κομμουνισμός τέλος; ή η αρχή της ιστορίας;» απευθύνθηκε στον «Ριζοσπάστη» για να δημοσιεύσει πληρωμένη διαφήμιση του βιβλίου. Η διεύθυνση της εφημερίδας διά στόματος κ. Κακουλίδη αφού εξέτασε το περιεχόμενο του βιβλίου αρνήθηκε την διαφήμιση δίχως να δώσει καμιά απολύτως εξήγηση, ακολουθώντας ανάλογη τακτική λογοκρισίας με αυτήν της απελθούσης προσπάτως «ανανεωτικής» διεύθυνσης.

Και να σκεφτεί κανείς ότι στο βιβλίο του οποίου την διαφήμιση απαγόρευσε η καθοδήγηση ενός κόμματος που θέλει να λέγεται κομμουνιστικό, ο κομμουνισμός αντιμετωπίζεται «σαν μοναδική εφικτή διέξοδος

Νην περιμένετε να χιονίσει για να δείτε καλή χρονιά.

για την ανθρωπότητα» και η «αναζήτηση των μορφών υλοποίησης του κομμουνιστικού οράματος και η πάλη γι' αυτό σαν η μόνη ηθική στάση που δίνει βαθύτερο νόημα στην ζωή κάθε ανθρώπου».

● Στον «Ριζοσπάστη» της 18ης Δεκεμβρίου, μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ, επ' αφορμή παρουσίαση του προαναφερόμενου βιβλίου στην εφημερίδα «Πριν», δίχως να παραθέτει τον τίτλο του —αλήθεια δεν κατάλαβε ότι πρόκειται για βιβλιοπαρουσία ή θεώρηση επικίνδυνο για τους αναγνώστες του «Ριζοσπάστη» να μάθουν ότι κυκλοφόρησε το βιβλίο;— κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «ταυτίζομαι και στους ιδεολογικούς μου προσανατολισμούς με τα γνωστά συμπεράσματα των Γιάνκοβλεφ, Σεβαρντάντζε και των εγχώριων εκπροσώπων τους (Ανδρουλάκης, κ.λπ.)» και αυτό επειδή πιστεύω ότι «η θεωρητική επαναστατική αναζήτηση δεν μπορεί να σταματά στον Μαρξ ή ακόμη στον Λένιν».

Όποιος λοιπόν πιστεύει ότι και μετά τον Μαρξ και τον Λένιν πρέπει να συνεχίζει την θεωρητική αναζήτηση είναι αναθεωρητής και αντικομμουνιστής, ενώ γνήσιοι επαναστάτες είναι εκείνοι που θέλουν να καεί η βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας επειδή υπάρχει το Κοράνι.

Ο σκοταδισμός σε όλο του το μεγαλείο.

Η εικόνα της αντεπαναστατικής συντήρησης στην πιο καθαρή της μορφή.

Για άλλη μια φορά με λύπη μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι το ΚΚΕ και με αυτές τις ενέργειες της καθοδήγησής του προσφέρει τις καλύτερες υπηρεσίες σε όσους θέλουν ένα Κ που να απωθεί τους σκεπτόμενους ανθρώπους και ιδίως τους νέους. Ένα Κ που να παράγει και να δικαιώνει τους αναθεωρητές, ένα Κ παιχνίδι στα χέρια των κυρίαρχων κύκλων, ένα «Κ» σε εισαγωγικά που να παραμορφώνει την πραγματική εικόνα του κομμουνισμού.

Με τιμή

Γιώργος Ρούσης
Καθηγητής Παντείου
Πανεπιστημίου

ΨΥΧΟΛΟΓΟΣ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΡΙΑ

► ΘΕΡΑΠΕΙΕΣ
Ατομικές
Ομαδικές
Ζευγαριού
Οικογενιακές

ΠΕΠΗ ΣΟΥΛΙΩΤΟΥ

Εμμ. Μπενάκη 142 - Αθήνα 114 73 - Τηλ: 36.38.578

ΚΑΤΗΓΟΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΚΜΗΣ

● Από τον Ηλία Νικολουδί λαβαμε την επιστολή που ακολουθεί:

Ο δημόσιος κατηγορος του Συνασπισμού δεν θα λύσει τον γόρδιο δεσμό του σκανδάλου του ΠΑΣΟΚ και δεν θα κατα-

κτήσει τον κόσμο...

Το κατηγορητήριο του υπήρξε δραματικά αντιφατικό: το σκεπτικό του καταδικάζει το διατακτικό και το διατακτικό του το σκεπτικό. Ο κατηγορος παρουσιάστηκε ως δημόσιο και έπραξε ως ιδιώτης, σκέφθηκε ως κοινωνία και αποφάνθηκε ως υποκειμενικό εγώ και το αποτέλεσμα ήταν να μην αναδειχθεί σε ιστορικό πρόσωπο. Αναμιγνύοντας στην υπόθεση τον εαυτό του, επενδύοντας στην δική την προσωπικότητά του, είχε ως αποτέλεσμα να μην δυναθεί να υπηρετήσει τον Λόγο. Ενώ ήθελε να ομιλεί από «κορυφές» (λέξη - κλειδί βασανιστικής ρητορικής του) και να ορμάται από τα «έγκατα της ύπαρξής του», αθώωσε τον πραγματικά (πολιτικά, κοινωνικά, ιστορικά) αυτουργό, τον πολιτικό αρχηγό της ελληνικής παρακμής και τους συνεργάτες του, λόγω αμφιβολιών.

«Τους έδειξε» έτσι, στους κατηγορούς του και σε όλους όσους τον λειδωρούσαν ως φορέα διατεταγμένης δικανικής λογικής, καταλυτική του τρόπου —κατατροπώνοντάς τους— ότι «έπεσαν απολύτως έξω». Η προσωποποίηση της δικής τον αλλοτρίωσε, καθιστώντας τον χειραγωγούμενο. Περιήλθε, στην ανάγκη, έπρεπε να αποδείξει το καθαρό του μέτωπο, την αναμφισβήτητη αθωότητά του: είχε μεταβληθεί από κατηγορος σε κατηγορούμενο, στην δική υπεράσπιζε συνεχώς το όνομά του. Με την αθωωτική, λόγω αμφιβολιών, απόφασή του, αθώωσε πανηγυρικά τον εαυτό του. Απέδειξε μαθηματικά τον τρόπο της μη μεροληψίας του. Συμπεριφέρθηκε αντιστρόφως ανάλογα προς τον Πιλάτο: δεν καταδίκασε τον Ένοχο, νιπτοντας τας χείρας του... για τον φόβο της Ρώμης.

Ιδού τα κριτήρια επί τη βάσει των οποίων αξιολόγησε ποινικά τις κατηγορίες:

1) Υπάρχει έγκλημα, 2) υπάρχουν ένοχοι, 3) το έγκλημα των ενόχων έχει προκαλέσει ηθική απελπισία και πολιτική απόγνωση στους πολίτες, 4) η κάθαρση αποτελεί καθολικό αίτημα της κοινωνίας και επιτα-

κτικὸ αἴτημα τοῦ εκλογικοῦ σώματος, ἔχει μείζονα κοινωνική σημασία καὶ εἶναι ἀδύνατη ἡ αυτοκάθαρση, 5) ἡ παραπομπή της ἀπὸ τὴν βουλή στην Δικαιοσύνη υπῆρξε νόμιμη καὶ αναγκαία, 6) ἡ Δικαιοσύνη λειτουργεῖ ὡς παιδαγωγὸς καὶ ὁ ἴδιος δρᾷ ὡς δικαστική Συνείδηση (ὄχι ὡς κόμμα, ὡς πολιτική ἐν στενῇ ἐννοίᾳ).

Ἡ νομική θεμελίωση τῆς πρότασής τοῦ υπῆρξε ἡ βεβαιότητά τοῦ ὅτι δὲν νοεῖται ἠθική αὐτουργία ἐξ ἀμελείας, ὅτι απαιτεῖται ἠθελημένη ἐνεργὸς υπαγόρευση σε τρίτον τῆς ἀπόφασης νὰ ζημιῶνει τὸ δημόσιο πρὸς ἴδιον ἢ ἕτερον ὄφελος (ἀπιστία περὶ τὴν Ὑπηρεσία). Ἡ ἀκροαματική διαδικασία, τὴν ὁποία χρησιμοποιοῦν ὡς ἀποκλειστική βάση γιὰ τὴν πρότασή του, δὲν ἀπέδειξε «ἀβιάστως ὅτι ὁ τότε πρωθυπουργὸς πῆρε στο τηλέφωνο ἕναν - ἕναν προσωπικά (Διοικητὲς, ΔΕΚΟ, Τσοβόλα) καὶ ἔδωσε ἐντολή νὰ προκαλέσουν βλάβη στὴν δημόσια περιουσία υπὲρ τρίτων (Κοσκωτά, Καλκάνη)».

Ἐπὶ τῆς βάσει αὐτῆς τῆς πολιτικής καὶ κοινωνικῆς φιλοσοφίας, αὐτῆς τῆς ποινολογικῆς θεωρίας καὶ αὐτῆς τῆς δικανικῆς ρητορικῆς προτείνει ἀθώωση λόγω ἀμφιβολιών. Ἀνάμεσα στις προκείμενες καὶ στο συμπέρασμα ὑπάρχει ἐπιστημολογικὴ ἀνακολουθία, λογικὸ χάος. Ὑπάρχει διάγνωση χωρὶς θεραπεία. Διάγνωση τῆς τραγωδίας τῶν θεσμῶν καὶ τῶν προσώπων καὶ τῆς πολιτικῆς ιστορίας τοῦ τόπου χωρὶς κάθαρση. Ἐχομε λογιστικὴ περιγραφή τοῦ σταύλου τοῦ Αυγεία χωρὶς ἠράκλειο ἄθλο.

Ἡ δημόσια κατηγορία μας δημιούργησε ἕνα κυλώνειο ἄγος. Ἡ ἀθώωση ἐνός πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ, πολιτισμικοῦ εἰδεχθούς ἐγκλήματος ἀφήνει ἐκθετητὴ τὴν ἐλληνικὴ ἱστορία καὶ τὸν ἐλληνικὸ λαό. Ἡ μὴ τιμωρία τοῦ ἐγκλήματος τῆς παρακμῆς ἀποδεικνύει τὴν ἀνιάτη παρακμῆ μας. Ἀν ἀπὸ τὸ σκάνδαλο κρίθηκε ἡ ποιότητα τῶν θεσμῶν μας, ἀπὸ τὴν ἀθώωσή του κρίνεται ἡ σοβαρότητα τῆς ἱστορίας μας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Ἀν ἀληθεύει ὅτι ἕνας πρωθυπουργὸς δὲν παραπέμπεται σε δίκη, αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν μισή ἀλήθεια· ἡ ἄλλη μισή εἶναι ὅτι ἕνας πρωθυπουργὸς ὁ ὁποῖος παραπέμπεται σε δίκη καταδικάζεται. Καὶ ποτέ, ἐν πάσῃ περιπτώσει, δὲν ἀθώνεται λόγω ἀμφιβολιών, διότι ἡ ἀθώωσή του λόγω ἀμφιβολιών ἀποτελεῖ βεβαιότητα στὸν πολίτη μεροληπτικῆς κρίσεως, ἰδίως ὅταν φορέας τῆς κρίσης αὐτῆς εἶναι ἡ ἴδια ἡ πολιτικὴ τάξη. Ἡ ἀμφιβολία τῆς ποινικῆς δίκης λειτουργεῖ σε βάρος τοῦ πολιτικοῦ υποδίκου, τὸν ὁποῖον μόνον ἡ πανηγυρικὴ βεβαιότητα μπορεῖ νὰ ἀθώνει. Ἡ καταδίκη, ἐνός ἀθώου πολιτικοῦ (Ἀριστείδης) ἐνός ἀθώου φιλοσόφου (Σωκράτης) ἀποδεικνύεται τελικὰ κοινωνικὴ εὐεργεσία. Ἡ ἀθώωση ἐνός ἐνόχου πολιτικοῦ ἢ φιλοσόφου εἶναι σκάνδαλο.

Ἡ δημόσια ἀθώωση τοῦ σκανδάλου τῆς νεοελληνικότητας βασίστηκε ἀποκλειστικὰ στὴν «ψευδεπίγραφη» ἀκροαματικὴ διαδικασία, ἐνῶ ὁ ποινικὸς δικαστὴς σχηματίζει πανταχόθεν καὶ τελικῶς κατὰ συνείδηση δικαστικὴ πεποίθηση, καὶ στὴν ἀπουσία μαθηματικῆς ἀποδείξεως ἐνοχῆς τῶν κατηγορουμένων: «Δὲν προέκυψε ἀπὸ πούθεν ὅτι ὁ κ. Παπανδρέου πῆρε τὸν κ. Τσοβόλα τηλέφωνο ἢ τοῦ διαβίβασε ἐντολή νὰ...». Ἀν ὁ πρῶτος ὁμολογοῦσε ὅτι ἔκανε τὸ τηλεφώνημα αὐτοῦ τοῦ περιεχομένου ἢ ὁ δεῦτερος κατέθετε θετικὰ περὶ αὐτοῦ καὶ ἐφεύδοντο καὶ οἱ δύο, ὅπως ἐφεύσθη ἡ ἀκροαματικὴ διαδικασία, τί πρόταση θὰ ἔκανε ὁ δημόσιος κατήγορος;

Ἡ δημόσια κατηγορία τοῦ Ν. Κωνσταντοπούλου ὑψωσε στὸν κύβο τὴν ἠθικὴ ἀπελπισία καὶ τὴν πολιτικὴ ἀπόγνωση τῶν Ἑλλήνων. Ἄφησε τὴν νεοελληνικὴ κοινωνία σε κατὰσταση σταύλου Αυγεία. Ἀθώνοντας τὸν Α. Παπανδρέου καταδίκασε τὸν Ἕλληνα πολίτη καὶ τὴν ἐλληνικὴ ἱστορία. Διότι τόσο ὁ πρῶτος ὅσο καὶ ἡ δεῦτερη γνωρίζουν ὅτι ἐφόσον ὑπάρχει ἐνοχος δὲν μπορεῖ αὐτὸς νὰ εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν Α. Παπανδρέου.

Ἡ.Π. Νικολοῦδης

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

HANS HERMANN RUSSACK

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ ΤΗΣ ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Τὴν ἰδέα γιὰ τὴ μετάφραση αὐτοῦ τοῦ βιβλίου ἔδωσε ἡ κραυγὴ ἀπελπισίας ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Σ.Β. Σκοπελίτη, «Νεοκλασικὰ Ἐρείπια»: «Ποιοὶ ἦταν αὐτοὶ ποὺ κατὰστρεψαν τὰ ἔργα τοῦ Κλεάνθη, τοῦ Τσίλλερ, τοῦ Κάλκου, τοῦ Χάνσεν καὶ τῶσων ἄλλων ἐπώνυμων καὶ ἀνώνυμων ἀρχιτεκτόνων; Γιατί ὁ Ελύτης δὲν ἐξαφάνισε τὰ γραφτὰ τοῦ Μακρυγιάννη; Γιατί ὁ Σεφέρης τὰ τοῦ Σολωμοῦ; Γιατί ὁ Τσαρούχης δὲν ζωγράφισε πάνω στους πίνακες τοῦ Γύζη;»

Γιατί τὰ ἰδανικά ποὺ ἔσπειραν ὁ Βίνκελμαν, ὁ Σίνκελ καὶ ὁ Χάνσεν δὲν ρίζωσαν στὸν τόπο ἀπ' ὅπου ἐξεπήγασε τὸ κλασικὸ πνεῦμα καὶ ξεριζώθηκαν ὑστερα ἀπὸ μίαν ἐφήμερη ἀνθιση;

Γιατί τόσοι ἀρχιτέκτονες - μηχανικοὶ κατεδάφισαν τόσα ἀρχιτεκτονήματα σε μίαν εικοσαετία; Γιατί ἡ πολιτεία δὲν διέσωσε τουλάχιστον τὸ ἱστορικὸ κέντρο τῆς πρωτεύουσας;

στοὺ γκοβόστη

Ζωοδόχου Πηγῆς 21, τηλ. 36.15.433

ἡ λέξη

ἑλληνική καί ξένη λογοτεχνία

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ: Λόγος στην Ἀκαδημία τῆς Στοκχόλμης

ΜΑΡΙΟΣ ΠΛΩΡΙΤΗΣ
ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ
ΕΛΕΝΗ ΑΡΒΕΛΕΡ
Γ. ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ
Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΛΕΞ. ΑΡΓΥΡΙΟΥ
Μ. Ζ. ΚΟΠΙΔΑΚΗΣ
ΤΖΕΦΡΕΪ ΚΑΡΣΟΝ
Γ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΑΚΗΣ
ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΑΡΑΝΙΤΣΗΣ
ΠΑΟΛΑ ΜΑΡΙΑ ΜΙΝΟΥΤΣΙ
ΝΙΚΗΤΑΣ ΠΑΡΙΣΗΣ
Θ. Δ. ΦΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ
Ν. ΑΓΓΕΛΙΔΗ-ΣΠΙΝΕΔΙ
Κ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ
ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΟΥ
ΙΟΥΛΙΑ ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ
ΖΙΑ ΡΟΥΑΓΙΕ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΕΗΣ
ΜΙΣΕΛ ΓΚΡΟΝΤΑΝ
ΘΟΔΩΡΗΣ ΔΑΣΚΑΡΟΛΗΣ
ΚΑΡΛ ΜΑΛΚΟΦ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΛΙΑΝΤΙΝΗΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΤΕΦΑΝΑΚΗΣ
ΞΑΒΙΕ ΜΠΟΡΝΤ
ΒΙΚΤΩΡ ΙΒΑΝΟΒΙΤΣ

Κόκκινο
αφιέρωμα

Σχέδια καί ζωγραφική από τήν ποίηση τοῦ Ὀδυσσεά Ἐλύτη:

Γ. Ἀδαμάκος, Π. Γράββαλος, Π. Ζουμπουλάκης, Α. Ἰσαρης,
Σ. Καραβούζης, Γ. Μαυροΐδης, Δ. Μυταράς, Ε. Μωραΐτη,
Κ. Πανιάρας, Φ. Πατρικαλάκης, Π. Πρέκας, Σ. Σόρογκας,
Β. Σπεράντζας, Γ. Σταθόπουλος, Α. Φασσιανός,
Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίικας, Γ. Ψυχοπαίδης

νοέμβρης -
δεκέμβρης '91 **106** εἰδικό τεῦχος:
δρχ. 2000

Θα θέλαμε οι ευχές να ανταποκρίνονται σε κάτι ουσιαστικότερο και βαθύτερο. Θα θέλαμε να είναι κάτι παραπάνω από ένα συμβατικό τελετουργικό κοινωνικότητας. Θα θέλαμε να γινόταν δυνατό να πιάσουν τόπο. Γνωρίζουμε ότι το 1992 θα ξημερώσει και τα προβλήματα θα σέρνονται —και μαζί τους όλη η απαρésκεια της πολιτικής, αλλά και της κοινωνικής καθημερινότητας. Παρ' όλα αυτά, αθεράπευτα αισιόδοξοι, στέλνουμε κι εμείς τις ευχές μας σε όλους για ένα δημιουργικό 1992. Καλή χρονιά. Ας είναι μια χρονιά αντίστασης στην ευτέλεια, στην κοινοτοπία, σε ό,τι μας ταλαιπωρεί και μας πληγώνει...

**Ο ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ
ΦΙΛΟΔΟΞΟΥΣΑ ΝΑ ΓΙΝΩ ΖΩΓΡΑΦΟΣ!**

«Από τεσσάρω χρονώ ζωγράφιζε, ίσως και πιο πριν. Η μεγάλη μανία του ήτανε όπου εύρισκε μια άσπρη κόλλα να την γεμίζει ζωγραφιές. Όταν ήτανε μικρός ζωγράφιζε όλο μασκαράδες και παιχνίδια. Ύστερα βάλλθηκε να φτιάχνει στρατιώτες, παπάδες, ζώα, σπίτια, βαπόρια. Σαν άρχιζε δεν ήξερε και ο ίδιος τι ήθελε να κάνει, μα σιγά-σιγά γινότανε μια ολόκληρη ιστορία...». Ναι, ήταν ο πεζογράφος Γιώργος Θεοτοκάς, στα νεανικά του χρόνια —που την δραστηριότητά του αυτή αποκαλύπτει η Πέγκυ Κουνενάκη (σελ. 52-54).

ΤΑΡΚΟΦΣΚΙ

Πέρασαν κιόλας 5 χρόνια από τον θάνατο του Αντρέι Ταρκόφσκι. Ο Μάρκος Γαλούνης τον θυμάται με τα λόγια του Ζήσιμου Λορεντζάτου «Έργο της μορφιάς ποτέ δεν θνάσκει».

ΠΟΙΗΤΕΣ

Ο Ρίτσος, ο Αραγκόν, ο Ειλυάρ υπήρξαν ποιητές που έδεσαν το ποιητικό τους όραμα στο άρμα του σταλινισμού. Το έκαναν γιατί, γι' αυτούς, το κόμμα ήταν κάτι σαν ψυχαναλυτικό Υπερ-εγώ, πέραν κριτικής, υποστηρίζει ο Β. Ιβάνοβιτς.

ΜΠΡΕΤ ΧΑΡΤ

**ΟΙ ΕΞΟΡΙΣΤΟΙ
ΤΟΥ ΠΟΚΕΡ
ΦΛΑΤ**

● *Μια άγνωστη
μετάφραση
του Αλέξανδρου
Παπαδιαμάντη*

**ΔΥΟ ΕΛΛΗΝΕΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΕΣ
ΓΡΑΦΟΥΝ
ΓΙΑ ΤΟ «ΑΝΤΙ»**

**Σωτήρης Δημητρίου
Δημήτρης Πετσετίδης**

ΓΡΑΦΟΥΝ:

- Μ. ΓΑΛΟΥΝΗΣ
- Σ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
- Μ. ΘΕΟΔΟΣΟΠΟΥΛΟΥ
- Β. ΙΒΑΝΟΒΙΤΣ
- Β. ΚΑΠΕΤΑΝΓΙΑΝΝΗΣ
- Π. ΚΟΥΝΕΝΑΚΗ
- ΣΤ. ΛΟΥΚΑΣ
- Τ. ΜΕΝΔΡΑΚΟΣ
- Δ. ΠΕΤΣΕΤΙΔΗΣ
- Ν.Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
- Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ
- ΑΝΤ. ΦΡΑΝΤΖΗ
- Β. ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
- Κ. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗΣ

ΓΚΟΜΠΡΟΒΙΤΣ

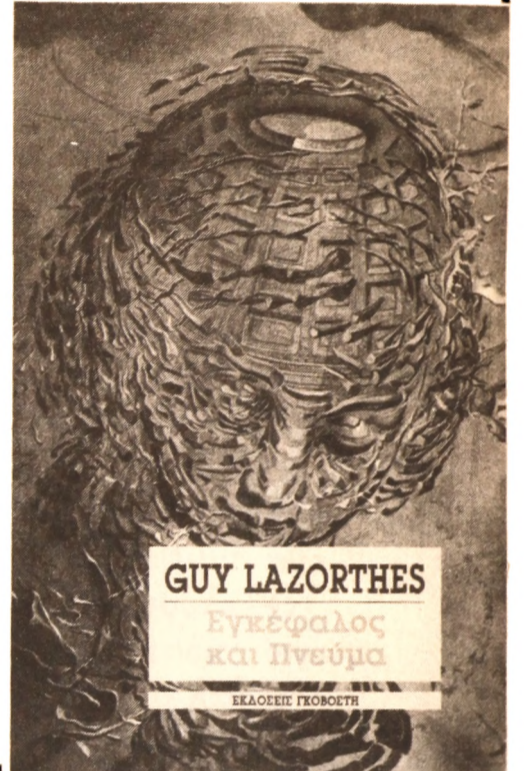
Αρχή του θεατρικού συγγραφέα Β. Γκομπρόβιτς είναι «η μορφή, υποκατάστατο της ύπαρξης». Το Θέατρο Τέχνης ανεβάζει το «Γάμο», σε μια παράσταση που σέβεται τις επιλογές του συγγραφέα. Γράφει η Μ. Θεοδοσοπούλου.

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ GUY LAZORTHES

Εγκέφαλος και Πνεύμα

Τι γνωρίζουμε για τον εγκέφαλο, και ποιες οι σχέσεις του με το πνεύμα, αυτή τη δύναμη που εμυχνώνει κάθε ζωντανή ύλη; ποιά είναι η πορεία της εξέλιξης του εγκεφάλου και τι γνώσεις έχουμε για ένα θέμα που στις μέρες μας είναι σε πλήρη ανάπτυξη; Τί μπορεί να μας μεταδώσει η επιστήμη για τους μηχανισμούς του, την οργάνωσή του, την τρομερή του πολυπλοκότητα;

Ο καθηγητής Lazorthes είναι μέλος της Ακαδημίας Επιστημών και της Εθνικής Ακαδημίας στη Γαλλία.

στου Γκοβόστη, Ζωοδόχου Πηγής 21, τηλ. 36.15.433

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΛ. 364.64.26
ΤΡΟΧΑΛΙΑ ΓΡΕΒΑΙΩΝ 5
ΑΘΗΝΑ 10680

V. Bécard
τουρκία και ελληνοισμός
ΕΛΛΗΝΕΣ-ΤΟΥΡΚΟΙ-
ΒΛΑΧΟΙ
ΑΛΒΑΝΟΙ-ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ-
ΣΕΡΒΟΙ
Μακεδονία
ευκαρπία

Η περιήγηση στη
του 1890 δίνει την ευκαρπία
στο μεγάλο ελληνοιστή V. B.
να ζήσει το περίφημο
«μακεδονικό ζήτημα» την
εποχή που προετοιμάζεται η
μεγάλη έκρηξη της δεκαετίας
1910-1920.
416 σελ., 35 εικ., 3 χάρτες
2.100 δρχ.

H. Morgenthau
τα μυστικά του Βοσπόρου
Α. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ
ΠΟΛΕΜΟΣ-ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ
ΚΑΛΙΠΟΛΗΣ-
ΝΕΟΤΟΥΡΚΟΙ-
ΔΙΩΓΜΟΙ ΕΛΛΗΝΩΝ-
ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ ΑΡΜΕΝΙΩΝ
Ένα μοναδικό ντοκουμέντο
και βασική βιβλιογραφική
αναφορά γι' αυτή την κρίσιμη
περίοδο της παγκόσμιας και
βαλκανικής ιστορίας.
300 σελ., 60 φωτογραφίες,
300 δρχ.

G. Deschamps
στοιχόδρομους της
Μικρασίας
ΟΔΟΠΟΡΙΚΟ 1890-ΧΙΟΣ-
ΣΜΥΡΝΗ-ΑΓ. ΔΙΝΙ-ΕΦΕΣΟΣ-
ΚΑΡΙΑ-ΠΙΣΙΔΙΑ
Μια συναρπαστική διήγηση.
Ένα εξωτικό ταξίδι σε
χώρους μαγικούς,
φορτισμένους με ιστορία
χιλιετιών, όταν ακόμη
έσφυζαν από τη
δημιουργικότητα του
Ελληνοισμού.
344 σελ., 80 Α/Μ και
έγχρωμες φωτογραφίες εντός
κειμένου εκτός κειμένου δύο
πολύπτυχα πανοράματα της
Σμύρνης και ένα της
Ατάλειας, ένας τοπογραφικός
χάρτης της Σμύρνης
και πέντε έγχρωμες κάρτες.
3.500 δρχ.

René Rivaux
δυστυχισμένη
Βόρειος Ήπειρος
Περιήγηση σε χωριά και
πόλεις της Β. Ηπείρου όταν
την είχαν απελευθερώσει τα
ελληνικά στρατεύματα το
1913. Η έκδοση
συμπληρώνεται με Εισαγωγή-
Σχόλια και ένα Χρονικό του
Βορειοηπειρωτικού ζητήματος
από τον δ.φ. Αχιλλέα
Λαζάρου. Πλούσια
εικονογράφηση και χάρτης της
Β. Ηπείρου.
257 σελ., 2.500 δρχ.

ΟΙ ΕΞΟΡΙΣΤΟΙ ΤΟΥ ΠΟΚΕΡ ΦΛΑΤ

Μετάφρασις Ἀλ. Παπαδιαμάντη

19 28/11/91

[«Οἱ ἐξοριστοὶ τοῦ Πόκερ Φλάτ» τοῦ Ἀμερικανοῦ διηγηματογράφου Μπρέτ Χάρτ (1836-1902) ἔχουν δημοσιευτεῖ στή συλλογή διηγημάτων «Ἀργοναυτικά Διηγήσεις», μετάφρασις Ἀλ. Παπαδιαμάντη, Ἑλληνικὴ Ἐκδοτικὴ Ἑταιρεία, ἐν Ἀθήναις 1909.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ Παπαδιαμάντης στή συλλογή αὐτὴ δέν ἔχει περιλάβει οὔτε ἓνα ἀπὸ τὰ διηγήματα μέ τὰ ὁποῖα ὁ Μπρέτ Χάρτ συγκρότησε τὸν ὁμότιτλο τόμο «Tales of Argonauts». Ἀντὼ τὴν πληροφορία ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη μελέτη τοῦ Λάμπρου Καμπερίδη «Μπρέτ Χάρτ καὶ Παπαδιαμάντης». Στὴν πραγματικότητά λοιπὸν «Οἱ ἐξοριστοὶ τοῦ Πόκερ Φλάτ» ἀνήκουν στή συλλογή «The huck of Roaring Camp and other Sketches».

Δέν πρόκειται βέβαια γιὰ χριστουγεννιάτικο διήγημα, ἀλλὰ θαρρῶ πὼς καλύτερα διαβάζεται τὰ Χριστούγεννα. Καὶ ἐλπίζω ὅτι ὁ Παπαδιαμάντης εἶχε υἱοθετήσει τὸν Τζὼν Ὠχούρστ, τὴ Μάνα Σίπτων, τὴ Δουκέσσα καὶ τὴν Πίνεϋ. Καὶ ἀκόμη περισσότερο ἐλπίζω πὼς ὄχι μόνον τὸ ἐκπληκτικὸ τέλος ἀλλὰ ὁλόκληρο τὸ διήγημα θὰ φέροι στή μνήμη τοῦ ἀναγνώστη πολλὰ παπαδιαμαντικά πρόσωπα, προπάντων ὅμως τὸν μπαρμπα-Γιαννιὸ τὸν Ἔρωντα.

Ἡ ἀναδημοσίευση τοῦ «ΑΝΤΙ» ἀκολουθεῖ πιστὰ τὴν ὀρθογραφία τῆς πρώτης δημοσίευσης. Ἔγιναν μικρὲς ἐπεμβάσεις στή στίξη. Δέκα περίπου τυπογραφικὰ σφάλματα καὶ παραλείψεις διορθώθηκαν μέ ἀντιβολὴ πρὸς τὸ ἀγγλικὸ κείμενο.

Ἡ συλλογὴ «Ἀργοναυτικά διηγήσεις», μέ ἀποκαταστημένο κείμενο, θὰ ἐπανεκδοθεῖ τὸ 1992.

Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλος]

Καθὼς ὁ κ. Τζὼν Ὠχούρστ, χαρτοπαίκτης κτλ. προέκυπτεν εἰς τὸν μεγάλον δρόμον τοῦ Πόκερ Φλάτ, τὴν πρωίαν τῆς 23ης Νοεμβρίου 1850, συνησθάνθη μίαν μεταβολὴν τῆς ἠθικῆς ἀτμοσφαιράς ἀπὸ τῆς προλαβούσης νυκτός. Δύο ἢ τρεῖς ἄνθρωποι, συνομιλοῦντες εὐθύμως μεταξύ των, ἐσιώπησαν καθὼς ἐπλησίασε, καὶ ἀντήλλαξαν βλέμματα ἐκφραστικά. Ὑπῆρχε μίαν Κυριακάτικη σιγὴ καὶ ἡρεμία εἰς τὸν ἀέρα, ἥτις, εἰς ἓνα συνοικισμὸν ἀσυνείθιστον εἰς τὰς ἐορτασίμους ἐπιδράσεις, ἐφαίνετο δυσσιώωνος.

Τὸ γαλήνιον καὶ ὠραῖον πρόσωπον τοῦ κ. Ὠχούρστ ἐλαχίστην ἔδειξεν ἀνησυχίαν πρὸς τὰ σημεῖα ταῦτα. Ἄν προεμάντευσε τίποτε ἐξ ἀφορμῶν τὰς ὁποίας ἐγνώριζεν, εἶνε ἄλλο ζήτημα.

— Ὑποθέτω, κάποιον κυνηγοῦν νὰ πιάσουν, ἐσυλλογίσθη, πιθανῶς ἐμένα.

Ἐπανεφέρην εἰς τὴν τσέπην του τὸ μανδῆλιον, μέ τὸ ὁποῖον εἶχε σκουπίσει τὴν ἐρυθρὰν κόνιν τοῦ Πόκερ Φλάτ ἀπὸ τὰ καθάρια ὑποδήματά του, κ' ἔπαυσε νὰ σκοτίζῃ τὸν νοῦν του μέ πᾶσαν περαιτέρω εἰκασίαν.

Καὶ πράγματι, τὸ Πόκερ Φλάτ κάποιον «ἐκυνηγοῦσε νὰ πιάσῃ». Εἶχε ὑποστῆ ἑσχάτως τὴν ἀπώλειαν ἱκανῶν χιλιάδων δολλαρίων, δύο πολυτίμων ἵππων, καὶ ἐνός προεξέχοντος πολίτου. Ἐδοκίμαζεν ἓνα σπασμὸν ἐναρέτου ἀντιδράσεως, τὸσον ἔκρυθμον καὶ ἀχαλίνωτον, ὅπως καὶ αἱ πρᾶξεις αἵτινες τὸν εἶχον προκαλέσει. Ἐν μυστικόν κομιτᾶτον εἶχεν ἀποφασίσῃ ν' ἀπαλλάξῃ τὴν πόλιν ἀπ' ὅλα τ' ἀκάθαρτα ὑποκείμενα. Τοῦτο ἔγινε μονίμως ὅσον ἀφορᾷ δύο ἀνθρώπους, οἵτινες ἐκρέμαντο τότε ἀπὸ τούς κλώνους μιᾶς συκομορέας πλησίον τῶν μεταλλείων, καὶ προσωρινῶς διὰ τῆς ἐξώσεως ἄλλων τινῶν ἐπιμέμπτων χαρακτήρων. Μετὰ λύπης λέγω ὅτι τινὲς τοῦτων ἦσαν κυρίαί. Ὀφείλομεν ὅμως πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ ὠραίου φύλου νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἡ ἀκαθαρσία των ἦτο ὅλως ἐπαγ-

γελματικὴ, καὶ δέν ὠφείλετο παντάπασιν εἰς αὐτὸ τὸ γεγονός ὅτι ἀνῆκον εἰς τὸ φύλον τοῦτο.

Ὁ κ. Ὠχούρστ εἶχε δίκαιον νὰ ὑποθέτῃ ὅτι περιλαμβάνετο εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην. Ὀλίγοι ἐκ τοῦ κομιτάτου εἶχον προτείνει νὰ κρεμασθῆ, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα εἰς τὸ μέλλον, καὶ ὡς μόνην ἀσφαλῆ μέθοδον ὅπως ἀποζημιωθῶσιν ἀπὸ τὰ θυλάκιά του διὰ τὰ ποσὰ τὰ ὁποῖα εἶχε κερδίσει ἀπ' αὐτούς.

— Εἶνε ἐναντίον τοῦ δικαίου, εἶπεν ὁ Τζίμ Οὐήλερ, ν' ἀφίσωμεν αὐτόν τὸν νέον ἀπὸ τὸ Ρῶριν-Κάμπ, ἓνα ὅλως διόλου ξένον, νὰ φύγῃ φέρων τὰ χρήματά μας.

Ἄλλ' ἐν ἀρχέγονον αἴσθημα ἰσότητος, ἐμμένον εἰς τὰ στήθη ἐκείνων ὅσοι εἶχον τὸ εὐτύχημα νὰ κερδίσουν ἀπὸ τὸν κ. Ὠχούρστ, κατίσχυσεν ἐναντίον τῆς στενωτέρας ταύτης τοπικῆς προλήψεως.

Ὁ κ. Ὠχούρστ ἤκουσε τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν μετὰ φιλοσοφικῆς ἀταραξίας, καὶ τόσω ψυχραιμότερον ὅσω εἶχε γνῶσιν περὶ τοῦ ἐνδοιασμοῦ τῶν δικαστῶν του. Ἦτο τὸσον πολὺ χαρτοπαίκτης ὥστε παρεδέχετο τὸ κράτος τῆς Μοίρας. Δι' αὐτόν ἡ ζωὴ ἦτο ἀβέβαιον παιγνίδιον, καὶ ἀνεγνώριζε τὸ σύνθηρες ποσοστὸν πρὸς ὄφελος τοῦ ἐπιχειρηματίου.

Σῶμα ἐνόπλων ἀνδρῶν συνώδευσε τὴν ἐξωστραχισμένην ἀνομίαν τοῦ Πόκερ Φλάτ μέχρι τῶν ἄκρων συνόρων τοῦ ἀποικίσματος. Ἐκτός τοῦ κ. Ὠχούρστ ὅστις ἦτο ἐγνωσμένως μετὰ ψυχραιμίας ἀπηλιπισμένος ἄνθρωπος, καὶ πρὸς ἐκφόβισιν τοῦ ὁποίου ἡ ἐνοπλος συνοδία εἶχε σταλῆ, ἡ ὁμάς τῶν ἐξοριστῶν συνίστατο ἀπὸ μίαν νεαρὰν γυναῖκα, κοινῶς ἐπιλεγομένην «τὴ Δουκέσσα», ἀπὸ μίαν ἄλλην, ἥτις εἶχε ἀποκτήσει τὸν τίτλον «Μητέρα Σίπτων», καὶ ἀπὸ τὸν μπαρμπα-Βίλλην, ἓνα ὑποπτον κλέπτην καὶ ἀποδεδειγμένως μέθυσον. Ἡ ἔφιππος συνοδία δέν ἐπροκάλει σχόλια ἀπὸ τούς θεατάς, οὔτε λέξιν ἐξεστόμιζον οἱ προπομποὶ χωροφύλακες. Μόνον, ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸν λάκκον ὅστις ἐχάραττε τὸ ἔσχατον ὄριον τοῦ Πόκερ Φλάτ, ὁ ἀρχηγὸς ὠμίλησε διὰ βραχέων, καὶ ἐπικαίρως. Ἀπηγο-

ρεύετο εἰς τοὺς εξορίστους νά ἐπανέλθωσιν ἐπὶ ποινῇ θανάτου.

Καθὼς οἱ προπομποὶ ἔγιναν ἄφαντοι, τὰ μετέωρα αἰσθήματα τῆς ὁμάδος ἐξέσπασαν εἰς ὀλίγους ὑστερικούς κλαυθμούς τῆς Δουκίσσης, εἰς ὀλίγας κακογλωσσίας τῆς Μάνας Σίπτων, καὶ εἰς Πάρθιον ὁμοβροντίαν βωμολογιῶν ἐκ μέρους τοῦ μπάρμπα-Βίλλη. Μόνος ὁ φιλόσοφος Ὁχούρστ ἔμεινε σιωπηλός. Ἦκουεν ἀτάραχος τὰς ἐπιθυμίας τῆς κυρᾶς Σίπτων ὅπως σπαράξῃ καὶ καύσῃ κανενός τὴν καρδίαν, τὰς ἐπανελημμένας μεμψιμοιρίας τῆς «Δουκίσσης» ὅτι θ' ἀποθάνῃ εἰς τὸν δρόμον, καὶ τὰς τρομακτικὰς βλασφημίας, αἵτινες ἐφαίνοντο νά ἐκρήγνυνται ὡς βρονταὶ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ μπάρμπα-Βίλλη καθ' ὅσον ἐπροχώρει. Μὲ τὴν εὐχολον εὐδιαθεσίαν, τὴν χαρακτηριστικὴν τῆς τάξεώς του, ἐπέμεινε ν' ἀνταλλάξῃ τὸν ἴδιον ἵππον του, τὸν «Πεντεσημάδην», μὲ τὴν ταλαιπωρημένην μούλαν, τῆς ὁποίας ἐπέβαινε ἡ Δουκίσσα. Πλὴν καὶ ἡ πρᾶξις αὐτὴ ἀκόμη δὲν ἔφερε τὴν συνοδίαν εἰς στενωτέραν τινὰ συμπάθειαν. Ἡ νεαρά γυνὴ διηυθέτησε τὰ κᾶπως στραβύσαντα πτερά τοῦ πῖλου τῆς μὲ ἀσθενῆ, μαραιμένην φιλαρέσκειαν· ἡ κυρὰ Σίπτων ἔρριψε βλέμμα κακεντρεχεῖας πρὸς τὴν νέαν κάτοχον τοῦ «Πεντεσημάδην» καὶ ὁ μπάρμπα-Βίλλης συμπεριέλαβε τὴν ὅλην συνοδίαν εἰς κεραυνοβόλον ἀνάθεμα.

Ὁ δρόμος πρὸς τὸ Σάνδου Μπάρ (ἐν σκῆνωμα τὸ ὅποιον, ἐπειδὴ δὲν εἶχε δοκιμάσει ἀκόμη τὰς ἐπιδράσεις τῆς παλιγγενεσίας τοῦ Πόκερ Φλάτ, ἐφαίνετο ἄρα ὅτι προσέφερε πρόσκλησιν τινὰ εἰς τοὺς εξορίστους) ἔβαινε ἐπὶ ἀποτόμου ὄρεοσειρᾶς. Ἀπεῖχε σύντονον ὁδοιπορίαν μιᾶς ἡμέρας. Ἐν καιρῷ φθινοπώρου προχωρήσαντος ἤδη, οἱ τέσσαρες ἄνθρωποι ἀποτόμως μετέβαινον ἀπὸ τὰς ὑγρὰς, εὐκράτους χώρας τῶν γηλόφων, εἰς τὸν αὐχμηρόν, ψυχρόν καὶ διαπεραστικὸν ἀέρα τῆς Σιέρρας. Ὁ δρομίσκος ἦτο στενός καὶ δύσβατος. Περί τὴν μεσημβρίαν, ἡ Δουκίσσα, κυλισθεῖσα ἀπὸ τὸ σάγμα τῆς κάτω εἰς τὸ ἔδαφος, ἐδήλωσεν ὅτι δὲν εἶχε σκοπὸν νά προχωρήσῃ περαιτέρω, καὶ ἡ συνοδία ἐσταμάτησε.

Τὸ μέρος ἦτο ἐκτάκτως ἄγριον καὶ ἐπιβλητικόν. Δασῶδες ἀμφιθέατρον, περικυκλούμενον ἐκ τριῶν πλευρῶν ἀπὸ κρημνώδεις βράχους γυμνοῦ γρανίτου, ἔκλινεν ἡρέμα πρὸς τὴν λοφιάν ἄλλου κρημνοῦ ἐπισκοποῦντος τὴν κοιλάδα. Ἦτο ἀναμφιβόλως τὸ καταλληλότερον μέρος πρὸς καταυλισμὸν, ἐάν ἔπρεπε νά καταυλισθῶσι. Ἄλλ' ὁ Ὁχούρστ εἰξευρεν ὅτι μόλις τὸ ἥμισυ τῆς ὁδοιπορίας πρὸς τὸ Σάνδου Μπάρ εἶχεν ἐκτελεσθῆ, καὶ ἡ συνοδία δὲν εἶχεν σκευὴν οὔτε τροφὰς διὰ ν' ἀργοπορήσῃ. Τοῦτο τὸ γεγονός ἐπέμνησεν εἰς τοὺς συντρόφους του ἐν συντόμῳ, μετὰ φιλοσοφικοῦ σχολίου περὶ τῆς μωρίας τοῦ νά «ἀπλώσουν τὸ χέρι τους, πρὶν παιχθῆ τὸ παιχιδί». Ἄλλ' ὅμως ἦσαν ἐφωδιασμένοι μὲ οἰνόπνευμα τὸ ὅποιον εἰς τὴν περίστασιν ταύτην θὰ τοὺς ἐχρησίμευεν ἀντὶ τροφῆς, θερμάνσεως, ὑπνου καὶ προβλεπτικότητος. Μὲ ὅλας τὰς παρατηρήσεις του, δὲν παρῆλθε πολλὴ ὥρα κ' ἐμέθυσαν ὅλοι. Ὁ μπάρμπα-Βίλλης ῥαγδαίως μετέβη ἀπὸ μίαν φιλοπόλεμον κατάστασιν εἰς κατάστασιν ληθαργίας, ἡ Δουκίσσα ἔγινε παιδαριώδης, κ' ἡ μάνα-Σίπτων ἐρογχαλίζε. Μόνος ὁ Ὁχούρστ ἔμεινε ὀρθίος, ἀκουμβῶν ἐπὶ βράχου, γαληνίως προσβλέπων αὐτούς.

Ὁ κ. Ὁχούρστ δὲν ἔπινε. Τοῦτο ἔκαμνε κακὸν εἰς ἐν ἐπάγγελμα τὸ ὅποιον ἐχρειάζετο νηφαλιότητα, ἀπάθειαν καὶ ἐτοιμότητα πνεύματος καί, κατὰ τὴν ἰδίαν ἐκφρασίαν του, «δὲν τὸν ἐσήκωνε». Καθὼς ἐνέβλεπεν εἰς τοὺς ἐξαπλωμένους συνεξορίστους του, ἡ ἐρημία ἡ γεννηθεῖσα ἀπὸ τὸ δύσφημον ἐπάγγελμά του, ἀπὸ τὰς ἔξεις τοῦ βίου, ἀ-

πό αὐτὰ τὰ ἐλαττώματά του, διὰ πρώτην φοράν σοβαρῶς τὸν κατέθλιβεν. Ἀπησχόλει τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸ νά ξεσκονίζῃ τὰ μαῦρα του ῥοῦχα, νά νίπτῃ τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον καὶ ἄλλας πράξεις χαρακτηριστικὰς τῶν ἐπιμελῶς καθαρῶν συνηθειῶν του καὶ πρὸς στιγμὴν ἐξέχασε τὴν ἀνίαν του.

Ἡ σκέψις τοῦ νά ἐγκαταλίπη τοὺς ἀσθενεστέρους καὶ πλέον ἀξιολυπήτους συντρόφους του, ποτέ δὲν τοῦ ἐπῆλθεν εἰς τὸν νοῦν. Καὶ ὅμως δὲν ἠδύνατο, ὅσον καὶ ἂν ἐπροσπάθει, νά μὴν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξάψεως ἐκείνης, ἥτις παραδόξως πῶς, ἦτο λίαν συντελεστικὴ πρὸς τὴν γαληνίον ἐκείνην πραιϋθυμίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐφημίζετο. Ἐρριπτε βλέμματα εἰς τὰ τεῖχη τὰ ζοφερά, τὰ ὅποια ἠγείροντο χιλίους πόδας ἀποτόμως ὑπεράνω τῶν περικυκλούντων πιτυοδένδρων γύρω του, εἰς τὸ στερέωμα, τὸ ἀπειλητικῶς συννεφιασμένον, εἰς τὴν κοιλάδα κάτω, τὴν βαθύσκιον ἤδη γενομένην. Κ' ἐνῶ ἠσχολεῖτο εἰς τοῦτο, αἴφνης ἤκουσε τὸ ἴδιον ὄνομά του προφερόμενον.

Εἰς ἵππεὺς ἀνέβαινε βραδέως τὸν δρομίσκον. Εἰς τὸ δροσερόν, ἀνοιχτὸν πρόσωπον τοῦ νεήλυδος, ὁ Ὁχούρστ ἀνεγνώρισε τὸν Τῶμ Σίμφων, τὸν ἄλλως καλούμενον «τὸν Ἄκακον» τοῦ Σάνδου Μπάρ. Τὸν εἶχε συναντήσῃ ὀλίγους μῆνας πρότερον ἐπάνω «εἰς ἓνα μικρὸν τζόγο» καὶ εἶχε μὲ ἐντελῆ πραιϋθυμίαν, κερδίσει ὅλην τὴν περιουσίαν—ἀνερχομένην εἰς 40 περίπου δολλάρια— τοῦ ἀδόλου ἐκείνου νεανίσκου. Ἀφοῦ ἐτελείωσε τὸ παιγνίδι, ὁ κ. Ὁχούρστ ἔσυρε τὸν νεαρόν κερδοσκοπὸν ὀπισθεν τῆς θύρας, καὶ τοῦ ὠμίλησεν ὡς ἑξῆς:— Τῶμη, εἶσαι καλὸς ἀνθρωπίσκος, ἀλλὰ δὲν μπορεῖς νά παιξῆς οὔτε ἓνα τσέντο⁽¹⁾. Μὴν τὸ ξανακάμῃς ἄλλη φορά.

Εἶτα τοῦ ἔδωκεν ὀπίσω τὰ χρήματά του, τὸν ὠθησεν ἡρέμα ἔξω τοῦ χαρτοπαικτείου κ' ἔτσι ἔκαμεν ἀφοσιωμένον σκλάβον τοῦ τῶμ Σίμφων.

Τοῦτου ἀνάμνησις ὑπῆρχεν εἰς τὸν νεανικὸν καὶ ἐνθουσιώδη τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον ἐχαιρέτισε τὸν Ὁχούρστ. Εἶχεν ἐκκινήσει, εἶπε, νά ὑπάγῃ εἰς Πόκερ Φλάτ, διὰ νά ζητήσῃ τύχην.
— Μόνος σου;

Ὁχι, ὄχι ὀλομόναχος· πράγματι (ἐδῶ ἐξηροκατάπτε) εἶχε φύγῃ μαζί μὲ τὴν Πίνεϋ Γούδς. Δὲν ἐνθυμεῖται ὁ κ. Ὁχούρστ τὴν Πίνεϋ; Ἐκείνην ποῦ συνήθως ὑπηρετοῦσε στό τραπέζι εἰς τὸ Κατάστημα Ἐγκρατείας; Εἶχαν ἀρραβωνισθῆ πρό πολλοῦ, ἀλλ' ἡ γραῖα ἡ Τζαίχη Γούδς εἶχεν ἐναντιωθῆ κ' ἔτσι ἔφυγαν μαζί κ' ἐπήγαιναν εἰς τὸ Πόκερ Φλάτ διὰ νά νυμφευθοῦν καὶ ἰδοῦ αὐτοί.

Καὶ ἦσαν κουρασμένοι· καὶ τί εὐτύχημα διότι ἠῦραν ἓνα μέρος διὰ νά ξεκουρασθοῦν καὶ κάμουν συντροφίαν. Ὁλ' αὐτὰ ὁ Ἄκακος διηγήθη ἐν συντόμῳ, ἐνῶ ἡ Πίνεϋ, μία εὐρωστος, εὐειδῆς νέα 15 χρόνων, προέκυψεν ἐξόπισθεν τοῦ πευκοδένδρου, ὅπου εἶχε μείνη κοκκινίζουσα ἀόρατος, καὶ ἤλασεν εἰς τὸ πλευρόν τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ τῆς.

Ὁ κ. Ὁχούρστ σπανίως ἐσκοτίζετο μὲ αἰσθήματα, ἀκόμη ὀλιγώτερον μὲ κοινωνικὰς συνθήκας· πλὴν εἶχεν ἀμυδρὰν ἰδέαν ὅτι ἡ θέσις τῶν πραγμάτων δὲν ἦτο εὐτυχῆς. Ἐκράτησεν ὅμως τὴν ἐτοιμότητα τοῦ πνεύματός του ἀρκετὰ διὰ νά λακτίσῃ τὸν μπάρμπα-Βίλλην, ὅστις ἦτο εἰς τὴν ἀκμὴν νά εἴπῃ κᾶτι, καὶ ὁ μπάρμπα-Βίλλης ἦτο ἀρκετὰ νηφάλιος ὅπως ἀναγνώρισῃ εἰς τὸ λάκτισμα τοῦ κ. Ὁχούρστ ὑπερτέραν δύναμιν, ἥτις δὲν θὰ ἠνείχετο τὰς μωρολογίας. Εἶτα ἐπροσπάθησε νά μεταπέισῃ τὸν Θωμᾶν Σίμφων ὅπως προχωρήσῃ ἀπωτέρω, ἀλλ' εἰς μάτην. Ὑπέμνησε μάλιστα τὸ γεγο-

νός ὅτι δέν εἶχον τροφίμα, οὔτε μέσα πρὸς κατασχίνωσιν. Πλήν ἀτυχῶς, ὁ Ἄκακος ἀπήντησεν εἰς τὰς ἀντιρρήσεις του διαβεβαιώσας τὴν συνοδίαν ὅτι εἶχε μίαν πρόσθετον ἡμίονον φορτωμένην ζωοτροφίας, προσέτι δέ ὅτι διὰ τῶν προσπαθειῶν του εἶχεν ἀνακαλύψει ἔρημόν τινα καλύβην ὀλίγον παράμερα ἀπὸ τὸν δρόμον.

— Ἡ Πίνεῦ μπορεῖ νά καθίσῃ μαζί μέ τὴν κυρίαν Ὁχούρστ, εἶπεν ὁ Ἄκακος, δεικνύων διὰ νεύματος τὴν «Δουκέσσαν», κ' ἐγὼ μόνος μου θά τὰ καταφέρω.

Τίποτε ἄλλο εἰμὴ μόνον ὁ νουθετήριος πούς τοῦ κ. Ὁχούρστ ἔσωσε τὸν μπάρμπα-Βίλλην τοῦ νά μὴ ἐκραγῇ εἰς θορυβώδη γέλωτα. Ἄλλ' ὅμως ἐβιάσθη νά παραμερίσῃ πρὸς τ' ἄνω τῆς χαράδρας ἐωσότου ἀνακτῆσῃ τὴν σοβαρότητά του. Ἐκεῖ ἐξεμυστηρεύθη τὸ ἀστεῖον τοῦ πράγματος εἰς τὰς ὑψικόμους πεύκας, μετὰ πολλῶν κολάφων εἰς τὴν κνήμην του, μορφασμῶν τοῦ προσώπου, καὶ τῶν συνήθων βλασφημιῶν του. Ἄλλ' ὅταν ἐπέστρεψε πλησίον τῆς συνοδίας, τοὺς εὔρε καθημένους πλησίον πυρᾶς —ἐπειδὴ ὁ ἄηρ εἶχε καταστῆ ἐκτάκτως ψυχρὸς καὶ ὁ οὐρανὸς συννεφώδης— εἰς φιλικὴν προδῆλως συνδιάλεξιν. Ἡ Πίνεῦ ὠμίλει μέ τρόπον αὐθόρμητον καὶ κορασιώδη πρὸς τὴν Δουκέσσαν, ἥτις ἠκροῶτο μετ' ἐνδιαφέροντος καὶ ζωηρότητος τὴν ὁποῖαν δέν εἶχε δεῖξει ἀπὸ πολλῶν ἡμερῶν. Ὁ Ἄκακος ἀνταπεκρίνετο μέ ἴσην προφανῶς ἐντύπωσιν πρὸς τὸν Ὁχούρστ καὶ τὴν μάνα-Σίπτων, ἥτις ἐπιπτεν εἰς εὐπροσηγορίαν.

— Ἄ! τί διαολεμμένο πίκνικ! εἶπεν ὁ μπάρμπα-Βίλλης, μέ ἐνδόμυχον περιφρόνησιν, καθὼς εἶδε τὸ παράδοξον σύμπλεγμα, τὸ λαμπυρίζον πῦρ καὶ τὰ δεμένα κτήνη βόσκοντα.

Αἴφνης μία ἰδέα ἀνεμίχθη μέ τοὺς καπνοὺς τῆς μέθης τοὺς θολώνοντας τὸν ἐγκέφαλόν του. Ἦτο προφανῶς ἰδέα εὐτράπελος, διότι ἠσθάνθη ὠθησιν νά κρούσῃ πάλιν τὸ σκέλος του, καὶ νά δαγκάσῃ τὸν καρπὸν τῆς χειρὸς του.

Καθὼς αἱ σκιαὶ ἀνεῖρπον βραδέως ἀνά τὸ βουνό, ἐλαφρά αὔρα ἔσειε τὰς κορυφὰς τῶν δένδρων κ' ἐσύριζε διὰ τῶν μακρῶν καὶ βαθυσκίων κλάδων των. Ἡ κατρηρειωμένη καλύβη, στρωθεῖσα καὶ καλυφθεῖσα διὰ κλαδίων, προσδιωρίσθη διὰ τὰς κυρίας. Καθὼς οἱ ἐρώμενοι ἐχωρίσθησαν, ἀνυποκρίτως ἀντήλλαξαν φίλημα, τὸσον χρηστόν καὶ εἰλικρινές ὥστε θά ἠδύνατο ν' ἀκουσθῇ ἄνωθεν τῶν σειομένων πευκοδένδρων. Ἡ ἀσθενὴς Δουκέσσα καὶ ἡ κακόγλωσσος Κυρά Σίπτων ἦσαν πιθανῶς πολὺ ζαλισμέναι ὅπως παρατηρήσωσι τὸ τελευταῖον τοῦτο δεῖγμα τῆς ἀπλότητος, καὶ οὕτω ἀπεσύρθησαν χωρὶς λέξιν νά εἴπωσιν εἰς τὴν καλύβην. Τὸ πῦρ ἀνεζωπυρήθη, οἱ ἄνδρες κατεκλίθησαν πρὸ τῆς θύρας, καὶ <εἶς> ὀλίγα λεπτά ἀπεκοιμήθησαν.

Ὁ Ὁχούρστ ἐκοιμᾶτο ἐλαφρά. Περί ὄρθρον ἐξύπνησε βεβαρημένος καὶ κρύος. Καθὼς συνεδαύλισε τὸ φθίνον πῦρ, ὁ ἄνεμος, ὅστις ἐφύσα σφοδρὸς τώρα, ἔφερεν εἰς τὴν παρεῖάν του, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔκαμε τὸ αἶμα νά τὴν ἐγκαταλίπη —χιόνα!

Ἄνωρθώθη εἰς τοὺς πόδας του, μέ σκοπὸν νά ἐξυπνήσῃ τοὺς κοιμωμένους, ἐπειδὴ δέν εἶχον καιρὸν νά χάσουν. Ἀλλὰ στραφεὶς πρὸς τὸ μέρος ὅπου εἶχε πλαγιάσει ὁ μπάρμπα-Βίλλης, εἶδεν ὅτι αὐτὸς ἔλειπεν. Ὑποψία ἀνέβη εἰς τὸν νοῦν του, καὶ ἀρά εἰς τὰ χεῖλη του. Ἐτρεξε πρὸς τὸ μέρος ὅπου εἶχεν δέσει τοὺς ἡμίονους· αὐτοὶ δέν ἦσαν πλέον ἐκεῖ. Τὰ ἴχνη των ταχέως ἐξέλειπον εἰς τὴν χιόνα.

Μετὰ τὴν στιγμιαίαν ἔξαψιν, ὁ κ. Ὁχούρστ ἐπέστρεψε καὶ πάλιν πλησίον τοῦ πυρὸς μέ τὴν συνήθη ἀταραξίαν του. Δέν ἐξύπνησε τοὺς κοιμωμένους. Ὁ Ἄκακος ἐκοιμᾶτο ἐν εἰρήνῃ, μέ μειδίαμα εἰς τὸ ἀ-

νοικτόν, καλόκαρδον πρόσωπόν του· ἡ παρθένος Πίνεῦ ἐκάθευδε πλησίον τῶν πλέον ἀσθενῶν συντροφισσῶν τῆς τόσον γλυκὰ ὡς νά τὴν παρεστάτουν οὐράνιοι φύλακες, καὶ ὁ κ. Ὁχούρστ, τραβήξας τὴν κουβέρταν ἐπὶ τῶν ὤμων του, ἔστρηβε τοὺς μύστακας, κ' ἐπερίμενε τὸ λυκαυγές. Τοῦτο ἐπῆλθε βραδέως, ἐντὸς στροβιλλίζοντος ἀτμοῦ νιφάδων, αἵτινες ἐθάμβωνον κ' ἐσύγχιζον τὸ ὄμμα. Ὁ,τι ἠδύνατο νά εἶνε ὀρατόν ἐκ τῆς τοποθεσίας, ἐπεφάνη μαγικῶς μεταβλημένον. Ἐκύτταξεν ἀνά τὴν κοιλάδα, καὶ συνεκεφαλαίωσε τὸ παρόν καὶ τὸ μέλλον εἰς δύο λέξεις «χιονισμένοι».

Ἐπιμελὴς ἐξέτασις τῶν τροφίμων, τὰ ὁποῖα, εὐτυχῶς διὰ τὴν συνοδίαν εἶχον ἀποταμιευθῆ ἐντὸς τῆς καλύβης, καὶ οὕτω διέφυγον τὰ παστρικά χέρια τοῦ μπάρμπα-Βίλλη, ἀπεκάλυψε τὸ γεγονός ὅτι, μέ ἐπιμέλειαν καὶ φρόνησιν, θά ἠδύνατο νά διαρκέσουν δέκα ἡμέρας ἐπὶ πλέον.

— Δηλαδή, εἶπεν ὁ Ὁχούρστ ταπεινῇ τῇ φωνῇ εἰς τὸν Ἄκακον, ἐάν θέλῃς νά μᾶς θρέψῃς. Ἐάν δέν θελήσῃς, —καὶ νά σοῦ 'πῶ, καλλίτερα νά μὴ θελήσῃς,— μπορεῖς νά περιμένῃς ὡς ποῦ νά ἔρθῃ 'πίσω ὁ μπάρμπα-Βίλλης νά μᾶς φέρῃ κουμπάνιαις...

Διὰ τινὰ ἀπόκρυφον λόγον, ὁ κ. Ὁχούρστ δέν ἠθελε νά πεισθῇ ν' ἀποκαλύψῃ τὴν φαυλότητα τοῦ μπάρμπα-Βίλλη, καὶ οὕτω ἔδιδεν ἀφορμὴν νά ὑποτεθῇ ὅτι αὐτὸς εἶχεν ἀποπλανηθῆ ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ καταυλισμοῦ, καὶ ἴσως εἶχεν ὑπάγει ν' ἀναζητήσῃ τὰ ζῶα, τὰ ὁποῖα εἶχον φύγει ὡς φαίνεται πρότερον —πιθανόν κανέν ἐξ αὐτῶν νά εἶχε κόψει τὴν τριχειάν του, —κι' ὁ μπάρμπα-Βίλλης εἶχε καβαλικεύσει ἐν ἐκ τῶν ἄλλων, διὰ νά τρέξῃ νά κυνηγήσῃ τὸν φυγάδα. Ἐρριφεν ἐν τῷ μεταξύ μίαν νουθεσίαν εἰς τὴν Δουκέσσαν καὶ τὴν κυρά-Σίπτων, αἵτινες, ὡς εἶκος, ἐγνώριζον τὸ πῶς εἶχε λιποτακτῆσει ὁ συνέταιρός των.

— Θά καταλάβουν τὴν ἀλήθεια δι' ὄλους μας, ὅταν ἐννοήσουν πῶς ἔχουν τὰ πράγματα, προσέθηκεν ἐκφραστικῶς, καὶ εἶναι περιττόν νά τοὺς τρομάξωμεν ἀπὸ τώρα.

Ὁ Τῶμ Σίμφων, ὄχι μόνον ἔθεσεν ὄλην τὴν ἐγκόσμιον ἀποθήκην του εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ κ. Ὁχούρστ, ἀλλ' ἐφαίνετο ἐκ τῶν προτέρων νά γεύεται τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ καταναγκασμένου ἀποκλεισμοῦ των.

— Θά ἔχωμεν ἐν καλόν στρατόπεδον ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα, καὶ ὕστερα τὸ χιόνι θά λύσῃ, κι' ὄλοι θά πᾶμε μαζί 'πίσω.

Ἡ εὐθυμος φαιδρότης τοῦ νεανίσκου, καὶ ἡ ἀταραξία τοῦ κ. Ὁχούρστ, μετεδίδοντο εἰς τοὺς ἄλλους. Ὁ Ἄκακος, τῇ βοθηείᾳ κλάδων ἀπὸ πεύκας, αὐτοσχεδίασε σκέπην τινα διὰ τὴν ἄστεγον καλύβην, καὶ ἡ Δουκέσσα ἔδιδεν ὀδηγίας εἰς τὴν Πίνεῦ πρὸς διευθέτησιν τοῦ ἐσωτερικοῦ, μέ καλαισθησίαν καὶ τάξιν ὅπου ἔκαμνε τὰ γαλανὰ ὄμματα τῆς ἐπαρχιώτιδος κόρης, ν' ἀνοίγουν εἰς πλήρες μέγεθος. — Ἀπεικάζω τώρα ποῦ εἰσθε μαθημένοι 'σέ ὠμορφα πράγματα στό Πόκερ Φλάτ, εἶπεν ἡ Πίνεῦ.

Ἡ Δουκέσσα ἐστράφη ἀποτόμως διὰ νά κρύψῃ κάτι ποῦ ἐκοκκίνιζε τὰ μάγουλά της διὰ μέσου τῆς ἐπαγγελματικῆς βαφῆς των, καὶ ἡ μάνα-Σίπτων παρεκάλεσε τὴν Πίνεῦ νά «μὴ λέγῃ πολλά λόγια».

Ἄλλ' ὅταν ὁ κ. Ὁχούρστ ἐπέστρεφεν ἀπὸ μίαν κοπιώδη ἀναζήτησιν τῶν ἰχνῶν τοῦ δρόμου, ἤκουσεν ἤχον φαιδροῦ γέλωτος ἀπηχοῦμενον ἀπὸ τοὺς βράχους. Ἐστάθη μετὰ τινος ἀνησυχίας, καὶ οἱ λογισμοὶ του τὸ πρῶτον φυσικά ἀνέδραμον εἰς τὸ οὐίσκου, τὸ ὁποῖον φρονίμως εἶχε κρύψει.

— Καὶ ὅμως δέν φαίνεται 'σάν ἀπὸ οὐίσκου, εἶπεν ὁ χαρτοπαίκτης.

Μόνον ὅταν εἶδε τό σπινθηρίζον ἐν μέσῳ τῆς ἀποτυφλούσης χιονοθύελλης πῦρ, καί τό σύμπλεγμα τό περίξ αὐτοῦ, ἐσχημάτισε τήν πεποίθησιν ὅτι ἦτο ἀπλῆ καί αὐθόρμητος εὐθυμία.

Ἄν ὁ κ. Ὠχούρστ εἶχε κρύψει καί τά χαρτιά του μαζί μέ τό οὐίσκου, ὡς κᾶτι τι ἀνάρμοστον εἰς τήν παροῦσαν περίστασιν, δέν δύναμαι νά εἶπω. Ἦτο βέβαιον ὅτι κατά τά λόγια τῆς κυρᾶς-Σίπτων, δέν ἀνέφερον οὐδέ ἅπαξ τά χαρτιά κατά τήν ἐσπέραν ἐκείνην. Εὐτυχῶς ὁ χρόνος ἐβραχύνετο δι' ἑνός ἀρμονίου, τό ὁποῖον ὁ Τῶμ Σίμφων ἔβγαλε κᾶπως ἐπιδεικτικῶς ἀπό τᾶς ἀποσκευᾶς του. Παρά τινος δυσχερείας συμπαρομαρτούσας εἰς τήν μεταχείρισιν τοῦ ὄργάνου τούτου, ἡ Πίνεϋ Γούδς κατώρθωσε νά βγάλῃ διαφόρους παραφῶνους μελωδίας ἀπό τᾶς χορδᾶς του, συνοδεύοντος τοῦ Ἀκάκου διά ζεύγους κοκκαλίνων κροτάλων. Ἀλλά τό κορύφωμα τῆς ἐορτῆς τῆς ἐσπέρας ἐκείνης ἐπετεύχθη δι' ἑνός ἀγρίου ὕμνου συναντήσεως ἐν στρατοπέδῳ, τόν ὁποῖον οἱ δύο μνηστοί, συνάφαντες τᾶς χεῖρας, ἔψαλαν μέ μεγάλην ἐγκαρδιότητα καί φωνασκιάν. Ὑποπτεύω ὅτι μᾶλλον κᾶποιος προκλητικός τόνος παρωδίας καί ἐκχορδιασμοῦ παρά θεοσεβείας αἰσθήματα ἔκαμαν νά μεταδοθῇ ταχέως εἰς τούς ἄλλους, οἵτινες τελευταῖον ἠνώθησαν εἰς τήν ἐπιδόξον.

Εἰς τήν λατρείαν τοῦ Κυρίου
τό ἔχω καύχημα νά ζῶ,
εἰς τόν στρατόν του ν' ἀποθάνω...

Τά πεῦκα ἔτριζον, ἡ θύελλα ἐμαίνετο κ' ἐβρυχᾶτο ὑπεράνω τοῦ ἀθλίου ὀμίλου, κ' αἱ φλόγες τοῦ βωμοῦ των ἐπηδοῦσαν μεσουρανίς, ὡσανεὶ ἐπικυροῦσαι τήν ἐκφραζομένην εὐχήν.

Περί τό μεσονύκτιον, ἡ θύελλα ἐκόπασε, τά περικυλινδούμενα νέφη διεχωρίσθησαν, καί οἱ ἀστέρες ἔλαμπον ζωηρῶς ὑπερθεν τοῦ καθεύδοντος στρατοπέδου. Ὁ κ. Ὠχούρστ, τόν ὁποῖον αἱ ἔξεις τοῦ ἐπαγγέλματός του εἶχον καταστήσει ἰκανόν νά ἀρκῆται εἰς ἐλάχιστον ὕπνον*, μοιρασθεῖς τήν ἐπαγρύπνησιν μέ τόν Τῶμ Σίμφων, κατώρθωσε νά πάρῃ ἐπάνω του τό μεγαλειότερον μέρος τοῦ καθήκοντος τούτου. Ἐδικοιολόγησε τόν ἑαυτόν του πρός τόν Ἀκακον λέγων ὅτι πολλάκις ἔκαμε μίαν ἐβδομάδα χωρίς νά κοιμηθῇ.

— Κ' ἔκανες τί; ἠρώτησεν ὁ Τῶμης.

— Τί νά κάμω; ἀπήντησεν ἀποφθεγματικῶς ὁ ἄλλος· τύχη τήν λέν αὐτή· τό μόνον ποῦ εἶσαι βέβαιος εἶνε πῶς θά γυρίσῃ, καί πάλι θά ξαναγυρίσῃ, ὅσο νά σοῦ ἔλθῃ ὁ ὕπνος, δέν τό ξέρεις. Ἐάν μπορείς νά κρατῆς τά χαρτιά σου καλά, καλῶς ἔχει**. Γιατί, ἐπρόσθεσεν ὁ παίκτης μέ φαιδράν ἀδιαφορίαν·

«Εἰς τήν λατρείαν τοῦ Κυρίου
τό ἔχω καύχημα νά ζῶ.
Εἰς τόν στρατόν του ν' ἀποθάνω».

Ἦλθεν ἡ τρίτη ἡμέρα, καί ὁ ἥλιος, προκύψας διά μέσου τῆς λευκοπέπλου κοιλάδος, εἶδε τούς ἐξορίστους νά μοιράζουσαν τήν βαθμηδόν ὀλιγοστεύουσαν προμήθειαν τῶν τροφίμων των διά τό πρῶινόν πρόγευμα. Ἴδιον τοῦ ὄρεινου ἐκείνου κλίματος ἦτο ὅτι αἱ ἀκτίνες του ἔρριπτον μαλακόν θάλπος εἰς τό χειμερινόν τοπεῖον, οἷονεὶ ἐκ μετανοούσης εὐσπλαγχνίας τοῦ παρελθόντος, πλὴν τοῦτο ἀπεκάλυ-

πτε σωρούς ἐπί σωρῶν χιόνος στιβαζομένης ὑψηλά περί τήν καλύβην, μίαν ἄπελπιν, ἀμέτρητον, ἀνεξιχνίαστον θάλασσαν λευκοῦ κειμένην κάτω τῶν βραχωδῶν ὄχθῶν πλησίον τῶν ὁποίων προσεκολλῶντο οἱ φυγάδες. Διά μέσου τοῦ θαυμασίως διαυγοῦς ἀέρος, ὁ κἀπνός τοῦ βουκολικοῦ χωρίου τοῦ Πόκερ Φλάτ εἰς ἀπόστασιν μιλίων ἠγείρετο. Ἡ κυρά Σίπτων εἶδε τοῦτο, καί ἀπό μίαν μεμακρυσμένην κορυφήν τῶν ἀπροσίτων βράχων τῆς ὠλόλυξε τελευταίαν κατάραν πρός τήν διεύθυνσιν ἐκείνην. Ὑπῆρξεν αὕτη ἡ ἐκδήλωσις τῆς μοχθηρίας τῆς, καί ἴσως διά τόν λόγον τοῦτον περιεβάλλετο μέ ὑψηλόν τι. Τῆς ἔκαμε δέ καλόν, καθῶς ἐπληροφόρησεν ἰδιαιτέρως τήν Δουκέσσαν.

— Σύρε δά ἐκεῖ καί κύτταξε καί ιδές!

Εἶτα κατέγεινε νά διασκεδάσῃ τό «παιδί», καθῶς ἠρέσκοντο αὐτή καί ἡ Δουκέσσα ν' ἀποκαλῶσι τήν Πίνεϋ. Ἡ Πίνεϋ δέν ἦτο ἀθῶα νεοσίς, ἀλλ' ἦτο μία καταπραῦντική καί ἰδιόρρυθμος θεωρία τῆς ξυνωρίδος ταύτης οὔτω πως νά χαρακτηρίζωσι τό γεγονός ὅτι δέν συνείθιζε νά βλασφημῇ, καί δέν ἦτο ἀκάθαρτος.

Ὅταν ἡ νύξ κατῆλθεν ἀνά τᾶς χαράδρας, δονούμενοι φθόγγοι τοῦ ἀρμονίου ἠγέρθησαν κ' ἔπεσαν εἰς ἀτάκτους σπασμούς καί μακρά, παρατεταμένα ἄσθματα πλησίον τοῦ λαμπυρίζοντος πυρός. Ἀλλ' ἡ μουσική δέν ἐπῆρκει τελείως νά πληρώσῃ τό ἐπώδυνον κενόν τό ὁποῖον ἄφηνεν ἡ ἀνεπαρκῆς τροφή, καί νέαν διασκέδασιν ἐπρότεινεν ἡ Πίνεϋ, τήν διήγησιν ἱστοριῶν καί μύθων. Ἐπειδή οὔτε ὁ Ὠχούρστ οὔτε αἱ συντρόφισσαί του ἦσαν πρόθυμοι νά διηγηθῶσι τά κατ' αὐτούς, τό σχέδιον τοῦτο θά ἐναυάγει, χωρίς τόν Ἀκακον. Οὗτος εἶχεν εὔρει κατά τύχην πρό τινων μηνῶν τήν περίτεχνον μετάφρασιν τῆς Ἰλιάδος τοῦ Ἀγγλοῦ ποιητοῦ Ἀλεξάνδρου Πῶπ. Ὅθεν τώρα ἀνέλαβε νά διηγηθῇ τά κυριώτερα συμβάντα τῆς ἐποποιίας ἐκείνης, —μνημονεύων καλῶς τήν ὑπόθεσιν καί λησμονήσας τᾶς λέξεις— μέ τό τρέχον λεξιλόγιον τοῦ Σάνδου Μπάρ. Καί οὔτω κατά τό ἐπίλοιπον τῆς νυκτός ἐκείνης οἱ ὀμηρικοί ἡμίθεοι ἐπεριπάτησαν καί πάλιν ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ κομπορρήμων Τρωαδίτης καί ὁ δολερός Ἕλλην ἐπάλαιον εἰς τούς ἀνέμους, καί αἱ μεγάλαι πεῦκαι ἀνά τήν φάραγγα ἐφαίνοντο νά κάμπτωνται εἰς τήν ὀργήν «τοῦ υἱοῦ» τοῦ Πηλέως. Ὁ κ. Ὠχούρστ ἠκροᾶτο μέ ἡρεμον εὐχαρίστησιν. Ἰδιάζον ἐνδιαφέρον εὔρεν εἰς τήν τύχην τοῦ «Ἀχιλλέα» καθῶς ὁ Ἀκακος ἐπέμενε νά κλίνη τόν πόδας ὠκύν ἦρωα.

Οὔτω μέ ὀλίγην τροφήν καί μέ πολύν Ὀμηρον, καί μέ τό μουσικόν ὄργανον, μία ἐβδομάς ἐπέρασεν ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν τῶν ἐξορίστων. Ὁ ἥλιος καί πάλιν τούς ἐγκατέλιπε, καί πάλιν ἀπό οὐρανοῦς μολυβδίνους, αἱ νιφάδες τῆς χιόνος ἐκοσκινίσθησαν ἐπὶ τοῦ τόπου. Ἡμέραν μέ τήν ἡμέραν, στενώτερος γύρω των ἐγίνετο ὁ χιονώδης κύκλος, ἐωσότου τέλος ἔβλεπον ἀπό τήν φυλακὴν των ἐπάνω εἰς γιγαντιαία τεῖχη ἐκθαμβούντος λευκοῦ τά ὁποῖα ἐπυργοῦντο εἰκοσι πόδας ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν των. Ἐπὶ μᾶλλον καί μᾶλλον δύσκολον ἐγίνετο νά κατασκευάζωσι τήν πυράν των, ἀκόμη καί ἀπό τά δέντρα τά πεσμένα πλησίον των, μισοκρυμμένα τώρα εἰς τᾶς χιονοστιβάδας. Καί ὅμως κανεῖς δέν παρεπονεῖτο. Οἱ ἐρασταὶ ἀπέστρεφον ἀπό τό ἔκπαγλον θέαμα κ' ἐκύτταζον εἰς τὰ ὄμματα ἀλλήλων, καί ἦσαν εὐτυχεῖς. Ὁ κ. Ὠχούρστ ἐφαίνετο νά εἶχε λάβει ψυχρῶς τήν ἀπόφασίν του, ὡσεὶ ἐνώπιον παιγνιδίου τό ὁποῖον ἔχανε πρό ὀφθαλμῶν του. Ἡ Δουκέσσα, προθυμότερα ἢ ὅσον ἄλλοτε ἦτο, ἀνέλαβε τήν φροντίδα τῆς Πίνεϋ. Μόνον ἡ μάνα-Σίπτων, ἡ ἰσχυροτέρα ποτέ ἐκ τῆς συνοδίας, ἐφαίνετο νά ἐκπίπτῃ καί νά μαραίνεται. Περί

τά μεσάνυχτα τῆς δεκάτης ἡμέρας, ἔκραξε τόν Ὠχούρστ πλησίον τῆς.

— Πάω καλιά μου, εἶπε μέ φωνήν φιλονεικου ἀδυναμίας, ἀλλά μή λές τίποτε γι' αὐτό. Μή ξυπνήσης τά κατσικάκια. Πάρε τόν μπόγο ἀποκάτ' ἀπ' τό κεφάλι μου, κι' ἄνοιξέ τον.

Ὁ Ὠχούρστ ἔκαμε ὡς παρηγγέλθη. Ὁ μπόγος περιεῖχε τὰς μερίδας τῆς τροφῆς τῆς κυρᾶς Σίπτων τῆς τελευταίας ἐβδομάδος, ἀθίκτους.

— Δός τα στό παιδί, εἶπε νεύουσα πρὸς τό μέρος τῆς κοιμωμένης κόρης.

— Ἐσύ ἀπέθανες τῆς πείνας, εἶπεν ὁ χαρτοπαίκτης.

— Ἔτσι τό λέν αὐτό, εἶπεν ἡ γυνή, φιλονεικος, καί πάλιν κατεκλίθη, ἔστρεψε τό πρόσωπον πρὸς τόν τοῖχο, καί ἡρέμα ἐξέπνευσε.

Τό ἀρμόνιον καί τά κρόταλα ἐτέθησαν κατά μέρος τήν ἡμέραν ἐκείνην, καί ὁ Ὀμηρος ἐλησμονήθη. Ὄταν τό σῶμα τῆς μάνας-Σίπτων παρεκατετέθη εἰς τήν χιόνα, ὁ Ὠχούρστ ἔλαβε τόν Ἀκακον κατά μέρος, καί τοῦ ἔδειξεν ἕν ζευγος παγοπεδίλων τά ὅποια εἶχεν αὐτοσχεδιάσει ἀπό τόν παλαιόν δερμάτινον σάκκον.

— Ἐδῶ εἶνε ἐλπίς ἕνα στά ἑκατό γιά νά τήν γλυτώσης ἀκόμα, εἶπε, δεικνύων τήν Πίνεϋ, ἀλλ' εἶνε ἐκεῖ, προσέθηκε, δεικνύων πρὸς τό Πόκερ Φλάτ. Ἐάν μπορῆς νά φθάσης ἐκεῖ ἑξ ἑξ δύο μέραις, σώζεται.

— Καί σύ; ἠρώτησεν ὁ Τῶμ Σίμφων.

— Θά μένω ἐδῶ, ἀπήντησεν ἕν συντόμῳ ὁ Ὠχούρστ.

Οἱ ἐρασταί ἐχωρίσθησαν μετά μακρόν ἀσπασμόν.

— Ἐσύ δέν πηγαίνεις; εἶπεν ἡ Δουκέσσα, καθὼς εἶδε τόν Ὠχούρστ, προφανῶς ἐλπίζουσα νά τόν συνοδεύσει.

— Ἔως ἐκεῖ ἑστὴν κοιλάδα, ἀπήντησεν ἐκεῖνος.

Ἐστράφη αἰφνης κ' ἐφίλησε τήν Δουκέσσαν, ἀφήσας τήν πελιδνήν ὄψιν τῆς φλεγομένην, καί τά τρέμοντα μέλη τῆς δύσκαμπτα ἀπό τήν ἐκπληξιν.

Ἡ νύξ ἦλθεν, ἀλλ' ὄχι ὁ Ὠχούρστ. Ἐφερε καί πάλιν τήν καταιγίδα καί τήν στροβιλίζουσαν χιόνα. Τότε ἡ Δουκέσσα, ῥίπτουσα ξύλα εἰς τό πῦρ, εὔρεν ὅτι κάποιος εἶχεν ἡσύχως σωρεύσει παρά τήν καλύβην ἀρκετήν ὑλην ὅπως διαρκέσει ὀλίγας ἡμέρας ἀκόμη. Δάκρυα ἀνῆλθον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς τῆς, ἀλλά τά ἔκρυψεν ἀπό τήν Πίνεϋ.

Αἱ γυναῖκες ἐκοιμήθησαν ὀλίγον. Τήν πρωίαν, κυττάξασαι εἰς τά πρόσωπα ἀλλήλων, ἀνέγνωσαν τήν τύχην των. Καμμία ἐκ τῶν δύο δέν ὠμίλησεν· ἀλλ' ἡ Πίνεϋ, δεχθεῖσα τήν θέσιν τῆς ἰσχυροτέρας, ἐπλησίασε κ' ἔθεσε τόν βραχίονά τῆς περί τήν μέσην τῆς Δουκέσσας. Τήν στάσιν ταύτην διετήρησεν κατά τό λοιπόν τῆς ἡμέρας. Τήν νύκτα ἐκείνην ἡ λαϊλαψ ἔφθασεν εἰς τό ἀκρότατον τῆς μανίας τῆς καί καταρρίψασα τοὺς φραγμούς τῶν προστεγαζόντων πευκοδένδρων εἰσέβαλεν εἰς αὐτήν τήν καλύβην.

Πρὸς τόν ὄρθρον εὔρον ἑαυτάς ἀνικάνους νά θρέψωσι τό πῦρ τό ὁποῖον βαθμηδόν ἔσβυσε. Καθὼς ἡ ἀνθρακιά βραδέως ἐμαύριζεν, ἡ Δουκέσσα εἴρπυσε πλησιέστερον εἰς τήν Πίνεϋ, καί διέκοψε τήν σιγὴν πολλῶν ὥρων.

— Πίνεϋ, ξεύρεις νά προσευχηθῆς;

— Ὄχι, ἀγαπητή, ἀπήντησεν ἀπλῶς ἡ Πίνεϋ.

Ἡ Δουκέσσα, χωρὶς νά εἰξεύρη ἀκριβῶς διατί, ἠσθάνθη ἀνακούφισιν, καί ἀκουμβήσασα τήν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ὤμου τῆς Πίνεϋ, δέν ὠμίλησεν πλέον. Καί οὕτω πως κλίνουσαι, ἡ νεωτέρα καί ἀγνοτέρα

ὑποβαστάζουσα τήν κεφαλὴν τῆς ἀμαρτωλῆς ἀδελφῆς τῆς ἐπὶ τοῦ παρθενικοῦ στέρνου τῆς, ἔπεσαν εἰς ὕπνον.

Ὁ ἄνεμος ἐκόπασεν, ὡς νά ἐφοβεῖτο νά τὰς ἐξυπνήσει. Πτιλώδεις τολύπαι χιόνος τινασσόμεναι ἀπὸ τοὺς μακροὺς κλώνους τῶν πευκοδένδρων, ἐπέτων ὡς λευκόπτερα στρουθία, καί κατεκάθιζον γύρω τῶν κοιμωμένων. Ἡ σελήνη, μέσῳ τῶν σχιζομένων νεφῶν, ἔβλεπε κάτω εἰς τό ἐρείπιον τοῦ καταυλισμοῦ. Ἀλλά πᾶσα ἀνθρώπινη κηλὶς, πᾶν ἴχνος γηίνης ἐργασίας, ἐκρύπτετο κάτωθεν τῆς ἀσπίλου χλαμύδος, τῆς ἐφαπλουμένης ἀνηλεῶς ἐκ τῶν ἄνω.

Ε κοιμῶντο ὄλην ἐκείνην τήν ἡμέραν καί τήν ἐπομένην, οὔτε ἐξύπνησαν ὅταν φωναί καί βήματα διέκοψαν τήν σιωπὴν τοῦ καταυλισμοῦ. Καί ὅταν εὐσπλαγχνικοὶ δάκτυλοι ἐσκούπισαν τήν χιόνα ἀπὸ τὰς ἀδρανεῖς μορφάς των, δυσκόλως ἠδύνασο νά εἴπῃς ἀπὸ τήν ἴσην εἰρήνην τήν ἐπικαθημένην ἐπ' αὐτῶν, ποία ἐκ τῶν δύο ἦτο ἡ ἀμαρτωλή. Ἀκόμη καί ὁ νόμος τοῦ Πόκερ Φλάτ ἀνεγνώρισεν τοῦτο καί ἀντιπαρῆλθεν ἀφήσας αὐτάς ἀκόμη κρατουμένας εἰς τὰς ἀγκάλας ἀλλήλων.

Ἄλλ' ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ μεταλλείου, ἐφ' ἑνός τῶν μεγαλυτέρων δένδρων, εὔρον ἕν χαρτίον καρφωμένον εἰς τόν φλοιόν διὰ μαχαιρίου. Ἐφερε τό ἐξῆς, γραμμένον διὰ μολυβδοκονδύλου μέ σταθεράν χεῖρα.

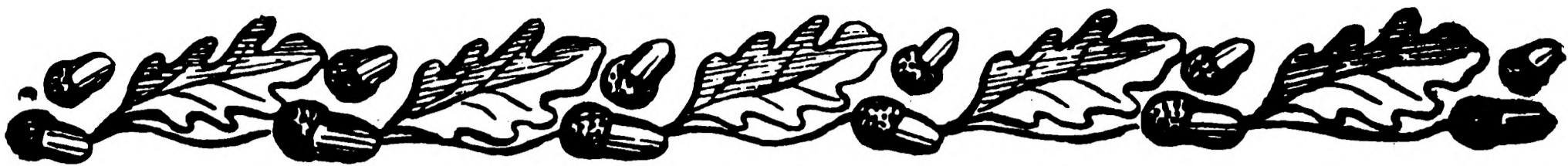
†
Κάτω ἀπ' αὐτό τό δένδρον
κεῖται τό σῶμα
τοῦ
Τζῶν Ὠχούρστ
ὅστις ἔχασε κακό παιγνίδι
τὴν 23 Νοεμβρίου 1850
καί
τό ἐπλήρωσε
τὴν 7 Δεκεμβρίου 1850

Καί ἄπνους καί κρύος, μέ ἕν βεβόλβερ παρά τό πλευρόν του, καί μίαν σφαῖραν εἰς τήν καρδίαν του, καίτοι γαλήνιος ἀκόμη ὡς ἐν τῷ βίῳ, κάτωθεν τῆς χιόνας ἐκεῖτο ἐκεῖνος ὅστις ἦτο ἐνταυτῷ ὁ ἰσχυρότερος, καί ὅμως, ὁ ἀσθενέστερος ἐκ τῶν ἐξορίστων τοῦ Πόκερ Φλάτ.

1. Τό ἑκατοστόν τοῦ δολλαρίου ἢ Ἀμερικανικοῦ ταλλήρου, μία πεντάρα. (σ.τ.μ.)

* Ἡ πρώτη δημοσίευση γράφει: «νά κοιμᾶται ὡς ἐλάχιστον ὕπνον».

** Ἡ πρώτη δημοσίευση ἀπὸ τό «— Ἴτι νά κάμω;» ὡς τό «καλῶς ἔχει» παρέχει κείμενο κάπως ἀσαφές καί ταραγμένο. Θά συζητήσω ἀλλοῦ τό πράγμα. Ἡ περιχοπὴ αὐτὴ μεταφράζεται ἔτσι ἀπὸ τόν Λεωνίδα Ζενακού: «"Πόκερ!", ἀπάντησε ὁ Ὀουκχαρτ ἀποφθεγματικά. Ὄταν ἕνας ἄνθρωπος τσακώνει ἕνα νῆμα τῆς τύχης — τῆς τύχης πού δέν ἔχει ἔρμα — δέν κουράζεται. Ἡ τύχη ὑποχωρεῖ πρώτη. Ἡ τύχη», συνέχισε στοχαστικά, «εἶναι πάρα πολύ ἀλλόκοτο πράγμα. Τό μόνο σίγουρο πού ξέρεις γι' αὐτήν, εἶναι πῶς ἔχει τὴν δέσμευσήν ἢ ἀλλάξει. Καί τό νά πάρεις εἰδηση πότε πάει ἢ ἀλλάξει, αὐτό εἶναι πού σέ φτιάχνει. Ἐμεῖς εἶχαμε ἕνα νῆμα καχυτυχίας ἀφ' οὗτου ἀφήσαμε τό Πόκερ Φλάτ — κυπιάζετε καί σεῖς, καί πέφτετε στά γρήγορα μέσα κεῖ καί τοῦ λόγου σας. Ἄν μπορεῖς νά κρατᾶς τά χαρτιά σου ὡς τό τέλος, εἶσαι ἐντάξει». («Ἀνθολογία Ἀμερικανικῆς Πεζογραφίας»).

ΣΩΤΗΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΕΡΗΜΟ ΧΩΡΙΟ

«**Τ**ον έχω με εκατόν πέντε», έλεγε χαριτολογώντας ο επιστάτης. «Σίγουρος άνθρωπος».

Χρόνια σε 'κείνο το τετράγωνο του τομέα του. Ήξερε πού πονούσε, πού μάζευε σκουπίδι, ποιες ώρες. Ούτε αυτός, ούτε ο επόπτης πέρναγαν ποτέ για έλεγχο.

Ο «σίγουρος άνθρωπος» ήταν ένας άντρας γύρω στα σαρανταπέντε. Έγινε ένα με το τετράγωνο που σκούπιζε, σαν το περίπτερο της γωνίας.

Κάθε πρωί, οι ίδιες, μηχανικές πια, κινήσεις, οι ίδιες δυο-τρεις καλημέρες, την ορισμένη ώρα στάση για καφέ και τσιγάρο. Συνήθως σ' ένα παγκάκι του πάρκου, καφές σε πλαστικό από το περίπτερο.

Τα κατάφερε. Ούτε πάνω, ούτε κάτω. Μια ευλογημένη ρουτίνα, ούτε προκοπή ούτε χαίρι.

Για προκοπή και χαίρι άφησαν το χωριό οι δικοί του, μετά τον εμφύλιο.

Χωριό σε άγονο τόπο. Στα ριζά της Μουργκάνας. Το έκαφαν οι αντάρτες και τους παραχώρησε το κράτος καμπίσιο τόπο για να το μεταφέρουν. Άφησαν και το όνομα πίσω. Λιντίζντα το χωριό, Μηλέα το 'εκαναν. Όρος του κράτους.

Πλούσιο, καρπερό χώμα το καινούριο. Πολλοί όμως, ανάμεσά τους και οι γονέοι του, δεν είχαν ευχαριστημό.

Μετανάστευσαν στην Γερμανία. Πέντε χρονών ήταν. Εκεί μπερδεύτηκε.

Δεν τα κατάφεραν οι δικοί του. Το κορμί στην Γερμανία, η ψυχή, η γνώμη πίσω. Δεν είχαν και αγάπη, ομόνοια. Ένας τράβαγε εδώ, άλλος εκεί κι αυτός ανάμεσα. Τσακωμοί και βρισιές.

Έμπλεξε και με μια θρακιώτισσα ο πατέρας ζου και η μάνα του γύρισε στο χωριό.

«Τον γιόκα σου κράτα τον», του είπε. «Δεν θα σ' έχω ελεύθερο πουλί με την Τουρκάλα».

Δεν τα κατάφερε κι αυτός.

Τα χρόνια που έκανε στην Γερμανία, ήταν μισός. Στάθηκε αιτία η θητεία του, και γύρισε στην Ελλάδα.

Πήγε στην Μηλέα μια και μοναδική φορά, για να πάει στο παλιό χωριό. Πήγαν με την γιαγιά του. Τα μονοπάτια χαμένα στα βάτα και στα παλιούρια, τα σπίτια πνιγμένα στην βλάστηση.

Πήγαν στο σπίτι τους. Από ένα παράθυρο έβγαινε ένα θερίο δέντρο. Του 'ρθε αναγούλα.

Προκοπή και χαίρι. Μπήκε στον Δήμο σκουπιδιάρης. Έβγαλε κάθε ιδέα για την ζωή του. Να επιβιώσει απλώς με λίγη ησυχία. Να διαβούν, όπως - όπως, οι μήνες και τα χρόνια.

Με τους άλλους εργάτες δεν είχε σχέσεις. Δεν κόλλησε. Ούτε να μάσει μπουκάλια, εφημερίδες και τενεκεδάκια να πουλήσει, ούτε για «χρόνια πολλά» να βγει στην γύρα Χριστούγεννα - Πάσχα, ούτε εξυπηρέτηση να κάνει σε δημότη για μπουρμπουάρ. Τον έβαλαν κι αυτοί στην άκρη.

Είχε κάποια σχέση με τον κηπουρό του πάρκου, αλλά έκοψε μετά από εκείνο το προξενιό, που έκανε πιο ισχυρή την μοναχική του τάση. Πες, πες τον κατάφερε να συναντηθούν με μια ξαδέρφη του κομμώτρια.

«Δεν βγαίνει μονάχος, έλα έχει χαρές η οικογένεια».

Πήγε μια Κυριακή μεσημέρι σπίτι του, ήταν κι αυτή εκεί. Νοστιμούλα.

«Στον Δήμο δουλεύετε μου είπε ο Κώστας;».

«Ναι».

«Τι ακριβώς κάνετε; οδηγός; κηπουρός;».

«Στο σκουπίδι».

Αθέλτητα ζωγραφίστηκε απογοήτευση στο πρόσωπό της.

«Είναι καλή δουλειά Νίκη. Μόνιμη δουλειά, Δημόσιο, έχει και τα τυχερά της», της είπε ο ξάδερφός της.

«Ναι, βέβαια», χαμογέλασε, αλλά αυτός είδε αμέσως ότι χάλασε. Καλύτερα.

Μιαν ακόμα φορά αντάμωσε άνθρωπο γνωστό. Πήγε να φάει ένα βράδυ σε ένα φητοπωλείο — «Ήπειρος» ονομαζόταν, στην Ομόνοια και μόλις μπήκε, τον πλησίασε ο σερβιτόρος.

«Είσαι ο τάδε;».

«Ναι».

«Βρε πατριδα, συγχωριανοί είμαστε. Πού να με θυμάσαι. Εσύ ήσουν Γερμανία, είσαι και μικρότερος. Τι κάνεις, πώς τα πορεύεις. Εξω είσαι ακόμα;».

«Όχι, εδώ».

«Πού δουλεύεις;».

«Στον Δήμο».

«Α», κάνει, «έκανες προκοπή; φιλία;».

«Όχι, είναι τυχερά αυτά», απολογήθηκε.

«Δεν πειράζει πατριδα. Κι εγώ εδώ γκαρσόνι. Φέρε ο ένας και φέρε ο άλλος. Κάτσε».

«Όχι, όχι περαστικός ήμουν».

«Καλά, όπως θες. Πέρανα καμμιά μέρα, νωρίς όμως, να πιούμε κανά κρασί».

«Καλά, γειά».

Δεν ξαναπέρασε από 'κείνον τον δρόμο. Καλά τα βόλεψε και με τους εργάτες. Δούλευε στις αργίες, ήταν πάντα «σταμπάι», όποτε και όπου τον χρειαζόταν. Τους βούλωσε τα στόματα.

Τελειώς κάλμα όμως, ήταν στο δωμάτιό του. Μόνον αυτόν έβλεπαν οι τοίχοι, και τον περιέβαλλαν με την σειρά τους, με αγάπη.

Γεμάτο το δωμάτιο από περιοδικά, που έβρισκε στα σκουπίδια. «Εικόνες», «Γυναίκα», «Ταχυδρόμος». Όλη την ώρα, μέχρι αργά, διάβαζε ξαπλωμένος. Τσιγάρος, καφές «φιέστα» σε πλαστικό, διάβασμα. Από την ταυτότητα του περιοδικού, μέχρι τα άστρα.

Καμμιά φορά, το μόνο που έπλαθε με το μυαλό του, ήταν εκείνο το χωριό σε μέρα καλοκαιρινή, μελίσσι ο κόσμος, γομάρια κι αυτός να γυρίζει στα μποστάνια με τ' ασθενικά καρπούζια, στις ρεματιές με τα δεντροστάφυλα.

Κι αυτό όμως με τα χρόνια το ατόνησε, το 'πνιξε.

Εκείνο το πρωί — αρχές Δεκεμβρη ήταν — μόλις έστριψε το πεζοδρόμιο της Α. Μεταξά για να πιάσει μια μικρή πάροδο, παραξενεύτηκε. Η σκούπα του δεν άντενε σε σκουπίδι. Πήγε βιαστικά παρέχει, το ίδιο. Προχώρησε ανήσυχος. Όλο το πεζοδρόμιο και το ρείθρο της παρόδου, ήταν καλά σκουπισμένα, και τα σκουπίδια μαζεμένα στην άκρη.

Αυτή η μεριά του δρόμου είχε δυο πολυκατοικίες με λαϊκό κόσμο — ούτε καλημέρα του έλεγαν — κι ένα εγκατελειμμένο παληό σπίτι. Την άλλη μέρα το ίδιο.

Την παράλλη πήγε προστύτερα και παραφύλαξε. Κάποια στιγμή είδε μια λυγερή γυναίκα, ούτε νέα, ούτε περασμένη, να βγαίνει από το παληό σπίτι και να σκουπίζει με νεύρο.

Πλησίασε αμήχανος.

«Με συγχωρείτε, γιατί το κάνετε αυτό;».

Γύρισε, του γέλασε ανοιχτά.

«Ε βοήθειας, λίγο βοήθειας».

Ήτανε μελαχροινή, με πλούσια γερά μαλλιά, καλοπλασμένη. Του έκαναν εντύπωση τα μάτια της. Άδολα, δεν είχαν δευτερές σκέψεις.

«Είστε ξένη;».

«Ναι, Τουρκία. Πολιτικό πρόσφυγας. Μένω εδώ στο κατάληφες».

Γέλασε πάλι. Συνεχώς γελούσε.

«Πώς σε λένε;».

«Βασίλε. Σένα;».

«Γιάννη».

«Ω Γιάννη, εγώ βλέπω σένα κάθεμέρα».

«Δουλειά; Δουλεύεις;».

«Δουλειά ό,τι είναι. Πλένω πιάτο, σκάλα, όπου βρει. Μπονιμ εδώ, μπονιμ εκεί δουλειά».

Καβάλησε σβέλτα σε ένα ποδήλατο.

«Γιάννη γειά σου τώρα. Καλημέρας. Αυτό μη εσύ, σκουπιζω εγώ».

Πετάλισε ανέμελα, δυνατά, έφυγε χτυπώντας συνεχώς το κουδούνι.

Παραξενεύτηκε πολύ. Χαρούμενη. Λες και τα είχε όλα τακτοποιημένα.

Δεν ξέρω αν την έχετε δει ποτέ. Τέτοια σβούρα που ήταν, δεν αποκλείεται. Λέω ήταν, γιατί τώρα δεν την βλέπω πια. Ποιος ξέρει πού ξεχειμωνιάζει φέτος, αυτό το πουλάκι.

Δυο - τρεις φορές που την σκέφτηκε στην κάμαρή του, πήρε να διαβάσει περιοδικό. Έπαψε να περνάει από κείνο το πεζοδρόμιο, το απέναντι το σκούπιζε βιαστικά.

Την ημέρα των Χριστουγέννων δούλευε. Πέρασε μπροστά από το παληό σπίτι. Κοίταξε αθέλτητα. Ήταν στο παράθυρο.

«Γιάννης, Γιάννης, χρόνια πολλά», του φώναξε.

Στάθηκε. Κατέβηκε τρεχάτη. Έλαμπε.

«Γιάννης δουλεύεις τώρα; Γιορτή μεγάλη για εσάς. Έλα άφησε. Έλα σπίτι μου να κάνω καφέ. Τουρκιο», γέλασε.

Κάτι μουρμούρισε για την δουλειά.

«Οοοο Γιάννης άφησε ντε».

Τον έπιασε από το χέρι και τον τράβηξε πάνω. Μπήκαν. Είχε λίγα ελαφρά επιπλάκια, αλλά μοσκοβόλαγε από πάστρα. Σε μια γωνιά είχε μια χάρτινη φάνη, μπαμπάκι και χρυσά αστέρια.

«Αρέσεις; Αρέσεις;», του την έδειξε γελώντας.

Ήταν αμήχανος. Πρώτη του φορά με μια γυναίκα. Με μια καλή γυναίκα, που του άρεσε. Έκατσε ανήσυχος.

Έφερε τους καφέδες, κάθησε αντίκρυ του.

«Γιατί όλο εσύ λυπημένος;», ρώτησε. Δεν της μίλησε. Σηκώθηκε.

«Πας; Φεύγεις; Κάνω φαίτό», του έκανε έντρομη.

«Έχω το καρότσι κάτω στον δρόμο». Του κράτησε το χέρι με φροντίδα.

«Γιαννης συμπαθεί πολύς». Δεν την κοίταξε.

«Να μην τα λέμε τώρα αυτά», της είπε.

Έφυγε βαρύς, συλλογισμένος. Έκλεισε πίσω του την πόρτα, μαλακά, προσεχτικά. □

«ΦΙΛΟΣ ΚΑΙ ΣΥΜΜΑΘΗΤΗΣ»

Η δική μας γενιά, όσοι φύγαμε από την πόλη μας γύρω στα 1960, άλλοι για σπουδές, άλλοι για μετανάστες, τον ξέραμε Πάνο. Οι σημερινοί νέοι, όσοι του δίνουν σημασία και δεν έχουν εξοικειωθεί με την τρέλλα του ώστε να περνάει απαρατήρητος, τον φωνάζουν Πήτερ.

Όταν εμείς πηγαίναμε στο Γυμνάσιο, κουρεμένοι και με πηλήχιο, ο Πάνος ήταν βαθμοφόρος της αγροφυλακής, και, καθώς λένε ακόμη μέχρι τα σήμερα, το μέλλον του προσιωνιζόταν λαμπρό. Μια μέρα όμως, στα καλά καθούμενα, παρεφρόνησε, κανείς δεν ξέρει ακριβώς από τι, άλλοι λένε ερωτική απογοήτευση, άλλοι ότι κάποιος τον κάρφωσε άδικα για πολιτικούς λόγους και δεν πήρε προαγωγή.

Βγήκε ο Πάνος στους δρόμους, και περπατούσε με άκρα προφύλαξη σύρριζα στους τοίχους των σπιτιών, μην υποχωρώντας με τίποτα αν κάποιος ερχόταν από αντίθετη κατεύθυνση. Φοβόταν τα αυτοκίνητα κι αν τύχαινε ξαφνικά κάποιος οδηγός να πατήσει το κλάξον κάπου κοντά του, τινάζοταν αλλόφρων στον αέρα και έβαζε τις φωνές βρίζοντας και βλαστημώντας. Μερικοί που εκ συστήματος δεν έκαναν άλλη δουλειά από το να πειράζουν τους δυστυχείς τρελλούς της πόλης μας, έπαιρναν μια καρामούζα, που έβγαζε φωνή σαν κόρνα αυτοκινήτου, και πηγαίνοντας κρυφά πίσω του την πατούσαν με δύναμη για να ξελιγωθούν, εν συνεχεία, στα γέλια καθώς ο Πάνος εκτινασσόταν λες και τον χτύπησε ηλεκτρικό ρεύμα και άρχιζε κατόπιν να τους λούζει με έναν κατακλυσμό από βρισιές.

Για να περάσει από το ένα πεζοδρόμιο στο άλλο χρειαζόταν ολόκληρη διαδικασία, γεμάτη δισταγμούς, αμφιταλαντεύσεις και οπισθοδρομήσεις. Αντίθετα από εκείνον τον ωραίο τρελλό της πρωτεύουσας, τον τροχονόμο με το καλάμι του που ρύθμιζε, απτόητος, την κυκλοφορία στους γεμάτους αυτοκίνητα δρόμους. Ο Πάνος ήταν από άλλο ανέκδοτο. Και ο παραμικρός μακρινός ήχος αυτοκινήτου τον έκανε να απομακρύνεται τάχιστα στην αντίπερα άκρη του πεζοδρομίου αλαφιασμένος, τρέμοντας και βλαστημώντας.

Πέρασε ο καιρός, ο Πάνος, όσο κι αν φαίνεται απίστευτο, συνήθισε τα αυτοκίνητα, ας έκανε κι αλλιώς τόσα που είναι, δεν τον τρομάζουν πια, έγινε ο Πήτερ. Έτσι τον βρήκαμε όσοι, μετά

από χρόνια, επανήλθαμε στην γενέθλια πόλη. Σήμερα λίγοι ξέρουν το πραγματικό μικρό του όνομα, ελάχιστοι το επώνυμό του. Μερικοί που τον βλέπουν συχνότερα, κάμποσοι καφετζήδες στον οποίων τις καρέκλες την αράζει και πολλές φορές τον παίρνει ο ύπνος, μερικοί ποτοποιοί απ' όπου προμηθεύεται μικρά μπουκάλια με ουίσκι, το περιεχόμενο των οποίων καταπίνει απνευστί, εστιατορές και σερβιτόροι όπου καθημερινά σιτίζεται με τις ιδιοτροπίες του, για τις οποίες θα μιλήσουμε αργότερα, γνωρίζουν καλά ότι μπορεί, όταν του το ζητήσεις, να σου πει νεράκι τα ονόματα όλων των συμμαθητών του στην τελευταία τάξη του Γυμνασίου.

Έτυχε, ένα μεσημέρι, να τρώμε σε δύο αντικρινά τραπέζια στο υπόγειο εστιατόριο «Η καλή καρδιά». Η γυναίκα μου έλειπε στην Αθήνα μαζί με τα δύο παιδιά μας, εγώ με την μικρότερη κόρη, βαρεθήκαμε τα μαγειρέματα, εξάλλου μόνο στα αυγά τα καταφέρνουμε. Η τηλεόραση έδειχνε σκηνές από την δική του αιώνα, ο εστιατοράς κι ο μάγειρός του το είχαν ρίξει στην πολιτική σχολιάζοντας μεγαλόφωνα τις ερωτήσεις των κατηγορών, τις απαντήσεις των μαρτύρων και την τακτική του προέδρου, καμιά φορά κάγχαζαν κατάμουτρα στον πρόεδρο, στολίζοντας παράλληλα την δικαιοσύνη με κοσμητικά επίθετα. Δεν υπήρχαν άλλοι πελάτες να τρώνε, οι πιτσαρίες και τα φαστφουντάδικα που φύτεωναν σαν μανιτάρια είχαν αποδεκατίσει την πελατεία.

Ο Πήτερ έτρωγε φασολάδα αλλά με το πηρούνι. Μου φάνηκε πολύ παράξενο και σκέφτηκα ότι έπρεπε να του υποδείξω τον σωστό τρόπο με τον οποίο τρώγεται η φασολάδα. Έτσι, λοιπόν, σπεύδω να του πω σε μια στιγμή που συναντήθηκαν οι ματιές μας:

— Ρε Πήτερ, γιατί δεν ζητάς να σου φέρουν ένα κουτάλι;

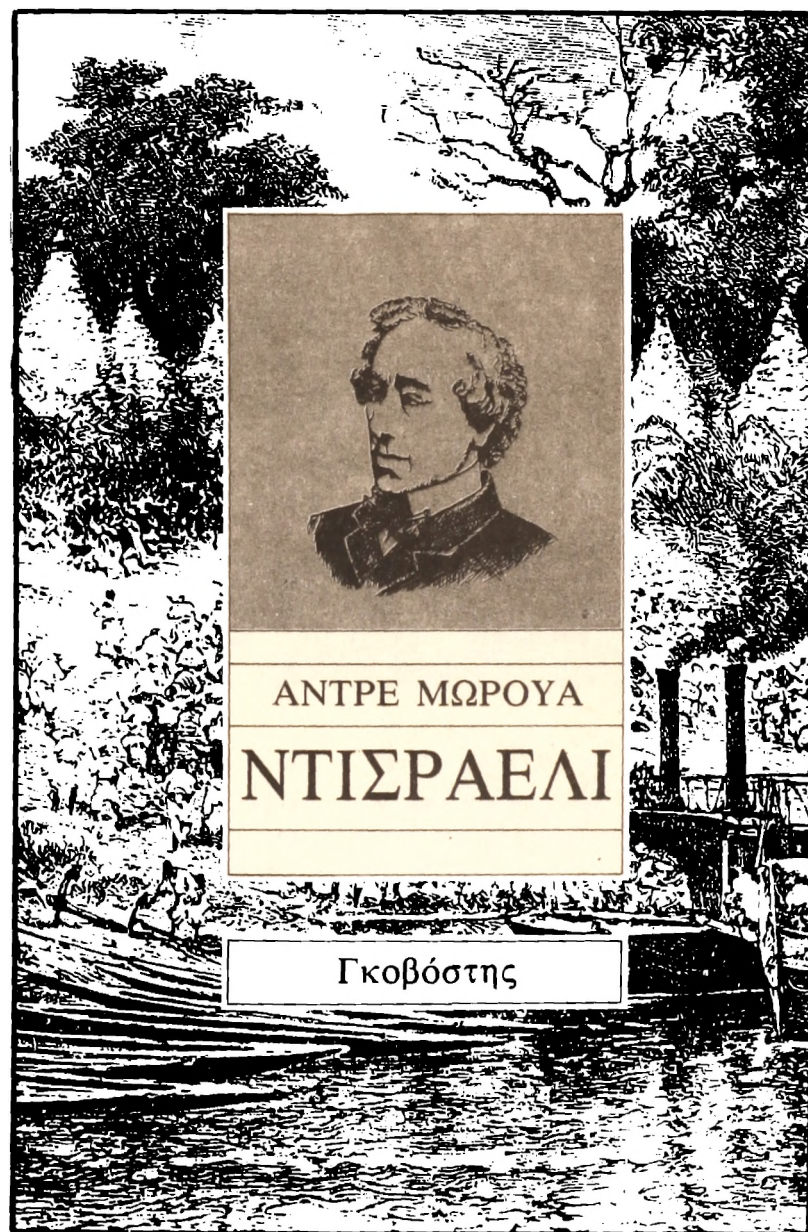
Εκείνος, χωρίς να μου απαντήσει, έσκυψε αργά στο πιάτο του και συνέχισε να τρώει με το πηρούνι τα φασόλια.

Ο εστιατοράς που καθόταν και έπινε κρασί μαζί με τον μάγειρο και ένα παιδί στο διπλανό τραπέζι, έγειρε την καρέκλα του προς το μέρος μου και μου είπε φιθυριστά ότι ο Πήτερ ανέκαθεν έτρωγε την φασολάδα με το πηρούνι γιατί δεν του άρεσαν τα κρεμμύδια, αλλά τρελαίνεται —τρόπος του λέγειν— για τα φασόλια.

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΑΝΤΡΕ ΜΩΡΟΥΑ ΝΤΙΣΡΑΕΛΙ

Μετά τον «Βίσμαρκ» και τη
«Μεσόγειο» μια σχεδόν άγνωστη
σε μας περίοδος της Παγκόσμιας
Ιστορίας.

Είμαι ευτυχισμένος βλέποντας
να μεταφράζεται ελληνικά
το βιβλίο αυτό που είναι ίσως εκείνο
που προτιμώ απ' όλα τα δικά μου.

ΑΝΤΡΕ ΜΩΡΟΥΑ
στον γκοβόστη

Ζωοδόχου Πηγής 21, τηλ. 36.15.433

Ένοιωθα εκτεθειμένος απέναντι στον Πήτερ με την εξυπνάδα μου να του μιλήσω για σαβουάρ βιβρ, φοβόμουν μήπως και είχα, δια παντός, απωλέσει την εύνοιά του, την οποία πολλές φορές είχε εκδηλώσει για το πρόσωπό μου, όταν με συναντούσε στο δρόμο και μου φώναζε:

— Ομορφόπαιδο Γιαννακόπουλε να πεθάνουνε οι τρελλοί, να ζήσουμε εμείς, οι γνωστικοί! Σπάσε ένα δεκαρικάκι, φίλε.

Δεν λέγομαι Γιαννακόπουλος αλλά ο Πήτερ επέμενε κάθε φορά που αποτεινόταν σε μένα για να μου ζητήσει ένα δεκάριχο ή ένα εικοσάρικο να με αποκαλεί Γιαννακόπουλο. Ο άνθρωπος δεν ήταν τελείως έξω από τα πράγματα, Γιαννακοπούλου είναι το πατρώνυμο της γυναίκας μου κι ο μακαρίτης ο πεθερός μου υπήρξε γνωστός φαρμακοποιός στην πόλη και στα περιχώρα, όσο ζούσε. Βλέποντάς με, λοιπόν, καθημερινά σχεδόν, στο φαρμακείο της γυναίκας μου, το οποίο φέρει την επωνυμία «Φαρμακείο Γιαννακοπούλου», λογικά, μπορεί να πει κανείς, με βάφτισε κι εμένα Γιαννακόπουλο.

★ ★ ★

Όμως στο εστιατόριο «Η καλή καρδιά», εκείνη την ημέρα μου φανερώθηκε και μια άλλη εκδοχή σχετικά με τον λόγο που ο Πήτερ με φώναζε Γιαννακόπουλο, χωρίς να έχει σχέση με τον πεθερό μου.

Κάποιο από τα γκαρσόνια χέρασε τον Πήτερ ένα ποτήρι ρετσίνα και τον παρακάλεσε να του πει, άλλη μια φορά, τον κατάλογο των συμμαθητών του στο Γυμνάσιο. Χωρίς καθυστέρηση και χωρίς να σηκώσει το κεφάλι του από την φασολάδα άρχισε ο Πήτερ να απαγγέλλει: Αγέλαστος Παναγιώτης, Αριανός Γεώργιος, Βλάχος Λεωνίδας, Βλάχος Χρίστος, Βουλούκος Αντώνιος, Βουλουμεπασιδής Κωνσταντίνος, Γαλάτας Ιωάννης, Γιαννακόπουλος Δημήτριος...

Δεν κρατήθηκα να μην τον διακόψω όταν άκουσα το τελευταίο όνομα. Τον ρώτησα ποιος ήταν ο Γιαννακόπουλος Δημήτριος κι αν ήταν αυτός ένα από τα τέσσερα αδέρφια που σκότωσαν οι Γερμανοί στην Κατοχή, αφού τα συνέλαβαν ως όμηρους καθοδηγούμενοι από κουκουλοφόρους.

Ο Πήτερ σταμάτησε την εκφώνηση του καταλόγου, με κοίταξε χαμογελώντας μ' ένα αινιγματικό χαμόγελο και μου είπε:

— Μα τι μου λες, ρε Γιαννακόπουλε; Αυτός ο Γιαννακόπουλος Δημήτριος, είσαι εσύ. Εσένα σκότωσαν οι Γερμανοί. Τι θέλανε αυτοί οι πούστηδες, 'δω σακάτου, ρε Γιαννακόπουλε; Καλά είχαμε την ησυχία μας, τι θέλανε οι παλιοπούστηδες;

Έκανα να τον διακόψω:

— Εγώ, ρε Πήτερ, είμαι δεκαπέντε χρόνια μικρότερος από σας.

Αλλά ο Πήτερ είχε πάρει φόρα και συνέχισε ακάθεκτος:

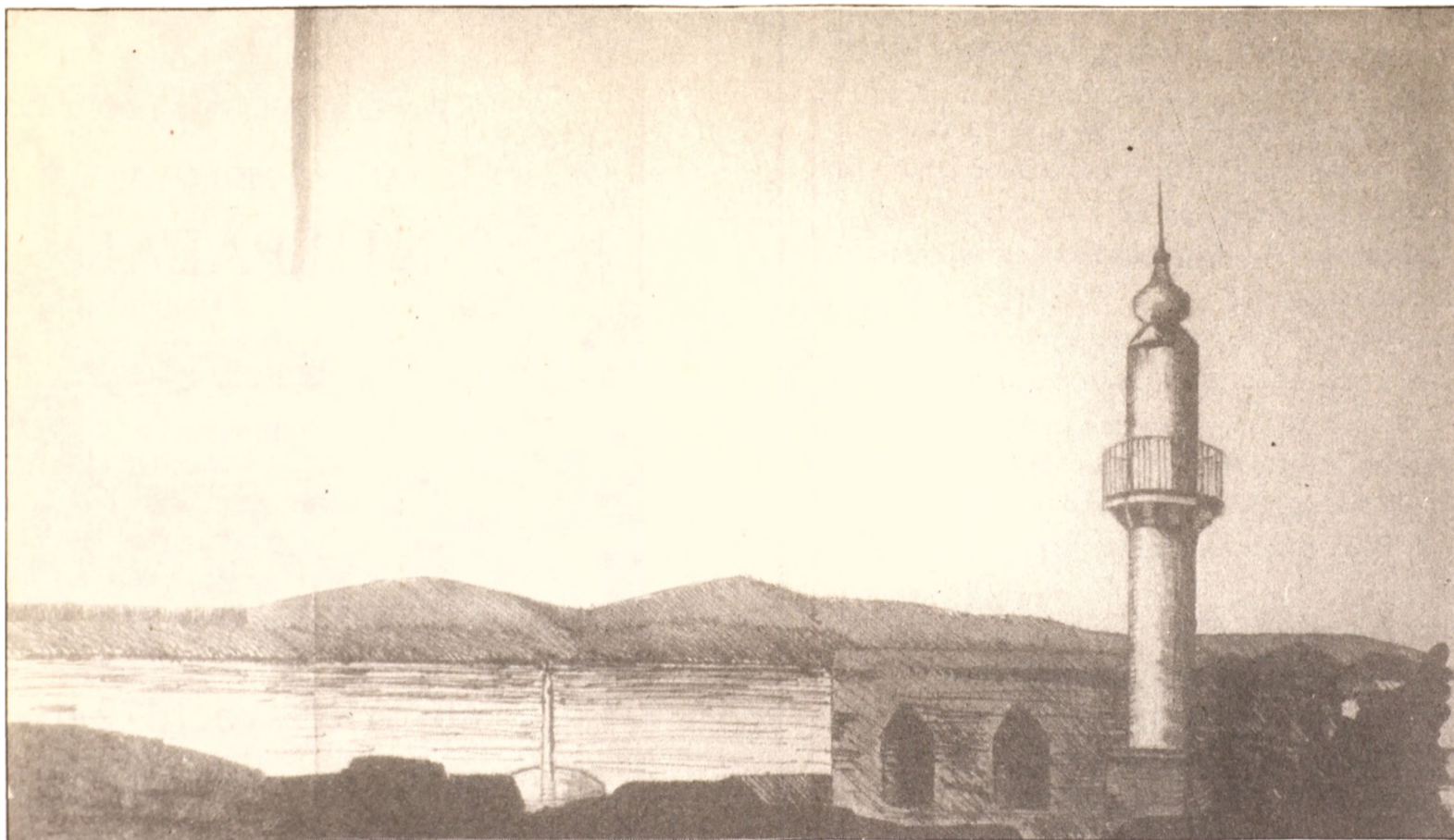
— Εσύ είσαι, ρε Γιαννακόπουλε. Σε φάγανε μπαμπέσικα. Να 'τα τα μαλλιά σου, κατσαρά και ξανθά, που σε κοροΐδευε ο Γιανναρέας, ο γυμνασιάρχης, θυμάσαι ρε Γιαννακόπουλε; Τι τραβήξαμε κι εμείς τότε, φίλε μου, άστα να πάνε στο διάολο. Τι δουλειά είχανε οι πούστηδες οι γερμαναράδες, οι φριτσιδες, και μας κουβαληθήκανε δω κάτω, τα καθίχια; Πείνες που τραβήξαμε τότε! Τηγάνιζε η καημένη η μάνα μου ένα σαλιγκάρι να φάμε τρεις άνθρωποι, ένα σαλιγκάρι στο τηγάκι και περιμέναμε να φάμε τρεις άνθρωποι. Εγώ, η μάνα μου κι ο πατέρας μου, Γιαννακόπουλε, φίλε και συμμαθητά...

Σπάρτη, Σεπτέμβριος '91

« Έζησα με την φιλοδοξία να γίνω ζωγράφος... »

Ασχολήθηκε με όλα τα είδη του γραπτού λόγου, υπήρξε ένα από τα πλέον μαχητικά πνεύματα της εποχής του, αλλά ο Γιώργος Θεοτοκάς ήταν και... ζωγράφος. Δημοσιεύουμε σκίτσα του, όσα έφτιαξε έως τα δεκαεπτά χρόνια του στην Κωνσταντινούπολη, όταν ακόμη ήταν μαθητής. Έπειτα εγκατέλειψε αυτό το ταλέντο του, γιατί η Μικρασιατική Καταστροφή τον έπεισε ότι έπρεπε να στραφεί δραστήρια προς άλλα καίρια κοινωνικά θέματα.

της Πέγκυ Κουνενάκη

Η Κωνσταντινούπολη στάθηκε πηγή έμπνευσης για τον Γιώργο Θεοτοκά —για τον λογοτέχνη αλλά και για τον ζωγράφο.

«**Ε**ίχε μολύβια από όλα τα χρώματα, είχε και διάφορα κουτιά νερομπογιές και ωραία τετράδια της ιχνογραφίας. Ήτανε πρώτης τάξης χαρτί, παχύ, στέρεο, μαλακό στην αφή, άσπρο σαν το γάλα. Ήτανε χαρά

να το βλέπεις, χαρά να το αγγίζεις. Όταν έβαζες απάνω λίγο χρώμα δεν μπορούσες πια να σταματήσεις.

Από τεσσάρω χρονώ ζωγράφιζε, ίσως και πιο πριν. Η μεγάλη manía του ήτανε όπου εύρισκε μια άσπρη κόλλα να τη

γεμίξει ζωγραφιές. Όταν ήτανε μικρός ζωγράφιζε όλο μασκαράδες και παιχνίδια. Ύστερα βάλθηκε να φτιάχνει στρατιώτες, παπάδες, ζώα, σπίτια, βαπόρια. Σαν άρχιζε δεν ήξερε και ο ίδιος τι ήθελε να κάνει, μα σιγά - σιγά γινότανε μια ολόκλη-

ρη ιστορία. Οι ζωγραφιές μιλούσαν, περπατούσαν, η μια καλούσε την άλλη, ήταν σαν τα παραμύθια της γιαγιάς που δεν είχανε τελειωμό...».

Λίγες φράσεις που αποκαλύπτουν μια από τις πτυχές της προσωπικότητας του Λεωνή, ή-

Δηκτικό χιούμορ από το οποίο δεν ξεφεύγει ούτε ο ...μπαρμπα-Σαμ (επεκτατικός, από τότε...). Δεξιά, σχέδιο γυναίκας που κολακεύει την κοκεταρία της: «η ζωγραφική είναι σαν μια κοπέλα που την αγαπούσαμε έγραψε ο Θεοδοκάς στον Λεωνή, Η διαγραφή έχει γίνει από την τουρκική λογοκρισία.

ρωα του βιβλίου του «Λεωνής / Σημείες στον Ήλιο», που δεν είναι άλλος βέβαια από τον ίδιο τον συγγραφέα. Αφού αυτό το βιβλίο είναι ως ένα μεγάλο βαθμό αυτοβιογραφικό και καταγράφει τα παιδικά χρόνια του Γιώργου Θεοδοκά στην Κωνσταντινούπολη, όπου και γεννήθηκε...

Αυτή ακριβώς την ιδιότητα του συγγραφέα της «Αργούς», την εικαστική, αποκαλύπτουμε σ' αυτό το τεύχος του «ANTI», μέσα από μερικά σκίτσα που ευγενικά μας παραχώρησε η αδελφή του συγγραφέα, στην επέτειο των εικοσιπέντε χρόνων από τον θάνατό του (30 Οκτωβρίου 1966). Πρέπει να αναφέρουμε πάντως, ότι κάποια σχέδια του Γ. Θεοδοκά έχουν ήδη δει το φως της δημοσιότητας στην επανέκδοση του βιβλίου «Σημείες στον Ήλιο», που κυκλοφόρησε το 1985 από τις εκδόσεις «Ερμής».

Ο Γιώργος Θεοδοκάς εκτός από λογοτέχνης - στοχαστής ήταν και ζωγράφος, μόνο που αυτό το ταλέντο του δεν το καλ-

λιέργησε τόσο όσο θα του άρμοζε, το εγκατέλειψε πολύ νωρίς, μόλις στα 17 χρόνια του. Ωστόσο ήταν ένα ταλέντο που τον απασχολούσε, πίστευε σ' αυτό, και αναφέρει τον λόγο που το παραμέλησε, σε μια συνέντευξή του στα «Νεοελληνικά Γράμματα», το 1937:

«Από πολύ μικρός άρχισα να αισθάνομαι μίαν ζωντανή αγάπη για την ζωγραφική. Έζησα τα εφηβικά μου χρόνια με την φιλοδοξία να γίνω ζωγράφος. Ζωγράφισα αρκετά εκείνον τον καιρό... Ύστερα συνέβηκε ένα μεγάλο γεγονός, που αναστάτωσε ριζικά την ζωή μου. Συνέβηκε η Καταστροφή του 1922. Την χρονιά εκείνη ακριβώς είχα τελειώσει το γυμνάσιο... Σ' εμένα το πρώτο ψυχολογικό αποτέλεσμα της ήταν ότι, για ένα διάστημα, έσβησαν οι ποιητικές και καλλιτεχνικές μου διαθέσεις. Η Καταστροφή είναι η αιτία που δεν έγινα ζωγράφος. Αργότερα μερικοί φίλοι παρατήρησαν ότι υπάρχει στην σύνθεση των βιβλίων μου κάτι, που προδίδει μια καταπιεσμένη

ιδιοσυγκρασία ζωγράφου. Τώρα η ζωγραφική είναι για μένα σαν μια κοπέλα, που την αγαπήσαμε σαν είμασταν παιδιά και πέθανε προτού προφτάσουμε να της το πούμε...».

Χωρίς δασκάλους

Ο Γιώργος Θεοδοκάς ζωγράφιζε από παιδί, όπως άλλωστε διαπιστώνουμε και από τα ίδια τα κείμενά του. Στα πρώτα βήματά του διδάχτηκε σχέδιο από την κ. Ηλιάδη, γρήγορα όμως βαρέθηκε τους περιορισμούς της δασκάλας του, γιατί «όλο φρούτα και κανάτια, ο Λεωνής είχε βαρεθεί. Για ποικιλία, τον έβαζε πότε - πότε να ιχνογραφεί κανένα γύψινο ομοίωμα του Απόλλωνα του Μπελβεντέρε ή της Αρτέμιδας του Βατικανού ή της Αρτέμιδας της Μήλου, άψυχα πράγματα, κρύα και ανέκφραστα. Ύστερα

ήταν κι εκείνη η τυραννία των αναλογιών, τα τετραγωνάκια και τα μετρήματα από μακριά με το ένα μάτι κλειστό. Ο Λεωνής αισθανόταν φυλακισμένος μέσα σε όλα αυτά τα τεχνάσματα, δεμένος επάνω στο χαρτί με αόρατες κλωστές...».

Απελευθερωμένος λοιπόν από την δασκάλα του άρχισε να σκιστάρει τους ευζώνους, τους ζουάβους με τα φέσια και τις φαρδιές κόκκινες βράκες, τους σκωτσέζους φουστανελάδες με τις πίπιζες, την βασιλική φρουρά της Αγγλίας με τους τεράστιους σκούφους, τους πεζοναύτες που ήταν ντυμένοι στα μαβιά, το ιππικό, τους γάλλους δραγώνους με θώρακα και περικεφαλαία, τους γερμανούς ουλάνους με τα άσπρα. Είναι η περίοδος που η Πόλη κατέχεται από τα ελληνικά και τα συμμαχικά στρατεύματα, μετά το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέ-

Φιγούρες (με χρώμα και καρικατουριστικό ύφος) από τα Συμμαχικά στρατεύματα στην Πόλη. Και ένας κάποιος μεγαλοϊδεατισμός.

μου, εποχή που έχει σημαδέψει ολόκληρο το έργο του Γιώργου Θεοτοκά. Όλα αυτά τα σχέδια είναι δοσμένα με πολύ χιούμορ τόσο που είχαν προκαλέσει το ενδιαφέρον κάποιων ελληνικών εφημερίδων της Πόλης, οι οποίες και τα δημοσιεύουν. Συχνά βέβαια θεωρούνται υπερβολικά καυστικά και «κόβονται» από την τουρκική λογοκρισία.

Ξεχωριστή θέση στο Αρχείο του Γιώργου Θεοτοκά, το οποίο βρίσκεται σήμερα στα χέρια της αδελφής του κ. Λ. Αλιβιζάτου, κατέχει ένα λεύκωμα που αποτελείται από είκοσι έξι

φύλλα χαρτονιού, πάνω στα οποία είναι προσεκτικά κολλημένα, με χρονολογική σειρά, τα πιο καλά έγχρωμα σχέδιά του. Το λεύκωμα στο εξώφυλλο έχει την επιγραφή: Κείμενα και έργα 1910-20, γραμμένα με το χέρι της πρώτης γυναίκας του συγγραφέα, Ναυσικάς. Στο οπισθόφυλλο, η ημερομηνία ταξινόμησης: Αγίου Γεωργίου 1956.

Τα σχέδια που δημοσιεύονται στο «ΑΝΤΙ» αλλά και στις «Σημειές στον Ήλιο» (Ο «Λεωνής» του 1940. Με το ημερολόγιο εργασίας του «Λεωνή»

και τα διηγήματα της «Παιδικής Ηλικίας»), προέρχονται από το λεύκωμα αυτό. Ο αναγνώστης θα πρέπει να έχει υπόψη ότι ο Γιώργος Θεοτοκάς ζωγράφιζε έως τα δεκαπεντά χρόνια του. Τα πιο πολλά από τα σωζώμενα σχέδιά του είναι του 1919, όταν δηλαδή ήταν ακόμα μαθητής, δεκατεσσάρων μόλις χρονών...

Ο ευρωπαϊστής Θεοτοκάς

Ο Γιώργος Θεοτοκάς με την πολύπλευρη καλλιτεχνική φύση, όταν ήταν παιδί έμελλε να αναδειχτεί ως ένα από τα πλέον μαχητικά πνεύματα της εποχής του. Την περίοδο 1925-26 υπήρξε γενικός γραμματέας της προοδευτικής «Φοιτητικής Συντροφιάς», που είχε τάξει σκοπό της την προάσπιση και την καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας. Το σωματείο αυτό έδωσε έναν εικοσάχρονο αγώνα για την επικράτηση της δημοτικής, και μάλιστα σε εποχές πολύ δύσκολες. Από την εποχή της «Φοιτητικής Συντροφιάς» όμως, τον Γ. Θεοτοκά απασχολούσε σοβαρά το κοινωνικό πρόβλημα σε συνάρτηση πάντα με τις από τότε πολυσυζητημένες μαρξιστικές ερμηνείες και προτάσεις. Από την πρώτη κιόλας εμφάνισή του στα ελληνικά γράμματα με το «Ελεύθερο

Πνεύμα», που αποτέλεσε αργότερα το μανιφέστο της Γενιάς του '30, διαφαίνονται οι καιριές θέσεις του, οι οποίες θα στηρίξουν τους κατοπινούς ιδεολογικούς αγώνες του. Οι θέσεις του αυτές έδιναν απόλυτη προτεραιότητα στην πολιτική ελευθερία και την κοινωνική δικαιοσύνη.

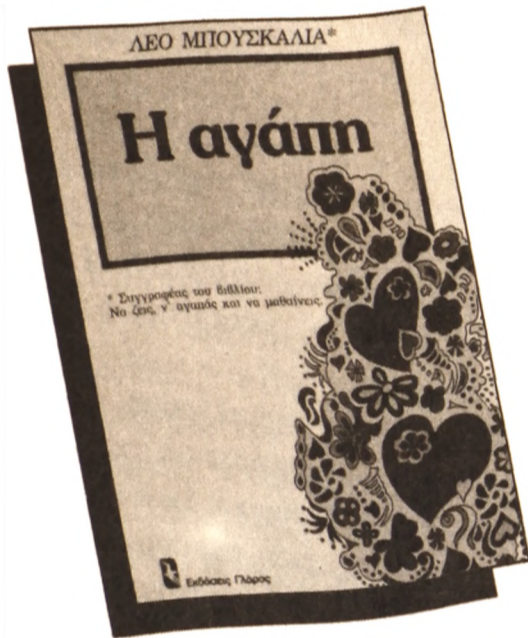
Ο συγγραφέας της «Αργούς», του «Δαιμόνιου», της «Ιεράς Οδού» και τόσων άλλων πεζογραφημάτων, θεωρείται ένας λογοτέχνης με διαύγεια, ζωντάνια, αλλά και έντονη αισθησιότητα του καιριού, στοιχεία που κάνουν το ύφος Θεοτοκά γλαφυρό και συχνά συναρπαστικό. Ωστόσο, αν και ήταν —κατά γενική ομολογία— γεννημένος λογοτέχνης, εκείνος ποτέ δεν υποδουλώθηκε στην λογοτεχνία. Αναζητούσε πάντα την ουσία των πραγμάτων, κι αυτό το απέδειξε με τα δοκίμια και τα δημοσιογραφικά άρθρα του, τα οποία αφιέρωσε τόσο στα μεγάλα προβλήματα της εποχής του όσο και στα κρίσιμα ελληνικά γεγονότα.

Η βαθιά πεποίθηση του Γ. Θεοτοκά πως όφειλε με όποιον τρόπο μπορούσε να υπηρετήσει το μπόλιασμα του ευρωπαϊκού πνεύματος στον ελληνικό κορμό, ώστε να ανανεώνει τον δεύτερο, ήταν αυτό που τον οδήγησε στο να γράφει θέατρο, από το 1941 έως και το 1960. Δεν περιορίστηκε όμως στην θεατρική συγγραφή, αλλά ασχολήθηκε και διοικητικά με το θέατρο: υπήρξε διευθυντής του Εθνικού Θεάτρου κατά τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, κι αργότερα, πρωτοστράτησε στην ίδρυση του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος, δούλεψε μαζί με τον Σωκράτη Καραντινό για την σωστή λειτουργία του, βάζοντας τόσο γερά θεμέλια σε αυτό, τέτοια που να το διαφοροποιούν ακόμα και σήμερα ποιοτικά από τα υπόλοιπα κρατικά θέατρα.

Ο Γ. Θεοτοκάς ασχολήθηκε με όλα τα είδη του λόγου, προέκτεινε τις δραστηριότητές του παντού. Ο ίδιος κατέτασε τον εαυτό τους στους «ειδικούς της γενικότητας» και με αυτήν την ιδιότητα θα παραμείνει στην μνήμη όλων μας. □

ΛΕΟ ΜΠΟΥΣΚΑΛΙΑ

Ο συγγραφέας της αγάπης

Να ζεις, ν' αγαπάς και να μαθαίνεις
Λεωφορείο 9 για τον παράδεισο
Ν' αγαπάμε ο ένας τον άλλον
Προσωπικότητα και ολοκλήρωση
Η αγάπη
Ο δρόμος του ταύρου
Η πτώση του φύλλου που το έλεγαν Φρέντυ

Εκδόσεις Γλάρος

ΔΙΑΝΟΜΗ - ΔΙΑΘΕΣΗ
ΚΟΙΝΟΠΡΑΚΤΙΚΗ
ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 68 • ΤΗΛ.: 36.09.197

“Έργο τῆς ὁμορφιάς ποτέ δέν θνάσκει

του Μάρκου Γαλούνη

Πέρασαν κιόλας 5 χρόνια από τον θάνατο του Αντρέι Ταρκόφσκι. Κι αν τον θυμόμαστε έντονα είναι γιατί το έργο του, ανεπανάληπτο, είναι πάντα ζωντανό και επίκαιρο.

Στις 29 Δεκεμβρίου συμπληρώνονται 5 χρόνια από τον θάνατο του Αντρέι Ταρκόφσκι.

Μέσα σε αυτό το χρονικό διάστημα εκδόθηκαν πολυάριθμες και πολυσέλιδες μελέτες στις οποίες οι ακάματοι ερευνητές, αφού ανέλυσαν με —οφείλουμε να το ομολογήσουμε— επιστημονική συνέπεια, σχολαστική επιμονή και διεισδυτικό βλέμμα, κάθε σκηνή του καταξιωμένου πλέον έργου, μας αποκάλυψαν επιτέλους το ιδεολογικό πλαίσιο, τις αρχές, τους συμβολισμούς, με δύο λόγια τις προθέσεις του δημιουργού, ανέλαβαν να λύσουν το αίνιγμα της ομορφιάς. Εν τω μεταξύ, στα 2-3 διεθνή συνέδρια που διοργανώθηκαν (ένα που επρόκειτο να γίνει στην Ελλάδα ατύχησε), το έργο του έγινε αφορμή «για ατελείυτες δηλώσεις και παρεξηγήσεις, ενώ κάθε πρόβλημα που ετίθετο προσβαλλόταν ακαριαία από φιλολογικό γιγαντισμό»¹. Ακολούθως, με την δημοσίευση μέρους των προσωπικών ημερολογίων του (και φαίνεται ότι έπεται συνέχεια), οι ερευνητές, αφού ήδη είχαν κατορθώσει «να κάνουν το έργο του ιστορία, παρέλαβαν την ζωή του και αναμόρφωσαν κατά βούληση το νόημα του παρελθόντος του»². Τέλος, ως αναπόφευκτη συνέπεια, το σπίτι του Ταρκόφσκι στην Μόσχα μετατράπηκε σε μουσείο το οποίο συντηρεί ευσυνειδήτητα φωτογραφίες που αποθανατίζουν τον εκλιπόντα, καθώς επίσης διάφορα αντικείμενα, μελέτες, άρθρα, συνεντεύξεις και άλλα «λάφυρα του θανάτου».

Στην πραγματικότητα όλα αυτά —προσθήκες δικές μας σε ένα έργο που δεν έχει ανάγκη από στηρίγματα, πάρεργα του δημιουργού του ή κατάλοιπα μιας τελειωμένης από καιρό ζωής— δεν είναι παρά σπασμωδικές μας κινήσεις, στείρες απόπειρες να καλύψουμε την φτώχεια μας.

Γιατί, στ’ αλήθεια, από τις 29 Δεκεμβρίου του 1986 είμαστε πιο φτωχοί: στην Ευρώπη οι μεγάλοι δημιουργοί του κινηματογράφου από καιρό έχουν αποσυρθεί, ενώ οι διάδοχοί τους —ως επί το πλείστον— αρκούνται στην κατασκευή αποκλειστικά και μόνο καταναλώσιμων, εύπεπτων ταινιών. Στην ΕΣΣΔ (χρησιμοποιώ καταχρηστικά τον όρο αν και δεν έχει ουσιαστικό αντίκρουσμα πια), η αντίθεση γενιά του ’60 —η γενιά του Ταρκόφσκι— αυτή που μαθήτευσε κοντά στον Ρομ, γαλουχήθηκε με τις αποκαλύψεις του Χρουτσώφ στο 20ό συνέδριο και κατόρθωσε να ανθήσει την παγωμένη περίοδο του Μπρέζνιεφ (αν και ορφανεμένη πρόωρα από τον Βασίλι Σουκτσίν και την Λαρίσα Σεπίτκο), είτε έχει σκορπίσει στην Δύση προσαρμοζόμενη άλλοτε λιγότερο, άλλοτε περισσότερο στις επιταγές της (Κοντσαλόφσκι, Μιχάλκωφ, Ιοσελιάνι), είτε παροπλίστηκε από τον πανδαμάτορα χρόνο. Παράλληλα, η νέα γενιά των σοβιετικών κινηματογραφιστών, απαλλαγμένη από την λογοκρισία του παρελθόντος αλλά δεσμευμένη από τους ολοένα και πιο ασφυκτικούς όρους της ελεύθερης αγοράς (αυτή την στιγμή στην ΕΣΣΔ οι εθνικές κινηματογραφίες έχουν σβήσει), δεν αποτυπώνει στα έργα της τίποτε άλλο παρά μια συνεχή αυτοερεθιζόμενη αυτοκριτική που φτάνει τα όρια της αυτομαστίγωσης. Ουσιαστικά αναπαράγει την ασφυξία της μέσα σε μια χρεωκοπημένη κοινωνία που από την ανηλεή κριτική του παρελθόντος (γκλασνόστ) και την προσπάθεια σωτηρίας του κομμουνισμού στην χώρα (περεστρόικα) ξαφνικά περνά στην προσπάθεια σωτηρίας της χώρας από τον κομμουνισμό, σε μια κοινωνία που βλέπει να μεταφράζεται η παράδοση σε εθνικισμό, η εκκλησία σε ρατσισμό και η ελευθερία σε πορνεία.

«**Θ**α χρειαστεί να περιμένουμε πολύ, μέχρι την ανάσταση, μέχρι να ξαναφανερί στον κινηματογράφο ένας Ταρκόφσκι», έλεγε ο μακαρίτης ο Παρατζάνωφ.

Όσο λοιπόν θα περιμένουμε, όσο θα προσπαθούμε να ξεδιψάσουμε με τα μεταφυσικά κορδονάκια της Βερόνικα (και αυτή είναι από τις καλύτερες των περιπτώσεων), τόσο θα νιώθουμε ότι τουλάχιστον ο Ρώσος κάτοικος του νεκροταφείου της Σαιντ Ζενεβιέβντυ Μπουά, ήταν πραγματικά αναντικατάστατος.

Όμως σε τελευταία ανάλυση, υπάρχει το έργο. Αυτές οι 7 ταινίες. Στέκονται ακέραιες, αλώβητες από κάθε είδους θορύβους ή ανατομίες.

«Μπορεί καλύτερα. Σιγαθέν ή όχι σιγαθέν.

“Έργο τῆς ὁμορφιάς ποτέ δέν θνάσκει.

“Ένα τό σίγουρο —τά λόγια τῶν θνητῶν αὐτά μιά μέρα

Δέν θά ξανακουστοῦν. Μπορεῖ καλύτερα»³.

Μέσω αυτού μπορούμε να τον απαθανατίσουμε, μπορούμε να κάνουμε «το πτώμα γεγονός αναστάσιμο». □

1. Κωστή Παπαγιώργη: «Ζώντες και τεθνεώτες» εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1991, σελ. 29, 104.

2. Ό.π. σελ. 29.

3. Από το ποίημα «Μπορεί καλύτερα» στην «συλλογή» του Ζήσιμου Λορεντζάτου, Αθήνα 1991, σελ. 46.

Μεταξύ 28ης Νοεμβρίου και 1ης Δεκεμβρίου τρχ. στην Αθήνα διεξήχθη το πρώτο Διεθνές Συνέδριο που οργάνωσε η νεαρή Ελληνική Εταιρεία Συγκριτικής Γραμματολογίας. Την εκδήλωση τίμησαν με την παρουσία και την υποστήριξη τους τα διοικητικά όργανα της παγκόσμιας συγκριτολογίας: η προεδρεύουσα της Διεθνούς Εταιρείας Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας κ. *Maria Alzira Seixo*, του Πανεπιστημίου της Λισαβώνας, ο γραμματέας του Ευρωπαϊκού Τμήματος, κ. *Manfred Schmeling*, ο πρόεδρος της Γαλλικής Εταιρείας, κ. *Jacques Body*, του Πανεπιστημίου της *Tours*, κ.ά. Δεδομένου και του θέματος του Συνεδρίου —«Σχέσεις μεταξύ της ελληνικής και των ξένων λογοτεχνιών»— παρόντες ήσαν επίσης περιώνυμοι νεοελληνιστές όλου του κόσμου, όπως π.χ. ο καθηγητής *Miguel Castillo Didier*, ο γνωστότερος μελετητής της λογοτεχνίας μας στον λατινοαμερικανικό χώρο, μια λαμπρή και πολυάριθμη ιταλική ομάδα, με επικεφαλής τον καθηγητή *Spadaro*, του Πανεπιστημίου της *Catania*, ο *Alexis Eudald Solá*, από το Αυτόνομο Πανεπιστήμιο της Βαρκελώνης, «πρωτεργάτης» των νεοελληνικών σπουδών στην πρωτεύουσα της Καταλωνίας, ο «θρυλικός» φιλέλληνας *Roger Millieux*, πρώην διευθυντής του Γαλλικού Ινστιτούτου της Αθήνας, ο καθηγητής *Robert Jouanny*, της Σορβόνης, ο καθηγ. *Jacques Bouchard*, του Πανεπιστημίου του *Montréal*, η κ. Σόνια Ιλίνσκαγια, εξέχουσα «καβαφολόγος» και ερευνήτρια των τυπολογικών συγγενειών μεταξύ του ρωσικού και του ελληνικού συμβολισμού και πολλοί άλλοι, δίπλα —βεβαίως— στην «αφρόκρεμα» των ελλήνων πανεπιστημιακών και ερευνητών της λογοτεχνίας.

★ ★ ★

Σε ένα συνέδριο που αφ' ενός ήταν επικεντρωμένο στα νεώτερα ελληνικά γράμματα και αφ' ετέρου με μια τόσο σημαντική γαλλική παρουσία, μοιραίο ήταν όχι μόνο να προκύψει αλλά, κάποια στιγμή να καταλάβει ακόμη και το προσκήνιο του, η προβληματική που σχετίζεται με την τριάδα Ρίτσου - *Aragon* - *'Eluard*. Όντως, η προβληματική αυτή αποτέλεσε θέμα δύο ανακοινώσεων: «*Ritsos et la France: Influence et Réception*», του καθηγητή *Robert Jouanny*, και «*Ρίτσος, Aragon, 'Eluard: Ένα ουμανιστικό ποιητικό όραμα*», της κ. Ελένης Σκούρα, του Πανεπιστημίου της Αθήνας. Δεν είναι πρόθεσή μου να επιχειρήσω

« Α Γ Ω Ν Ι Σ Τ Ε Σ Π Ο Ι Η Τ Ε Σ »

Η άκριτη στράτευση και το ψυχαναλυτικό της άλλοθι

Γιατί ποιητές όπως ο Ρίτσος, ο Αραγκόν, ο Ελυάρ έδεσαν το ποιητικό τους όραμα με τις επιλογές του θεσμισμένου σταλινισμού; Μήπως, γι' αυτούς, το κόμμα, η ιδεολογία και η πολιτική πρακτική τους αποτελούσαν κάτι σαν (ψυχαναλυτικό) Υπέρ-εγώ, πέραν οποιασδήποτε κριτικής;

του Βίκτορα Ιβάνοβιτς

εδώ την ανασκόπηση, ούτε αυτών ούτε των άλλων πονημάτων που παρουσιάστηκαν στην ενδιαφέρουσα συγκριτολογική συνάντηση της Αθήνας. (Θα το κάνω ίσως με άλλη ευκαιρία, εάν και εφ' όσον μου δοθεί). Προτίθεται μόνο να αναπτύξω ορισμένες προσωπικές σκέψεις γύρω από το εν λόγω θέμα, το οποίο προκάλεσε ζωηρές συζητήσεις στο συνέδριο.

★ ★ ★

Εξετάζοντας την προαναφερομένη «τριάδα» διαπιστώνουμε ότι στους κόλπους της έχει διαμορφωθεί, ευθύς εξ αρχής, ένα διαφορούμενο αλλά και μια αποτελεσματικότητας διανομή των «ρόλων». Εκπρόσωποι λίγο - πολύ «εξωτικοί» της πρώτης γενιάς κομμουνιστών διανοουμένων —στην οποίαν ανήκαν και οι δύο Γάλλοι—: ένας Γιάννης Ρίτσος, ένας *Pablo Neruda*, ένας *Nazim Hikmet*, ένας *Rafael Alberti*, ένας *Nicolas Guillén*..., προωθούνται κατά τους πρώτους μεταπολεμικούς χρόνους στην παρισινή λογοτεχνική αγορά, ως αγωνιστές - ποιητές. Σιγά - σιγά, η έμφαση μεταβιβάστηκε όμως από το «αγωνιστές» στο «ποιητές», και αποτέλεσε την απαρχή της δόξας και του καθαρά αισθητικού τους κύρους, διότι —έτσι δεν είναι;— *Paris c'est toujours Paris*, ακόμη και για όσους «αλλοιθώριζαν» κατά την Μόσχα. Τον ρόλο του γενναϊόδωρου *manager* και δαιμόνιου διοργανωτή της εν λόγω αντιστροφής της φοράς της διαδικασίας προσλήψεως, τον επωμίσθηκε προ-

φανώς ο *Aragon*, μέσα από τις σελίδες του περιοδικού *Les Lettres Françaises*, που διηύθυνε. Τέλος, ο *'Eluard* αντιπροσωπεύει, σε τούτο το σενάριο, την αντιστρόφως ανάλογη και συμπληρωματική κίνηση: πηγαίνει στους Έλληνες αντάρτες του Γράμμου το μήνυμα αλληλεγγύης της προοδευτικής Γαλλίας προς την αγωνιζόμενη Ελλάδα, την φωνή της οποίας είχε ακούσει στην ποίηση του Ρίτσου. (Η χειρονομία του αξιωνε ίσως να επαναλάβει εκείνη του λόρδου *Byron*, αλλά, αν την καλοκοιτάξει κανείς στην προοπτική της μεταγενέστερης ιστορίας, πιο πολύ μοιάζει με μια πρώτη γεύση του «επαναστατικού τουρισμού» στον οποίον επεδίδοντο ασύστολα οι αριστεριστές της δεκαετίας του '60, σε διάφορες «γραφικές» γωνίες του Τρίτου Κόσμου). Έτσι όμως οι Γάλλοι προσθέτουν στην δική τους αυτόνομη φιλολογική ακτινοβολία το συστατικό της «στρατεύσεως», κατοχυρώνοντάς την στα μάτια ενός αριστερού κοινού.

Όπλα κατά του
σοσιαλιστικού ρεαλισμού

Για να είμαστε δίκαιοι, πρόκειται εδώ για ένα μικρό τέχνασμα, όχι για απάτη. Στον διαφημιστικό λόγο και στο *marketing*, η μετατόπιση του αξιολογικού «τόνου» είναι θεμιτή, ενόσω το προϊόν διατηρεί κάπως την ποιότητά του. Και οι περίων ο λόγος συγγραφείς είναι συχνά μεγάλοι ποιητές, ενώ ακόμη και στις χειρότερες φάσεις τους

Πωλ Ελυάρ:
«Ο καθένας με το
θυμό του»,
κολάζ (1938).

δεν πέφτουν κάτω από μια «αξιοπρεπή» στάθμη. (Σε έναν δεξιό γνωστό μου διάβασα κάποτε τους στίχους που ο Ρίτσος είχε αφιερώσει το 1944 στον «σύντροφό μας Νίκο» και διαπιστώσαμε οι δύο μας ότι τα σπάνια ποιητικά χαρίσματά του μας επεβάλλοντο, παρά και υπεράνω της έντονης αντιπάθειας που μας προξενούσε το θέμα). Όσοι δε ζήσαμε την δεκαετία του '50 στις ανατολικές χώρες, όπου ο Ρίτσος, ο *Aragon*, ο *Neruda*, ο *Eluard e tutti quanti* (της ίδιας τυπολογικής σειράς) ουσιαστικά ήταν οι μόνοι δυτικοί συγγραφείς που κυκλοφορούσαν, χάρις στην προνομιακή καταξίωσή τους ως «στρατευμένων», δεν ξεχνάμε το γεγονός ότι, στην ασφυκτική πολιτιστική ξηρασία που επικρατούσε εκείνη την εποχή, μας έφερναν λίγο καθαρόν αέρα και έναν απόηχο —έστω και αλλοιωμένο και μισοπνιγμένο— των αισθητικών επαναστάσεων του αιώνα μας, δηλαδή των νεωτέρων τεχντροπιών και της πρωτοπορίας στην ποίηση. Από αυτής της απόψεως, οι αγωνιστές -ποιητές μας προμήθευσαν, άθελά τους, όπλα στον αγώνα εναντίον του «σοσιαλιστικού ρεαλισμού». Δεν πρέπει να παραβλέψουμε το παράδοξο αυτό, ιδίως σήμερα που, ανάμεσα στα τόσα και τόσα αποχρυστικά χαλάσματα του «υπαρκτού σοσιαλισμού», διακρίνεται και ένα *Corpus*

σχετικά στερεό και αρκούντως καλά διατηρημένο, που αποτελείται από τα πολιτισμικά επιφαινόμενα της νεκρής εκείνης ιδεολογίας. Δεν ξέρω αν, για την ώρα, είμαστε έτοιμοι να επιχειρήσουμε (όπως θα έλεγαν οι μαρξιστές) την «κριτική αξιολόγηση» της κληρονομιάς αυτής, αλλά ξέρω πως δεν μπορούμε να την αναβάλλουμε για πολύ ακόμη.

Εάν λοιπόν η τριάδα Ρίτσου - *Aragon* - *Eluard* (τα ονόματα είναι εδώ απλές ενδεικτικές αναφορές) έπαιξε τον ρόλο της στην διαμόρφωση, όπως λέει ένα γνωστό λογοπαίγνιο, της *Aesthetica* ως *Est-ethica* και, ως εκ τούτου, είναι άξιοι τουλάχιστον της επεικειάς μας, τα πράγματα εμφανίζονται διαφορετικά μόλις εστιάσουμε την κρίση μας στην καθαρά ηθική διάσταση του θέματος. Διότι οι συγγραφείς αυτοί (αντίθετα από άλλους —τον *Vallejo* λ.χ., ή τον *Miguel Hernandez*— οι οποίοι αξιώθηκαν να πεθάνουν νωρίς, για να θυμηθούμε την πικρή ειρωνεία του Χρόνη Μίσιου), είναι σίγουρο ότι δεν αγνοούσαν την απάνθρωπη και εγκληματική ουσία της ιδεολογίας που πρόσβευαν, ή τουλάχιστον της πρακτικής εφαρμογής της.

Μπορεί αρχικά ο «αρραβώνας» τους με αυτήν να υπήρξε πράξη ερωτική και απελευθερωτική, γρήγορα όμως έγινε ανίερος δε-

σμός που έφερε το στίγμα της διπροσωπίας, δηλαδή μιας από τις πιο χυδαιές διαστροφές του πνεύματος. Απόδειξη και το ότι, μπροστά σε γεγονότα που, ωστόσο, είχαν «ανοίξει τα μάτια» άλλων αριστερών διανοουμένων (το σύμφωνο Χίτλερ - Στάλιν, η καταγγελία της «προσωπολατρίας» από τον Χρουτσώφ, στο 20ό Συνέδριο του ΚΚΣΕ, η σφαγή της Βουδαπέστης το 1956 ή η καταστολή της «ανοίξεως της Πράγας» το 1968), οι «ήρωές» μας παρέμειναν ακλόνητοι, όχι στις πεποιθήσεις τους (γιατί για κάτι τέτοιο δεν μιλάμε εδώ), αλλά στην ιδεολογική βολή τους.

Για τον *Aragon* γνωρίζουμε, φερ' ειπείν, ότι το 1934 πήγε στο Συνέδριο των Αντιφασιστικών Συγγραφέων του Χάρκοβ ως εκπρόσωπος των υπερρεαλιστικών θέσεων, κι εκεί πέρασε ανεπιφύλακτα στο σταλινικό στρατόπεδο. Από το ταξίδι του εκείνο γύρισε μάλιστα με το απεχθές τομίδιο *Houtra, l'Oural*, όπου υπήρχε και μια ωδή στην Γκε. Πε. Ου. (για την οποία τον γιουχάισαν τον Μάιο του '68, όταν εμφανίσθηκε στο κατειλημμένο από τους φοιτητές παρισινό Ωδείο, για να πάρει το «επαναστατικό λουτρό» του). Για τον Ρίτσο υπάρχουν μαρτυρίες ότι, το 1948 ακόμη, στον Αη-Στράτη, μιλούσε —κατ' ιδίαν, φυσικά— σε ορισμένους συνεξοριστούς του για την καφκική πραγματικότητα του σοβιετικού καθεστώτος, πράγμα που όμως δεν τον εμπόδισε το 1968 να υμνήσει —δημοσίως— την «χορευτική» προέλαση των σοβιετικών τανκς στους δρόμους της Πράγας. Ο δε *Eluard* (ίσως ο λιγότερο κυνικός από τους τρεις) είχε εγκαταλείψει γύρω στο 1930 το ΚΚ Γαλλίας, μαζί με τον *Breton*. Ενέδωσε όμως στο «δix εξαμαρτείν» κατά την διάρκεια της γερμανικής κατοχής, και στις αρχές της δεκαετίας του '50 θεάθη επανειλημμένως να κοσμεί με την παρουσία του την ηγεσία του οικτρού σταλινικού κατασκευάσματος που ονομάσθηκε Διεθνές Συμβούλιο Ειρήνης.

Άλλοθι

Αλλά το μεγαλύτερο αμάρτημά τους θα το εντοπίσουμε στο ίδιο σημείο όπου είχαμε ανακαλύψει και την κύρια αρετή τους. Αφήνοντας —με το πρόσχημα της «στρατεύσεως»— να ιδιοποιηθεί την ποίησή τους μια κομματική ιδεολογία, οι τρεις προσέφεραν σε αυτήν ένα πολύτιμο άλλοθι, ενώ με την ποιοτική γραφή τους, χάρισαν στην «ξύλινη γλώσσα» ένα νέο επίπεδο το οποίο, επειδή ήταν πιο λεπτό, απέβαινε και πιο επικίνδυνο. Μπροστά σε ένα δικαστήριο που θα έ-

κρινε την ηθική τους υπόσταση από την σκοπιά της λογοτεχνίας, κατά πάσα πιθανότητα ο Ρίτσος, ο *Aragon*, ο *Eluard*... θα είχαν να λογοδοτήσουν γι' αυτή την συμφωνία τους με τον Διάβολο, που ο *Benjamin Péret* αποκαλούσε "*Le déshonneur des poètes*" (ατιμία των ποιητών).

Συχνά, για να δικαιολογηθεί η στάση αυτή, γίνεται λόγος για το σύνδρομο του μονολιθισμού που ενεφύσησε στην αριστερά το δόγμα για την «πατρίδα του σοσιαλισμού» που επολιορχείτο από την διεθνή κεφαλαιοκρατία, και αργότερα είχε να αντιμετωπίσει την φασιστική απειλή ή τον ψυχρό πόλεμο. Παρόμοιες «αντικειμενικές» κρίσεις λησμονούν (ή αποσιωπούν) το γεγονός ότι, την ίδια ακριβώς εποχή, ένας *André Breton* —που δεν ήταν λιγότερο αντιφασίστας και παρέμενε ένας *homme de gauche*— βρήκε το θάρρος, αντιμέτωπος με το σοβιετο-γερμανικό σύμφωνο «μη επιθέσεως», να βροντοφωνάξει την αηδία και την αγανάκτησή του: «*Ni votre paix, ni votre guerre!*». Μάταια θα αναζητούσαμε μια τέτοια εκδήλωση εντιμότητας στα μέλη της χρυσής Πλειάδας της «στρατευμένης ποιήσεως». Και για όσους έχουμε ζήσει στις ανατολικές χώρες και τους είδαμε στις θριαμβικές περιόδους τους, να απολαμβάνουν τα

διάφορα —και παχυλά— βραβεία «Λένιν» και «Στάλιν» και να κολακεύονται με τις τιμές που τους απέδιδαν αδαείς και αιμοσταγείς «νομενκλατούρες», τι σημασία έχει που ύστερα, και εμπιστευτικά, εκδήλωναν την «συναδελφική» τους κατανόηση για τις διαφονίες απέναντι στο σύστημα που ενδεχομένως τους εξέφραζαν κάποιοι ντόπιοι λογοτέχνες —τους οποίους άλλωστε ουδέποτε υπερασπίστηκαν, όταν μερικοί πέρασαν από την διαφωνία στην αντιφρόνηση, υφιστάμενοι τις γνωστές συνέπειες... Για μας λοιπόν είναι ηλίου φαινότορον ότι υπήρξαν συμμετοχοί —και διόλου αφελείς— στο συμπόσιον της Εξουσίας.

Οιδιπόδεια διπροσωπία

Εντούτοις, η διπροσωπία τους δεν πρέπει να αποδοθεί εξ ολοκλήρου σε μια καιροσκοπική εκ μέρους τους διάθεση. Σε ακραίες περιπτώσεις, τέτοια στάση μπορούσε να οδηγήσει (και όντως οδήγησε) στην διεστραμμένη και τραγική εκείνη μορφή συνεργίας μεταξύ θύματος και θύτη, που περιέγραψε ο *Irithur Koestler* στο *Μηδέν και το Άπειρο*. Το υπόβαθρό της είναι, κατά την γνώμη μου, ψυχαναλυτικό: για την εν λόγω κατηγορία κομμουνιστών διανοουμένων, το Κόμμα, η ιδεολογία και η πολιτική πρακτι-

κή του αποτελούν κάτι σαν ένα Υπέρ-εγώ που βρίσκεται όχι υπεράνω αλλά πέραν οποιασδήποτε κριτικής, ένα πατρικό φάντασμα το οποίο είναι τόσο πιο ισχυρό όσο το υποκείμενο το επωμίζεται οικειοθελώς.

Δύσκολα κατορθώνει κανείς να απαλλαγεί από την κηδεμονία του, γιατί είναι πολύ δύσκολο να διαπράξεις την συμβολική πατροκτονία που σου ανοίγει τον δρόμο για την ωρίμανση. Υπό αυτή την έννοια, η διπροσωπία αποδεικνύεται οιδιπόδεια αμφισημία, σχέση έρωτα - μίσους παγιωμένη από το αίσθημα ενοχής, που τα επακόλουθα της τα ζούμε και θα τα ζήσουμε για πολύ ακόμη, έθνη ολόκληρα δέσμια μιας παιδικής ανωριμότητας, ακόμη και μετά το ξέσπασμα οργής που μας έκανε να φονεύσουμε τον τύραννο Πατέρα.

Μια διαφορά υπάρχει ωστόσο: είναι εκείνη που —όπως θα έλεγε ο Μαξ— συνιστά την διάκριση μεταξύ τραγωδίας και φάρσας, και αποτελεί τον μόνο δυνατό τρόπο επαναλήψεως της Ιστορίας. Εκείνο που οι μεν το βιώνουν ως σπαρακτικά οδυνηρή, ωρίμανση και αποχωρισμό της παιδικής ηλικίας, στους αμετανόητους διπροσώπους είναι από την αρχή μωρία και «ξαναμώραμα», ριζωμά τους σε μια τραγελαφική και πρώιμη γεροντική άνοια. □

Τους παρ' ημίν μυριάκις
πηγαινοερχομένους πελάτας
τα μάλιστα
αγαπώμεν
ότι το βιβλίων
πολύ ηγάπησαν

στου Γκοβόστη, Ζωοδόχου Πηγής 21, τηλ. 36.15.433

Β. ΓΚΟΜΠΡΟΒΙΤΣ, ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΑ ΟΙΚΕΙΟΣ

Με την παράσταση του «Γάμου» από το Θέατρο Τέχνης εξοφλείται διπλό χρέος: του Γ. Λαζάνη απέναντι στον Κ. Κουν που έκανε την αρχή με την «Οπερέττα» το 1972 και του Κ. Σκαλιώρα στον πολωνό συγγραφέα Β. Γκομπρόβιτς που, εξόριστος σχεδόν το μισό της ζωής του, διαφύλαξε την γλώσσα ως περιούσια κιβωτό.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ του Γκομπρόβιτς —συνολικά τρία έργα— υιοθετεί μια κοινή μορφή με διάχυτο το ανατρεπτικό πνεύμα, ενώ η ουσία του ανιχνεύει το απόκρυφο στο βάθος της πραγματικότητας. Στην διάρκεια μίας τριακονταετίας, η έγνοια του συγγραφέα μετατοπίζεται από το ατομικό επίπεδο —«Υβόννη, πριγκίπισσα της Βουργουνδίας», 1934— στον κοινωνικό χώρο —«Ο Γάμος», δέκα χρόνια αργότερα— για να καταλήξει στην ιλαροτραγωδία του ιστορικού γίγνεσθαι που απεικονίζει η «Οπερέττα», 1955 και 1965. Πρόκειται για υπερβατικές φαρσοκωμωδίες που παρωδούν την σαιξπηρική τραγωδία, μετέωρες ανάμεσα σε κοντινές εποχές και κάποιο μεσαιωνικό σκηνικό.

Στην «Υβόννη...», ο συγ-

γραφέας δραματοποιεί το υποκριτικό φράγμα της συνείδησης με την αλληγορία μιας βασιλικής αυλής και προβάλλει τον «σκοτεινό θάλαμο της ψυχής» σε μία συμβολική θήλεια ύπαρξη που με την απόρριψή της, ο ήρωας - πριγκίπας αρνείται την ενηλικίωση παραμένοντας στον προθάλαμο των απείρων δυνατοτήτων. Στο άλλο άκρο, η «Οπερέττα» περιγελά με την ελαφρότητα του είδους την προέλαση της ιστορίας.

«Ο Γάμος», μάλλον το εντελέστερο έργο του Γκομπρόβιτς, εμπεριέχει τον προβληματισμό της «Υβόννης...» και εν σπέρματι την «Οπερέττα». Μορφικά πλησιάζει το πρώτο, αλλά προτείνει ένα ονειρικό θέατρο επαναλαμβάνοντας το εύρημα του παλαιότερου μυθιστορηματός του, «Φερντυτούρκε». Πιθανόν λόγω της μορφής του, είναι περισσότερο ευάλωτο σε ερμηνείες, ιδιαίτερα αφού ανεβάζεται, όπως και η «Υβόννη...», με εικοσάχρονη καθυστέρηση. Παράδειγμα, η μαρξίζουσα αποκρυπτογράφηση του Λ. Γκολντμάν —«ογκώδης σαν ένα καμιόνι ή καλύτερα σαν πλεούμενο 30.000 τόννων», σημειώνει ο Γκομπρόβιτς στο ημερολόγιό του διακωμωδώντας τον ιδεολογικό τους ανταγωνισμό— που διείδε στο διδυμο των ηρώων τον Στάλιν και τον Τρότσκι.

Επιφανειακά, η πλοκή είναι απλή: ο επιάλτης ενός πολωνού στρατιώτη, κάπου στην Γαλλία, στην διάρκεια του Πολέμου. Όμως, μέσα στον φαντασιακό χώρο, επιτρέπεται κάθε υπέρβαση. Η ισχύς του λόγου γίνεται απτή καθώς η δράση ακολουθεί και επιβεβαιώνει το σχήμα των λέξεων που αιω-

«Ο Γάμος» του Γκομπρόβιτς στην παράσταση του Θεάτρου Τέχνης, Γιάννης Καρατζογιάννης, Σύλβια Βενιζελία, Νίκος Γεωργάκης, Περικλής Καρακωνσταντόγλου.

ρούνται. Η αρχή του συγγραφέα, «Η μορφή, υποκατάστατο της ύπαρξης», υλοποιείται όπως τα πρόσωπα του έργου —σχεδόν χωρίς υπόσταση και αυθεντικότητα— μαλάσσονται από το κοινωνικό τους περιβάλλον. Μέσα στην αοριστία του ονείρου, ο Γκομπρόβιτς χλευάζει τον παροδικό και σχετικό χαρακτήρα της εκκλησίας και των θεσμών, ακόμη το παράλογο κάθε θυσίας. Σαν επιστέγασμα, η τελετή του γάμου —σύμβολο ενηλικίωσης— για άλλη μια φορά απορρίπτεται.

Ο Κ. Σκαλιώρας επιχειρεί τον εξελληνισμό των τριών θεατρικών έργων του Γκομπρόβιτς διατηρώντας την αμφισημία τους και τις ποιητικές εξάρσεις, καθώς μεταφέρει στην γλώσσα μας ακέραιο το αλλόκοτο σκηνικό του συγγραφέα, με την λέξη νάρκισσο της μορφής της —κρίμα τέτοια κείμενα να παραμένουν αδημοσίευτα (;).

Ο Γ. Λαζάνης, μετά τον Κ. Κουν και τον Μ. Κουγιουμτζή («Υβόννη...», 1985), δοκιμάζεται κι αυτός στο θέατρο του Γκομπρόβιτς. Παρακολουθεί με ευαισθησία τις εναλλαγές μορφής, όμως η συγγραφική συνταγή στην ανάμειξη φαντασίωσης και πραγματικότητας αποδεικνύεται δύσκολα επιτευκτική με το σημερινό δυναμικό του Θεάτρου Τέχνης. Ωστόσο, το σκηνικό και τα κοστουμια του Δ. Ζαρίφη όπως και η μου-

σική του Χ. Λεοντή υποβάλλουν την χαώδη και έμφοβη αίσθηση.

Οι ηθοποιοί ως σύνολο αποδίδουν πειθαρχημένα τον στρόβιλο των σχεδόν σωματικών αντιπαραθέσεων. Ο Γ. Καρατζογιάννης, μετά τον πριγκίπα στην «Υβόννη...», φορά το κοστούμι του ωριμότερου Ερρίκου, όμως μάλλον παραπαίει ανάμεσα στον ταξιθέτη του ονείρου του και σε έναν συντριμμένο Αμλέτο. Το ζεύγος Γ. Δεγαίτη - Μ. Σγουρδαίου, θύματα και βασιλείς, δίνει σωστά τον τόνο της παρωδίας. Ζωηρός ο μέθυσος του Π. Καρακωνσταντόγλου μεταδίδει ισχύ στον προτεταμένο, αναισχυνο δάκτυλο - κινητήρια δύναμη στην ανατροπή της τάξης. Αισθητή η απουσία της Ρ. Πιττακή που στις δύο προηγούμενες παραστάσεις πραγμάτωσε την αέρινη σουρρεαλιστική γυναικεία φιγούρα. Την αρραβωνιαστικιά —αγνή Μαργαρίτα αλλά και πόρνη— μάλλον προσγειώνει υπερβολικά η ερμηνεία της Σ. Βενιζελία.

Πάντως, ανεξάρτητα με το επίτευγμα της παράστασης, σε μία εποχή όπως η δική μας που το χάσμα ανάμεσα στην επίφαση και το εσώτερο φαίνεται σχεδόν αγεφύρωτο, είναι δύσκολο για τον θεατή να παραδεχθεί την συνενοχή του στο αμφίσημο χαμόγελο του Γκομπρόβιτς.

Μ. Θεοδοσοπούλου

✓ **Νέα βιβλία** ✓ **Νέες σειρές** ✓ **Νέες επανεκδόσεις**

ΣΕΙΡΑ: «ΜΗΠΩΣ ΕΙΔΑΤΕ ΤΟΝ ΑΟΡΑΤΟ;»
της Μάρως Λοΐζου

- Η Κατερίνα και ο Αόρατος στη βροχή
- Η Κατερίνα και ο Αόρατος στο μαγικό νησί
- Η Κατερίνα και ο Αόρατος στο σκοτάδι
- Η Κατερίνα και ο Αόρατος παίζουν κρυφτό

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ από τη Σοφία Ζαραμπούκα

- Ο κύριος Μπεν, η Μου και τα σκουπίδια
- Οικογένεια Τρίγωνου
- Η μεγάλη φωτιά
- Τα μαγικά χρώματα

ΣΕΙΡΑ: «Η ΜΑΡΩ ΠΑΕΙ...» του Μάνου Κοντολέων

- Η Μάρω πάει στο σχολείο
- Η Μάρω πάει για ψώνια
- Η Μάρω πάει στην παραλία
- Η Μάρω πάει στο πάρκο

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΤΗΣ ΝΑΦΤΑΛΙΝΗΣ

- Ναφταλίνη
- Το μικρόβιο
- Μια ξυλιά για τη Ναφταλίνη
- Θα το πω στη μαμά μου

ΚΛΑΣΙΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ σε πολυτελή έκδοση

- Χίλιες και μια νύχτες
- Παραμύθια του Άντερσεν

ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

- Χαρούμενες διακοπές – Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά, των Ρ. Καρθαίου – Κατ. Μάνου-Πασσά
- Η νύχτα των Χριστουγέννων
- Χριστούγεννα – Το βιβλίο των εορτών
- Κόβω • Κολλάω • Διπλώνω – Ο μικρός καλλιτέχνης

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΓΙΑ ΝΕΟΥΣ

- Η περιπέτεια της Περιπέτειας, της Ελένης Μαντέλου
- Η γιαγιά μου η μάγισσα, της Ελένης Τσιάλτα
- Για τον πατέρα, της Καλλιόπης Σφαέλλου
- Ο κύριος των ελεφάντων, του Ρενέ Γκιγιό
- Για την άλλη πατρίδα, της Λότης Πέτροβιτς-Ανδρουσοπούλου
- Σπίτι για πέντε, της Λότης Πέτροβιτς-Ανδρουσοπούλου
- Η Ονειρώ, της Μάρως Λοΐζου
- Λόελλα, η κόρη του Μπαμπά Μπέρτα, της Μαρίας Γκρίπε
- Ο Παρασκευάς ή η πρωτόγονη ζωή, του Μισέλ Τουρνιέ
- Παιχνίδι χωρίς κανόνες, της Γαλάτειας Γρηγοριάδου-Σουρέλη
- Ο μικρός αδελφός, της Λότης Πέτροβιτς-Ανδρουσοπούλου
- Στο τσιμεντένιο δάσος, της Λότης Πέτροβιτς-Ανδρουσοπούλου
- Το διπλό ταξίδι, της Λίτσας Ψαραύτη
- Πριν από το τέρμα, της Γαλάτειας Γρηγοριάδου-Σουρέλη
- Γράμμα στο μοναχικό αδερφό μου, της Μαρίας Αβρααμίδου
- Το 33, του Μάνου Κοντολέων
- Λάθος, κύριε Νόιγκερ, της Λότης Πέτροβιτς-Ανδρουσοπούλου
- Το πέτρινο σπίτι (2 τόμοι), της Ηρώς Παπαμόσχου
- Αν ήμουν δάσκαλος, της Νατάλια Σαλόμκο
- Εμένα με νοιάζει, της Γαλάτειας Γρηγοριάδου-Σουρέλη
- Το αυγό της έχιδνας, της Λίτσας Ψαραύτη
- Το αίτημα της πέτρινης γενειάδας, της Λίτσας Ψαραύτη
- Ο μικρός μπουρλοτιέρης, της Γαλάτειας Γρηγοριάδου-Σουρέλη
- Ο πόλεμος της Αντιγόνης, της Μπίλλι Ρόζεν
- Οδός Γραβιάς, της Τούλας Τίγκα
- Το φουστάνι της Κλεοπάτρας, της Πίτσας Σωτηράκου
- Τα Χέγια, της Ζωρζ Σαρρή
- Τα παραράδιασμα, της Ζωρζ Σαρρή
- Κρίμα κι άδικο, της Ζωρζ Σαρρή

Και 300 ακόμη τίτλοι λογοτεχνικών βιβλίων, καθώς και βιβλία γνώσεων και δραστηριοτήτων, κατασκευές, ημερολόγια-σημειωματάρια, κάρτες κτλ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

Βαλτετσίου 14, 106 80 Αθήνα – τηλ.: 36.38.362

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Εμμ. Μπενάκη 16, Αθήνα – τηλ.: 36.31.078

ΜΝΗΜΕΣ ΑΠΟ ΕΝΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Βυζαντινές και Μεταβυζαντινές εικόνες της Βέροιας που παρουσιάζονται αυτό τον καιρό στο πολιτιστικό κέντρο της ΕΤΕ (Βασ. Όλγας 108, Θεσσαλονίκη) ξυπνούν μνήμες από ένα σπουδαίο παρελθόν.

Η ΒΕΡΟΙΑ, πόλη με αδιάλειπτη δυναμική παρουσία στην ιστορία από την εμφάνισή της (432 π.Χ.), διέσωσε έναν σημαντικό αριθμό βυζαντινών και μεταβυζαντινών εκκλησιών που χρονολογούνται από τον 11ο έως και τον 19ο αιώνα.

Σήμερα διατηρούνται 47 εκ-

κλησίες - μνημεία από τις 79 που γνωρίζουμε ότι υπήρχαν στα μέσα του 16ου αιώνα και τις 59 που λειτουργούσαν μετά την απελευθέρωση της πόλης το 1912.

Η εντοιχία ζωγραφική των εκκλησιών αυτών καλύπτει μία χρονική περίοδο επτά αιώνων και σ' αυτήν εκπροσωπούνται όλα τα καλλιτεχνικά ρεύματα της βυζαντινής και μεταβυζαντινής τέχνης. Στις ίδιες εκκλησίες διασώθηκαν γύρω στις 1.500 εικόνες που αποτελούν ένα από τα πιο επιβλητικά σύνολα του είδους στον κόσμο. Ένα τμήμα των εικόνων συγκεντρώθηκε από την Αρχαιολογική Υπηρεσία και δημιουργήθηκε η συλλογή εικόνων της Βέροιας.

Οι παλαιότερες εικόνες της έκθεσης χρονολογούνται από τον 12ο αιώνα.

Άλλες εικόνες που παρουσιάζονται στην έκθεση είναι: ο Σωτήρας Χριστός, του 14ου αιώνα, ο Άγιος Σάββας της Κυριώτισσας, έργο που έγινε στα μέσα του 14ου αιώνα, Παναγία η Ευαγγελίστρια, του 14ου αιώνα, ο Άγιος Νικόλαος της Γούρνας, του 15ου αιώνα, ο Άγιος Δημήτριος, του 16ου αιώνα, Μεταμόρφωση του Σωτήρα, του 17ου αιώνα, και άλλες.

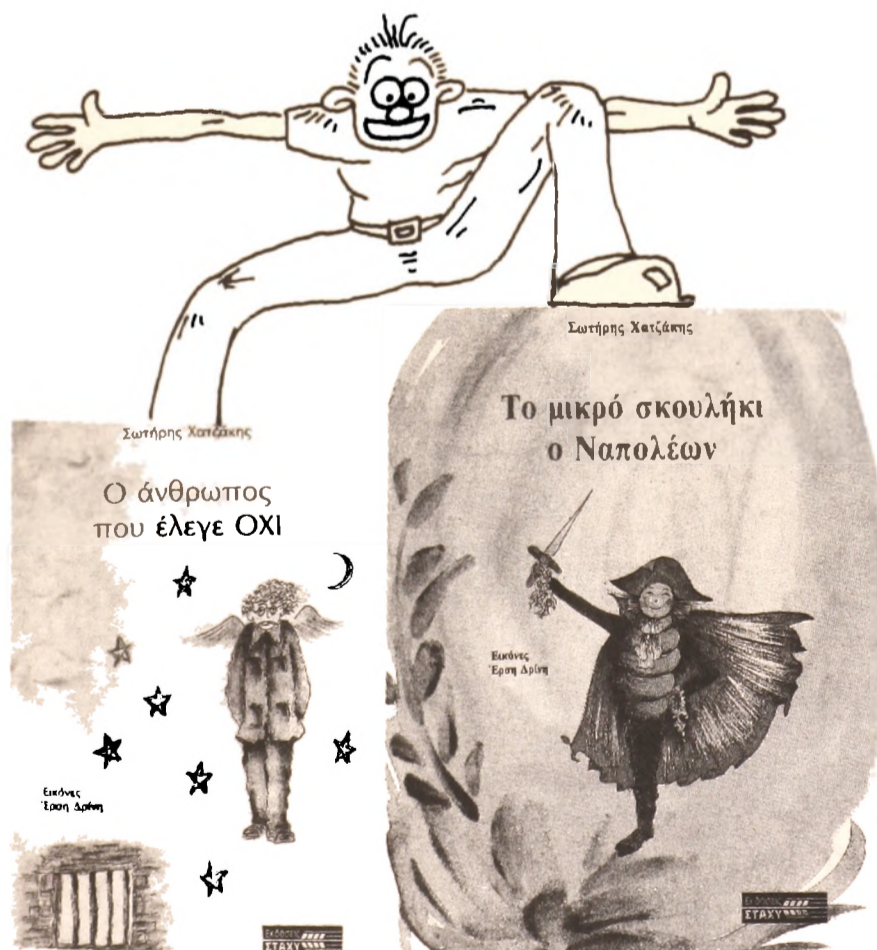
Οι εικόνες δεν είναι προϊόν μόνο των καλλιτεχνικών εργαστηρίων της περιοχής ή άλλων κοντινών στην Βέροια καλλιτεχνικών κέντρων (π.χ. Θεσσαλονίκη, Άγιον Όρος, Καστοριά, κ.τλ.) αλλά και της Κωνσταντινούπολης.

Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι ο αριθμός των εικόνων παρουσιάζει κατά την εποχή της

Τουρκοκρατίας μία σταδιακή ανοδική πορεία. Αυτό πρέπει να αποδοθεί μάλλον σε δύο λόγους. Στην βαθμιαία χαλάρωση των τουρκικών απαγορεύσεων, κυρίως μετά τον 16ο αιώνα και στην δεδομένη άνθηση της πόλης, εξαιτίας των οικονομικών σχέσεων με τα Βαλκάνια και με τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες, όπου εγκαθίστανται Έλληνες από όλες τις περιοχές της Μακεδονίας, οι οποίοι πλουτίζουν και ενισχύουν θρησκευτικά και πολιτικά τις πατρίδες τους.

Η έκθεση οργανώθηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού, την 11η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και το Πολιτιστικό Κέντρο της Εθνικής Τράπεζας. Θα μείνει ανοικτή έως τις 15 Ιανουαρίου του νέου χρόνου.

Στέλιος Λουκάς

Δύο παραμύθια για παιδιά από 8 μέχρι... 108 ετών, γραμμένα με πρωτοτυπία και χιούμορ από τον ΣΩΤΗΡΗ ΧΑΤΖΑΚΗ, εικονογραφημένα με αγάπη από την ΕΡΣΗ ΔΡΙΝΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΣΤΑΧΥ

Κεντρική διάθεση: ΠΡΟΟΔΟΣ
Μεσολογγίου 5, 10681 Αθήνα
Τηλ. 3621001, FAX 3629207

ΚΑΝΟΝΤΑΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΕΝΑ

Τα σημερινά Γιάννενα έχουν ταυτιστεί με όλες τις σημερινές επαρχιακές πόλεις που αναπτύχθηκαν απότομα, γεμίζοντας ανώνυμες πολυκατοικίες, και ρύπανση!...

Γωνιακό οικόπεδο στο κέντρο, άδειο, με το τελευταίο «διατηρητέο» δείγμα επιβλητικής γιαννιώτικης αυλόπορτας να στέκει στην άρκη του. Πίσω της έχει αρχίσει να σηκώνεται ένα σύγχρονο αρχιτεκτόνημα, έργο του αξίου Γιώργου Παρλαπά. Περιμένοντας να δούμε τι θα προβάλλει μέσα από τα σπλάχνα του οικοπέδου, έχουμε την ευκαιρία να συλλογιστούμε την αρχιτεκτονική της πόλης.

Τα σημερινά Γιάννενα δεν είναι η εξωτική πόλη των περιηγητών που άνθησε στην περίοδο του Αλή Πασά για να καεί ολοκληρωτικά το 1822. Ούτε η πόλη του 1950, που έσωζε ακόμα τα ανατολίτικα χάνια στο παζάρι της και το πυκνό πράσινο στον ιστό της. Ούτε καν το μεταφυσικό τοπίο της λίμνης στους πίνακες του Γ. Χουλιαρά. Εδώ και είκοσι χρόνια ταυτίστηκε με όλες εκείνες τις επαρχιακές πόλεις που αναπτύχθηκαν απότομα, γεμίζοντας ανώνυμες πολυκατοικίες, βουερές βιτρίνες και ρύπανση. Σημερινός πληθυσμός: εκατό χιλιάδες.

Ο έλεγχος δόμησης στον πυρήνα του Κάστρου, που διατήρησε τουλάχιστον την κλιμακα παραδοσιακού ιστού, και στις ευαίσθητες παραλιμνίες περιοχές, η προστασία της ζώνης της παλιάς αγοράς και οι αποκαταστάσεις λιγοστών μνημείων μέσα και έξω από το Κάστρο, να τα μέτρα που πάρθηκαν πρόσφατα. Εκτός από την μετατροπή του τζαμιού του Ασλάν Πα-

σά σε Δημοτικό Μουσείο, άλλα σημαντικά μνημεία του Κάστρου έχουν συντηρηθεί και πρόκειται σύντομα να δεχτούν νέες χρήσεις —όπως το Φετιχέ Τζαμί με τον τάφο του Αλή Πασά αλλά και το διπλανό του νεο-παραδοσιακό «περίπτερο» της Βασίλισσας Φρειδερίκης (που δεν πρόλαβε να το χαρεί) μέσα στο Ιτς Καλέ. Ανάλογες εργασίες έχουν αναληφθεί έξω από το Κάστρο: για παράδειγμα, δύο τουρκικά κτίσματα μπροστά στο Πολιτιστικό Κέντρο, το κεντρικό ρολόι.

Η προσπάθεια να διατηρηθεί το τοπικό χρώμα έχει πάρει και μια άλλη διάσταση στα Γιάννενα, καθώς διάφορα κεντρικά δημόσια, αλλά και ιδιωτικά κτίσματα απομιμούνται τις παραδοσιακές μορφές του βορειοελλαδικού χώρου. Η προσπάθεια αυτή είχε ξεκινήσει προπολεμικά, με την Παιδαγωγική

Ακαδημία (έργο Αριστοτέλη Ζάχου) και το υποκατάστημα της Εθνικής Τραπέζης (σημερινό Δημαρχείο), όπου χρησιμοποιήθηκαν βυζαντινές μορφές. Μεταπολεμικά συνεχίστηκε η προσπάθεια στην περίπτωση του Τουριστικού Περιπτέρου, όπου ενσωματώθηκαν στοιχεία (διακοσμητικά, τζακία) από αυθεντικά παραδοσιακά κτίσματα, ως την πιο πρόσφατη ανέγερση του καταστήματος της Εθνικής Τραπέζης, έργα και τα δύο του Βασίλη Χαρίση. Ως αντίστοιχα παραδείγματα ιδιωτικής πρωτοβουλίας μπορούν να αναφερθούν τα νεο-παραδοσιακά σπίτια μέσα στο Κάστρο και δύο κεντρικά πολυώροφα, το ένα (σουπερμάρκετ «Ατλάντικ») πάλι του Β. Χαρίση, με νεοκλασικά στοιχεία.

Να λοιπόν όλες οι γνωστές παλινδρομήσεις της εθνικής μας αρχιτεκτονικής, με το πρόσχη-

μα δημιουργίας «τοπικού» χρώματος στα Γιάννενα. Βέβαια, οι βυζαντινές μνήμες βρίσκονται πια αποκλειστικά και μόνο μέσα στα βιβλία: η τουρκοκρατία φρόντισε να εξαφανίσει τα ίχνη τους. Ακόμα και τα άλλοτε περιφημα αρχοντικά χάθηκαν στην καταστροφή του 1822 και αργότερα σε αξιοποιήσεις, εκτός από ένα, του Μισιου, σήμερα σφηνωμένο ανάμεσα στις πολυκατοικίες της αγοράς και άλλο ένα κρεμασμένο στα τείχη του Κάστρου. Αν και σώζονται μερικά από τα παλιά δώροφα μικροαστικά σπίτια της πόλης, αυτά δύσκολα θα αποτελούσαν πρότυπα για σήμερα: τους λείπει η δραματικότητα των παλιών «αρχοντικών». Όσο για την νεοκλασική κατεύθυνση, είναι αλήθεια πως οι Ζωσιμάδες άφησαν μια ωραιότατη σχολή μέσα στην αγορά, με όλη την αρμόζουσα μεγαλο-

ΟΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΥΝΕΧΙΖΟΝΤΑΙ

Η αρχιτεκτονική δημιουργία στο τμήμα του πολιτισμού μας σπάνια εμφανίζεται στο προσκήνιο. Ακόμα λιγότερες έως ανύπαρκτες είναι οι αναφορές στην αρχιτεκτονική εκπαίδευση. Το μόνο που συζητιέται είναι ο αριθμός των εισακτέων κάθε χρόνο στις δύο σχολές, του ΕΜΠ και του ΑΠΘ. Πέρα από αυτό, το μόνο που βλέπει το φως της δημοσιότητας είναι οι εσωτερικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα δύο τμήματα. Οι αναγνώστες του ANTI θα θυμούνται ίσως τα προβλήματα που ταλαιπωρούν εδώ και δύο χρόνια το τμήμα Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ (βλ. τεύχη 424, 427 και 428). Τώρα φαίνεται την σκυτάλη να την παίρνει η Αρχιτεκτονική του ΕΠΘ. Την Τετάρτη 18/12/1991 στην Αρχιτεκτονική του ΕΜΠ, παρά την ομόφωνη θετική εισηγητική έκθεση από τους αρμόδιους συνθέτες καθηγητές για την εκλογή καθηγητή στην περιοχή των αρχιτεκτονικών συνθέσεων, κανένα από τα μέλη του εκλεκτορικού σώματος πλην των εισηγητών δεν την ακολούθησαν. Αυτό όμως που δίνει διαστάσεις σκανδάλου στην ακατανόητη στάση των εκλεκτόρων είναι ότι ο προταθείς ομόφωνα, και τελικά

καταψηφισμένος συγκεντρώνοντας τις ψήφους μόνον 2 από τους 11 εκλέκτορες - καθηγητές Α' Βαθμίδας, ήταν ο Δημήτρης Αντωνοακάκης: ο γνωστός και καταξιωμένος διεθνώς έλληνας αρχιτέκτονας, δημιουργός και δάσκαλος στο ΕΜΠ τα 32 τελευταία χρόνια. Η μη εκλογή του Δημήτρη Αντωνοακάκη αποτελεί απώλεια για την αρχιτεκτονική εκπαίδευση στην χώρα μας και φανερώνει για άλλη μία φορά ότι στο ελληνικό πανεπιστήμιο (με λιγοστές ίσως φωτεινές εξαιρέσεις) η συνεχής εκπαιδευτική παρουσία, το πρωτοποριακό έργο, το ακαδημαϊκό ήθος, η ενασχόληση με τα κοινά, η πίστη στην συλλογική προσπάθεια και η διεθνής αναγνώριση αποτελούν αρνητικά κριτήρια για την εκλογή ενός καθηγητή. Το ποια είναι τα «θετικά» κριτήρια οι αναγνώστες του ANTI το φαντάζονται και ίσως η Ένωση Καθηγητών - παράρτημα ΕΜΠ να τα υλοποίησε για μία ακόμη φορά στην πράξη. Όμως για το σοβαρό αυτό θέμα θα επανέλθουμε.

Κωστής Χατζημιχάλης

πρέπεια του είδους, χωρίς να βρουν όμως μιμητές.

Πόσο εύκολα μπορεί κανείς να παρασυρθεί νομίζοντας πως όλο και όλο που του ζητιέται είναι να επιλέξει ανάμεσα σε τέτοιες λύσεις. Και πόσο εύκολο είναι κατόπιν εορτής να βρει επιχειρήματα πασπαλισμένα με νεολογισμούς και όρους της ξένης μόδας. Αλλά εδώ είναι που φάνηκε και η απόλυτη αξία του Άρη Κωνσταντινίδη, που έχτισε στα Γιάννενα ένα από τα πιο σημαντικά έργα του, αν όχι το πιο σημαντικό: το Αρχαιολογικό Μουσείο (1965-66), σε ιδανικό σημείο της πόλης, πλάι σε κήπους που ανοίγονται σε απρόσκοπτη θέα της λίμνης από ψηλά. Ένα κτίσμα απατηλά απλό στην οργάνωσή του, γεμάτο πολύπλοκες και συχνά αντιφατικές σχέσεις με την πόλη και με τα ίδια τα κομμάτια που το συνθέτουν. Γιατί έτσι όπως χωροθετήθηκε, η μία του πλευρά (βοηθητικά, εργαστήρια σε χαμηλότερη στάθμη) δένει με τον ιστό της συνοικίας στα πόδια του, ενώ η άλλη (αίθουσες εκθέσεων) ανήκει στο ελεύθερο τοπίο. Την αίσθηση όμως αυτή την έχεις μόνον καθώς περιεργάζεσαι το εξωτερικό του —στο εσωτερικό βρίσκεσαι απομονωμένος σε έναν αυστηρά καθορισμένο χώρο με την διαδοχή κλειστών χώρων και προστατευμένων αυλών, που περιορίζουν τις οπτικές φυγές, παρακολουθώντας την ρυθμική εναλλαγή στις στάθμες της οροφής και τους συνδυασμούς της πέτρας με το μπετόν. Είναι ένα παιχνίδι που παίζεται με επίτηδες μειωμένο αριθμό στοιχείων και υλικών, χωρίς τίποτε να γίνεται φλύαρο ή επιδεικτικό, αλλά (και αυτό είναι το σπουδαίο) χωρίς τίποτε να ξεπέφτει στο τετριμμένο και άσημο. Και με κάποιον ανεξήγητο τρόπο, όλα αυτά να χάνουν την πεζή τους υπόσταση και να μεταμορφώνονται σε κάτι απροσδόκητα πλούσιο σε μηνύματα.

Την αίσθηση αυτή την έχεις πριν καν περάσεις την είσοδο, καθώς φτάνεις στην επιβλητική απόληξη του κεντρικού άξονα, μεταμφιεσμένου σε διαμπερές πρότυπο. Στέχεσαι έτσι μετέω-

ρος μέσα σε αυτό το παράδοξο ύψος, διαβάζοντας την σκαλιστή επιγραφή με τα χαρακτηριστικά αρχαίζοντα γράμματα στο μάρμαρο, αναρτημένη από τις απλές μεταλλικές διατομές, που πάντα χρησιμοποιεί ο Κωνσταντινίδης στα έργα του.

Και έχεις ήδη καταλάβει πως όλα αυτά τα μάταια παιχνίδια με τις παλιές μορφές, τα τόσο ακαδημαϊκά, δεν λένε απολύτως τίποτα. Ο Αριστοτέλης Ζάχος, τραγικός εραστής αυτής της πόλης, θέλησε να ταιριάξει τα βυζαντινά και τα λαϊκά πιστεύοντας πως έτσι έφτιαχνε μια αρχιτεκτονική για την εποχή μας. Πέθανε τυφλός, το 1939, και ας είχε περιπλανηθεί σε όλη την χώρα στα νιάτα του φάχνοντας για την χαμένη ψυχή του τόπου. Ο Άρης Κωνσταντινίδης, εξίσου επίμονος εξερευνητής, ένα τέταρτο του αιώνα αργότερα χάρισε σε αυτή την πόλη ένα ανεκτίμητο δώρο. Γιατί μπορούσε ακόμα να δει καθαρά —πέρα από τους τρούλους, τους μιναρέδες και τα σαχνισιά της λίμνης— την αλήθεια «του» και να την ερμηνεύσει μέσα από μια άλλη παράδοση: παραπέμποντας στους Π. Καραντινό και *A. Lurcat*¹, στην τέχνη των παλιών ηπειρωτών πετράδων και στα πανάρχαια νεκρομαντεία του τύπου². □

Δημήτρης Φιλιππίδης

1. Ο Π. Καραντινός σχεδίασε το μουσείο Ηρακλείου (1933) με τρόπο συγγενικό προς το μουσείο στο Νανσύ (1931) του *A. Lurcat* —και τα δύο να παραπέμπουν στο μουσείο Ιωαννίνων του Α. Κωνσταντινίδη.

2. Θεωρώ ότι ο επίτηδες σκοτεινός λαβύρινθος πριν από την είσοδο στην αίθουσα του νεκρομαντείου του Αχέροντα, που διέσχισαν οι επισκέπτες, κατάλληλα προετοιμασμένοι με παραισθησιογόνες τροφές για να συναντήσουν τις ψυχές των νεκρών (σύμφωνα με την πληροφόρηση του μουσείου, σκηνοθετημένα ειδώλα που ανεβοκατέβαζαν με τροχαλίες οι κρυμμένοι στον όροφο ιερείς), είναι το ανάλογο του «φωτεινού» λαβύρινθου που προσφέρει το αρχαιολογικό μουσείο στον επισκέπτη, εξαπατώντας τον ως προς τις αρχαίες ψυχές που έχει προετοιμαστεί να συναντήσει εκεί.

Σημειωματάριο

● Κι όμως στο «απόρθητο κάστρο» στο «γκέτο» της Λέρου κάτι φαίνεται να αλλάζει. Τα φετινά Χριστούγεννα έχουν τα χρώματα του ουράνιου τόξου.

Στο κέντρο του νησιού, στο Πλάτανο, στήθηκε ένα μαγαζάκι με είδη χριστουγεννιάτικων δώρων, κεριά, ημερολόγια, κάρτες κ.λπ. δημιουργήματα των ίδιων των αρρώστων, του μόνιμου προσωπικού και των ομάδων παρέμβασης (ελληνικής, ιταλικής, ολλανδικής). Δύο μεγάλα ταμπλώ δεξιά και αριστερά από την είσοδο του μαγαζιού παρουσιάζουν την δουλειά που έχει γίνει ένα χρόνο τώρα, στα πλαίσια του προγράμματος αποκατάστασης, με φωτογραφίες από τον αγροτικό συνεταιρισμό που λειτουργεί εδώ και ενάμισυ μήνα και το πρώτο διαμέρισμα, που φιλοξενεί πέντε άτομα.

ΘΕΑΤΡΟ

□□□ Επιτέλους, μετά από καιρό, το θέατρο στο παλιό τυπογραφείο του «Εμπρός» (Ρήγα Παλαμήδη 2, πλ. Αγ. Αναργύρων στου Ψυρρή) άρχισε να ξαναλειτουργεί με την, από πολύ καιρό αναγγελθείσα, παράσταση του έργου «Ο μικρός Έγιοφ» του Ίβεν. Παίζουν οι ηθοποιοί του θιάσου «Μορφές» —η Α. Μακράκη, η Ρ. Οικονομίδου, ο Δ. Καταλειφός, η Α. Βοσνιάκου και ο Ντ. Λύρας.

□□□ Όσοι δεν είδατε τη «Διπλή απιστία» του Μαριβώ, που ανεβαίνει στο Θέατρο της οδού Κεφαλληνίας, σπεύσατε. Υπάρχουν βάσιμες υπόνοιες ότι πρόκειται για πολύ ενδιαφέρουσα παράσταση. Την έχει σκηνοθετήσει ο Ντ. Βολανάνης και παίζουν η Μπέττυ Αρβανίτη, ο Άλκης Κούρκουλος, ο Δ. Οικονόμου, ο Αρ. Αποσκίτης και η Άννα Κουρή.

ΜΟΥΣΙΚΗ

□□□ Ενδιαφέρουσες οι μεταχριστουγεννιάτικες συναυλίες στο Μέγαρο της Μουσικής. Έχουμε και λέμε: Αίθουσα Δ. Μητρόπουλου: το Ελληνικό Συγκρότημα Μουσικής, σε έργα Σισιλιάνου, Δραγατάκη, Παπαδάτου,

Αδάμη και Χριστοδουλίδη (Παρασκευή) - Συναυλία της «Καμεράτα των Φίλων της Μουσικής», υπό την διεύθυνση του Αλέξανδρου Μυράτ, σε έργα Τσαϊκόφσκι, Μπραμς, Μπάρτοκ, Σκαλκώτα και Τσόπλιν (Σάββατο).

● Ο Παιδικός Καρκίνος είναι μια σοβαρή απειλή για τα παιδιά μας. Παράλληλα όμως η Παιδιατρική Ογκολογία μπορεί να έχει θεαματικά αποτελέσματα για πολλά από τα θύματα της νόσου. Για να σωθούν όμως ακόμα περισσότερα παιδιά, θα πρέπει όλοι μας να συνδράμουμε ώστε να καλυφθούν διάφορα θεραπευτικά κενά.

Η Ελληνική Αντικαρκινική Δράση, γνωρίζοντας τις ανάγκες στο χώρο της Παιδιατρικής Ογκολογίας, διοργανώνει, με την ευγενή προσφορά του Λυκείου των Ελληνίδων και του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών, στην αίθουσα Φίλων της Μουσικής, την 16ην Ιανουαρίου 1992 και ώρα 8.30 μ.μ., εκδήλωση όπου θα παρουσιασθούν χοροί της Μακεδονίας.

Τα έσοδα αυτής της βραδυάς θα διατεθούν για την ενίσχυση του αγώνα κατά του Παιδικού Καρκίνου.

«Σαν ποίημα απόψε, μ' ένα χαμόγελο ρυθμικό»

Τετέλεσται ο δείπνος· το κερί φυσάς:
ο οίνος γίνεται νερό κι ο άρτος χώμα.
Μ' εγκαταλείπεις, καθώς φυλλωσιά ο νοτιάς.
Φεύγεις —μα (άκου!) μες στην πτώση του το σώμα

ανθίζει και μιλά, σαν σε συνάντηση:
τους άγραφους σου μου υπαγορεύει νόμους.
Στη μοναξιά δίνονται απόψε απάντηση,
ρίχνονται, απ' το χέρι σου ζαριά, στους δρόμους.

Μέσα στη νύχτα μου ρολοϊ ήλιακό,

την ώρα της επιστροφής σου σημαδεύω.
Όπως στ' αυτί του καταδότη μυστικό,
σκυφτός, στους στίχους μου το φως σου
φυγαδεύω.

Σαν ποίημα απόψε, με ένα γέλιο ρυθμικό,
ο δαίμονάς μου ο κρυφός θα σε απαγγείλει.
Το νόημά σου είναι γραφτό καρκινικό:
φεύγεις ή έρχεσαι, πάντα ξυπνά στα χείλη.

Γιώργος Κοροπούλης, «Don Giovanni» (εκδ. Αγρα),
Αθήνα 1991.

Απόπειρα ιχνηλασίας στο έργο του Ε.Χ. Γονατά

Στην πορεία της λογοτεχνίας, εκτός από τους εντυπωσιακούς εκείνους σταθμούς που συχνά σηματοδοτούν την αλλαγή των κατευθύνσεων της, υπάρχουν και κάποιες νησίδες, κάποια φαινόμενα ολότελα αποκομμένα από την «πεπατημένη» ή καλύτερα από ό,τι χαρακτηρίζει μια ομαλή και χωρίς εκπλήξεις ιδεολογική ή μορφολογική εξέλιξη. Η ιδιαιτερότητα δεν οφείλεται μόνο (και κάποτε δεν οφείλεται διόλου) στην ποιοτική στάθμη του έργου, αλλά στα ειδικά εκείνα χαρακτηριστικά, που κάνουν δύσκολη, αν όχι προβληματική, την ένταξή του σε μια καθορισμένη σχολή ή τάση. Ένα από τα παραδείγματα στην νεοελληνική γραμματεία η περίπτωση του ποιητή και πεζογράφου Ε.Χ. Γονατά. Αφορμή για την αναφορά η επανέκδοση από τις εκδόσεις Στιγμή της ποιητικής του συλλογής «Η κρύπτη» (α' «Πρώτη Ύλη», 1959, β' «Κείμενα» 1979) και η κυκλοφορία από τις ίδιες εκδόσεις του πεζογραφήματος «Η προετοιμασία».

Η τυπική πρώτη του εμφάνιση στα γράμματα γίνεται στην διετία 1944-45, με το πρωτόλειο ποίημα «Η μικρή εξοχική πόλη» (γραμμένο τον Νοέμβριο του 1942) και με τις μεταφράσεις από την ποίηση των Μπλέικ, Σουπερβιέλ, Σουπώ και Κάλντεκ στο περιοδικό «Παλμός» (τεύχη 7-10). Αλλά και το πρώτο του βιβλίο, ένα μικρό αφήγημα με τίτλο «Ο ταξιδιώτης», κυκλοφορεί το 1945. Επομένως, τόσο η γέννησή του, το 1924, όσο και η πρώτη του ουσιαστική κατάθεση, τον εντάσσουν στην πρώτη μεταπολεμική γενιά, εκείνη που έχει εγκαταλείψει πια την παράδοση, αξιοποιεί τις εκφραστικές και μορφολογικές κατακτήσεις των νεωτερικών ποιητών του Μεσοπολέμου και προσθέτει κάποια δικά της στοιχεία. Οι ιστορικές και κοινωνικές εμπειρίες που βραίνουν

τους λογοτέχνες αυτής της περιόδου, αλλά και ο τρόπος που τις βιώνει κάθε ποιητής ή πεζογράφος, δημιουργούν ορισμένες τάσεις, που επιτρέπουν υποτυπώδεις, έστω, διαχωρισμούς. Έτσι, μια ομάδα που φλέγεται από τα οράματα της Αριστεράς, δίνει στο έργο της το ανάλογο πολιτικό υπόβαθρο· άλλη, ακολουθώντας τα βήματα κάποιων νεωτερικών του Μεσοπολέμου, επιχειρούν έναν συγκερασμό υπερρεαλιστικών και δραματικών στοιχείων. Όμως, τόσο στην πρώτη όσο και στην δεύτερη περίπτωση υπάρχει ένας κοινός παρονομαστής: η υπαρξιακή αγωνία. Αλλά πέρα από τις δύο βασικές αυτές κατηγορίες, κάδουν έντονη την παρουσία τους κάποιες μεμονωμένες περιπτώσεις, όπως αυτή του Ε.Χ. Γονατά.

Ό,τι απομονώνει τον ποιητή της «Κρύπτης» και εντάσσει το έργο του σε ένα ξεχωριστό κεφάλαιο της νεοελληνικής γραμματείας, είναι κάποια ιδιαίτερα εσωτερικά και εξωτερικά χαρακτηριστικά, που σημαδεύουν τόσο την ποίηση όσο και την πεζογραφία του, ανεξάρτητα από την ποιότητα του κάθε σταθμού. Μια πρώτη πτυχή αυτής της ιδιαιτερότητας, είναι οπωσδήποτε το ολιγόγραφο του Γονατά. Από το 1945 έως σήμερα, δηλαδή σε διάστημα σαράντα έξη χρόνων, αν εξαιρέσει κανείς τις μεταφράσεις και επιμέλειες, την προσωπική του δημιουργία συνθέτουν έξι βιβλία: τρεις ποιητικές συλλογές και τρία πεζογραφήματα, που θα έλεγε κανείς ότι είναι υπεραρκετά, αν το σύνολο των σελίδων τους δεν ήταν ίσο, αν όχι μικρότερο, από εκείνο ενός κανονικού βιβλίου.

Μια τελειομανία, που δεν περιορίζεται μόνο στην εξαντλητική επαναθεώρηση του κειμένου, αλλά επεκτείνεται και στην άφογη τυπογραφική του εμφάνιση, φαίνεται να είναι μια από τις αιτίες —αν και όχι η σημαντικότερη— αυτής της περιορισμένης σε έκτα-

Αλφαβητικοί χαρτοκόπτες συσσωρευμένοι —λίγος χρόνος μου απομένει ακόμη για να αποδείξω (;) πως επιτέλους, διά της επαναλήψεως, κατάφερα να μάθω την αλφάβητο. Με την καινούρια χρονιά ελπίζω πως θα προχωρήσω και σε άλλες γνωστικές περιοχές: γεωγραφία, αριθμητική, φυτολογία, ζωολογία, κ.λπ. Προς το παρόν, λίγη ακόμη υπομονή. Κι εσύ καλέ μου χαρτοκόπτη σκέψου κάτι!

Βίωνος Επιτάφιος
Αδώνιδος: μία εξαιρετική μετάφραση του Παντελή Μπουκάλα και μια άφογη τυπογραφική επιμέλεια από τις εκδόσεις «Αγρα» (Αθήνα, 1991): «Τον Αδωνη θρηνολογώ, τον όμορφο που εχάθη, / "πάει χάθηκε ο Αδωνης" οι Έρωτες θρηνούνε. / Στα πορφύρα σου Κυπρίδα να μην ξαναπλαγιάσεις, / βάλε τα μαύρα σου, πικρή, και να στηθοκοπιέσαι, / σύρε φωνή, ο Αδωνης χάθηκεν, ο καλός σου».

Για Το αδιανόητο τοπίο (εκδ. «Εστία», Αθήνα 1991), το τέταρτο βιβλίο του Τάκη Θεοδωρόπουλου ο χαρτοκόπτης αισθάνεται αμηχανία.

«βιογραφία» του Γιώργου Γαλανού «τοπιογράφου της Πελοποννήσου» δίνει στον Τ.Θ. την ευκαιρία να συζητήσει τις ιδεολογικές εμμονές του ελληνισμού: από τον Περικλή Γιαννόπουλο, ισόβιο συνομιλητή του Γιώργου Γαλανού, ως την συμμετοχή του «ζωγράφου» στην χούντα —και να αποκαλύψει έντεχνα την διαδικασία εκείνη που παραμορφώνει τις ιδέες αλλά, κυρίως, την ίδια την ζωή.

Διήγημα της Αντίστασης - Ανθολογία (εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1991). Μην απορείτε για την στιγμή που διάλεξε ο χαρτοκόπτης να διαβάσει ξανά κείμενα των «ηρωικών χρόνων»: ίσως από μαζοχισμό. Η μήπως γιατί ο παιδισμός του τον σπρώχνει στα παραμύθια;

Επικαιρο ανάγνωσμα: *Ελλάδα - Γιουγκοσλαβία*. Προτιμείστε το βιβλίο του Σωτήρη Βαλντέν (εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1991) από τις τηλεοπτικές ειδήσεις και τα σχετικά σχόλια. Σοβαρεύομαι — προς στιγμήν, δηλαδή — για να τονίσω τη σημασία ενός βιβλίου που διερευνά το λεγόμενο «Μακεδονικό» ζήτημα από την έναρξη της ελληνο-γιουγκοσλαβικής κρίσης των ετών 1961-1962, μέσα στο συνολικό πλέγμα των προβλημάτων της Βαλκανικής.

Ζυρίχα τα πράγματα, γενικώς!

Ηράκλειο Κρήτης και Εκδόσεις της Βικελαιάς Δημοτικής Βιβλιοθήκης: δύο πολύ ενδιαφέροντα βιβλία της σειράς «Κείμενα Ελληνικά» έφτασαν — με το ταχυδρομείο — στην «κύφη» του χαρτοκόπτη. Και η «όψη» τους; άριστη: Δημητρίου Λυπουρλή, *Ιπποκρατική Συλλογή Α'*. Γενική εισαγωγή, κείμενο, μετάφραση, σχόλια και *Ηλέκτρα του Ευρυπίδη*, εισαγωγή, μετάφραση, σημειώσεις του Ν.Χ. Χουρμουζιάδη: «*ΟΡ. Τα μάτια μου με τον μανδύα μου κάλυφα / κι άρχισα την θυσία / μπήγοντας το σπαθί στον τράχηλό της. Η.1. Κι εγώ σε ενθάρρυνα κι έσπρωξα το σπαθί / με το ίδιο μου το χέρι / συνένοχη στην πιο ανόσια πράξη*».

Θαυμάζει κανείς την παραγωγικότητα ορισμένων συγγραφέων μας, όπως για παράδειγμα του ρεθυμνιώτη Ανδρέα Νενεδάκη: θεατρικά έργα, μυθιστορήματα, διηγήματα, φιλολογικές και ιστορικές εργασίες. Με το τελευταίο του μυθιστόρημα *Οι βουκέφαλοι* (εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1991) επιχειρεί να ζωντανέψει την ζωή στο Ρέθυμνο κατά την διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων και της Μικρασιατικής εκστρατείας και καταστροφής.

στη δημιουργίας. Πολύ περισσότερο, είναι βέβαιο ότι πιέζει τον συγγραφέα η βαθύτατη ανάγκη να φιλτράρει την αρχική σύλληψη, ώστε μόνο ένα μικρό απόσπασμα να φτάσει ως την ολοκλήρωση της καλλιτεχνικής πράξης.

Έτσι, τα μικρά αυτά κείμενα, σπάζοντας το φράγμα που διαχωρίζει τον ποιητικό από τον πεζό λόγο και παίρνοντας μέρος στο επικίνδυνο αλλά θελκτικό παιχνίδι των αντιθέσεων, φτάνουν στο επίπεδο του λογοτεχνικού κοσμήματος. Η πιο σημαντική, ίσως, αντίθεση στηρίζεται στο ότι, ενώ για την περιγραφή του χώρου ο συγγραφέας επικαλείται στοιχεία καθαρά ρεαλιστικά, τα πάντα είναι διαποτισμένα από ένα κλίμα παράλογου. Συχνά, η φυσική σειρά των πραγμάτων ανατρέπεται και διαλύεται, για να ανασυντεθεί με μια άλλη λογική, που μόνο η Τέχνη μπορεί να νομιμοποιήσει. Μ' αυτόν τον τρόπο η οποιαδήποτε συμβατική αντίληψη υφίσταται την ευεργετική εισβολή στοιχείων ονειρικών, που δεν πηγάζουν από μια εγκεφαλική διεργασία, αλλά ανασύρονται από την βαθύτατη ανάγκη προβολής μιας άλλης πραγματικότητας.

Αλλά είναι καιρός να επιστρέψουμε στο έργο, που έδωσε την αφορμή αναφοράς στο, ίσως εκτεταμένο αυτό σημείωμα, ένα έργο που, όπως και τα προηγούμενα του συγγραφέα, επιδέχεται πολλαπλές αναγνώσεις. «*Η προετοιμασία*», τρίτο και τελευταίο για την ώρα αφήγημά του, ουσιαστικά καλύπτει μόνον είκοσι οκτώ σελίδες, όσες δηλαδή θα απαιτούσε ένα μεγάλο διήγημα.

Εδώ, δεν υπάρχει η συνθετικότητα του αμέσως προηγούμενου πεζογραφήματος «*Ο φιλόξενος καρδι-*

νάλιος», αλλά εμπεριέχονται άλλα στοιχεία, που διευρύνουν τις ιδεολογικές διαστάσεις του συγγραφέα. Χρόνος οι πρώτες δεκαετίες του αιώνα. Ο μύθος καλυμμένος με επιμέλεια κάτω από τον μανδύα του παράλογου, θέλει το γιατρό Αγάλαο Αββάκη, ύστερα από χρόνων σταδιοδρομία, απομονωμένο σε ένα δωμάτιο με παράταιρη επίπλωση, να επιχειρεί τον ακριβή προσδιορισμό βάρους του κεφαλιού του. Άραγε, πρόκειται για πείραμα που θα επιβραβεύσει την επιστημονική του διαδρομή ή για μία συμβολική αναζήτηση του βάρους της γνώσης, που πρόσφερε ως τότε στους ανθρώπους; Κανείς δεν μπορεί να απαντήσει με βεβαιότητα. Ένα είναι γεγονός: η σπασμωδική σπουδή για την επίτευξη του αποτελέσματος.

Αφηγητής ο Προκόπης, φίλος του γιατρού, που με κάποια συγκατάβαση παρακολουθεί και βοηθάει στο πείραμα, ενώ παράλληλα διηγείται μία, το ίδιο παράλογη, ιστορία. Πρόκειται για κάποιον που ανεβασμένος σε μια σκάλα ζητάει απεγνωσμένα ένα φως, που θα τον βοηθούσε να ανεβεί ή να κατεβεί· κι όταν του φέρνουν κερι, εκείνος κλείνει τα μάτια. Η εμβόλιμη αυτή αφήγηση ενδυναμώνει την δραματική φόρτιση, για να την φέρει τελικά σε χτυπητή αντίθεση με τον διάλογο δύο γυναικών στην αυλή, ακριβώς κάτω από το δωμάτιο του γιατρού, όπου η μία, εύκολα, απλά και φυσικά ζυγίζει με το χέρι της ένα μηλάχλαδο που έπεσε από το δέντρο.

Με το αληθινά ευρηματικό αυτό τέλος, ολοκληρώνει το αφήγημά του ο Ε.Χ. Γονατάς, προσθέτοντας ακόμα έναν σπόνδυλο στο πολυσήμαντο έργο του.

Τάκης Μενδράκος

Η προσωπική εκδοχή του ποιητή

ΑΝΕΣΤΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ

Εννέα εκδοχές για την
ποίηση και την ποιητική
(Εκδ. «Παρατηρητής»)

Θεσσαλονίκη, 1990

Το βιβλίο του Ανέστη Ευαγγέλου δεν είναι θεωρητικό — παρά το όσα περι του αντιθέτου υπόσχεται ο τίτλος του. Τά σύντομα κείμενα που φιλοξενούνται στις σελίδες του προέρχονται από τις σημειώσεις τις οποίες κράτησε ο ποιητής για μια ομιλία σε φιλόλογους της μέσης εκπαίδευσης. Έχουν,

λοιπόν, την ζωντάνια του προφορικού λόγου και την αμεσότητα των παρατηρήσεων που διατυπώνονται μπροστά σε ένα ακροατήριο έτοιμο να αντιδράσει θετικά ή αρνητικά στις απόψεις του ομιλητή. Ο Ευαγγέλου υποστηρίζει με αξιωματικό τρόπο τις θέσεις του — και κάνει πολύ καλά: δεν εφαρ-

μόζει κάποια κριτική θεωρία για να πρέπει να είναι αποδεικτικός και δεν συγγράφει φιλολογική έρευνα για να εδράζει τα επιχειρήματά του σε ένα καθορισμένο σύστημα αρχών. Αυτό δεν σημαίνει ότι αυθαίρεται ή ότι συζητάει αφηρημένα επί παντός του επιστητού. Το αντίθετο: εκθέτει ένα προς ένα

τα συμπεράσματά του ύστερα από πολύχρονη πείρα γραφίματος και εξηγεί την ποιητική του. Μιλάει, με άλλα λόγια, για την τεχνική που κρίνει ως πλέον αποτελεσματική και, το κυριότερο, για το υπαρξιακό κλίμα που τροφοδοτεί την στάση του.

Σχετικά με την τεχνική, προσωπικά συμφωνώ κατά το μεγαλύτερο μέρος: το ποίημα, σημειώνει ο Ευαγγέλου, οφείλει να μην υποκύπτει στην λεξιμαγεία, που πολλές φορές απειλεί τον δημιουργό του, και να συγκινεί χάριν όχι των ιδεών, αλλά της γλώσσας και των εικόνων. Σε ό,τι αφορά το ίδιο το φρόνημα του ποιητή, ομολογώ ότι μου είναι δύσκολο να συμεριστώ το ηρωϊκό πνεύμα με το οποίο τον προικίζει ο συγγραφέας: δεν νομίζω ότι κατανοούμε καλύτερα την ποίηση με ψυχολογικούς όρους του τύπου «ασθένεια» ή «ριφοκίνδυνο έργο». Ανεξαρτήτως αυτών, πάντως, το βιβλίο του Ανέστη Ευαγγέλου διαθέτει, όπως και η πρωτότυπη δουλειά του, την εντιμότητα και την ευθυβολία μιας γνήσια ποιητικής φωνής: εκεί και η επιτυχία του.

Βαγγέλης Χατζηβασιλείου

Ποιος ενδιαφέρεται σήμερα για τον Τρίτο Κόσμο;

Φιλοδοξίες και
ψευδαισθήσεις της
Συνεργασίας Ευρώπης και
Τρίτου Κόσμου: ΛΟΜΕ IV,
(Εκδ. Εξάντας, Αθήνα
1991).

Επιμέλεια: Σοφία Μάππα -
Μετάφραση αγγλικών και γαλλικών
κειμένων: Α. Κορωναίου.

Μια έκδοση που περιέχει τις εργασίες των διανοητών και επιστημόνων που απαρτίζουν το Φόρουμ των Δελφών και που συζητήσαν σε δύο διεθνείς διασκέψεις, για τις συμφωνίες ΛΟΜΕ IV στο Ναύπλιο (8-13 Νοεμβρίου 1989) τι αξία

μπορεί να έχει σε μία συγκυρία, όπου το ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Κοινότητας έχει μετατεθεί προς τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης μετά την κατάρρευση της σοβιετικής αυτοκρατορίας; Ποιος ενδιαφέρεται σήμερα για τα προβλήματα των 65 χωρών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού παρά το γεγονός ότι οι συμφωνίες με την ΕΟΚ ανανεώθηκαν για άλλα 10 χρόνια; Μπορεί η Ευρώπη να μείνει αδιάφορη στις σχέσεις με τις χώρες αυτές που κάποτε θεωρούνταν προνομιακές; Να ενδιαφέρει άραγε τις ανεπτυγμένες χώρες του Πρώτου Κόσμου η τύχη των χωρών αυτών; Μήπως τα προβλήματα των χωρών του Τρίτου Κόσμου, οικονομικά, πολιτικά, πολιτιστικά έχουν συνάμα μεταφερθεί μέσα στο εσωτερικό των χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και απαιτούν νέα αυτογνωσία και νέες προσεγγίσεις;

Έχει, κατ' αρχήν, τεράστιο επιστημονικό ενδιαφέρον η επισήμανση των προβλημάτων ανάπτυξης που αντιμετωπίζουν οι χώρες αυτές, οι πολιτικές και πολιτισμικές αντιστάσεις που προβάλλουν απέναντι στα δυτικά πρότυπα ανάπτυξης. Η επισήμανση και ανάπτυξη των προβλημάτων αυτών αποκαλύπτει μηχανισμούς ενσωμάτωσης και αποκλεισμού που ελάχιστα είναι κατανοητοί.

Ένας πλούσιος προβληματισμός, μια ουσιαστική συζήτηση γύρω από τα προβλήματα, έντονες διαφορές στις προσεγγίσεις μεταξύ «Ευρωπαίων» και Αφρικανών χαρακτηρίζουν την αγωνία οικοδόμησης μιας συνεπούς στάσης κυρίως από διανοητές της Αριστεράς. Αναγνωρίζεται σήμερα ότι η αλληλεγγύη, η δημοκρατία, η αυτονομία, η χειραφέτηση της γυναίκας είναι αξίες διαχρονικές και οικουμενικές, ακόμη κι αν δεν τις διεκδικούν όλες οι κοινωνίες. Αλλά ταυτόχρονα και στις χώρες του Τρίτου Κόσμου ο προβληματισμός στρέφεται όχι πλέον αφηρημένα στον όρο «ανάπτυξη» αλλά και στο πολιτικό καθεστώς, στην

δημοκρατία, αν όχι στο στάδιο αυτό σαν αγαθό και πολιτική επιλογή μαχητικής διεκδίκησης, τουλάχιστον όμως σαν μέσο οικονομικής ανάπτυξης και αποτελεσματικότητας. Είναι ένα από τα αισιόδοξα μηνύματα που περιέχονται στις συζητήσεις του Φόρουμ που όλο και περισσότερο επικεντρώνονται στην πολιτιστική - ιδεολογική σφαίρα σαν ουσιαστικό συντελεστή της ανάπτυξης.

Σε συνθήκες όπου στην Ευρώπη ο ρατσισμός και η ξενοφοβία αποκτούν επικίνδυνες διαστάσεις και ο πολιτικός «λόγος» των ακροδεξιών και νεοφασιστικών κομμάτων όχι μόνο βρίσκει απήχηση στα λαϊκά στρώματα αλλά και «ιδιοποιείται» για εκλογικούς λόγους από άλλα «αξιοσέβαστα» κόμματα η γνώση και αυτογνωσία τόσο από την πλευρά της Ευρώπης όσο και από την πλευρά των χωρών του Τρίτου Κόσμου θα συντελέσει στην καλύτερη κατανόηση και την σύναψη καλύτερων σχέσεων. Για πολλούς το πρόβλημα των σχέσεων μεταξύ των δύο μερών δεν είναι τόσο πρόβλημα εκμετάλλευσης και κυριαρχίας, παρά τους εμπειδωμένους μηχανισμούς, όσο πρόβλημα διάκρισης και αποκλεισμού.

Η αποτυχία των αναπτυξιακών μοντέλων στις χώρες του Τρίτου Κόσμου εντοπίζεται στο γεγονός ότι ελάχιστα έλαβαν υπ' όψιν τόσο τις εσωτερικές πραγματικότητες και δομές, τους ανθρώπινους φορείς της ανάπτυξης όσο και την εξωτερική πραγματικότητα στην οποία οι χώρες αυτές προσέβλεπαν να ενσωματωθούν. Και η πληθώρα αυτή των «παραδειγμάτων» αποτυχίας έχει πολλά να μας πει για τους μακροχρόνιους μηχανισμούς συγκρότησης και αλλαγής των κοινωνιών.

Το Φόρουμ των Δελφών που εμβαθύνει συνεχώς τον προβληματισμό του πάνω σε αυτά τα θέματα προσφέρει ένα σημαντικό βήμα για να «ξανασκεφτούμε» ορισμένα πράγματα που θεωρούμε δεδομένα. □

Βασίλης Καπετανγιάννης

Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας,
Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης. Και ξεχώρισα τρία βιβλία που εκδόθηκαν το 1991: *Νεοελληνικά Μετρικά*. Επιμέλεια εκδόσεων: Νάσος Βαγενάς, *Bernar Fenik, Digenis: epic and popular style in the Escorial version* και *Spreros Vryonis, J.r., The medical unity of the mediterranean world in antiquity and the middle ages*.

«Κύλησα λίθος πλήρης / Αστεροειδές ποιμνίο πυρός, / εὖσομο λίπωμα. / Μήτε φως τρελών / μήτε σκοτάδι άνθισε / πριν από μένα. / Ράμφισα την αυγή / και μέσα μου βάθυνα / ήλιο και βροχή. / Εισέδουσα χρυσαλλίδα / στον Άδη ανεπαισθητη. / Για να κομισώ έαρ φιδιού, / λεπτοτάτης ανθοβολίας ελάφι. / Πριν μ' αγγίξουν οι λειχήνες / της Μέδουσας και νυχτώσει.»: Μοναχός Νικόδημος, *Τα άπαντα της στιγμής* (εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1991).

Λόρκα, *Άτιτλο έργο* (εκδ. Ύψιλον, Αθήνα 1991) σε μετάφραση του Δημήτρη Καλοκύρη: «Πρώτη πράξη ενός επαναστατικού άτιτλου και ατέλειωτου δράματος»: «Κυρίες και κύριοι, Δεν πρόκειται να σηκωθεί η αυλαία για να διασκεδάσει το κοινό με λογοπαιγνία, ούτε με κάποιο σκηνικό που θα δείχνει ένα σπίτι όπου δεν συμβαίνει τίποτα αλλά είναι στραμμένοι απάνω του οι προβολείς του θεάτρου για να σας προσελκύσει και να σας κάνει να πιστέψετε πως η ζωή είναι αυτή. Όχι. Ο ποιητής και με τις πέντε του αισθήσεις σε απόλυτη εγρήγορση, θα έχει όχι την ευχαρίστηση, αλλά την δυσαρέσκεια να σας παρουσιάσει απόψε μια τόση δα γωνίτσα της πραγματικότητας».

Μαζί του κι εγώ...

ο χαρτοκόπτης

Τα χρήματα του ΛΟΥΤΙΟ έρρευσαν προς τον κινηματογράφο —και έσπευσε η διεύθυνση του Ελληνικού Κέντρου Κινηματογράφου να πανηγυρίσει και, σχεδόν, να σημάνει ανένδοτο αναστροφής των διαλυτικών ροπών που σημαδεύουν την έβδομη των τεχνών στην χώρα μας. Ας είμαστε συγκρατημένοι

Το πρόβλημα του ελληνικού κινηματογράφου δεν είναι πρωτίστως οικονομικό. Έχει να κάνει με τις σχέσεις που αναπτύχθηκαν, με διαρθρωτικά προβλήματα λειτουργίας, με το συντεχνιακό πνεύμα που κυριαρχεί και διαλύει τα πάντα.

Από αυτή την άποψη μόνο ως σχήμα οξύμωρον μπορούμε να εκλάβουμε την πεποίθηση ότι η επιδότηση, άνευ όρων, νέων σκηνοθετών, θα αναστρέψει τις καθοδικές τάσεις. Δεν είναι απλώς θέμα ηλικίας

Η κραυγή «τόπο στα νιάτα» δεν είναι παρά μια μηχανιστική θώπευση του αδιεξόδου στο οποίο βρίσκονται όσοι υπηρετούν το συντεχνιακό πνεύμα και τον κρατικά ελεγχόμενο λόγο. Κι ως εκ τούτου, εντελώς ανεπαρκής.

Σιγά σιγά, μέσα από σκόρπια δημοσιεύματα, έρχονται στο φως ορισμένες από τις διατάξεις του υπό ψήφισιν νομοσχεδίου για τα πνευματικά δικαιώματα. Μια από αυτές ορίζει ότι οι νόμιμοι κληρονόμοι του συγγραφέα θα διατηρούν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας 70 χρόνια μετά το θάνατό του —αντί για 50, όπως ισχύει ως σήμερα. Δηλαδή, για 20 επιπλέον χρόνια το πνεύμα του μακαρίτη / της μακαρίτισσας θα μπορεί να το διαχειρίζεται κατά το δοκούν, επ' ωφελεία του, κάποιο εγγονάκι του. Μα, η πνευματική κληρονομιά, αν δεν κάνουμε λάθος, ανήκει σε όσους επιθυμούν να την κάνουν κτήμα τους —στους λαούς— και δεν είναι ένα ακόμη αντικείμενο εμπορίου. Με το να ανατίθεται η εμπορική διαχείρισή της στους φυσικούς κληρονόμους του συγγραφέα, απλώς τους παρέχεται ένα επιπλέον περιουσιακό στοιχείο, το οποίο δεν είναι σίγουρο ότι θα διαχειριστούν επί κοινή

ΘΕΑΤΡΙΚΕΣ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ. Δόθηκαν και οι φετινές ετήσιες κρατικές επιχορηγήσεις στο ελεύθερο θέατρο —και το ότι το ποσό που διατέθηκε φέτος ήταν υπερδιπλάσιο του περσινού είναι σίγουρα ευχάριστη είδηση: διότι, εκτός των άλλων, το οικονομικό κίνητρο μπορεί να οδηγήσει σε ενδιαφέρουσες επιλογές που, πολλές φορές, μπορεί να μην είναι κατ' ανάγκην και εμπορικές. Ωστόσο, το μίσημα των εκατομμυρίων φαίνεται αρκετά αυθαίρετο και δίκαια κάποιοι αγανακτούν για την ισχνή βοή-

θεια. Όπως, π.χ., οι συντελεστές του Θεάτρου Στοά που η εικοσαετής συνεπής παρουσία τους και μάλιστα με ιδιαίτερη φροντίδα στο ελληνικό θεατρικό έργο θα δικαιολογούσε πολύ μεγαλύτερη υποστήριξη.

Υπάρχουν κι άλλες παραλείψεις, πραγματικά δύσκολο να κατανοηθεί η σκοπιμότητά τους, όπως η περίπτωση του Σπ. Βραχωρίτη που επί σειράν ετών πραγματοποιεί παραστάσεις ποιότητας με την «Θεατρική Λέσχη Βόλου» —πολύ πριν προκύψει ο θεσμός των ΔΗΠΕ-

ωφελεία.

Πριν από μέρες, επί παραδείγματι, οι κληρονόμοι του Ζαν Ζενέ παρενέβησαν και σταμάτησαν την παράσταση του έργου «Οι δούλες» που είχε ανεβεί σε σκηνοθεσία του Γιώργου Κώνστα σε θεατρικό χώρο της Πλάκας. Αιτία, η διαφωνία των κληρονόμων του συγγραφέα με το γεγονός ότι η παράσταση ανέβαινε με άντρες ηθοποιούς —κάτι που, ωστόσο, ζητούσε ο ίδιος ο Ζενέ. Χαρακτηριστική περίπτωση όπου η κομπορμιστική λογική ανθρώπων που υπήρξαν ξένοι προς τον κληρονομούμενο συγγραφέα γίνεται ανασταλτικός παράγων σε μια προσπάθεια μέθεξης στο έργο του. Ποιους, άραγε, εξυπηρετεί η προαναφερόμενη διάταξη, εκτός από τα συμφέροντα εκδοτών και κληρονόμων —αλλά κι από ιδιωτικά... βίτσια, που καμιά σχέση δεν έχουν με την προάσπιση της ουσίας του πνεύματος που εκπροσωπούν;

ΘΕ— αλλά και ο νεότερος Α. Στάικος. Πρόσφατα προτάθηκε η επιχορήγηση των θεατρικών συγγραφέων, αντ' αυτού μήπως θα ήταν σκόπιμο να συντρέξουμε όσους διατηρούν ακόμη κάποια δημιουργική διάθεση;

ΕΝΑΣ ΑΛΛΟΣ ΚΑΖΑΜΙΑΣ. Κάθε χρόνο, τις παραμονές των Χριστουγέννων, οι υπάλληλοι του ΥΠΠΟ που είναι απεσπασμένοι στο παράρτημα του φεστιβάλ κινηματογράφου διοργανώνουν ένα γλέντι —με την συμμετοχή όσο το δυνατόν περισσότερων ανθρώπων του κινηματογράφου μας. Φέτος, καινοτόμησαν, αφού, στην διάρκεια της γιορτής παρουσίασαν και μια πρωτότυπη έκδοση: έναν «Μεγάλο Κινηματογραφικό Καζαμία» για το 1992, που δείχνει, αν μη τι άλλο, ότι το χιούμορ περισσεύει.

Από την έκδοση αυτή σταχυολογούμε ορισμένες —πολύ πετυχημένες— αυτοσχέδιες παροιμίες: απευθύνονται σε κινηματογραφιστές και ιθύνοντες του πολιτισμού.

● «Η νύχτα κάνει σήριαλ κι η αυγή το στέλνει Κάννες».

● «Ράβε ξήλωνε, επι-

τροπές να μη σου λείπουν».

● «'Η μικρός μικρός παντρέφου ή μικρός κάνε ταινία».

● «'Αρμεγε την ΕΡΤ και κούρευε το Κέντρο».

● «'Όσα δεν φτάνει η αλεπού τα κάνει μικρού μήκους».

● «Απ' έξω κούκλα, από μέσα ΕΡΤ».

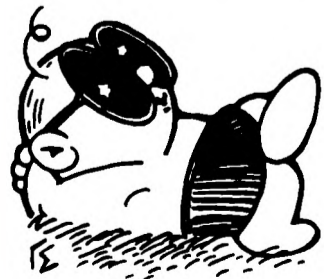
● «Δεν βλέπει ο κινηματογραφιστής, βλέπει ο Θεός».

● «45 κριτικοί ενός κοκκόρου γνώση».

● «'Η στραβός είναι ο Καζαμίας ή στραβά τον γράφαμε».

Και του χρόνου...

Ο ΜΟΝΟΩΤΗΓΟΣ

ΑΧ, ΚΑΙ ΝΑ' ΞΕΡΕΣ ΤΙ ΜΑΣ ΘΥΜΙΣΕΣ.

Ο δικός μας Δημήτρης Χαντζόπουλος εμφανίστηκε δυναμικά και στον χώρο των εκδόσεων. Πριν από μερικές μέρες κυκλοφόρησαν από τις εκδόσεις «Άγρα» δύο ιδιαίτερα καλαίσθητα βιβλία του. Στο πρώτο («Αί αγαπῶσαι - Αί όμοφυλοφιλίας τῶν έν Κωνσταντινουπόλει Μουσουλμανίδων») εικονογραφεί το κείμενο χειρογράφου του δασκάλου στην Πόλη, στις αρχές του αιώνα. Μηνά Χριστόπουλου. Στο δεύτερο («Αχ, και νά' ξερεις τι μου θυμισες») γράφει μικρές ιστορίες και τις συνοδεύει με εικόνες που θυμίζουν καλιές φωτογραφίες. Τρυφερά νοσταλγικός, ο Δημήτρης Χαντζόπουλος έχει πολλά και ενδιαφέροντα να μας πει.

Νέες Έκδόσεις

ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ / ΘΕΑΤΡΟ / ΠΟΙΗΣΗ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ, 'Η γραμμή του ορίζοντος
ΤΑΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ, Τό αδιανόητο τοπίο
ΗΛΙΑΣ ΛΑΓΙΟΣ, 'Η ιστορία τῆς Λαίδης 'Οθέλλος
ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ, 'Η ζωή ἐν τάφῳ (Α' καί Β' ἔκδοση)
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, 'Ο ἀνιχνευτής (Β' ἔκδοση, ἀναθεωρημένη)
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΡΙΚΑΚΗΣ, 'Επίτομο Προσωπικό 'Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό
ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΤΑΪΚΟΣ, 1843 / Καρακορούμ
ΦΑΙΔΩΝ ΤΑΜΒΑΚΑΚΗΣ, 'Η ὑστάτη καί τέσσερις σπουδές
ΝΙΚΟΣ ΦΩΚΑΣ, 'Η παρτούζα ἢ ἓνα κλείσιμο ματιοῦ
ΝΙΚΟΣ ΦΩΚΑΣ, Τό κάλεσμα τῆς ἀλεπούς
ΚΛΗΤΟΣ ΧΑΤΖΗΘΕΟΚΛΗΤΟΣ, 'Ο σαραντάχρονος ἄνδρας

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΦΡΑΝΤΣ ΒΕΡΦΕΛ, Οἱ σαράντα μέρες τοῦ Μουζά Ντάγκ, (Β' τόμος), μτφ. 'Αγ. Παρθένης
ΤΖΩΡΤΖ ΕΛΙΟΤ, 'Ανασηκωμένο πέπλο, μτφ. 'Αλίνα Πασχαλίδου
ΜΙΛΑΝ ΚΟΥΝΤΕΡΑ, 'Αθανασία, μτφ. Κατερίνα Δασκαλάκη
ΤΖΩΝ ΜΠΑΝΒΙΑ, Μεφίστο, μτφ. 'Ελένη 'Αντωνιάδη
ΟΥΪΛΛΙΑΜ ΣΑΙΞΠΗΡ, 'Οθέλλος, μτφ. Δημήτρης Δημητριάδης
ΡΕΝΕ ΣΑΡ, 'Αδέσποτο σφυρί, μτφ. Σωκράτης Ζερβός
ΤΖΩΝ ΦΩΟΥΛΣ, 'Εβένινος πύργος, μτφ. Φαίδων Ταμβακάκης

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ / ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ

ΑΝΝΑ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, 'Ελληνικά παραμύθια, Α': Οἱ παραμυθοκόρες
ΒΑΣΟΣ ΚΑΠΑΝΤΑΗΣ, 'Η εἰρηνική παλινόστηση τῶν 'Ελλήνων στή Μικρασία
ΕΡ. ΚΑΨΩΜΕΝΟΣ, «Καλή ν' ἦ μαύρη πέτρα σου...» 'Ερμηνευτικά κλειδιά στόν Σολωμό
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΟΖΑΝΗΣ, Τέλλος 'Αγρας

ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗ

ΚΩΣΤΑΣ ΓΕΜΕΝΕΤΖΗΣ, 'Επανεισαγωγή στήν ψυχανάλυση
ΕΝΤΜΟΝ ΖΙΓΙΕΡΟΝ, Βραχείες ψυχοθεραπείες καί ψυχανάλυση (ἐπιμ. Γρ. Βασλαματζής)
ΙΧΝΗ, Κείμενα 'Ελλήνων καί Γάλλων ψυχαναλυτῶν (ἐπιμ. Α. 'Αλεξανδρίδης, Ε. Ζαχαρακοπούλου)

ΠΑΙΔΙΚΑ

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ, 'Η ποδηλάτισσα (εἰκόνες 'Ελένης καί Δημήτρη Καλοκύρη)
ΕΛΙΖΑΜΠΕΘ ΜΠΟΛΜΑΝ-ΧΕΡΡΙΝΓΚ, 'Ομορφη σάν τόν οὐρανό, μτφ. 'Αλόη Σιδέρη
ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΧΩΡΑΦΑ, 'Αγκινάρα μέ ζαχαρόψωμο (μτφ. ἀπό τά γαλλικά: Νίκος Φωκάς)

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»

Σόλωνος 60 • ΑΘΗΝΑ • τηλ. 3615077

Αίσθηση Saga

Το Υπουργείο Υγείας προειδοποιεί:

**ΤΟ ΚΑΠΝΙΣΜΑ ΒΛΑΠΤΕΙ
ΣΟΒΑΡΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ**